

ISSN 1002-9044

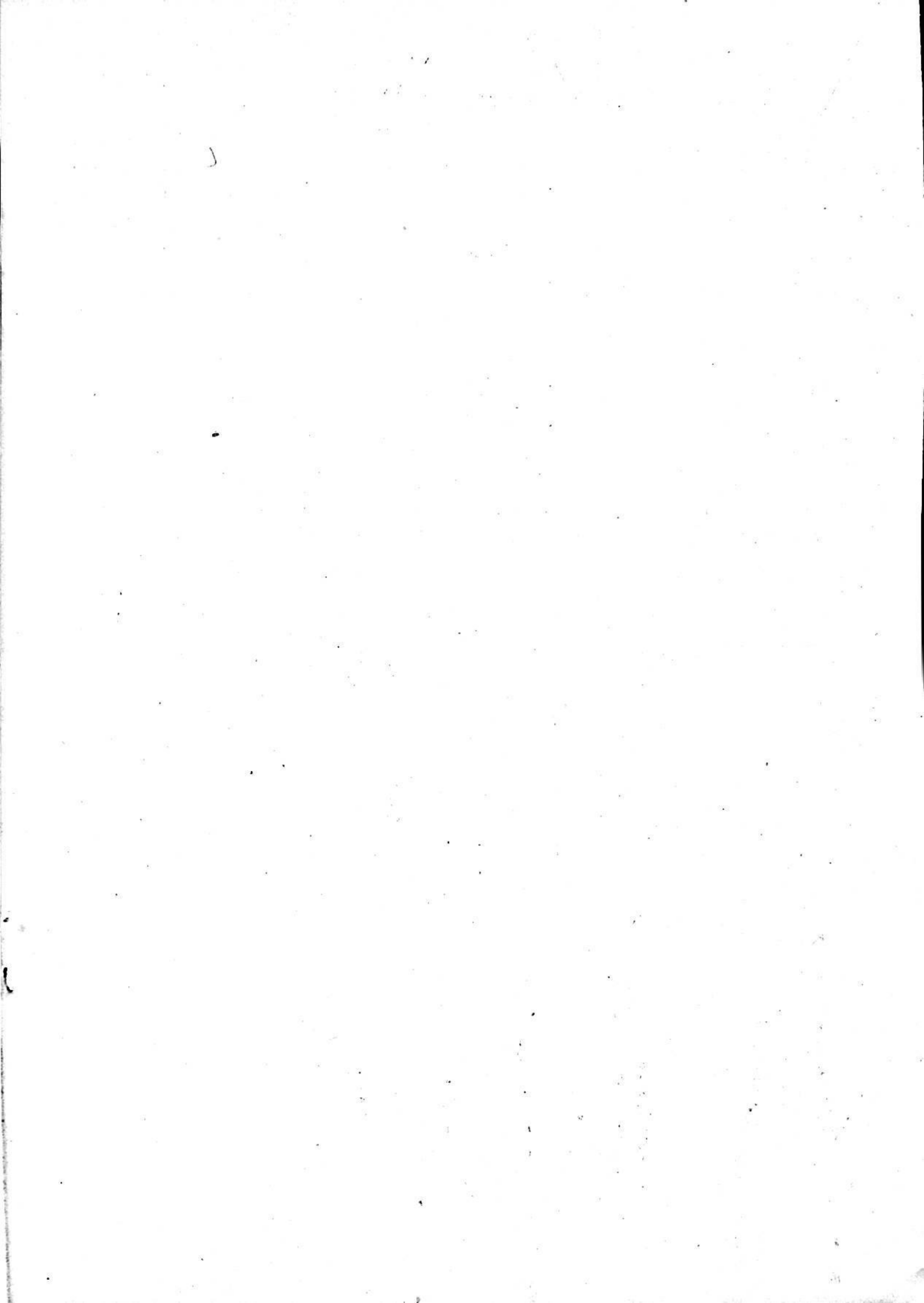
0996

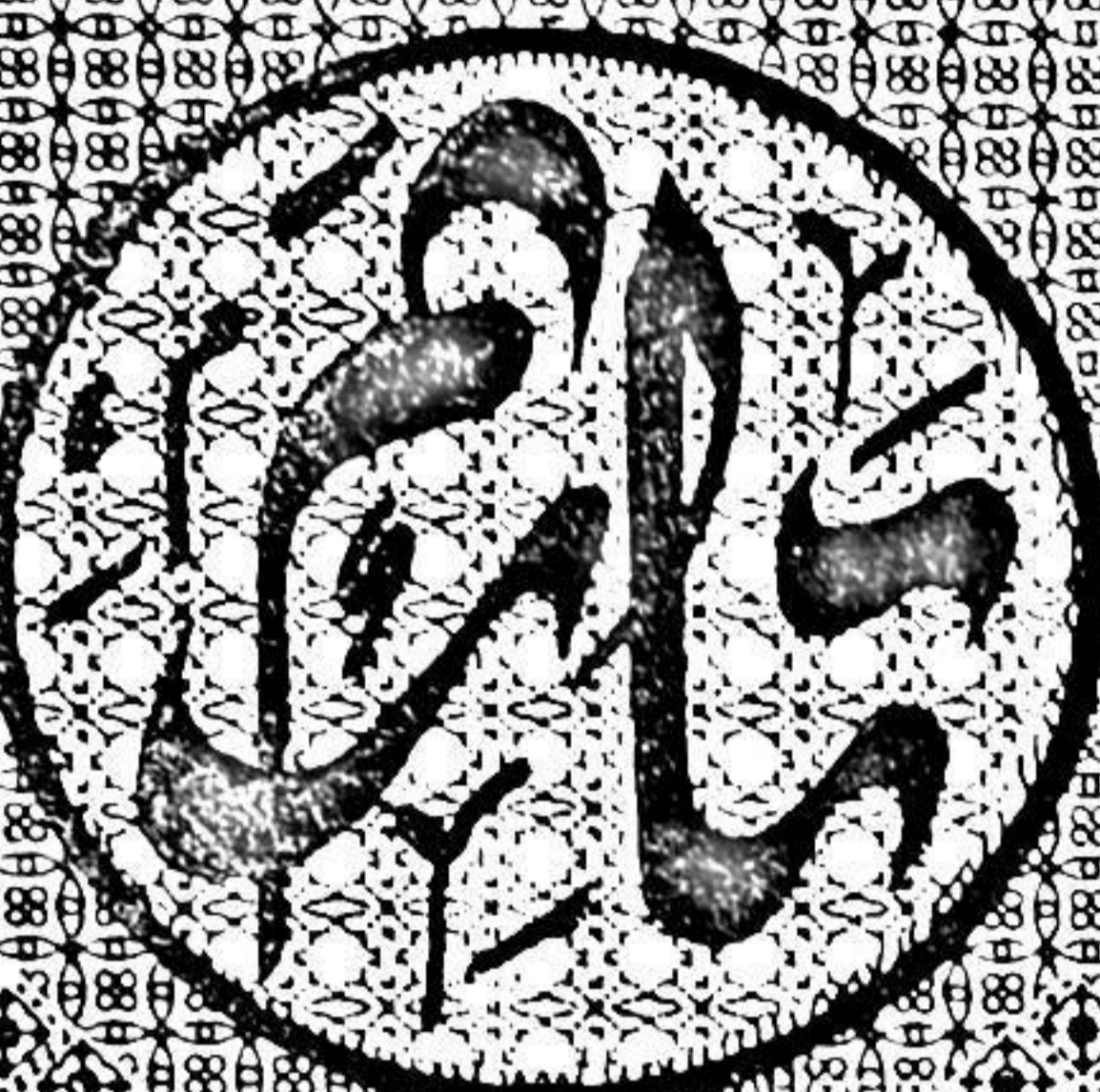

ISSN 1002-9044

9 771002 904009

باش مۇھەررىر

مەھەممەت شاۋۋدۇن

مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر

ئارسلان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ھەيئەتلىرى

(ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)

ئابدۇسالام توختى، ئابدۇرۇسۇل

ئۆمەر، ئابدۇراخمان ئەبەي،

ئارسلان، ئازاد سۇلتان، ئەنۋەر

ئابدۇرېھىم، ئەبەيدۇللا ئىبراھىم،

تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن، زوردۇن

سابىر، قەييۇم تۇردى، مەھەممەت

زۇنۇن، مەھەممەت شاۋۋدۇن،

ئوبۇل ئىسلام، ئېلى زاھىد، ئىددى

رىس بارات، ئىمىن تۇرسۇن.

غالىق ئەدەبىي ژۇرنال

46-يىل نەشرى

1996

بۇ ساندا

نەسرلىرى

4	.....	رىزۋانگۈل يۈسۈپ.....	جىگدە چېچىكى (ھېكايە)
44	.....	غۇنچە م سە مەت.....	قوغۇنچى (ھېكايە)
61	.....	ئادالەت ھە بىيۇللا.....	بۈمۈ بىر ھايات يولى (پوۋېست)
107	.....	مۇھەممەت ئىمىن.....	يالىپۇز (ھېكايە)
124	.....	ئەخمەت كېۋىز.....	دادا، بىزگە ئازاملىق بەرگىن (نەسر)
126	.....	ئابدۇرېشىت سابىت.....	ھېساب (ھېكايە)
130	.....	ماخمۇت مۇھەممەت.....	ئىككى ھېكايە
133	.....	غالىپ قۇربان.....	ئايىدىڭ كېچە (ھېكايە)
137	.....	ئەخەت ھاشىم.....	ئىككى مەسەل

شېئىرلار

48	.....	مامۇت زايت.....	ئەجداد ئابدۇسى
57	.....	مەھەممەتتۇرسۇن ئەبەيدۇللا.....	ئاتا
59	.....	ئابلېز ئوسمان.....	قۇملۇقتىكى ئىزلار
119	.....	مۇنەۋۋەر قۇربان.....	ئاي شولىسى تۈنىگەن يوللار
120	.....	تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن.....	قارىچۇقۇمدا ئاقاردى سۈبھى
121	.....	تۇرسا ئوسمان.....	ئۇچراشقاندا كۆزىمىز بەزەن
122	.....	ئىبراھىم نىياز.....	ئايال
122	.....	كامىلجان ھەسەن.....	پەر قېقىپ كەلگەن قوشاقلار ئوت گويا
123	.....	تەلئەت قادىرى.....	كۆزۈڭدىكى ۋەتەن
139	.....	ئابلېكىم خېۋىز.....	نەم پەدە (بالادا)

بۇ ساندا

تەرمە گۈللەر

خالدە ئىسرائىل ..... تىمئاس شەھەر (ھېكايە) 17

مۇھاكىمە ۋە تەقىرىز

قاۋۇسلىقان قامبجان ..... تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ ئىجادىيەت پەزىلىتى ۋە ئىجادىيەت ئىستىلى 148

تەسىر ۋە باھا

خەلچە م رېشت ..... « ئالتۇن چىشلىق ئىت » تەن تۇغۇلغان ئۇي - پىكىرلەر 155

كىتابخانلاردىن خەت

ھېلىم موللايېۋ ..... « روھىي ھالەت تەسۋىرى تودىسىدا » دېگەن ماقالىنى ئوقۇپ ھېس قىلغانلىرىم 158

* * * * *

رەسىسام ۋە خەتتات: مەھەممەت ئايۇپ، تۇردى قادىر نازىرى

مەسئۇل كوررېكتور: قىيۇم تۇرسۇن

جىگە چىچكى

(ھېكايە)

سەلىمە ئۆزىنىڭ تويى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ، ھاڭ- تاڭ بولغىنىچە ئانىسىغا بىر ھازا تىكىلىپ ئولتۇرۇپ قالدى. بىردەمدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ مەھەللە سىرتىغا چىقتى- دە، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا بۈككىدە جىگە بىلەن ئورالغان دەريا بويىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمىشقا يالغۇز كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى. پەقەت بايا ئۆزىنىڭ توي قىلىدىغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بىردىنلا چوچوڭلا قىز بولۇپ قالغاندەك تۇيغۇغا كەلگىنىلا ئېسىدە ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ جىگدىلىككە قاراپ ماڭغانلىقىنى بىرەرنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن قورققانداك تولىمۇ ئېھتىيات بىلەن قەدەم تاشلايتتى. ئۇنىڭ بۇرۇنغا گۈپپىدە جىگدىنىڭ مەزىلىك يۇرىقى ئۇرۇلدى. كىمدۇر بىرى ئۇنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتقانداك، شىۋىرلاپ چاقىرىۋاتقانداك تۇيۇلۇپ يۈرىكى ئىختىيارسىز دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. يىراقتىن دەريا سۈيىنىڭ قىرغاققا شاپىلداپ ئۇرۇلۇشى

«تارىم» دەرياسىنىڭ قۇبۇل قىلىنغان ئورمانى

ئاڭلىناتتى. جىگە شېخىغا قونۇۋالغان قۇشقاچلار گويا ئۆزىنىڭ كونا دوستىنى كۈتۈۋالغاندەك چۈرۈقلىشىپ سايىرشاتتى. يىراق ئۇيۇقتا ئېسىلىپ تۇرغان ئاقۇچ تاغلار ھېلى يىراققا قېچىۋاتقانداك، ھېلى ئالدىغا كېلىۋاتقانداك كۆرۈنەتتى.

ئۇ كىچىك چاغلاردا بۇ يەرگە كۆپ كېلەتتى. دەريا سۈيىگە قانغۇچە چۆمۈلۈپ، دەريا بويىدا يېتىپ ئاپتاپسناقتى، جىگە شېخىغا قۇشقاچتەك قونۇپ ئولتۇرۇپ جىگە تېرىپ يەيتتى. ئۇ بۇ يەرگە شۇنچە

ئىش قىلىپ قويغاندەك، بۇ ئىشنى كىمىڭدۇر كۆرۈپ قېلىشىدىن قورققانداك ئىتتىك كەينىگە ياندى.

ئەنە شۇنىڭدىن بۇيان ئۇ بۇ يەرگە كېلىشتىن ئىزا تارتىدىغان بولۇپ قالدى. كېيىن مەھەللىدە سادىر بىلەن گۈلىسا توغرىلۇق سۆز-چۆچەك تارقالدى. كىشىلەر-نىڭ ئېيتىشىچە گۈلىسانىڭ ئۆيىدىكىلەر ئۇنى سادىردەك نامراتقا بەرمەيمىز دەپ تۇرۇۋالغانىكەن. لېكىن، گۈلىسا بىلەن سادىر دەريا بويىدىكى جىگدىلىكتە يوشۇرۇن ئۇچرىشىپ، چاتاق ئىش تېرىپ قويۇپتۇ. گۈلىسانىڭ ئانىسى ئاچچىقىغا پايلماي قىزىنى ئۇرۇپ ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ. سەلىمە بۇ سۆز-چۆچەكلەرنى ئۆز قولى بىلەن ئاڭلىدى. تېخى توي قىلمىغان گۈلىسانىڭ قورسىقىنىڭ تومپىيىپ تۇرغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. ئەنە شۇنىڭدىن بۇيان سەلىمەنىڭ كۆزىگە دەريا بويى ۋە جىگدەر-لىك تولىمۇ سىرلىق ھەم قورقۇنچلۇق كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالغانىدى. بۈگۈن بولسا مانا ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا بۇ يەرگە كەلدى.

ئۇ بۇ جاينىڭ بۇنچىلىك خالىي ھەم گۈزەل ئىكەنلىكىنى بۈگۈن تۇنجى قېتىم ھېس قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئاجايىپ بىر شېرىن تۇيغۇدا تېپىچەكلەپ، كۆزلىرى جىگدىلىك ئارىسىدىن كىمىڭدۇر ئىزدىگەندەك تۆت ئەتراپقا تەكشى تىكلەتتى. تونۇش جىگدىلىك ئۇنى تېزلا قويىنغا ئالدى. بۇرۇنقىدەك ۋىچىرلاپ كۈلۈپ ئەمەس، بەلكى مەنىلىك يېقىملىق پىچىرلاپ قارشى ئالدى. ئۇ گويا سۆيگۈنىنى كۈتۈۋاتقانداك

ئېچىكىپ كەتكەندىكى، ئۆزىنى گويا دەريادا ئۇزۇۋاتقان بېلىقتەك ياكى جىگدە تېرىپ يەۋاتقان شوخ قۇشقاچتەك سېزەتتى. كېيىن ئۇ تۇيۇقسىز دەريا بويىغا كەلمەس بولدى. كەلمەس بولدىلا ئەمەس، بۇ يەرنىڭ چوڭ قىز-يىگىتلەرنىڭ ماكانى ئىكەنلىكىنى بىلىپ قېلىپ بۇ يەرگە شۈبھە ۋە قورقۇنچ بىلەن قارايدىغان بولدى.

بىر كۈنى ئۇنىڭ تۇيۇقسىز جىگدە يېڭۈسى كېپكەتتى. ئانىسىغا تۇيدۇرماي غىپىدە ئۆيىدىن چىقىپ يۈگۈرگىنىچە دەريا بويىغا كەلدى. ئۇ جىگدە شېخىغا چىقىشىغا قولىغا كىملىرىنىڭدۇر شۇبىرلاشقان گەپلىرى ئاڭلاندى.

— جېنىم گۈلىسا، نېمىشقا مەندىن ئۆزىڭنى بەك قاچۇرىسىز؟ ئاخشام سىزنى بەك ئۇزۇن ساقلىدىم. نېمىشقا كەلمەيسىز؟ يەرگە قاراپ تىرناق تاتلاپ ئولتۇرغان قىزنىڭ مۇرىسىنى سىلكىپ ھاسىراپ سۆزلە-ۋاتقان يىگىتنى سەلىمە تونۇۋالدى. ئۇ مەھەللىدىكى قادىر لەقۋانىڭ ئوغلى سادىر ئىدى.

— ئانام ئىككىمىزنىڭ ئىشنى بىلگەندىن كېيىن مېنى پەقەت ئۆيىدىن چىقارمايدىغان بولۇپ كەتتى. ھازىرمۇ ئانامنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپلا قېچىپ چىقتىم. ئەمدى ئۆيگە قانداق كىرەرمەنكىن- تاڭ!

بۇ دادۇي شۇجىسىنىڭ قىزى گۈلىسا ئىدى.

سەلىمە كۆزىنى يۇمۇۋېلىشقىمۇ ئۈلگۈرمىدى. يىگىت ئاستاغىنا قىزنى ئۆزىگە تارتتى. ئاندىن... ئىزاتارتقانلىقىدىن سەلىمەنىڭ ۋۇجۇدىغا ئوت كەتتى. قانداقتۇر نومۇس

ھېسسىياتتا قۇمدا ئولتۇردى. كۆز ئالدىغا ئۆزى ھېلىقى چاغدا كۆرگەن گۈلىنسا بىلەن سادىرنىڭ ھەرىكەتلىرى كەلدى. ئۆزىنى گۈلىنساننىڭ ئورنىدا قويۇپ، كەلگۈسى ئېرىنى سادىرنىڭ ئورنىدا قويۇپ، ئاجايىپ شېرىن خىياللار ئىلكىدە كۆزىنى يۇمۇپ ياتتى. يېڭى ئۇنىڭ ئاشۇ ھالىتىگە قاراپ ئولتۇرۇپ قىزارغىنىچە سۆزلەۋاتىدۇ.

— سەلىمە، بىلەمسىز؟ مەن سىزگە كۆيۈپ قالغاچقا سىزنى ئالاي دەپ ئەلچى ئەۋەتكەنمەن. مەن سىزگە بەك ئامراق. مەن سىزنى كېلەمدىكىن دەپ كۈندە مۇشۇ يەردە كۈتۈپ تۇردۇم.

سەلىمە راھەتلىنىپ كۈلدى. يۈرىكىدە ئوقچۇۋاتقان ئاجايىپ قايىناق ھېسسىياتنى كۈچ بىلەن بېسىپ ئۇن چىقارمىدى، ئۇ ئەمدى يېڭىنىڭ قولىنى تۇتۇشنى ئاندىن قۇچاقلاپ سۆيۈشنى ئارزۇ قىلغىنىچە كۆزىنى ئاچمىدى...

— سەلىمە، ھوي سەلىمە!

ئانىسىنىڭ سوزۇپ چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. سەلىمە قورقۇنۇپ، خىجىللىقتىن سەنرەپ ئورنىدىن ئورۇپ ئەتراپقا قارىدى. بىردىنلا ئۆزىنىڭ بۇ يەردە يالغۇز ئىكەنلىكى ئېسىگە كېلىپ يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى.

— مانا مەن.

ئانىسى سەلىمەنىڭ جىگدىلىكتىن چىقىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچتى. باشقا بىرى بارمۇ دېگەندەك تۆت ئەتراپقا بىر ھازا قارىۋەتكەندىن كېيىن قىزىنىڭ قولىنى سىلكىپ، تارتقىنىچە ئۆيگە ئېلىپ ماڭدى.

سەلىمە ئۆيگە كىرىپلا دادىسىنىڭ

سۈرلۈك قاپقىنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى. ئاپىسىنىڭ كەينىگە مۆككىنىچە ئىچكىرى ئۆيگە كىرىۋالدى. ئۇ دادىسىدىن ئۆلگۈدەك قورقاتتى. ئۇ ئەمدىلا تۆتىنچى سىنىپقا كۆچكەن يىلى دادىسى ئۇنى بىر ئايغىچە قازناق ئۆيگە سولاپ قويۇپ ئۇنى چاقىرغىلى كەلگەن مۇئەللىمگە قەيەردىندۇر تېپىپ كەلگەن بىر پارچە خەتنى تۇتقۇزۇپ يولغا سالغاندەك بوغۇلۇپ-بوغۇلۇپ يىغلىغانىۇ، بىسىرتقا چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىغانىدى. مانا ئەمدى شۇ دادىسى ئۇنى ئەرگە بەرمەكچى. تويىنى قىلماقچى. توي سەلىمە ئۈچۈن خۇشاللىق ئېلىپ كېلەمدۇ ياكى خاپىلىقمۇ، بۇنى بىلمەيدۇ. پەقەت ئۇنىڭ بىلىدىغىنى تويى بولغان قىز ئۆمرىدە كىيىپ باقمىغان ئېسىل قىممەت كىيىملەرنى كىيىپ باشقا بىر ئۆيگە كېتىدۇ. بەلكىم توي سەلىمە بايا دەريا بويىدا ئويلىغىنىدەك تولىمۇ شېرىن ۋە كۆڭۈللۈك بولىدىغاندۇ؟ مەيلى نېمە بولسا بولسۇن سەلىمە ئاشۇ زالىم دادىسىنىڭ ھومىيىپ قاراشلىرى، يىرتقۇچ ھايۋاندىك ھۆركىرىشىدىن قۇتۇلسا يولغىنى. سەلىمە ئاشۇلارنى ئويلاپ ئۆزىنىڭ تېزىرەك تويى بولۇشنى تىلەپ قالدى.

* * *

بۈگۈن سەلىمەنىڭ تويى بولدى. ئانىسى ئۇنى ئەتىگەندە يۇيۇندۇرۇپ، ئەمدىلا مۇرىسىگە چۈشكەن چىچىنى قۇلاق تۈۋىدىن ئىككى ئورۇپ قويدى. ئاندىن ئۇنى ئىچكىرى ئۆيگە ئەكىرىپ تاكى ئۇنى يۆتكەپ كېتىشكە كىرمىگۈچە بىسىرتقا چىقىشقا

بولمايدىغانلىقىنى قايتا-قايتا جېكىلدى. سەلىمە ئۆيدە يالغۇز قالدى. ئانىسى سېلىپ بەرگەن كۆرىپە ئۈستىدە زەدىئالغا يۆلىنىپ بىر پەس ئولتۇردى. ئېرىنىڭ تەقى-تۇرقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باقماقچى بولۇپ خېلى خىيال قىلىپ باقسىمۇ ھېچنېمە كۆز ئالدىغا كەلمىدى. ھەي ئىست، توي خېتى ئالغىلى بارغان كۈنى ئانىسىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئېرىگە قارايمۇ سالمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى. ئۇ تەكچىدىكى ئەينەكنى قولغا ئېلىپ قارىدى. ئەينەك ئىچىدىن دۈپدۈگە-لەك كىچىككىنە يۈزىنى، ئارانلا مۇرىسىگە چۈشكەن سىكىلەكلىرىنى كۆردى. ئون سەككىز ياش، ھېلىقى كۈنى كاتىپ كەنتتىن قىلىپ بەرگەن تونۇشتۇرۇشقا قاراپ ئون سەككىز ياشقا كىرىپسىز دېگەندى. مۇبادا شۇ چاغدا ئانىسى چاققانلىق بىلەن ئۇنىڭ ئېغىزىدىكى گەپنى تارتىۋالمىغان بولسا ئۆزىنىڭ تېخى ئەمدىلا ئون ئالتە ياشقا كىرگەنلىكىنى ئېيتىپ سالار ئىكەندۇق. ئانىسىنىڭ كېيىن ئېيتىپ بېرىشىچە ھۆكۈمەت قىزلارنىڭ ئون سەككىز ياشتىن بۇرۇن توي قىلىشىنى قاتتىق چەكلەرمەش. شۇڭا بۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن كەنت بوغالتىرى بولغان دادىسى بۇندىن بەش يىل ئاۋۋالقى چوڭ نوپۇس تەكشۈرۈشتە ئۇنىڭ يېشىنى ئىككى ياش چوڭايتىۋالغانىكەن. شۇڭا ئۇلار ئانچە قىينالمايلا توي خېتىنى ئالالاپتۇدەك. سەلىمە ئەينەككە قاراپ ئولتۇرۇپ ئىختە-يارسىز كۈلۈپ كەتتى. قىزىق ئىش. ئەجەب، ئون سەككىز ياش قىزلار ئۈچۈن شۇنچە مۇھىمدۇ؟... سەلىمە يالغۇز

ئولتۇرۇپ زېرىكتى. بىردىنلا ئۆزىنىڭ تويغا دوستلىرىنى چاقىرىمىغانلىقى ئېسىگە چۈشتى. ئۇلارنى چاقىرغان بولسا سەلىمە بۇنچە زېرىكىپ تىت-تىت بولۇپ كەتمىگەن بولار ئىدى. ئاينۇر، بۇنىيازخان، ئاتىخان... يەنە زەينەپ، يەنە... ھە راست، ئۇلار تېخى مەكتەپتە ئوقۇيدىغان تۇرسا، چاقىرغان بىلەنمۇ كەلمەيدۇ-دە. مەكتەپتە ئوقۇ-مايدىغانلاردىن پەقەت ئايمىخان بىلەن بېلىقزىلا بار ئىكەن. شۇلارنىمۇ بولسا چاقىرىپ كىرسە قانداق بولار كىن؟ ئۇ ئانىسىغا ئېيتىپ ئۇلارنى چاقىرىپ كىرىش قارارىغا كەلدى. ئاۋۋال ئىشكىتىن بېشىنى ئاستا چىقىرىپ ھويلىغا قارىدى. ھويلا مېھمانغا لىق تولغان. ئانىسى تەمتىرىگىنچە مېھمانلار ئارىسىدا ئۇياقتىن بۇياققا ھېكىپ يۈرىدۇ. سەلىمە دەسلەپ خىجىل بولغاندەك بولدى. كېيىن ھېچنېمىنى ئويلىمايلا بوسۇغا ئاتلاپ ئۆيدىن چىقتى. ئۇنىڭغا ھېچكىم دىققەت قىلمىدى. دەۋازىدىن چىقىشىغا سىرتتىن كىرىۋاتقان بىر نەۋرە ئاچىسى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ئاچىسى ئۇنى كۆرۈپلا ۋارقىرىۋەتتى. — ۋاي ئانىمەي، تويى بولغان قىز تۇرۇپ نېمە ئىش قىلىپ يۈرسەن بۇ يەردە، ئىزا تارتمايدىغان قىلىن! مېھمانلار لايىدە ئۇنىڭغا قارىغاندەك بولدى. ئۇ نومۇس-ئىزادىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ يۈزىنى تۈتۈپ يۈگۈرگىنچە ئۆيگە ئۆزىنى ئاتتى. ئۇھ! خۇداغا شۈكۈر. ئاخىر ئۇنى كۆچۈرۈپ مېڭىشقا تەرەددۈت قىلىشتى. ئۇ

سەلىمە ئەرنىڭ زادى نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنەلمەي كالتە ئىشتان بىلەن تۇرغان ئادەمگە چەكچىپ قاراپ قالدى. ئەرنىڭ يۈك بېسىپ كەتكەن قاپقارا مەيدىسى، ئالدىغا ساڭگىلاپ چۈشكەن قورسىقى، ئومۇمەن پۈتۈن تۇرقى بىر قارىسا ئېپتقا. يەنە بىر قارىسا سەلىمە كىنولاردا كۆرگەن كاللىكېسەر جاللاتقا ئوخشايتتى. سەلىمەنىڭ تېنى شۈركۈندى. بايا ۋۇجۇدىغا ياماشقان تىترەك تېخىمۇ ئۇلغىيىپ چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى. ئەرنىڭ ئالچاڭلاپ مېڭىپ ئۆزىگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە بولسا پۈت-قولدا جان دىدارى قالمىدى. گويا ئاشۇ چۈيۈرلۈك يوغان قول ئۇنىڭ گېلىنى بىرلا سىقىپ ئۆلتۈرۈپ قويدىغاندەك كۆزلىرى-نى چەكچەيتكىنىچە ئاستا كەينىگە داچىدى. ئۇ ئەمدى تامغا چاپلىشىپ قالدى. ئالدىغا سوزۇلغان يوغان قولنى كۆرۈپلا بار ئاۋازى بىلەن چىرقىراپلا يانغا ئۆزىنى ئاتتى. ئەر بولسا سەلىمەگە بۆرىدەك تاشلىماتتى. سەلىمە خېلى ئۈزۈنغىچە ئۆيىنىڭ ئىچىدە قېچىپ يۈردى. ئاخىر سەلىمەنىڭ جەينىكى ئەرنىڭ بۇرىغا تېڭىپ كېتىپ ئۇنىڭ بۇرىدىن ئوقتەك قان كەتكەندە بولسا، ئۇ يۈزىنى تۈتۈپ ئۆلتۈرۈپ قالدى. سەلىمە شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئىشكىنىڭ زەنجىرىنى ئىچىپ خۇددى باغلاقتىن بوشانغان موزايدەك ئۆزىنى تالاغا ئاتتى. سەلىمەنى قاراڭغۇلۇق ئۆز قوينىغا ئالدى. ئۇنىڭغا كەينىدىن ھېلىقى بىرىنچۈچ ھايۋان قوغلاپ كېلىۋاتقاندا كۆرۈلۈپ كەينىگە قاراپ بېقىشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي تېز-تېز يۈگۈرۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ

ئانىسى كىيگۈزگەن تويلۇق كىيىملەرنى كىيىپ چوڭ رومال بىلەن يۈزىنى چىڭ ئوراپ، ئاپسىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە يالغاندىن يىغلاپ كىچىك تراكتوردىكى مېھمانلار ئارىسىغا ئورۇنلاشتى. ئۇ يېنىك تىنىدى. ئۆزىنى گويا باشقا بىر گۈزەل دۇنياغا كېتىپ بارغاندەك خۇشال، يەڭگىل سەزدى. يېڭى ھويلىغا كىرىش بىلەنلا ئۇنىڭ بۇرىغا ياتلا بىر پۇراق ئۇرۇلدى. ناتونۇش ھويلا كۆزىگە خېلىلا ئىسسىق كۆرۈندى. ئۆز ھۇجرىسىدا ئۆزىگە «يەڭگە» بولغان بىر نەۋرە ئاچسىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۆيگە ئاستاغىنا سەپسالدى. ئېلىپكىتر چىرىغىنىڭ يورۇقىدا ئويۇققا تىزىلغان چىنە-قاچىلار، ۋالىلداپ جۇلالىنىپ تۇرغان تاۋار يوتقان-كۆر-پە كۆزىگە باشقىچە چىرايلىق كۆرۈندى. بىر خىل ئىسسىق ئېقىم پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تارالدى. تاتلىق خىيالىي تۇيغۇ بىردىنلا ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى ئىسكەنجىگە ئالدى. بۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆيى. يەنە تېخى ئېرى بار ئۆي. ئۇ خىيال بىلەن ئولتۇرۇپ ھەمرا-ھىنىڭ قاچانلاردا چىقىپ كېتىپ يالغۇز قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكى نېمىدىندۇر قورققاندا ك تۇيۇقسىز تىترەپ كەتتى. كۆزلىرى ئىشكىتىن كىرىپ كېلىۋاتقان ئەرگە تىكىلدى. ئەر ئۇنىڭ خىيالىدىكى ئەرگە ئوخشىمايدىغاندەك قىلاتتى. ئەر يەر ئاستىدىن ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان قىزنى كۆرمىگەندەك ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماس-تىن ئۇن-تىنىسىز پۇشۇلدىغىنىچە ئايىغىنى سېلىپ سۇپا ئۈستىگە چىقتى. ئاندىن ئۈچسىدىكى كىيىملەرنى بىر-بىرلەپ سالدى.

ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلىپ قالغاندەك بولۇپ نەپەس ئالالماي قالدى. بىر كەمدە نېمىگىدۇر پۈتلىشىپ يەرگە يىقىلدى. ئۇ ئىتتىك كەينىگە قارىدى. بىر كىمىنىڭ قوغلاپ كەلمىگەنلىكىنى كۆرۈپ يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى. ئۇ دېمىنى ئېلىپ ئەتراپقا قارىدى. پۈتۈن ئەتراپ قاراڭغۇلۇق قوينىدا ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەندى. ياز كۈنلىرى بولغىنىغا قارىماي چېكەتكە، پاقىلارنىڭمۇ ھەتتا پاشىلارنىڭمۇ ئاۋازى ئاڭلانمايدۇ. ئەتراپ شۇنچىلىك تىنچكى، سەلىمەنى ئىختىيارسىز سۈر باستى، ئۇ ئۆزىنىڭ نەدە، ئۆيىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى ئىلغا قىلالىمىدى. باياتىنقى قورقۇنچ يەنە قوزغىلىپ بەدىنى جالاقلاپ تىترەشكە باشلىدى. خېلى ۋاقىت ئۆتتى. نەم توپا سەلىمەنىڭ بەدىنىنى مۇزلىتىشقا باشلىدى. ئەمدى يەرگە چاپلىشىپ يېتىۋېرىشكە بولمايتتى. مۇبادا ھېلىقى ئەر كەينىدىن قوغلاپ كېلىپلا قالسا... سەلىمە ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىملىرىنى قاقتى. ئەنە شۇ چاغدىلا ئۇ كىيىملىرىنىڭ يىرتىلىپ جۈل-جۈل بولۇپ كەتكەنلىكىنى، مۇرىسى، كۆكرەكلىرىنىڭ ئوچۇق تۇرغانلىقىنى، ئېتىكىنىڭ نەچچە پارچە بولۇپ يىرتىلغانلىقىنى كۆردى. كۆڭلىكىگە ئىچى ئاغرىپ كۆزلىرىگە غىل-غىل ياش كەلدى. لەۋلىرىنى ئۈمچە يىتكىنچە ئاستا ئالدىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى. توسات-تىن ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاپئاق بىر تام پەيدا بولدى. مېڭىشتىن توختاپ كۆزىنى يوغان ئېچىپ ئاق تام يېنىدا تۇرغان ئىككى-ئۈچ تۈپ دەرەخنى كۆردى. ئۇ دەسلەپ ھېچ نەرسىنى ئىلغا ئالالمايدى.

ئاق تامنىڭ يەنە بىر يېنىغا ئۆتكەندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ بىر قەبرە ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردىمۇ تۇرغان جايىدا مېخلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزىگە دەسلەپ ئۇ كىچىكىدە مومسىدىن ئاڭلىغان جىن-ئالۋاستىلار كۆرۈندى. ئاندىن بايا ئۇ ئۇقماي دەسسەپ سالغان قەبرىلەرنىڭ ئىگىلىرى ئاپئاق كېپەنگە يۆگىنىپ ئۇنىڭغا يوپۇرۇلۇپ كېلىشكە باشلىدى، ھېلىقى جىن-ئالۋاستىلارنىڭ ئارىسىدا ئۇنى بايا بوغۇپ ئۆلتۈرمەكچى بولغان ھېلىقى مەخلۇقمۇ بار بولۇپ، ئۇ ھەممىسىنىڭ ئالدىدا سەلىمەنى قاپساپ كېلىۋاتاتتى. سەلىمە شۇنچىلىك ئېچىنشىلىق ئاۋازدا چىرقىرىدىكى، ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ، گۈپىدە يىقىلغاندا پەيدا بولغان تىترەشمۇ ئېغىر تىنىپ ياتقان زېمىننى ئويغىتالمايدى.

* * *

سەلىمە روھىي كېسەللىكلەر دوختۇر-خانىسىغا ئېلىپ كېلىندى. ھېلىقى كۈنى ئەتىگەندە تۇپراق بېشىغا دۇئا قىلغىلى كەلگەن بىر ئادەم سەلىمەنى قەبرىستانلىقتا ھوشسىز ياتقىنىنى كۆرۈپ ئۆيىگە ئەكىلىپ قويغان كۈنىدىن ئېتىبارەن سەلىمەگە «جىن» چاپلاشقىنى مەلۇم بولدى. ئۇ ئەركەك زاتىنى كۆرسىلا چىشلىرى كىرىشىپ، كۆز قارىچۇقى ئارقىغا تارتىلىپ، ۋارقە-راپ-جارقىراپ، تىللاپ، قىپقىزىل ساراڭلا بولۇپ قالاتتى. ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ئوبدانلا چۆچۈدى. ئەر تەرەپمۇ سەلىمەنىڭ «ساراڭ» - لىقىنى كۆرگەندىن كېيىن ئانچە تارتىشمايلا بولدى قىلدى. سەلىمەنىڭ ئاتا-ئانىسى

بىر قانچە قېتىم ئۇنى داخانلارغا ئوقۇتقان بولسىمۇ قىلچىمۇ پايدىسى بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئاخىر ئۇنى «ساراڭلار دوختۇر-خانىسى» غا ئاپىرىپ قويۇشتى.

دوختۇرخانا ئۇ ئۆمرىدە كۆرگەن ئەڭ گۈرەل جاي ئىدى. پاكىز، ئازادە مۇھىت ئۇنىڭغا تېز تەسىر قىلىپ نېرۋىلىرى تىنچلاندى. ئەمدى ھەممە يېرى ئاپئاق، تىنچ ياتقىدا يېتىپ ئەر دوختۇرلارنىڭ تەكشۈرۈشلىرىنى قوبۇل قىلمىسىمۇ، يېشىل چىنار، قارىغاي دەرەخلىرى ئارىسىدا پارقراپ كۆرۈنىدىغان سىلىق ئاسفالت يولدا كېتىۋېتىپ كېسەل ئەرلەر ياكى دوختۇرلار ئۇچراپ قالسىمۇ كېسىلى قوزغالمايتتى. چۈنكى ئۇ بۇ يەردە ئۆمرىدە ھېس قىلىپ باقمىغان ئىللىقلىق، مېھرىبانلىقنى ھېس قىلاتتى. سېسترا قىزلارنىڭ سىلىق مۇئامىلىسى بولۇپمۇ بۇدۇر چاچلىرى پوسمىسىدىن چىقىپ قالىدىغان ياش مەسئۇل دوختۇرنىڭ ئاجايىپ يېقىملىق كۈلكىسى ئۇنىڭغا ئالەمچە خۇشاللىق بېغىشلايتتى. ئۇ ئاشۇ دوختۇرنىڭ كۈندە نەچچە رەت يوقلاپ كىرىشىنى، كىرگەندە يېنىدا ئۇزاقراق تۇرۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى. دوختۇر يېڭىتكە ئىختىيارسىز ئۇزاقتىن-ئۇزاق تىكىلىپ ئۇنىڭ كۈلكە يېغىپ تۇرغان چىرايىنى كۆڭۈل ئېكرانغا ئويۇۋالماقچى بولاتتى. ئۆمرىدە ئەرلەرنىڭ كۈلگىنىنى ئانچە كۆرۈپ باقمىغان، دادىسى، ئاكىسى، ئىنىلىرىنىڭ چىرايىدىكى ئاچچىق ئىپادىلىرىگە كۆنۈپ كەتكەن قىزغا بۇ كۈلكە شۇنچە سېھىرلىك ۋە مېھىرلىك تۇيۇلغانىدى. سەلىمەنىڭ كېسىلى دورا ئوكۇلدىن كۆرە بۇ يېقىملىق كۈلۈمسىرەشنىڭ تەسىرىدە ياخشى بولۇپ

قالدى. ئۇ ئانىسىغا ئۆزى ئەڭ ئامراق ھاۋا رەڭ كۆڭلىكىنى ئەكىرگۈزۈپ كىيىدى. چېچىنى قايسىبىر سېسترا قىزغا ئوخشىتىپ كەينىدىنلا بىر بوغدى. ئۇنىڭ ئاپئاق كارىۋات ئۈستىدىكى شۇ تۇرقى بۇلۇت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئۇچۇۋاتقان پەرىزاتقىلا ئوخشاپ قالدى. يەڭگىل ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. ئۇنىڭ كۆڭلەكتىن سەل كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئالمىدەك كۆكسى لىپىلداپ، ئاق قۇدەك ئۇزۇن ئاپئاق بوينى ئالدىغا سوزۇلدى. ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان گۈلنى ئەسلىتىدىغان لەۋلىرى ھىمىرىلىپ، قويۇق كىرىپىكلىك چولپان كۆزلەر ئىشككە تەلۈرۈدى. ناۋات رەڭ يۈزى ۋىللىدە قىزىرىپ لالە رەڭگىگە كىردى. دوختۇر يېڭىت ئىشكىتىن كىرىپلا كۆز ئالدىدىكى سۈرەتكە ھاڭۋېقىپ قاراپ قالدى. ئۇ قىزغا كۈندىكىدەن-مۇ بەكرەك ئىلتىپات كۆرسىتىپ چىقىپ كەتتى.

دوختۇر يېڭىت ئەمدى سەلىمەنى كۆپرەك يوقلايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ كۈندە نەچچە قېتىم ھەتتا دەم ئالغان كۈنلىرىدىمۇ كېلىپ قىزدىن ئەھۋال سوراپ كېتىدىغان بولدى. بۇنىڭدىن سەلىمە شۇنچىلىك خۇشال ئىدىكى، بۇ دۇنيادا ئۇنىڭدەك ياخشى كۆيۈمچان ئادەم، بۇ يەردەك جەننەت يەر يوق ئىدى.

بۈگۈن چۈشتىن كېيىن دوختۇر يېڭىت سەلىمەنى يەنە يوقلاپ كىرىپ بىردەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن قايتار ۋاقىتتا: — كەچتە مەن دىجورنىلىق قىلىمەن، ئىشخاناغا چىقىڭ، بولامدۇ؟ — دەپ قويۇپلا چىقىپ كەتتى.

سىزنىڭ يۈزىڭىزدە يوق، كۆزلىرىڭىز ئاشۇ يۇلتۇزلاردىنمۇ نۇرلۇق، چىرايلىق. بۇرىڭىز، لەۋلىرىڭىز، بويىڭىز... ئاھ سىز بەك گۈزەل. بەك چىرايلىق... بەك... سەلىمە يىگىتنىڭ ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ سۆيۈشلەردىن مەست بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ نېرۋىسى، يۈرىكى، ۋۇجۇدى پەقەت ئاشۇ قىزغىن سۆيۈشتىن كەلگەن راھەتتىلا، ئۆمرىدە ھېس قىلىپ باقمىغان ئاجايىپ تاتلىق شېرىلىكنىلا ھېس قىلاتتى. يىگىتنىڭ لەۋلىرى، بەدىنى ئوتتەك قىزىق ھارارەتلىك، ھەتتا سەلىمە بىلىدىغان ئانىسىنىڭ قۇچىقىدىنمۇ راھەتلىك ئىدى. سەلىمە شۇ دەققە شۇ مەنۇتلاردا قانداقلارچە ئۆزىنىڭمۇ يىگىتكە چىڭ چاپلىشىپ كەتكىنىنى، قانداقلارچە كارىۋاتقا چىقىپ قالغىنىنى ھەتتا چىراغنىڭ قاچان ئۆچۈرۈلۈپ كەتكىنىنى سەزمىدى. ئۇ پەقەت مەستخۇشلۇق ئىچىدە تاتلىققىنا ئىگرايتتى.

* * *

سەلىمە دوختۇرخانىدىن قايتىپ چىقتى، ئۆزى خالاپ ئەمەس ئاتا-ئانىسىنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن ئۆزىگە زور خۇشاللىق ۋە بەخت ئاتا قىلغان بۇ گۈزەل ماكاندىن كۆزى قىيمىغان ھالدا يىغلاپ تۇرۇپ قايتىپ چىقتى. ئۇ دەسلەپ يەنە ساراڭلىق قىلىپ ئۇزاقراق تۇرۇپ قېلىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، دوختۇرخانا خىراجىتىنىڭ كۆپلۈكىنى ئويلاپ ئىلاجىسىز دادىسىغا ئەگەشتى. سەلىمە دوختۇرخانىدىن تاتلىق خىيال، گۈرەل ئارزۇ ۋە ئازراق تەشۋىشنىمۇ بىللە

سەلىمە كۈننىڭ كەچ بولۇشىنى كۈتۈپ تاقىتى تاق بولدى. كەچتە ئۆزىنى باشقىدىن تۈزەشتۈرۈپ سۈتتەك يورۇق ئىشخانغا كىرىپ خەت يېزىۋاتقان دوختۇرخانىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى، دېرىزىدىن كىرىۋاتقان سالقىن شامال ئۇنىڭ يۈزىنى، چاچلىرىنى سۆيۈپ راھەتلىەندۈرسە، ئۆزى ئەڭ ئامراق كىشىنىڭ يېنىدا بولۇشى ۋۇجۇدىنى مەستخۇش قىلاتتى. بۈگۈن تولۇن ئاي باشقىچە نۇرلۇق، يۇلتۇزلار باشقىچە جۇلالىق، باغدىكى دەرەخ يوپۇرماقلىرىنىڭ شىۋىرلاشلىرىدە مۇ باشقىچە يېقىملىق. ئەتراپنىڭ ئايدىڭدىكى مەنزىرىسىمۇ باشقىچە نەپىس، سەلىمەنىڭ ھېسلىرىمۇ باشقىچە تاتلىق ھەم شېرىن ئىدى.

— ئايغا قاراۋاتامسىز؟

سەلىمە قۇلقى تۈۋىدە ئاڭلانغان بۇ سۆزدىن چۆچۈپ كەينىگە بۇرۇلدى. يىگىتنىڭ سەلىمەگە چاپىنىنى يېپىپ قويۇش ئۈچۈن ئاپارغان قولى ئۇنىڭ مۇرىسىدە تۇرۇپ قالدى. يىگىت ئالدىرىماستىن چاپاننى ئۇنىڭغا يېپىپ قويۇپ يەنە سورىدى.

— ئاي گۈزەلمىكەن؟

— ھە، بەك گۈزەل ئىكەن، بولۇپمۇ

بۈگۈن.

— لېكىن، سىز ئۆزىڭىزنىڭ ئايدىنمۇ گۈزەل ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىز؟

— مەن... مەن... — سەلىمە

ھودۇقۇپ كەتتى. ئۇ ئۆمرىدە بۇنداق گەپ ئاڭلىرىنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدى. يىگىتنىڭ سۆزلىرى ئۇنى مەستخۇش قىلىپ قويدى.

— راست، سىز ئايدىنمۇ گۈزەل. قاراڭ، ئاينىڭ يۈزىدە داغ بار، لېكىن

توپتوغرا يەتتە ئاي بوپتۇ، ھېلىمۇ سېغىنىش، كۈتۈش ئۇنى يەنە ئەقلىدىن ئادا شتۇرۇۋەتمەپ-تۇ. سەلىمە دوختۇرخانىدىن چىقىش ئالدىدا يىگىت ئۇنىڭغا ۋەدە بەرگەن، قىزنى ئىزلەپ چىقىدىغانلىقىنى ئېيتقان، لېكىن، تا ھازىرغىچە ئۇنى ئىزدەپ چىقىمىدى، ئەجەب ئۇ سەلىمە مەنىڭ ئۆزىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈ-ۋاتقانلىقىنى بىلمەمدىغاندۇ ۋە ياكى ئۇنى شۇنچە تېز ئۇنتۇپ كەتكەنمىدۇ؟...

سەلىمەنىڭ كۆزىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى، ئۇ جىگدىگە يۆلىنىپ ئۆكسۈپ-ئۆك-سۈپ يىغلىۋەتتى، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى شۇنداق قاتتىق سېغىنىش چىرمىۋالدىكى، ئۇ ئۆزىدىكى بۇ كۈچلۈك ھېسسىياتقا بەرداشلىق بېرەلمەس-تىن ئۆيگە قاراپ ماڭدى، ئەڭ چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ، چېچىنى چاققانلىق بىلەن تارىدى، دادىسىنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ، ئانىسىغا يالۋۇرۇپ يۈرۈپ شەھەرگە قاراپ يولغا چىقتى، ئۇ كەچ كىرگەندە ئاران شەھەرگە يېتىپ كەلدى، يىراق تۇغىنىنىڭ ئۆيىدە بىر كېچىنى تولىمۇ تەستە ئۆتكۈرۈپ سەھەردىلا بۇدۇر چاچ يىگىتنىڭ يىنىغا — شەھەرلىك روھىي كېسەللىكلەر دوختۇر-خانىسىغا قاراپ ئۇچتى.

كېچە - كۈندۈز سەلىمەنىڭ خىيالىدىن كەتمەيدىغان بۇ ماكان يەنىلا شۇنداق گۈزەل ۋە مېھرىلىك ئىدى، دوختۇرخانىنىڭ دەرۋازىسى كۆرۈنۈش بىلەن دۈيۈلدەشكە باشلىغان سەلىمەنىڭ يۈرىكى ئۇ تاكى دەرۋازىدىن ئاتلاپ يېشىل بوستانلىقلار بىلەن بېزەلگەن ئاسفالت يولغا چۈشكەندىمۇ پەسكويغا چۈشمىدى، ئۇ بىردىنلا ئۆزىنىڭ تومپايغان قورسىقى ۋە سۇس داغ چۈشكەن

ئېلىپ چىقتى: ئىشقىلىپ ئۇنىڭ كېسىلى پۈتۈنلەي ساقىيىپ بارغانسېرى تولۇپ سەمىرىشكە باشلىدى، بارا-بارا ئۇنىڭ ھامىلىدارلىقى مەلۇم بولدى، ئاتا-ئانىسى بۇنى سەلىمەنىڭ ئېرىگە مەلۇم قىلىۋىدى ئەر بالىنىڭ ئۆز بالىسى ئەمەسلىكىنى كېسىپلا ئېيتىپ ئىككىنچى بۇ ئۆيگە ئاياغ باسمىدى، بۇ سۆزلەر سەلىمەنىڭ ئاتا-ئانىسىغا ئېيتقۇسىز ئاھانەت تۇيۇلغان بولسىمۇ، سەلىمە ھېچبىر خىيالغا كەلتۈر-مىگەندەكلا ئىدى، ئۇ تېخى بۇرۇنقىدىنمۇ چىرايلىقلىشىپ، كۆزلىرى تېخىمۇ نۇرلىنىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن قانداقتۇر خوشاللىق، بەخت تۆكۈلۈپ تۇرغاندەك بولۇپ قالدى، ئاتا-ئانا بۇنىڭدىن ھەيران قېلىپ ئۇنى سوراق قىلماقچى بولدى، يەنە ئۇنىڭ ساراڭلىقى قوزغىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ جىم يۈرۈشتى.

سەلىمە بۈگۈن يەنە جىگدىلىككە بېرىپ كەلدى، ئۇنىڭ قىشتىن بېرى تاتلىق ئۇيقۇدا ئەللەيلىنىپ ياتقان ھېسسىياتى جىگدە پۇرىقى ئەتراپقا تارىلىش بىلەن بىردىنلا ئويغىنىپ جانلىنىپ كەتتى، پات-پات تەۋرەپ قويدىغان كەپسىز ئوغلىنى (ئۇ تۇغۇلغۇسى بالىسىنى چوقۇم دادىسىدەك بۇدۇر چاچ ئوغۇل دەپ پەرەز قىلاتتى) سىلغىنىچە جىگدىلىككە كەلدى، ئۇ ئەترا-پىدىكى ھەممىلا نېمىگە ئاجايىپ سۆيۈنۈش ئىچىدە نەزەر سالاتتى، جىگدە چېچىكىنى ئاستا ئۈزۈۋېلىپ يۈرىدى، لەۋلىرىگە تەگكۈزۈپ سۆيىدى، ئاخىرىدا بۇدۇر چاچ دوختۇر يىگىت ئېسىگە كېلىپ كۆزلىرىگە غىللىدە ياش ئالدى، توۋا، ئۇنى كۆرمىگىلى

چىرايىدىن نومۇس ھېس قىلىپ قالدى. مۇبادا ئۇ سەلىمەنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرسە بىردىنلا ئۇنىڭدىن راىي يېنىپ كېتەرمىكىن؟ بالىنىڭ ئۆزىنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى بىلىسچۇ؟ خۇشال بولارمۇ؟ ياكى... ئۇ چوقۇم خۇشال بولىدۇ. بۇ دۇنيادا پەرزەنت كۆرۈشنى خالىمايدىغان كىم بار؟ ئۇ كېسىلىڭىز رەسمىي ساقايغاندا سىزنى شەھەرگە ئېلىپ كىرىپ توي قىلىمەن دەپ قايتا-قايتا ئېيتقاندىغۇ؟... سەلىمە ئىشخانىغا ئۈسۈپ كىرىشتىن ئۇيۇلۇپ دەرەخزارلىق ئارىسىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ يىگىتنىڭ چىقىشىنى كۈتۈشكە باشلىدى. يىگىت ئاخىر چىقتى. بىر توپ سېستىرالار بىلەن كۈلۈپ پاراڭلاشقىنىچە سەلىمە تەرەپكە كېلىشكە باشلىدى. ئاھا! ئۇنىڭ كۈلۈشلىرى يەنە شۇنچە يېقىملىق ھەم مېھرىلىك. ئاق پوسمىسىدىن چىقىپ تۇرغان بۇدۇر چاچلىرى يەنە شۇنچە يارىشىملىق ھەم سېھرىلىك... سەلىمە ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ يىگىتنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئەتراپتا ئادەم بارلىقىنى ئۇنتۇپ، ئۇنىڭ باغرىغا تاشلىنىپ قېنىپ-قېنىپ قۇچاقلغۇسى، ئۆزىنىڭ شۇنچە ۋاقتىنى ئىنتىزارلىق، كۈتۈش بىلەن ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئېيتىپ، يىغلىۋالغۇسى كەلدى.

— سىز... سىز كىمنى ئىزدەيسىز؟ كېسەل يوقلاپ كەلگەن بولسىڭىز ئاۋۇ ياققا بېرىڭ.

سەلىمە يىگىتنىڭ ئۆزىنى ئازراقمۇ تونۇيالمايغانلىقىدىن ھەيران قالدى. توۋا، ئاشۇ قىسقىغىنا ۋاقت ئىچىدە سەلىمە

شۇنچە تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەنمىدۇ؟ ئۇنىڭ كۆزىگە لىغىرلاپ ياش كەلدى. تىترەپ تۇرغان لەۋلىرى ئارىسىدىن سۆز تولىمۇ تەستە چىقتى.

— مەن... مەن... مەن... مەن سىزنى ئىزدەپ كەلدىم. مەن سە... سەلىمە... يىگىتنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى. ئاندىن تەرى شۇنداق سەت تۈرۈلدىكى، سەلىمە قورقۇپ كەينىگە ئۈچۈپ كەتكىلى تاسلا قالدى. يىگىتنىڭ چىرايى ئۇ ئەزەلدىن قورقىدىغان دادىسى، ئاكىلىرىنىڭكىدىنمۇ قورقۇنچلۇق سەت ئىدى. سەلىمە ئاشۇ چىراينىڭ ئىلگىرى ئاجايىپ يېقىملىق كۈلكە بىلەن ئۆزىنى ئەللەپلىگەنلىكىگە، ئەركە-لەتكەنلىكىگە، ئۆزىگە چەكسىز خۇشاللىق، شېرىن، تاتلىق تۇيغۇ بېغىشلىغانلىقىغا ئىشەنەلمىدى. ئەجەب، سەلىمە بۇ سۆرۈن تەلەتنى خاتا ھالدا شۇ يىگىت دەپ تونۇپ قالغانمىدۇ؟ ئۇنىڭ بۇدۇر چىچى... يارىشىملىق بۇرۇتى... مەن... مەن... سىز مېنى نېمىشقا ئىزدەيسىز؟ مەن سىزنى تونۇمايدىغان تۇرسام، بىرەر ئىشىڭىز بارمىدىيا؟

— توختاڭ! مەن... مەن سىزنى سېغىنىپ كۆرگىلى كىردىم. سىز مېنى يوقلاپ چىقىمەن دەپ قويۇپ يوقلايمۇ چىقىمىدىڭىز، — سەلىمە ھەم قورقۇنۇچ ئىچىدە، ھەم سېغىنىش تۇيغۇسى بىلەن ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلىدى، — مەن، مەن سىزنى بەك ساقلىدىم... سىزگە بالىمىز بولغانلىقىنى بۇرۇنراق ئېيتاي دەپ ئالدىرىدىم. مانا قاراڭ، قورسىقىم چوڭ بولۇپ قالدى. ئۇ

مەھەللىسىگە قايتتى. يول بويى بۈگۈنكى ئىشلار ئېسىگە كېلىپ بوغۇلۇپ-بوغۇلۇپ يىغلىدى.

سەلىمەنىڭ ئاتا-ئانىسى قىزىنىڭ شەھەرگە كىرىپ چىقىپلا يەنە بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتىشتى. ئۇ ئاتا-ئانىسىنىمۇ تونۇمىغاندەك بىردەم كۈلۈپ، بىردەم يىغلاپ ئۆيىنى بېشىغا كىيدى. دادىسى ئۇنى يەنە «روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى» غا ئاپىرىشنى ئېيتىۋىدى، ۋارقىراپ يىغلاپ قەتئىي ئۈنمەيدى.

ساراڭ! ساراڭ! ساراڭ! بۇ سۆز سەلىمەنىڭ نېرۋىسىغا، يۈرىكىگە بەكلا قاتتىق سىڭىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ساراڭ ئىكەنلىكىگە تەن بەردى. شۇڭا باشقىلارنىڭ ئۇنى «ساراڭ» دەپ تىللاشلىرىغىمۇ خاپا بولمايتتى. ئۇ ئاجايىپ ئەركىن ئىدى. كۈلگۈسى كەلگەندە كۈلۈپ، يىغلىغۇسى كەلسە يىغلاپ، ئاچچىقى كەلسە تىللاپ ۋارقىرايتتى، ئۇ بالىسىنىڭ قورسىقىغا تېپىپ شوخلۇق قىلىشلىرىدىن ھۇزۇرلىنىپ، ھويلىدىكى ئۈجمە دەرىخى ئۈستىدە چۈرۈقلەپ سايىرىشۋاتقان قۇشقاچلارنىڭ ئۈجمە يېيىش-لىرىدىن زوقلىنىپ كۈلەتتى. ئىنى-سىڭىللىرى-نىڭ ۋارقىراپ-جاڭجاللىشىشلىرىنى، چۆچە-خورازنىڭ ھۈرىپىپ سوقۇشۇشىنى كۆرۈپ قاقاقلاپ كۈلەتتى. دادىسىنىڭ ئاپىسىنى بىكارلا ئۇرۇپ تىللاشلىرىنى كۆرۈپ، بۇدۇر چاچ يىگىتنىڭ ئۆزىنى ساراڭ دەپ تىللىغانلىقى، ئۆزىنىڭ راستتىنلا ساراڭ بولۇپ قالغانلىقى ئېسىگە كېلىپ دەسلەپ بوغۇلۇپ ئاندىن ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ

چوقۇم سىزگە ئوخشاش بۇدۇر چاچ... سەلىمە گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۈتۈۋەتتى. ئۇ يىگىتنىڭ ئۆلۈكتەك تاتىرىپ تىترەپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ئەتراپتىكى سېسترا قىزلارنىڭ ھاڭۋاقىنىچە قاراپ قالغانلىقىنى كۆردى. ئېسىدە يوق يات ئادەم بار يەردە بۇنداق سۆزلەرنى قىلىپ سالغانلىقىنى ئويلاپ پۇشايمان قىلىپ لېۋىنى چىشلەپ قويدى. — ساراڭ... سا... ساراڭ. بۇ ھېلىقى سەلىمە دېگەن ساراڭ شۇغۇ، ئۇنىڭ گېپىگە ئىشەنمەڭلار جۈمۈ. بۇ ھېلىقى... ھېلىقى ئۆتكەن يىل مۇشۇ يەردە داۋالانىپ ساقىيالمى چىقىپ كەتكەن ساراڭ. ھۇ ساراڭ...

سەلىمە كۈتۈلمىگەن زەربىدىن تۇرۇپلا قالدى. ئۇنىڭغا پۈتۈن زېمىن چۆڭىلەۋاتقان-دەك، ئۆزى چوڭقۇر ھاڭغا چۈشۈپ كېتە-ۋاتقاندا، سانسىز تاش-داشقاللار ئۇنىڭ ئۈستىگە توكۇلداپ چۈشۈۋاتقاندا، ئۆزى بارا-بارا شۇ تاش-قۇملارنىڭ ئاستىدا قېلىۋاتقاندا تۇيۇلدى.

ئۇ يىگىتنىڭ «بۇ ساراڭنى ھەيدەپ چىقىرىۋېتىڭلار. ئىگىسى بولمىغان ساراڭنى دوختۇرخانىغا قوبۇل قىلالمايمىز» دېگەن سۆزلىرىنى غۇۋا ئاڭلىدى.

ساراڭ! ساراڭ! ساراڭ! ساراڭ! ئۇنىڭ قۇلىقىغا، نېرۋىلىرىغا، يۈرىكىگە، تومۇر-تومۇرلىرىغا بۇ سۆز بۆسۈپ كىردى. سىڭىپ كەتتى. بۇ سۆز ئۇنى راستتىنلا ئەقلىدىن ئازدۇردى. ئۇ دەرۋازىنى مۇشتلاپ دوختۇر يىگىتنى بىر ھازا تىللىدى. يېنىدا قاراپ تۇرغان بىر ئەرگە ئېتىلىپ ئۇنىڭ يۈزىنى مورلىدى. ئاخىر ئۇ ھېرىپ

ئۇنى ھېلىلا ئۇچۇرۇۋېتىدىغاندەك شىددەت بىلەن ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. سەلىمەنىڭ گەجگىسى قورۇلۇپ توڭۇشقا باشلىدى. ئۇ بالىسىنى توڭۇپ قالمىسۇن دېگەندەك قىزىل شىپۇن كۆڭلىكى بىلەن قورسىقىنى يۆگەپ قورسىقىنى چىڭ قۇچاقلۇۋالدى. ئاۋۋال تاراسلاپ، ئاندىن شارقىراپ يامغۇر قۇيۇ-ۋەتتى. ئۇ دەريا سۈيىگە قارىغىنىچە مىدىر قىلماي ئولتۇرئۋەردى. يامغۇر سۈيى دەريا سۈيىنى شىددەت بىلەن قامچىلايتتى. دەريا سۈيىمۇ يامغۇر سۈيىنى پۈتۈن يۈتۈ-ۋەتمەكچى بولغاندەك ئۆرگىلىپ-چۆرگىلىپ تولغىناتتى. سەلىمەنىڭ پۈتۈن بەدىنى چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتتى. يامغۇر سۈيى ئۇنىڭ ھۆل بولۇپ كەتكەن چاچ تاللىرىدىن سرغىپ يۈزىنى بويلاپ ئاقتى. ئۇنىڭ يامغۇر بىلەن بەسلىشكەندەك تۆكۈلۈۋاتقان كۆز ياشلىرى يامغۇر بىلەن بىللە ئېقىپ دەريا سۈيىگە قوشۇلۇپ كەتتى. ئۇ يىغلىدى. زېمىن ئانىنىڭ قايغۇسىغا جور بولۇپ ياش تۆكتى. يىغلاپ تۇرۇپ ئويلاندى. زېمىن ئانا نېمىشقا چېچىلىپ قاتتىق ياش تۆكىدىغاندۇ؟ ئۇنىمۇ سۆيگۈنى تاشلاپ كەتكەنمىدۇ؟ «ساراڭ» دەپ تىللىغانمىدۇ؟

يامغۇر توختىدى. ئەمما ئۇ خۇددى مۇزلاپ قېتىپ قالغاندەك مىدىر-مىدىر قىلماي ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كاللىسى بۇرۇنقىدەك-لا قۇپقۇرۇق ئىدى. ئۇ ئەتراپىدىكى نۇرغۇن ئىشلارنى — قىزلارنىڭ نېمە ئۈچۈن توي قىلىدىغانلىقىنى، دوختۇر يىگىتنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆز پۇشتىدىن بولغان «ئوغلى»غا تاش يۈرەكلىك قىلغانلىقىنى چۈشەنمەيتتى.

ھۆركىرەپ يىغلايتتى. كىمىندۇر تىلغا ئېلىپ تىلايتتى. تازا ئاچچىقى كەلگەن كۈنلىرى ئىشك ئالدىغا چىقىۋېلىپ يولدىن ئۆتكەن ئەرلەرنى تىللاپ، چالما ئېتىپ ئۇلارنىڭ ئۆزىدىن ئۈركۈپ قاچقانلىقىدىن ھۇزۇرلىنىپ كۆڭلىنى خۇش قىلاتتى.

بۈگۈن ئەتىگەندىلا ئۇنىڭ كۆڭلىدە غەشلىك پەيدا بولۇۋالدى. ئۇ كۈلەي دەپمۇ كۈلەلمىدى. يىغلاي دەپمۇ يىغىيالمىدى. قورسىقىدىكى كەپسىز ئوغلىمۇ بۈگۈن جىمپىلا كەتكەن. قۇشلارنىمۇ كەپسىز ئىنسى قاجۇرۇۋەتكەن بولسا كېرەك، چۇرۇقلاشلارمۇ ئاڭلانمايدۇ. ئۇ تولىمۇ كەپسىز ھالدا سىرتقا چىقتى. ھاۋا بۈگۈن بۆلەكچىلا سوغۇق، ئاسماننىڭ تەرى كۆرۈمسىز بولۇپ توپ-توپ قارا بۇلۇتلار سۈرۈلۈپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ جىگدە چېچىكىنىڭ پۇرىقىغا ئەگىشىپ دەريا بويىغا يېتىپ كەلدى. دەريا سۈيى قاپقارا لاي-لاتقا بولۇپ شارقىرىغىنىچە ئاقماقتا ئىدى. سەلىمە تۇيۇقسىز ئۆلۈمنى ئويلاپ قالدى. تولغىنىۋاتقان دولقۇنلارمۇ ئۇنى قوينىغا چاقىرىۋاتقانداق قىلاتتى. ئۇ سۇغا قارىغىنىچە خېلى ئۇزۇن تۇردى. دەريا لېۋىگە كېلىپ پۈتتىنى سۇغا تىقىپ بېقىپ ئەندىكىپ تېزلا كەينىگە ياندى. چوقچىيىپ تۇرغان قورام تاشنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇردى. ئۇ ئۆزىنى دەرياغا تاشلاپ ئۆلۈشنىڭ تەس ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، ئاشۇ قورام تاش ئۈستىدە ئولتۇرۇپ سوغۇقتا مۇزلاپ ئۆلۈشنى، مۇشۇ قېتىپ قالغانچە تاش بىلەن بىرىكىپ مەڭگۈ مۇشۇ دەريا بويىدا جىگدە چېچىكىنىڭ پۇرىقىنى ھىدلاپ تۇرۇشنى ئويلاپ قالدى. سوغۇق شامال

قىسقىسى، ئەقلى يەتمەيتتى. ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا نېمە ئۈچۈن ياشاۋاتقانلىقىنىمۇ ئويلىيالمايتتى. ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئۇنتۇغاندەك ئىدى. ئۇنىڭ قورسىقى تويۇقسىز تەۋرەپ كەتتى. قولىغا كىچىك بالىنىڭ گۆگۈرلاشلىرى ئاڭلانغاندەك بولدى. ئاجايىپ ئىللىق بىر ئېقىم پۈتۈن ۋۇجۇدىغا شۇرىدە تارىدى. بۇ ئېقىم شۇنچە قۇدرەتلىك ۋە ئۇلۇغ ئىدىكى، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا مەۋجۇتلۇقىنى ھەم مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى كېرەكلىكىنى ئاجايىپ تېزلا ھېس قىلدۇردى. ئۇنىڭ بۇرۇنغا يەنە گۈپىدە جىگدە يۇرىقى يۈرىدى. تويۇقسىز جىگدە يېگۈسى كېپكەتتى. ئەپسۇس، جىگدە ئەمدىلا چېچەكلىگەندى. چېچەك ئۈستىگە قونۇۋالغان تامچىلار مەرۋايىتتەك يالتىراپ تۇراتتى. سەلىمە قۇم ئۈستىدە سوزۇلۇپ ياتتى. جىگدە چېچەكلىرىنى ئاستا ئۈزۈپ ئېلىپ قورسىقى

ئۈستىگە ئاندىن بەدىنىگە چاچتى. ئۆزىنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن ھۇزۇرلىنىپ ۋىلىقلاپ كۈلدى. چېچەك ئۈستىگە چۈشكەن نۇر تالالىرى بىلەن بىر ھازا ئويناشتى. ئۇنىڭ بۇ تۇرقى گۈل-چېچەك ئارىسىدا ھۇزۇرلىنىپ ياتقان پەرىزاتقا ئوخشاپ قالدى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارىدى. يەنە جىگدە شاخلىرى ۋە جىگدە چېچەكلىرىنى كۆردى. يوپۇرماق ئارىسىدىن تارام-تارام تۆكۈلۈۋاتقان نۇر تالالىرىنى كۆردى. ئاشۇ جىگدە ئۈستىدە، جىگدە چېچىكى ۋە نۇر تالالىرى ئارىسىدا ئاجايىپ ئوماق بىر بالا جىگدە تېرىپ يەۋا-تاتتى. بالا بەكمۇ چىرايلىق ئىدى. كۆزلىرى چوڭ ۋە قارا، چاچلىرى بۇدۇر ئىدى. ئۇ بىردەم سەلىمەگە قاراپ ئاجايىپ تاتلىق ۋىلىقلاپ كۈلسە، بىردەم جىگدە چېچىكى ۋە نۇر تالالىرى ئارىسىغا سىڭىپ كېتەتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

(بېشى 125-بەتتە)

دادا، سەن مېنى ھە دېسە: «دۆت، نانچىيى» دەپ تىللايسەن. بىراق، بىلەمسەنكى، مەن بۇرۇن ئۇنداق ئەمەستىم. سەن مەستلىكىڭدىن يېشىلگەن ۋاقتىڭدا سوغۇق قانلىق بىلەن ئويلىنىپ كۆر. «مەن نېمىدە خاتا قىلغاندىمەن؟» دېگەن سوئالغا جاۋاب ئىزدە. سەن شۇ چاغدا ئوغلۇڭنىڭ ئۈنچۈۋالا دۆت ئەمەسلىكىنى، بىر چاغلاردا تېخى «3 تە ياخشى ئوقۇغۇچى» بولۇپ مۇكاپاتلانغانلىقىنى ئېسىڭگە ئالالايسەن... قاچانكى ساڭا مەيخورلۇق جىنى جاپلاشتى، شۇنىڭدىن باشلاپ ئۆيىمىزنىڭ تۇرمۇش رىتىمى بىردىنلا بۇزۇلدى. سەنمۇ قوپال، تاش يۈرەك بىر دادىغا ئايلىنىپ قالدىڭ. شۇنىڭغا ئەگىشىپ مېنىڭ «3 تە ياخشى ئوقۇغۇچى» دېگەن چىرايلىق نامم ئۆچۈپ كەتتى. دادا، جېنىم دادا، ئوغلۇڭنىڭ پەريادلىق ساداسىغا قۇلاق سال! بىزگە ئاراملىق بەرگىن، بىز سېنىڭ بۇرۇنقى سۆيۈملۈك، مېھرىبان ھالىتىڭگە قايتىشىڭغا بەكمۇ تەشنا.

مانا، سەن يەنە كىملىرىنىڭ تىللىغىنىڭچە دەلدەگىشىپ كىرىپ كەلدىڭ، ئاپام مىشلىداپ يىغلاشقا باشلىدى. ئاھ، خۇدا! بىز يەنە بىر كېچىنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزىدىغان بولدۇق...

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمە ھەممەت جۈمە

تېمىس شەھەر

(ھېكايە)

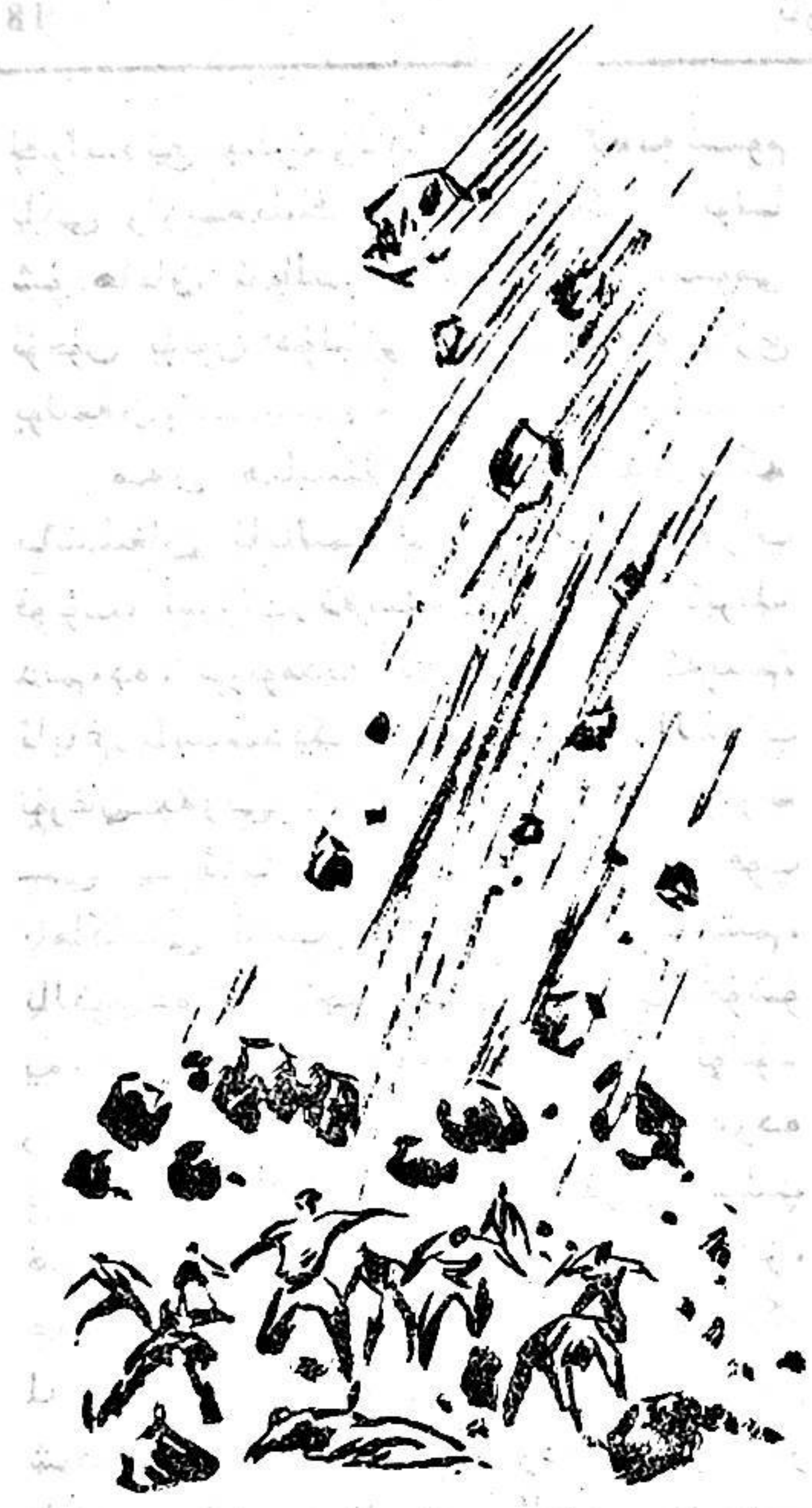
— يا ئاللا، جاق تويدۇمغۇ! ئايالىم خەنزۇچە شۇنداق دەپ چالۋاقتىنچە تاقىلداپ بېرىپ تېلېۋىزورنى تارىسىدە ئۆچۈرۈۋەتتى.

مەن ئۇنىڭ ئاشۇ ئەلپازىدىن ئىنتايىن قورقىمەن، بۇنىڭدىن بەش يىل ئىلگىرىكى ھەر شەنبە كۈنى ياتقىمغا كېلىپ كىرلىرىمنى يۇيۇپ، كىيىملىرىمنى ياماپ بېرىدىغان، سوناللىرىمغا يەرگە قاراپ تۇرۇپ نازاكت بىلەن جاۋاب بېرىدىغان ئاشۇ قىز شۇمۇ، ئەمەسمۇ دەپ ئويلاپ قالمەن. دېمىسىمۇ شۇ چاغدا ئۇ مېنىڭ ھەممىلا ئىشىمنى ياقىتۇراتتى، ھەممىلا ئىشتا مېنىڭ رايىمغا باقاتتى، قاچانكى ئوغلۇمىز تۇغۇلدى، شۇنىڭدىن تارتىپ مېنىڭ ئورنۇم بىردىنلا ئۆزگەردى.

مەن گەرچە ئوغلۇمنى ئىنتايىن ياخشى كۆرسەممۇ بەزىدە ئۇنىڭغا ھەسەت قىلىپمۇ قالمەن. چۈنكى ئۇ مېنىڭ ئورنۇمنى ۋە ئەسلى ماڭا تەۋە بولغان مېھرى-مۇھەببەتنى تارتىۋالدى ئەمەسمۇ. ھازىر ئايالىمنىڭ

تارىم دەرياسىنىڭ ئاق سۈيى قىلىنغان ئەسەرى

ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشكە ئەگىشىپ، ئۇنىڭ نەزەرىدىكى كەمچىلىكلىرىمۇ كۆپەيگىلى تۇردى.

ئۇ مېنىڭ كارىۋاتتا يېتىپ تېلېۋىزور كۆرۈشۈمنى، كىيىمىمنى ئۇدۇل كەلگەن يەرگە تاشلىشىمنى، يىل مېڭىشىمنى، تاماكا چېكىشىمنى، شاھمات ئوينىشىمنى... قىسقىسى، ھەممىلا ئىشىمنى ياقىتۇرمايدۇ. شۇ سەۋەبتىن مېنىڭ كۈنلىرىم سىقىلىش ئىچىدە ئۆتەدۇ. مەن ھەرقانداق ئىش قىلغاندا ئىختىيارسىز ئايالىمنىڭ كۆزىگە قارايمەن، ئەگەر ئۇنىڭ

چىرايىدىن بىلىنەر- بىلىنمەس تە بەسسۇم ياكى رازىمەنلىك ئەكس ئەتكەن بولسا شۇ ھامان ئايالىمنىڭ ئاشۇ تە بەسسۇمى ئۈچۈن پۈتۈن دۇنيانى تېگىشۈپتىشكە رازى بولمەن.

مەن ھېلىتىنلا تولۇپ، سەمرىشكە باشلىغان ئايالىمنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قويۇپ، سوزۇپ ئەسنەپ تازا بىر كېرىل-دىم-دە، ئورنۇمدىن ئىتتىكلا تۇرۇپ كەتتىم. ئاياغ ئاستىمدىكى پاكىزلىكتىن ۋاللىداپ تۇرغان يەرنى پاسكىنا قىلىۋېتىشتىن، توغرىسى — ئايالىمنىڭ تىللىشىدىن قورقۇپ تاماكامنى ئېلىپ بالكونغا چىقىپ كەتتىم. بالكون-مېنىڭ جەننىتىم. پەقەت مۇشۇ يەردىلا مەن قىلچە ئەندىشىسىز ئولتۇرۇپ-قوپالايمەن. ھە، يەنە بۇ يەردە تۇرۇپ باشقىلارغا ئېگىزدىن نەزەر سېلىپ ھۇزۇر سۈرەلەيمەن. نى-نى ئېگىز، ھەيۋەتلىك بىنالار، دەل-دەرەخلەر، گۈللۈك-لەر، راۋاقلار... كۆز ئالدىمدا خۇددى شاھمات تاختىسىدىكى ئۇرۇقلاردەك قاتار-قاتار نامايان بولىدۇ. سۆلىتىدىن ئادەم ئەيمىنىدىغان نى-نى قامەتلىك ئەرلەر خۇددى قوڭغۇزغا ئوخشاش مېڭىپ يۈرۈشكەندەك، ھاكاۋۇر، جەلپىكار، سەتەڭ ئاياللار كۆتەك-تەك بەدىنى ئاستىدا بىر غېرىچ پۈتلىرى بىلەن ئۆردەكتەك ئىرغاڭلاپ كېتىۋاتقانداك كۆرۈنىدۇ. ئادەتتە ئۆزىنى سېنىڭدىن نەچچە ھەسسە يۇقىرى چاغلایدىغان كىشىلەرنى بىردەملىكتە بولسۇمۇ ئاشۇ ھالەت-تە كۆرۈش ئەلۋەتتە خۇشاللىنارلىق ئىش. مەن ئۇلارغا قاراپ ئىچىمدە كۈلمەن، ئۇلارغا خىلمۇ خىل لەقەملەرنى قويىمەن.

مانا بۇ مېنىڭ ھېچكىم تارتىۋالالمايدىغان ئەركىنلىكىم.

بۈگۈن بەشىنچى ئاۋغۇست. يەنە بىر كۈن مەنسىز ئۆتۈپ كەتتى، ئەتىمۇ شۇنداق ئۆتدۇ... ئەنە، بىرىنچى قەۋەتتە ئولتۇرىدىغان ئابلىز شاھماتنى قولتۇقىغا قىستۇرغىنىچە گۈللۈككە قاراپ ماڭدى. ھېلى ئۇ يەردىكى سېمونت شىرە ئۈستىدە شاھمات قىزىيدۇ. ئابلىز، مەن، ئىككىنچى قەۋەتتىكى شاكر ئاكام ۋە نېرىقى بىنادىكى ئۆمەر تۆتىمىز ئىدارىدە داڭلىق شاھماتچىلار ھېسابلىنىمىز. تۆتىمىز ئويۇنغا بىر چۈشۈپ كەتسەك، ئابلىزنىڭ ئايالى كايغىنىچە چىقىپ ئېرىنى ئالدىغا سېلىپ ئەكىرىپ كەتمىگۈچە ياكى مېنىڭ ئوغلۇم ئاپام چاقىرىۋاتىدۇ، دەپ چىقىمىغۇچە ئورنىمىزدىن تۇرمايمىز. بىز ئەنە شۇنداق ئادەملەر، بىزگە شاھماتقا مۇناسىۋەتسىز ئىشلارنىڭ ھەممىسى مەزىسىز تويۇلىدۇ. بىز يەنە ۋۇجۇدىمىزدىكى باشقىلار ئۈستىدىن غالىپ كېلىپ ھۆكۈمرانلىق قىلىش ۋە زوراۋانلىق خۇمارىمىزنى مۇشۇ ئالقانچىلىك ئاق-قارا چاقماق سىزىقچىلار ئىچىدىلا ئېنىق قاندۇرىمىز. گۈللۈكنىڭ ئارىسىدىكى تار يولدا پاكىز، يوغانباش، سالاپەتلىك بىر ئادەم پەيدا بولدى. ئۇ مېنىڭ ئۇدۇل قوشنام ھەم باشلىقىم. ئەگەر ئىدارىمىزنىڭ كەسپىي تەتقىقات بۆلۈمىنى بىر شاھمات تاختىسىغا ئوخشاتساق، ئۇ ئاشۇ شاھمات تاختىسىدىكى شاھ، قالغان يەتتىمىز — پېچكا. ئۇ گەرچە بىزنىڭ تەقدىرىمىزنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتكۈدەك قۇدرەتكە ئىگە بولمىسىمۇ ئەللىك نەچچە كۋادرات

بولسا خېلىلا پېشىپ يېتىلگەن بولىدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ مەكتەپ دەرۋازىسىدىن ئەمدىلا چىققىنىغا قارىماي، خۇشامەتچىلىكتە ئاجايىپ ماھارەتلىرى بىلەن چوڭلارنى بېسىپ چۈشىدىغانلىقىدىن ئەجەبلىنىشنىڭ ھاجىتى يوق.

قىسقىسى، ئۇلار مۇھىم ئىشلارنى كۆڭلىگە پۈككەن مۇھىم كىشىلەر، بىز بولساق ئىشتىن چۈشۈپلا شاھمات، قارتا ئويناپ كۈن ئۆتكۈزىدىغان، ئانچە ھېسابقا ئېلىنمايدىغان بەندىلەر. ئەتراپىمىزدا دائىم يۈز بېرىپ تۇرىدىغان يېڭى ئىشلار — كىمدۇر بىرىنىڭ تۇيۇقسىز ئامبىتى كېلىپ ئۆسۈپ كەتكەنلىكى، قايسىبىرىنىڭ بىر كېچىدىلا ئاخباراتلىق شەخسكە ئايلىنىپ قالغانلىقى، يەنە بىرىنىڭ قانداقتۇر يوللار بىلەن ئۈشتۈمۈت بېيىپ كەتكەنلىكىگە ئوخشاش ئىشلارغا قارىتا «ھە، شۇنداق بولۇپتىمۇ؟ بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك. جاھان شۇنداق تۇرسا...» دەپلا قويمىز.

ئادەت بويىچە ئابلىز، ئۆمەر ۋە شاكىرلار يىغىلىپ بولۇشتى. ئۇلار كونا گېزىتنى يىرتىپ موخۇركا يۆگىگە چىقىپ ساقلاۋاتىدۇ. تۈنۈگۈنكى مەسلىھەت بويىچە مەن ئۇلارغا بۈگۈن كارپوۋنىڭ باشلاش ئۇسۇلىنى ئۆگەتمەكچى. پەسكە چۈشمەكچى بولۇپ پۈتۈمنى يۆتكىشىمگە كۆزۈم تونۇش بىر چىرايغا چۈشتى-دە، يۈرىكىم قارىتىدە قىلىپ جايىمدا تۇرۇپلا قالدىم. تاغام!... تىۋا، ئۇ بۇ يەرگە مېنى ئىزدەپ كەپتۇ-دە... ھەيرانلىق بىلەن بىللە خىيالىمغا ئەڭ دەسلەپ كەلگىنى قورقۇش بولدى. مەن ئەھۋالنى ئايالىمغا چالا-بۇلا ئۇقتۇردۇم-دە،

مېترلىق ئىشخانىدا بىزنىڭ مۇتلەق ھۆكۈم-دارىمىز. ئۇ گەپدان، خۇشچاقچاق، ھەممەدىن مۇھىمى كاتتا ئادەملەر بىلەن بېرىش-كېلىش قىلالايدۇ، ئۇلارنىڭ زىياپەت شىرەلىرى ۋە پىكاپلىرىنىڭ بىرەر بۇرچىكىدىن بولسۇمۇ ئورۇن ئالالايدۇ. ئۇ قاچانلا قارىسا قانداقتۇر «مۇھىم» ئىشلار بىلەن ئالدىراپ يۈرىدۇ، شۇڭا كەسىپى ئىشلارغا زادى ۋاقىت ئاجرىتالمايدۇ، ئىشنى بىز ئىشلەيمىز، ئۇ يۇقىرىغا دوكلات قىلىپ تۇرىدۇ. كۈندە ئەتىگىنى ئىشقا كېلىپلا ھەممە چوڭ-كىچىك باشلىقلارنى بىر باشتىن يوقلاش ئۇنىڭ كۆپ يىللاردىن بۇيان ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئادىتى. بىز ئۇنىڭ باشلىقلارنىڭ ئىشخانىسىدا نېمە ئىش قىلىدىغانلىقى ۋە ئۇلار بىلەن نېمىلەرنى دېيىشىدىغانلىقىنى بىلمەيمىز. لېكىن، بۆلۈمنىڭ بارلىق ئىشنى شۇنىڭ يۈرۈشتۈرۈۋاتقانلىقى، ئۇ بولمىسا ھېچقانداق ئىشنىڭ ئاقمايدىغانلىقىدىن گۇمانلانمايمىز. شۇڭا ئىشخانىمىزنىڭ ھەر قانداق تەتقىقات نەتىجىسىگىمۇ بىرىنچى بولۇپ ئۇنىڭ ئىسمى يېزىلىدۇ.

شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئۆزىگە ئوخشاش شاھ، رۇخ، فەرزىن، پىللار يىغىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا كۆز تىكىپ ئەتراپىدىن چۆڭلەپ كېتەلمەيدىغان ئىستىقباللىق ياش «پىچكا» لاردىن بىر نەچچىسى پەيدا بولۇشتى. بۈگۈنكى زاماننىڭ ياشلىرىنى ھەرگىز سەل چاغلىغىلى بولمايدۇ. ئۇلار مۇناسىۋەت دېگەن بۇ نەرسىنىڭ مۇھىملىقىنى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىن تارتىپلا چۈشىنىشكە باشلايدۇ، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندە

ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا كەلدىم. كېيىن ئۈرۈمچىدە ئىشلەپ قالدىم. تاغامنىڭ بالىلىرىدىن بىرەرمۇ ئوقۇشنى تولۇق ئوتتۇرىغىچە داۋاملاشتۇرالمىدى. دېمەك، مەن روھىي جەھەتتە ئۆز-ئۆزۈمگە تەسەللى بېرەلەيدىغان ئاساسقا ئىگە بولغانىدىم. بىراق، تاغام بىلەن كۆرۈشكەن دەسلەپكى مەنۇتلاردىن تارتىپلا شۇنچە زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ تىكلەنگەن ئاساسىمىنىڭ ئۆزلۈكىدىن يىمىرىلىشكە باشلىغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

ئاخشى مېھمانخانا ئۆيدە مۈگدەشپ ئولتۇرغان چېغىمىزدا تاغام قاچانلا قارىسا قىزىپ تۇرىدىغان سەل ئالغاي كۆزلىرى بىلەن ئۆيىنىڭ تۆت ئەتراپىغا سىنچىلاپ قاراپ چىققاندىن كېيىن: «ئەگىدىكى ئون تۆت دېۋملۇق رەڭسىز تېلېۋىزورنى كۆرسىتىپ: — تېخىچە مۇشۇنى كۆرۈۋاتامسىلەر، ياكى سىلەر شۇنداق كەمبەغەلمۇ؟ — دېدى. جاي قۇيغىلى كىرگەن ئايالىم ئۇنىڭ سۆزىگە جاۋابەن خەنزۇچە:

— ئۇنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش كەلمىسە، — دېۋىدى، تاغام كۆزىنى چەكچەيتكىنچە ئايالىمنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالدى ۋە ئۇ چىقىپ كەتكەندە:

— يائاللا تۇرسۇنئاخۇن، خوتۇنۇڭ باشقا مىللەتتىن ئەمەستۇ؟ چىرايىغا قارىسام ھېچ ئۇنداق ئەمەستەك، گەپلىرىنى ئاڭلاپ كۆزۈمگە ئىشەنمەيۋاتىمەن! — دېدى. — ياق، ئۇنداق ئەمەس، كىچىكىدىن خەنزۇچە بەكتەپتە ئوقۇپتىكەن، شۇڭا ئۆز تىلىمىزدا سۆزلەشنى ئانچە بىلمەيدۇ، — دېيەلدىم قىسلىپ تۇرۇپ.

يۈگۈرۈپ بەسكە تاغامنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ كەتتىم. ئىككىمىز پەلەمپەيدە ئۇچراشتۇق. كۆزلىرىمىز ئۇچراشقان دەقىقىدە يېتىرغاندەك بىر ھازا بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ تۇرۇپ قالدۇق.

— يائاللا، تۇرسۇنئاخۇن، بىز كەلمىسەك تاغام بىلەن تۇغقانلىرىم بار ئىدى دەپ يوقلاپ بېرىش خىيالىڭىمۇ كەلمىگۈدەك. قانداق ئوبدان تۇرۇۋاتامسەن؟ ئۆي ئىچىڭ تېنچلىق-ئامانلىقمۇ؟

تاغام مەن بىلەن ئىككى قوللاپ كۆرۈشۈپ، قوللىرى بىلەن ساقلىنى سىلاپ «ئامىن-ئاللاھۇئەكبەر» دېدى، مەنمۇ ئۇنى دورىدىم. شۇ ئارىلىقتا مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئىچ ئاغرىتىشقىمۇ ھەم مەسخە-رەڭگىمۇ ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل ئىپادىنى غىل-پال كۆرۈپ قالدىم. مەن كىچىك ۋاقىتلىرىمدا تاغامنىڭ ئاشۇ قارىشىدىن ئىنتايىن قورقاتتىم. چۈنكى ئۇ خۇددى ساقىيىشىدىن ئۈمىد ئۈزۈلگەن كېسەلگە قارىغاندەك بىر خىل قارايتتى. مەن ئۇنىڭ قاراشلىرىدىن بىزار ئىدىم، ئۇنىڭ يېنىدىن بىراق قېچىپ كەتكۈم كېلەتتى. قېرىشقاندا، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقىنىمدا ئانام ئۆلۈپ كېتىپ ئاشۇ تاغامنىڭ قولىغا قالدىم. ئۇ دائىم مېنىڭ ئالدىمدا: «ھەي، رەھمەت-لىك ئاچامنىڭ بىر تال ئوغلىنىڭ بۇنداق بوشاڭ بولۇپ قالغىنىنى قارىمامدىغان، بۇ چوڭ بولسا قانداقمۇ جېنىنى باقار؟» دەيتتى ۋە داۋاملىق ئۆزىنىڭ ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان ئوغۇللىرىنى ماختايتتى. مەن تاغامنىڭ ئاشۇ كۆزلىرىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، بار كۈچۈم بىلەن تىرىشىپ ئوقۇپ

— ما گە پنى! بىلمسە ئۆگەتمەسەن!
 ئۆز تىلىنى بىلمىگەن ئادەمنى ئادەم دېگىلى بولامدۇ. بىر خوتۇن كىشىنى باشلىپالمىغاندەك كىن ئۆزۈڭ بوش، توۋا... رەھمەتلىك ئاچام بۇنى بىلسە ئۇ ئالەمدىمۇ ئارام تاپالماس! ئۇ مېنىڭ يۈرەك يارامنى تېپىپ كۈچەلدى. بۇ ئايالىم ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەڭ چوڭ تالاش-تارتىش ئىدى. بىراق ئۇ شۇنچىلىك جاھىل خوتۇنكى...
 گەپ ئوغۇللىرىغا يۆتكەلگەندە ئۇ مەغرۇرلانغىنىدىن ئاغزىنى يۇمالمايلا قالدى. ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى بىلەن ئوتتۇراىچى ئوغلى ئوقەت بىلەن مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلەشمىسىگە، ئۇ يەردىن تۈركىيىگە، پولشا، رومىنىيە، ۋېنگرىيە، فرانسىيە، ئەنگلىيە، دانىيىلەرگىچە بېرىپ كەپتۇ، ئۇ يەرلەردىن ھەر خىل ئېسىل ماللارنى ۋە خېلى كۆپ دوللار، فوندى-ستېرلىك، فرانك... ئېلىپ كەپتۇ. ئىككىنچى ئوغلى ئىچكىرىدىكى بىر زاۋۇتنى كۆتۈرە ئېلىپ پۇل تېپىۋېتىپتۇ. شۇغىنىسى چوڭ ئوغلىنىڭ بالىلىرى ئىچىدىن بىرى مېنى تارتىپ قاپتۇدەك. پۇل-پىچەككە قىزىقمايدىكەن، كىشىلەر بىلەن ئارىلاشمايدىكەن، دائىم كىتاب ئوقۇيدىكەن، رەسىم سىزىدىكەن، مۇزىكا ئاڭلايدىكەن، شۇغىنىسى ئۇنىڭ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئالغان نومۇرى ئۆلچەمگە يەتمەي قاپتۇ. تاغام ئوغۇللىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن ئۇنىڭ ئوقۇش مەسلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە كەپتۇ.
 — ياردەم قىلىدىغانلا ئادەم تاپالماس، دوللار ئالىمەن دېسىمۇ ياكى تىللا ئالىمەن

دېسىمۇ مەيلى، قۇيما ئۈزۈكتىنمۇ ئىككىنى ئالغاچ كەلدىم، — دېدى ئۇ ئاۋازىنى بارغانسېرى پەسەيتىپ.
 مەن ئالدىغا سەل ئېگىشكىنچە بىر قېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، بىر كۆزىنى قىسىپ ئولتۇرغان، چاپان ئۈستىگە چاپان كىيىۋالغان، پۈتۈن تۇرقىدىن قوۋلۇق ھەم يېخىللىق چىقىپ تۇرغان بۇ ئادەمگە قاراپ ئاغزىمنى ئېچىپ ئوتتۇرىغا قالدۇم. بىر پەستىن كىيىن قانداقلا چە ئاغزىمدىن چىقىپ كەتكىنىنى ئۆزۈممۇ سەزمىگەن ھالدا:
 — شۇنداق قىلىپ، بىر بىچارە بالىنىڭ رىزقىغا چاڭ سېلىۋېتىپسىز-دە! — دەۋىتىپتەن مەن.
 تاغام مەن ئەنسىرىگەندەك خاپا بولۇپ كەتتى. ئەكسىچە مەننىستەمەسلىك بىلەن كۈلۈپ قويدى:
 — ئەخمەق، ئوغۇل بالا دېگەن ھاجىتى چۈشكەندە باشقىلارنىڭ قولىدىكى ناننى تارتىپ ئېلىۋالالمىسا ئوغۇل بالا بولالامدۇ؟ بوزەكنى بوزەك ئەتمىسەڭ قىيامەتتە سورىقى بار دەيدىغان گەپ بار. ئۇنىڭ قولىدىكى ناننى سەن ئالمىساڭ يەنە بىرى ئېلىۋالىدۇ، شۇنداق دۇنيا بۇ تۇرسۇنجان. كىچىك چاغلىرىمدا دادام رەھمەتلىك ئادەمنىڭ ئادەمدەك ياشىشى ئۈچۈن پۇلى ياكى ھوقۇقى بولۇشى كېرەك، دەيدىغان. ئويلاپ باقسام بۇ گەپ بۈگۈنكى جاھانغىمۇ توغرا كېلىدىكەن. راست ئەمەسمۇ، پۇل ياكى ھوقۇق بولغاندىلا ھەممىنى قىلغىلى، باشقىلارنى ئۆزۈڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرغىلى بولىدۇ. سەھرادا نى-نى ئەقىللىك بالىلار بار. ئىمتىھاندىن ئۆتسىمۇ:

ئەتسى مەن تاغامنى مائارىپ نازا-
رىتىدە ئىشلەيدىغان بىر ساۋاقدىشىمنىڭكىگە
باشلاپ باردىم. ئىلگىرى ئۇ دائىم كىشىلەر-
گە قانداق ياردەم قىلغانلىقىنى سۆزلەپ
ماختىنىدىغان، ئەمما ئۇ بىزنى كۆرۈپ ئانچە
ئېچىلىپ كېتەلمىدى. ساق بىر سائەت گەپ
يورغىلىتىپ، ئاخىر راست گېپىنى — بالىنىڭ
نەتىجىسى نومۇر سىزىقىغا يەتمەسە ھېچقانداق
ئامال قىلالمايدىغانلىقىنى، ھازىر يېنىدا
تونۇش-بىلىشلىرى يول تېپىپ بەرسەڭ دەپ
زورلاپ تۇتقۇزۇپ قويغان يىگىرمە ئوتتۇز
مىڭ يۈەن پۇل بارلىقىنى، ئەمما شۇ پۇلنى
ماڭدۇرىدىغان يولنى تاپالمايۋاتقانلىقىنى
ئېيتتى. مەن ئۇنىڭغا يەنە بىر نەرسە
دەپ ئاغزىمنى ئېچىپ بولغۇچە، باياتىدىن
ئۈندىمەي ئولتۇرغان تاغام بىردىنلا ئورنىدىن
تۇردى-دە، ساۋاقدىشىمغا ئۆزى خاھلىق
ئېيتىپ بىر قولىنى مەيدىسى بىلەن قورسىقى
ئوتتۇرىسىدىكى بىر يەرگە قويغىنىچە
قايتا-قايتا تەزىم قىلىپ خوشلاشقىلى
تۇردى.

— قاراپ باقسام تازا بىر پاقپاق
نۆچىدەك قىلىدۇ، مۇنداق ئىشەنچسىز ئادەم-
لەر بىلەن ئىش پۈتتۈرگىلى بولمايدۇ.
ئاغزىمىزنى بىكار ئۇپرىتىپ ۋاقتىنى ئۆتكۈ-
زۈۋەتمەيلى، — دېدى ئۇ ئاپتوبۇس بېكىتىگە
قاراپ كېتىۋېتىپ،

تاغام ئىككىمىز ئۆيگە كىرىپ كېتىۋاتقاندا،
پەلەمپەيدە ئۇدۇل قوشنىمىز سوپاخۇنىكام
بىلەن ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئۇ تاغام بىلەن
ئىككى قولى كۆرۈشۈپ قەدىناس دوستلار-
دەك قىزغىن ھال-ئەھۋاللىشىپ كەتتى.
سوپاخۇنىكام:

ئاتا-ئانىسىنىڭ پۇلى بولمىغاچقا بۇ يەرگە
كېلەلمەيدۇ. ئۇنىڭغا ئامال يوق، كىم
سېنى كەمبەغەل بولسۇن دەپتۇ. كىشىلەر
ھۆكۈمەت ھازىر ئوقۇشىنىمۇ پۇلغا ساتىدىغان
بولدى، دېيىشىدىكەن. ساتسا نېمە يامنى
بار؟ ھۆكۈمەتكە پۇل لازىم، بىزنىڭ
بالىلىرىمىزغا ئوقۇش لازىم. پۇل دېگەن
دۆتتىمۇ ئەقىللىك قىلىۋېتەلەيدىغان نەرسە...
شۇڭا ساڭا مەسلىھەتتىم، سەنمۇ بۇنداق
خاملىق قىلىۋەرمە، بىرەر-يېرىم ئەمەلنىڭ
كەينىگە كىر. ھېچ بولمىسا كوجاڭلىق بولسۇمۇ
مەيلى، شۇ قاتارغا كىرىۋالساڭ ئۇنىڭ-بۇنىڭغا
ئاز-تولا بىر نەرسە سۈڭۈتۈپ يۈرۈپ
تېخىمۇ يوغانراققا ئېرىشكىلى بولىدۇ. بۇنىڭ
ئۈچۈن بىرى ئەتراپىڭدىكىلەر بىلەن،
بولۇپمۇ باشلىقلىرىڭ بىلەن لايىقىدا سالام--
سائىتىڭ بولمىسا بولمايدۇ، يەنە بىرى
كالىدەك بېشىڭنى ئىچىڭگە تىقىپ ئىشلەپلا
بۈرمەي، قىلغان ئىشىڭنى بىرنى ئىككى
قىلىپ كۆرسىتىشنى بىلمەسەڭ بولمايدۇ...
تاغامنىڭ كېيىنكى گەپلىرى ئايالىمىڭمۇ

كۆڭلىدىكى گەپلەر ئىدى. شۇڭا ئۇ دەرھال
مېھمانخانا ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىغا كېلىپ، خېمىر
يۇقى قوللىرىنى سىلكىپ دۇدۇقلىغىنىچە:
— تاغا، سىز ئۇنىڭغا نەسەت قىلىڭ،
ئۇ بەك... ياۋاش، مەن دېسەم ئاڭلىمايدۇ،
ھازىر كىم ئۇنىڭغا ئوخشاش...
ئۇنىڭ خۇشال بولۇپ قالغان چاغلىرىدا
ئۆز تىلىنى يامىداپ سۆزلەپ قويدىغان
ئادىتى بار ئىدى. خۇشى تۇتۇپ قالسا
تاماقنىمۇ قالىتس ئوخشىتىۋېتەتتى. قارىغاندا
بۈگۈنكى تاماقتا گەپ يوق. تاغام كەچلىك
تاماقنى ماختاپ يېدى.

ئاۋازى، ئايال قوشنىمىز تاجىنىسانىڭ ئىنچىكە ئاۋازى، ئۇلارنىڭ ئۆيىدىكى رەڭلىك تېلېۋىزور-دا قويۇلۇۋاتقان چەت ئەل فىلىمىنىڭ مۇزىكىسى ئاڭلاندى. ئارقىدىن ئىشك يېپىلىپ كارىدور جىمجىت بولۇپ قالدى.

تاغام قوشنىمىزنىڭكىدىن بىز يېتىپ بولغاندا كىردى. خېلى ۋاقىتقىچە ئۇنىڭ مەغرۇرانە گال قىرىشلىرىنى، پۇشۇلداپ ئۇياقتىن بۇياققا مېڭىشلىرىنى ئاڭلاپ ياتتىم. ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇ يەنە چىيىنى ئىچىپلا: — سوپاخۇن بىلەن بىر يەرگە بارماقچىدۇق، — دەپ كىچىك سومكىسىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

— مەن قارىسام تاغىڭزىنىڭ بىڭىسى باردەك قىلىدۇ، بۇنداق ئادەمنىڭ قولىدىن ھەرقانداق ئىش كېلىدۇ... سىز نېمىشقا ئۇنىڭغا ئوخشىمايدۇ؟ — دېدى ئايالىم كىرىپكىلىرىگە ئاياغ مېيىغا ئوخشايدىغان بىر نېمىنى سۈركەۋېتىپ خەنزۇچە.

كەچقۇرۇن تاغام خۇشال كىرىپ كەلگىنىدە، مەن ئايالىمنىڭ پەرىزىنىڭ توغرىلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ نەۋرىسىنىڭ ئىشىنى پۈتتۈرۈپتۇ، تېخى يۇرتقا ئېلىپ كەتكىلى بىرمۇنچە مال ئوقۇشۇپ ماشىنىمۇ تېپىپ قويۇپتۇ. ئەتە چۈشتە مالنى بېسىپ شۇ ماشىنىدا قايتىدىكەن.

شۇ ئاخشى تاغام ئىككىمىز ئۇزاققىچە مۇڭدېشىپ ياتتۇق. ئۇ ماڭا ئانام بىلەن ئۆزىنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىۋاتقىنىدا مەن ئۇنىڭ بالىلىق ۋاقتلىرىنى زادىلا كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمىدىم. نېمىش-قىدۇر ماڭا ئۇنىڭ ساددا، گۆدەك ۋاقتلىرى بولمىغاندەك، ئۇ بۇ دۇنياغا مۇشۇ قورۇقلىرى،

— ئۇكام تۇرسۇنجان، تاغىڭزىنى ئۆيلەرگە باشلاپ كىرمەيسىزغۇ؟ بۇ ئىشىڭىز پەقەت بولماپتۇ. بىزدىن ئۇنداق قاچماڭ دەيمەن، سىزگە زىيىنىمىز تەگمەيدۇ، — دېدى.

مەن قوشنامنىڭ تەكلىپىنى «سەمەر» قەنت تەكلىپى» دەپ چۈشىنىپ ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمىدىم. ئەمما، تاغام چۈشلۈك تاماق ئۈستىدە ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن:

— تۇرسۇنجان، مېنى ئاۋۇ قوشناڭنىڭكىگە گە قاچان باشلاپ چىقسەن؟ — دەپ سۈزىدى.

— بۇ خەقلەرنى چۈشەنمەيسىز، تاغا. بۇ خەقلەرنىڭ «ئۆيلەرگە كىرىڭ جۈمۈ، كىرمىسىڭىز خاپا بولمەن» دېگىنى ئەمەس. لىيەتتە قۇرۇق تەكەللۈپ سۆزىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. چاقىرىدىغان كىشى زەسمنى ئۆزى ئالدىڭىزغا كىرىپ پالانى چاغدا ئۆيىمىزگە كىرىپ ئولتۇرۇپ چىقىڭ، دەيدۇ، — دېدىم.

تاغام شۈك بولۇپ قالدى. ياغلىشىپ كەتكەن دوپپىسىنى تىزغا قويۇپ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ بىر پەس ئولتۇرغاندىن كېيىن تالا-تۈزىنى ئايلىنىپ كىرەي، دەپ ئۆزى يالغۇز چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ قوشنىمىز بىلەن نەلەردە يۈرۈپ قانداقلارچە ئاغىنە بولۇپ ئۈلگۈرگىنىنى بىلەلمىدىم. ئەمما كەچتە پەلەمپەيدىن ئىككىسىنىڭ بىللە چىقۇۋاتقانلىقىنى، ئىشك تۇۋىگە كەلگەندە سوپاخۇنكامنىڭ «يۈرۈڭ، يۈرۈڭ، بىردەم ئولتۇرۇپ چىقىڭ...» دەۋاتقىنىنى، ھايال ئۆتمەي قوشنىمىزنىڭ ئىشكىنىڭ ئېچىلغان

سەل ئالغايدەك كۆرۈنىدىغان قىيىنلىق كۆزلىرى، ئىلمەك بۇرنى، ئېيىقتەك بوي-بەس-تى، قاتمۇ قات چاپنى ۋە ياغلىشىپ كەتكەن دوپپىسى بىلەنلا پەيدا بولغاندەك تۈيۈلۈپ كەتتى.

— ئاچامدىن كىچىك قېلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوقۇش، خىزمەت بىلەن بولۇپ ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقان مېھرىگە قانماي چوڭ بولدۇڭ، ئۇرۇق-تۇغقان، جەددى-جە-مەت دېگەن ئادەمنىڭ يىلتىزى، دەرەخنىڭ يىلتىزى قانچە چوڭقۇر بولسا شۇنچە باراقان ئاينىغاندەك، ئۇرۇق-تۇغقىنى جىق ئادەم تايانچسىز قالمايدۇ. ئادەمگە ئۇرۇق-تۇغقان لازىم. خۇدا بۇيرۇسا كېلەر يىلى خوتۇن--بالىلىرىڭنى ئېلىپ يۇرتقا بېرىپ ئويناپ كەل. يېزىدا يەنە ئۈچ تاغاڭ (بىر تاغاڭ بۆلتۈر ئۆلۈپ كەتتى)، تۆت ئاچاڭ، يىگىر-مە-ئوتتۇز نەۋرە تۇغقىنىڭ بار. ئاشۇلارنىڭ ھەممىسى بىلەن تونۇشۇپ، ئاتا-ئاناڭ تۇغۇلغان، ياشىغان يەرلەرنى كۆرۈپ كەلگىن، بالاڭمۇ ئاسمىنى كەڭ يەرلەردە يايىپ كەلسۇن... راست گەپنى قىلسام، شۇ بالاڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى... تۆت تامنىڭ ئىچىدىن چىقماي، ساپ ھاۋا، ئاپتاپ كۆرمەي چوڭ بولىدىكەن... ھەي، ھەي...

كۆزلىرىم يۈمۈلۈپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇخلاپ قالماسلىق ئۈچۈن كۆزۈمنى زورلاپ ئېچىپ، تاغامنىڭ گەپلىرىگە « ھە » ، « شۇنداق-مۇ » دەپ قويمەن.

— ئەسلى بۇ مال ئۇچراپ قالمىغان بولسا، يەنە بىر نەچچە كۈن ئوشۇقراق تۇراتتىم. يوقلايدىغان يەرلەر بار ئىدى...

لېتىپ دەيدىغان بىر ئاغىنەم بولىدىغان، بىز ئۇنىڭ بىلەن ئېغى يوق ئىشتان كىيىدىغان چاغلىرىمىزدىن تارتىپ بىللە ئويناپ چوڭ بولغان. ئاڭلىسام، يېقىندا ئۇنى ئۈرۈمچىدە چوڭ ئەمەل تۇتۇپتۇ، دەيدۇ. سۇپاخۇنغا ئۇنىڭ ئېتىنى چىقىرىپ، بىز بىر يۇرتلۇق ھەم يېقىن تۇغقان، دەپ قويۇۋىدىم، ئالدىدا قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالدى. بىر شەھەردە بولغاندىكىن سەمۇ تونۇيدىغانسەن، دەپپاقە زادى قانچىلىك ئەمەلى بار ئۇنىڭ؟

— لېتىپ؟ ... دادىسىنىڭ ئىسمى نېمە؟ — دەپ سورىدىم. ئەجەبلىنىپ. — مۇسراخۇن، مۇسراخۇنباي دېسە بىزنىڭ يۇرتتىكى چوڭلاردىن تونۇمايدىغىنى يوق. ناھايىتى زەردار ئادەم ئىدى. كۆزلىرىم چەكچىيىپ، ئۇيغۇم بىردىنلا ئېچىلىپ كەتتى. ئورنۇمدىن قوپۇپ، يوتقىنىمىزنىڭ ئۈستىدە ئولتۇردۇم.

— پاه... راستتىنلا شۇ بولۇپ قالسا، خېلىلا چوڭ باشلىق جۇمۇ تاغا! لېكىن... ئۇنىڭ سىزنى تونۇشى ناتايىن!

تاغام بىردىنلا تېرىكىپ قالدى: — ئاشۇ لېتىپ مېنى تونۇماسما؟ ياق، ھەرقانچە چوڭ بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ، مېنى تونۇيدۇ، ئەگەر تونۇمسا، ئاداش، ئېغى يوق ئىشتان كىيىدىغان چاغلىرىمىزدىن تارتىپ بىللە ئويناپ چوڭ بولغاندۇققۇ؟... دەيتتىم، دەۋپىرەتتىم... مۇشۇ مال ئۇچراپ قالمىغان بولسىزە، ئالدىغىلا كىرەتتىم، سېنىمۇ ئېلىپ بېرىپ تونۇشتۇرۇپ قويايتتىم. شۇنداق قىلىپ تاغام كەتتى، تاغام چۈشكەن ماشىنا يىراقلاپ كېتىۋاتقان چاغدا

قورقۇتمايدىغان، ماڭا ناھايىتى ئەدەب بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغان، بەزىدە يېڭى توي قىلغان ۋاقتلىرىمىزدىكىدەك مېھرىبانلىق كۆرسىتىدىغان بولۇپ قالدى. ھەممىدىن مېنى خۇشال قىلغىنى، ئۇنىڭ ئۇيغۇرچە سۆزلەشنى ئۆگىنىۋاتقىنى بولدى. بىر ئاخشىمى ئۇ ماڭا ئەركىلەپ:

— سىز بەك ئەسكى، شۇنداق يوغان تۇغقان تۇرۇپ ماڭا دېمەيسىز... — دەپ كاپىدى.

— كىمدىن ئاڭلىدىڭ، مېنىڭ قانداق تۇغقىنىم بار ئىكەن؟

— ھەممە ئادەم دەۋاتىدۇ، تاجىنىسا ھەدەم بەك ياخشى بولۇپ كەتتى، توي-جاي-لارغا مېنى ئالماي بارمايدۇ. ئاجۇيچاڭ، ساجۇيچاڭ، ماچۇجاڭلارنىڭ ئاياللىرىمۇ ماڭا بەك يېقىنچىلىق قىلىدىغان بولۇپ قالدى، دەپپىڭگە، ئاشۇ تۇغقان بولمىغان بولسا ئۇلار بىزگە مۇشۇنداق قىلامتى؟

خىيالىمغا «گۈپىدە» تاغامنىڭ سۆزلىرى كېلىپ، پىشانەمگە بىرنى ئۇردۇم. سوپاخۇنكامنىڭ كۆيۈمچانلىقلىرى، باشقا باشلىقلارنىڭ ئارقا-ئارقىدىن ئىشخانىمغا كىرىپ ھال-ئەھۋال سوراپ كېتىشلىرى، ئايالىمنىڭ بىردىنلا ئەتىۋارلىق خانىملار قاتارىغا قوشۇلۇپ قېلىشى... ئەسلىدە سەۋەبسىز ئەمەس ئىكەن-دە! بىرەرگە ئامەت كېلىپ ئەمەل تۇتقان كۈنى ئايالىمنىڭ تاراقلاپ كېتىشى ئەسلىدە مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ سەۋەبىدىن بولسا كېرەك! ئويلىغانچە تاغامنىڭ قىلىقىغا ۋە ئادەملەرنىڭ رەزىللىكىگە غەزىپىم كېلىپ، ئۆزۈمنى باسالماي قالدىم. ئەتە چىقىپ سوپاخۇنكامغا

مەن ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئۆزۈمنىڭ شۇ قەدەر يەككە-يېگانە، تايانچسىز ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم.

مەن تاغامنىڭ بالىلىق ۋاقتلىرى توغرىسىدىكى ھېكايىلارنى ئەتىسىلا ئۇنتۇپ كەتتىم. ئۆلۈپ كەتكىنىگە ئۇزاق بولغان ئاتا-ئانىمىڭ يۇرتى ۋە ئۇ يەردىكى كىشىلەر ماڭا مۇناسىۋەتسىز بولغاچقا مېنى قىزىقتۇرالمىدى.

قاچانلاردىن تارتىپكىن، ئايالىم ئۆزگە-رىشكە باشلىدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇنىڭ ئۆزگىرىشىگە قوشنىمىز تاجىنىسا سەۋەبچى بولدى. ئۇ پات-پاتلا ئۆيدە پىشۇرغان بىرەر تەخسە پىرەنىك، يەل-يېمىش ياكى پۇرقراپ ھورى چىقىپ تۇرغان ئۆپكە-ھېسىپ دېگەن-دەك نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كېلەتتى. ئايالىم بىلەن ياراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ يېڭى ئالغان كۆڭلەكلىرى رەختىنى، پوپايىكىسىنى، چىنە-قاچىلىرىنى داڭلايتتى. مۇنداق چاچ پاسونى مودا بولۇپتۇ، پالانى يەردىكى پوكۇنى تىككۈچى ئۇستا كىيىملەرنى ئەڭ يېڭى مودىدا تىكلەيدىكەن، دېگەندەك خەۋەرلەرنى يەتكۈزەتتى. پات-پاتلا ئايالىمنى بازارغا، ساتىراشخانغا، تىككۈچى ئۈستىنىڭكىگە باشلاپ كېتەتتى.

ئايال كىشىنىڭ گۈزەللىكىنىڭ ئۈچ ئۈلۈشى چىرايدا بولسا، يەتتە ئۈلۈشى پەردازدا دەپ بىكار ئېيتىشماپتىكەن. مەن يېقىندىن بۇيان ئايالىمنىڭ ئىلگىرى بايقىمىغان نۇرغۇن ئالاھىدىلىكلىرىنى بايقىدىم. قىزىق يېرى، چىرايىنىڭ گۈزەللىشىگە ئەگىشىپ ئايالىمنىڭ مېجەزىمۇ ئوڭشىلىپ قېلىۋاتقانداك ئىدى. ئۇ ھازىر كەلسە-كەلمەس ۋارقىراپ ئادەم

خېلى ئىزدەنگە ئىدىم. ھەممەيلەننىڭ پىكرى چېچىلىپ كەتكەن. لىكتىن شاھمات ئويناشقا ھېچكىمنىڭ قولى بارمىدى، خېلىغىچە جىم ئولتۇرۇپ قالدۇق. شۈبھىسىزكى، ئۇلار ئۈچى بۇنىڭدىن كېيىن ماڭا قانداق مۇئامىلە قىلىش توغرىسىدا باش قاتۇرۇۋاتاتتى.

قىزىق ئىش، مەن يالغان سۆزلەۋېتىپ ۋۇجۇدۇمدا ئىككى «مەن» نىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدىم. ئىلگىرى ئۇلار بىز ئىدى. قاچاندىن تارتىپ ئايرىلىپ كېتىشتىكىنە؟ ۋۇجۇدۇمدىكى بىرىنچى «مەن» ئاغزىغا كەلگىنىچە بىلجىرلاپ يالغان سۆزلەۋاتقىنىدا، ئىككىنچى «مەن» ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ: «ھە، ئەسلىدە مۇنداق نېمىكە نىسەن-دە! يالغان سۆزلەشتىن ئۇيالماسەن؟» دەيتتى. بىراق، ئۇنىڭ تىترەك ئاۋازى بىرىنچى «مەن» نى توسۇپ قالالمىدى. مەن بارغانسېرى كۈچىيىپ ۋۇجۇدۇمنى قاپلىغان رەھىمسىز، يۈچۈن كۈچ ئالدىدا ئۆز-ئۆزۈمگە «كىم بىلىدۇ، ئەسلى مېنىڭ ماھىيىتىم مۇشۇنداق تۇ، (ئىككىنچى مەن) پەقەت ئىنسانلار سۈنئىي ھالدا پەيدا قىلىۋالغان ئەدەب-ئەخلاق مىزانلىرىدىن ئىكەنلىكىمگە؟» دەپ تەسەللى بەردىم.

توۋا دېسەم توۋا دېگۈم كېلىدۇ، دۇنيا ئۆزگىرىۋاتامدۇ، ئادەملەر ئۆزگىرىۋاتامدۇ ياكى مەن ئۆزگىرىۋاتامدەمەن، ھېچ ئوقالمىدىم، مەن «مېھرىبانلىق»، «خۇشەنش»، «ھېسداشلىق» قاتولغان باشقىچە بىر مۇھىت ئىچىگە كىرىپ قېلىۋاتاتتىم. كىشىلەر مېنى ئوماق بالىنى ئەركىلەتكەن.

تاغامنىڭ سۆزلىرىنىڭ چاقچاق ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ قويمىقچى بولدۇم. ئەسلى شۇ خىيال بىلەن خاتىرجەم ئۇخلاپ قالسام بولاتتى، ئەمما ئۇيقۇم كەلمىدى، توساتتىن كالىمغا «نېمىشقا بىلمەسكە سېلىپ ئىشنىڭ تەرەق-قىياتىنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەرمەيمەن، ئۇلارنىڭ خاتا چۈشەنچىسىنى تۈزىتىشكە ھەرقاچان ئۈلگۈرىمەنغۇ» دېگەن ئوي كېلىپ قالدى. مەن ئاشۇ ئوينى توغرا تېپىپ خاتىرجەم ئۇيقۇغا كېتىۋاتقىنىدا كېيىنكى كۈنلەردە ئۆزۈمنىڭ نەقەدەر ئۆزگىرىپ كېتىدىغانلىقىمنى ئەسلا تەسەۋۋۇر قىلمىغانىدىم.

بىر كۈنى ئاخشى ئۆمەر، شاكىر، ئابلىزىلار بىلەن شاھمات ئوينىۋېتىپ، تاغام ئېيتىپ بەرگەن ھېلىقى ئىسمىنى تىلغا ئېلىۋىدىم، شاكىرنىڭ قولى شاھمات تاختىسى ئۈستىدە توختاپ قالدى. بېشىمنى كۆتۈرسەم ئابلىز بىلەن ئۆمەرنىڭ ئاغزىمۇ كاماردەك ئېچىلىپ قاپتۇ.

— ئاشۇ كىشى... راستتىنلا سېنىڭ تۇغقىنىڭمۇ؟

خېلى ئۇزۇن جىمجىتلىقتىن كېيىن ئۆمەر دۇدۇپلاۋىراق سورىدى.

— ھە، ئە، بىر تۇغقان ئاكام، دادا باشقا.

ئاغزىمدىن چىقىۋاتقان گەپكە ئۆزۈممۇ ھەيران قېلىۋاتاتتىم.

— ئىلگىرى... ئەجەب ئاڭلىماپتىكەنمىزغۇ؟

— ئىلگىرى باشقا جايدا تۇرسا، يېقىندا يۆتكىلىپ كەلدى.

مەن قورقمايلا جاۋاب بەردىم، چۈنكى، مەن يېقىندىن بېرى «ئاكام» توغرىسىدا

ئايال بار ئىدى. ئىلگىرى ھەر قېتىم ئايالىمدىن دەشنام يېگەن چاغلىرىمدا ئۇنى ئويلايتتىم، ئاخشىمى ئۇنى ئويلاپ يېتىپ ئاجايىپ چۈشلەرنى كۆرەتتىم. ئىدارىدە بولسا ئۇ ماڭا كۆزىنىڭ قىرىنىمۇ سېلىپ قويمايتتى. كىشىلەر ئۇنى نەزىرى ئۈستۈن، نام-ئەمىلىك بولمىسا ئۇنى ئىندەككە كەلتۈرەلمەيسەن، دېيىشەتتى. بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىۋىدىم، ئۇ ماڭا قاراپ تۇرۇپ كېتىپ «كەچ سائەت ئوندا باغچىنىڭ ئارقىسىدىكى كوچىدا ئۇچرىشايمىز» دېدى. شۇ ھامان قاقچاقلاپ كۈلۈپ كەتتىم. ئاخشىمى ئۇ دېگەن يەرگىمۇ بارمىدىم. ئۇ ھازىر مېنى كۆرسە يىراقتىنلا ئاق قۇنىڭكىدەك ئۇزۇن بويىنىنى سوزۇپ قاراپ كېتىدۇ.

ئىنسان ئۈچۈن ئەتىگەندىن كەچكىچە خۇدايىم بەرگەن ئورۇندۇقتىن قوپماي ئولتۇرۇشنىڭ ئۆزى بىر جازا. بۇ ئورۇندۇققا يايپاش ۋاقتلىرىمىزدا ئۆز ئىختىيارلىقىمىز بىلەن باغلىنىمىز، قېرىپ ماجالىمىزدىن كەتكەندىلا ئۇنىڭدىن ئاجرىلايمىز. بىراق، ئۇ چاغدا بىزنى كۈتۈپ تۇرىدىغىنى كېسەل كارىۋىتى بولىدۇ. شۇمۇ ھايات بولىدۇ! يېقىندىن بېرى تولاراق شۇ ھەقتە ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم. يېڭى بۆلۈمگە يۆتكىلىپ چىققان كۈنۈملا «قەغەزگە بەك ئۇزاق قادىلىپ ئولتۇرسام بېشىم ئاغرىيدۇ» دېۋىدىم، بۆلۈم باشلىقى كۈلۈپ كېتىپ: «ئۇنداق بولسا پات-پات تالا-تۈزگە چىقىپ دەل-دەرەخلەرگە، يىراقلارغا قاراپ نېرۋە-گىزنى ئارام ئالدۇرۇڭ» دېدى. ئىچىمدىكى ھېلىقى ئاۋازمۇ: «ئون

دەك ئەركىلىتىشەتتى، ماختاپ كۆككە ئۇچۇراتتى، ماڭا يول قوياتتى، مەن ئەسلى بۇ ئېگىز بىنانىڭ قاراڭغۇ ئۆيلىرىدە، تام ياقىلىرىدا يۈگۈرۈپ يۈرىدىغان چاشقان ئىدىم، ئاشۇ كىشىلەر مېنى يولۋاسقا ئايلاندۇرۇشتى.

مەن تۇنجى قېتىم ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ، ئەتراپىمىزدىكى خۇشامەتلىك چىرايلارنىڭ بىرىنى قوپماي تۈرلۈك ھايۋانلار-نىڭ چىرايىغا ئوخشىتىپ مەسخىرە قىلىۋاتقان چىغىمدا، ئاشۇ چىرايلار ماڭا تېخىمۇ شېرىن تەبەسسۈملىرى بىلەن جاۋاب قايتۇرۇشتى. مېنىڭ ئوخشىتىشلىرىم نەچچە كۈنگىچە ئېغىزدىن ئېغىزغا تارقىلىپ يۈردى، ھەتتا بەزىلەرگە لەقەم بولۇپ سېڭىپ كەتتى. مەخسۇس باشلىقلارنىڭ خانىملىرى بىلەن بېرىش-كېلىش قىلىدىغان، ئىدارە بويىچە خىزمەت ئىلغارى، مۇنەۋۋەر كومپارتىيە ئەزاسى، ئاپتونوم رايون بويىچە ئىلغار پەن-تېخنىكا خادىمى... ۋە ھاكازالارنى سايلاشتا داۋاملىق باشلىقلارنى كۆرسىتىپ چىڭ تۇرۇۋالدىغان، ئىشخانىدا بىرەرى قاتتىقراق يۆتىلىپ قويسىمۇ باشلىقلارغا يەتكۈزىدىغان بىر ئايال خىزمەتدەشمىنى يوقلاڭ ئىشنى باھانە قىلىپ راسا تىللىۋال-دىم، ئادەتتە ئۇنىڭدىن ئۆلگۈدەك قورقىدىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ماڭا بولۇشتى. ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى ھەق سۆزىنى ئاڭلايدىغان بىرمۇ ئادەم چىقىمىدى. تېخى ئۇنىڭ بىلەن بىر بۆلۈمدە ئىشلىمەيمەن دەپ دەۋا قىلسام مېنى باشقا بۆلۈملەر تالاشقىلى تۇردى.

ئىدارىمىزدە ياش، گۈزەل بىر تۇل

يىل بىكارغا ئىشلىدىك، ئىشلىگىنىكى كىم كۆردى، يەنىلا ئادەتتە جېنىنى ئۇپراتماي، ۋاقتى كەلگەندە ئەمەل بىلەن ئۇنۋانى پۇلغا سېتىۋالدىغانلار پايدا ئېلىۋاتامدۇ» دەپ غودۇرىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر كۈنى سائەت توققۇز بولا-بولمايلا نېرۋامنى ئارام ئالدۇرغىلى چىقىپ كېتىدىغان بولدۇم. بىر كۈنى ئىدارىنىڭ بىقىنىدىكى قارىياغاچلىق سايە يولدا ئىدارە باشلىقىمىز ئۇچراپ قالدى. قارىغاندا ئۇمۇ مېڭىسىنى ئارام ئالدۇرۇۋاتقان بولسا كېرەك. ئىككىمىز قىزغىن ئەھۋاللىشىپ بولغاندىن كېيىن ئۇ مەندىن:

— ئەتىگەندە بىر ياققا بېرىپ كەلگەن ئوخشامسىز؟ — دەپ سورىدى.
— ئاكام جىددىي ئىش بىلەن چاقىر- تىپتىكەن، شۇ يەردىن كېلىشىم. ئۆزى بېيجىڭغا يىغىنغا ماڭدى. ئايروودرومغا ماڭغاچ، مېنى ماشىنىسىدا ئاۋۇ يەرگىچە ئەكىلىپ قويدى.

شۇ گەپلەر مېنىڭ ئاغزىمدىن چىقۇۋات- دۇ. يالغان سۆزلەشكە مۇنچىۋالا ئېيىم بارلىقىنى ئىلگىرى زادى ئويلىمىغانىكەنمەن. — يېڭى بۆلۈمگە كۆنۈپ قالدىڭىزمۇ؟ ھە، شۇنداقمۇ؟ بۆلۈم باشلىقلىقلار ئوبدان ئادەم، كۆڭۈلچەك. ھە راست، يېقىندا ئۇنۋان باھالاش بولماقچى، ھەر جەھەتتىن تەييارلىق قىلىپ قويۇڭ. خىزمەتنى تىزىپ ئىشلەۋاتىسىز، كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز، ئەڭ ياخشى مۇكاپاتلانغان تەتقىقات نەتىجىسى بولۇشى كېرەك، ئىلمىي ئەسەر بولسىمۇ بولىدۇ، يەنە كېلىپ ئىككىنچى دەرىجىلىكتىن يۇقىرى بولۇشى كېرەك. سىزنىڭ...؟

بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى سىستېما بويىچە خېلىلا تەسىر قوزغىغان بىر پارچە تەتقىقات ماقالەم ئۈچىنچى دەرىجىلىك باھالىنىپ قالغانلىقى تۈپەيلى ئوتتۇرا دەرىجىلىك ئۇنۋاندىن قۇرۇق قالغانىدىم. مەن شۇ چاغدا مۇشۇ باشلىقىمىزنىڭ يېنىغا ئەھۋال ئېيتقىلى كىرسەم، ئۇ «ئەھۋالنى ئۇنۋان باھالاش ئىشانسىدىكىلەرگە ئېيتىڭ، بۇ ئىشلاردىن مېنىڭ خەۋىرىم يوق» دەپ، مېنى قۇرۇق ئىشانغا تاشلاپ قويۇپ چىقىپ كەتكەنىدى.

— ھە... كېرەك يوق، كېرەك يوق. ماۋۇ ئىشنىڭ ئوڭدىن كەلگىنىنى قاراڭ، ھېلىقى ئىدارىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ ئوتتۇز يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئويۇشتۇرۇلغان پەن-تېخنىكا مۇكاپاتىنىڭ باھالىشى دۈشەنبە كۈنى باشلىنىدۇ. شۇنىڭغا ئۈلگۈرتۈپ بىر نەرسە يېزىڭ، چېسلاسىنى سەل بۇرۇنراق — ئالتىنچى، يەتتىنچى ئاي قىلىپ يېزىپ قويسىڭىزلا بولىدۇ، قالغىنىغا بىز بار.
— بۇ... قانداق بولار؟ ئۈلگۈر- تەلمە سىمەنمىكىن... ئىككى كۈن ئىچىدە قانداقمۇ...

— ماتېرىياللاردىن پايدىلانمامسىز، ماتېرىياللاردىن! بولمىسا شۇنچە جىق كەسىپى ماتېرىياللارنى نېمىدەپ يىغىسىز؟ مۇھىمى تۇتقان تېمىڭىز چوڭراق، كىشىلەرنى جەلپ قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك... مەن ئۇنىڭ ياخشى نىيىتىگە رەھمەت ئېيتىشىمۇ ئۈتۈپ، كۆزۈمنى چەكچە يتكىنىمچە تۇرۇپ قالدىم. ئاخشىمى بېشىمنى ئالقانلىرىمنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تورۇسقا قاراپ ياتقان

چېغىدا خىيالىغا ئايالىمنىڭ ئازغىنا مائاشىم-
نى ساناپ ئېلىۋاتقان چاغدىكى قەھىرلىك
ھالىتى، تاغامنىڭ « تېخىچە مۇشۇنى
كۆرۈۋاتامسىلەر؟ » دەۋاتقان چاغدىكى
مەنسىتمە سىلىك بىلەن قىيىنلىغان قېلىن
كالىۋىكلىق ئاغزى، ئوغلۇمنىڭ باشقا بالىلارنىڭ
كىچىك ۋېلىسىپىتىنى مىنىمەن دەپ تالىشىپ
يىغلاشلىرى... كۆز ئالدىمغا كەلدى. ئادەم
ياششى، ياشاش ئۈچۈن شارائىتقا ماسلىشى-
شى كېرەك، مەيلى ئۇ ھەرقانچە ئالىجاناب
ئادەم بولۇپ كەتسىمۇ.
مەن كېچىچە ماتېرىيال ئاقتۇرۇپ چەت
بىر ناھىيىدىكى بىر نامسىز تېخنىكىنىڭ
ماقالىسىنى تاللىۋالدىم. ئۇ بۇنىڭدىن ئۈچ
يىل ئىلگىرى كەسىپى پايدىلىنىش ماتېرىيالغا
بېسىلغان ماقالە ئىدى. قاراشلىرى يېڭى
ھەم ئۆزگىچە، خېلىلا سەۋىيىلىك بۇ ماقالە
ئۈچ يىلدىن بۇيان خۇددى ئۆز ئىگىسىگە
ئوخشاش ھېچبىر ساداسىز ياتاتتى.
ئۇنى پارچىلاپ- بۆلۈپ نەدىكى ئەرزى-
مەس قۇرۇق گەپلەرگە زورلاپ چاتقۇم
كەلمىدى، شۇ پېتى چىرايلىق كۆچۈرۈپ
چىقىم ھەتتا ماۋزۇسىنىمۇ ئۆزگەرتىدىم.
پەقەتلا بېشىغا كۆرۈنەرلىك قىلىپ ئۆز
ئىسمىمنى يازدىم، ئىسمىمنى يازغۇچە قولۇم
تىتىرىمىدى، يۈزۈم قىزارمىدى. پەقەت
كۆڭلۈم سوغۇق شامال سوقۇپ تۇرغان
قۇپقۇرۇق دالىغا ئوخشاپ قالدى.
كۆزنى يۈمۈپ- ئاچقۇچە ئىسسىق ياز
ۋە ئىللىق كۈز ئۆتۈپ قىش پەسلى يېتىپ
كەلدى. دېكابر كىرىشى بىلەنلا توختىماي
قار يېغىشقا باشلىدى. قىشنىڭ لەپىلدەپ
قار يېغىۋاتقان ئۇزاق ئاخشاملىرىدا ئىسسىق

ئۆيلەر ۋە زاللاردا ئولتۇرۇش، زىياپەت،
كۆڭۈل ئېچىشلار بولۇپ تۇردى. ھەر خىل
ياشتىكى ئەرلەر كېچە- كېچىلەپ پۇخادىن
چىققۇدەك ھاراق ئىچىشتۇق، ماختىنىشتۇق
ۋە لاپ ئېتىشتۇق، كەيىمىز كۆتۈرۈلگەندە
ئاياللارنىڭ بەللىرىدىن تۈتۈپ پىرقىراپ
تانسا ئويناشتۇق، پۈتۈن دۇنيانى ئۈنتۈپ
ساراڭ بولۇشتۇق، ياشىدىق. ئەگەر
ئاندا- ساندا مۇشۇنداق پۇخادىن چىققۇالدى-
غان پەيتلەر بولمىسا، ئادەم « ۋاڭگىدە »
يېرىلىپ پارتلاپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى.
بۈگۈن يىلنىڭ ئاخىرقى كۈنى. كەچتە
چوڭ زالدا ئىدارە قۇرۇلغانلىقىنىڭ ئوتتۇز
يىللىقى ۋە يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن
كەچكى كۆڭۈل ئېچىش ئۆتكۈزۈلمە كچى.
مەن ئىشكاپ ئەينىكى ئالدىدا تۇرۇپ
ئايالىم بۈگۈنگە ئاتاپ تىكتۈرۈپ بەرگەن،
بەدىنىمگە چىپىدە كەلگەن توق رەڭلىك
شىم- كاستۇمۇمغا، روھى كەيىپاتىمغا ئالاھىدە
ماس كەلگەن ئوچۇق رەڭلىك گالىستۇكۇمغا
كۈلۈمسىرەپ نەزەر سالىدىم. ئادەم ئەسكىسى
ئەمەس كىيىم ئەسكىسى، دەپ بىكار
ئېيتىمىغان. يېڭى كىيىم تەقى- تۇرقۇمنى
پۈتۈنلەي ئۆزگەرتىۋەتتى، گەرچە ماھىيىتىم
ئۆزگەرمىگەن بولسىمۇ. ئەمما ئىنسان ھامان
شەكلەن نەرسىلەرگە ئالدىنىدۇ، بۇ ئۇنىڭ
ئۆزگەرمەس تەبىئىتى. « ئەمەل » ،
« ئۇنۋان » دېگەندەكلەرمۇ خۇددى مۇشۇ
بىر قۇر كىيىمگە ئوخشاش شەكلەن نەرسە.
ئۇنى ھامان بىر كۈنى ئۇچاڭدىن سېلىپ
تاشلاشقا مەجبۇر بولسەن، ئەنە شۇنىڭ
ئۈچۈن بار ۋاقتىدا ئۇنىڭدىن ئارمانسىز
بەھرىمەن بولۇش كېرەك.

ئۈزۈم ھارىقىدىن ئىككى رومكا قېقىۋېلىپ
زالغا كىرىپ كەلگىنىدە كىشىلەر زالغا
لىققىدە تولۇپ ئولتۇرۇپ بولۇشقاندى. نەدىن
كەلگەن كۈچكەن، قەدىمىنى رۇسلاپ
سالماق قەدەم بىلەن زالنىڭ ئوتتۇرىسىنى
كېسىپ ئۆتتۈم. قەدەم تېۋىشىم ئۆزۈمگە
مۇزىكىنىڭ رىتىمىدەك ئاڭلىنىپ كەتتى.
نۇرغۇن چىرايىلار ئاپتاپپەرەستەك مەن
تەرەپكە قايرىلدى.

— كېلە، كېلە، بۇياققا كەل، ساڭا
ئورۇن ئېلىپ قويدۇق!

— كېلىڭ، بىزنىڭ يېنىمىزدا ئولتۇر.

رۇڭ... .

مەن مەغرۇرانە كۈلۈمسىرەپ باش
لىڭشىتىپ ئۇلارغا ئېھتىرام بىلدۈردۈم، ئەمما
كۆڭلۈمدە بىزارلىققىمۇ، ئىچ ئاغرىتىشىمۇ
ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل تۇيغۇ پەيدا
بولدى. قەدىمىنى توختاتمىدىم. تۆردىكىلەر-
دىن بىرنەچچىسى ئورنىدىن تۇردى.
قالغانلىرى چىرايىغا ئىللىق كۈلكە يۈگۈرتۈپ:
— مەرھەمەت، مەرھەمەت... .
دېيىشتى.

مەن ئىدارە باشلىقىنىڭ يېنىغا كېلىپ
ئولتۇردۇم. سوپاخۇنىكام ئۈستىلىق بىلەن
بىرنەچچە ئېغىز چاقچاق قىلىپ ماڭا بولغان
ئالاھىدە يېقىنچىلىقنى ئىپادىلىدى. مەنمۇ
ئۇنىڭ سۆزىگە چاقچاق بىلەن جاۋاب
قايتۇردۇم. چاقچىقىم ئانچە قاملاشمىسىمۇ
ئەتراپتىكىلەر قاقچاقلاپ كۈلۈشتى. چاچلىرى
ئۈچتەك ئاقىرىپ كەتكەن ماچۇجاڭ دولامغا
شاپىلاقلاپ:

— بولىدىغان يىگىت جۇمۇ، شۇغىنىسى
ئىدارىمىزدە مۇنداق ئىقتىدارلىق ياشلار

ناھايىتى ئاز-دە! — دېدى ۋە قۇلقىمغا
پىچىرلاپ: — سىزگە قوشلاپ خۇش خەۋەر
بار جۇمۇ، ئۇنۋانىڭىز تەستىقلىنىپ بولدى،
يەنە پات ئارىدا كوچاڭمۇ بولۇپ قالىدىغان-
دەك تۇرىسىز. ھە، ئەمدى بىزنى قاچان
مېھمان قىلىسىز؟ — دېدى. ئۇ ئاخىرقى
سۆزىنى ئاۋازىنى كۆتۈرۈپەرەك قىلغاچقا،
سورۇندىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئاڭلاپ تەڭلا:
— ھە راست، بىزنى قاچان مېھمان
قىلىسىز؟

— بىزنى ئۇنداق-مۇنداق مېھمان
قىلىپلا قۇتۇلمەن دېمەڭ، جۇمۇ!
— مۇھاجىرلار مېھمانخانىسىنىڭ رېستورانىغا
بارىمىز!

— ياق، «كارا OK» لىق رېستورانغا،
«كۆك ئاسمان» رېستورانغا! — دېيىشتى.
مەنمۇ توختىماي:

— ئەلۋەتتە، ئەلۋەتتە بېشىم
بىلەن... . دەپ تۇردۇم.
خۇلاسە سۆزىدە باشلىقىمىز مۇكاپاتلانغان
ماقالەمنى ئالاھىدە تىلغا ئالدى، مېنى باش
چۆكۈرۈپ تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىپ،
ئىدارىمىزگە ۋە سىستېمىمىزغا شان-شەرەپ
كەلتۈردى، دەپ تەرىپلىدى.

ئىدارىگە شان-شەرەپ كەلتۈرگىنىم،
پات ئارىدا ئۇنۋانغا ۋە ئەمەلگە ئېرىشىدىغان-
نىم ئۈچۈن شۇنچىلىك كۆپ قەدەملەر
كۆتۈرۈلدى، شۇنچىلىك تەسىرلىك قەدەم
سۆزلىرى سۆزلەندى، كۆپىنچە ھاراقنىڭ
ئورنىغا گازلىق سۇ ئىچكەن بولساممۇ،
ئۆزۈمنى ئاسماندا پەرۋاز قىلىۋاتقاندا
سېزىشكە باشلىدىم، ھەتتا ئۆزۈمنىڭ
ھەقىقەتەن قالىتس ئادەملىكىگە، راستتىنلا

بەدىنىگە چېپىدە كەلگەن قاما ياقىلىق پەلتو ئىچىدە تىترىگىنىچە مېنى مەھكەم قولىتۇقلىۋالغانىدى. قاما تۇماق ئاستىدىكى سۈرمە سۈرۈلگەن كۆزلىرى يۇلتۇزلارنىڭ سۇس يورۇقىدا ئاجايىپ يوغان ھەم چىرايلىق كۆرۈنەتتى.

ئىشخانا بىناسىنىڭ ئارقىسىدىكى قاراڭ-غۇلۇقتا ئىككىمىز خۇددى مەسلەھەتلىشىۋالغاندەك.

ئاجايىپ ئىشلارنى قىلىۋەتكىنىمگە ئىشىنىپمۇ قالدىم.

ئەلۋەتتە، تانسىدىمۇ ئەڭ چىرايلىق قىزلار ماڭا مەنسۇپ بولدى. دادىلراقلىرى ئۆزلىرىلا كېلىپ مېنى تانسىغا تارتىشتى. بىر قېتىم ھەتتا ھېلىقى چىرايلىق تۇل چوكان بىلەن ئىدارىمىزگە يېڭىدىن تەقسىم قىلىنىپ كەلگەن، ئەڭ يېڭى مودىدا ياسىنىپ يۈرىدىغان قىز بىرلا ۋاقىتتا ئالدىمغا كېلىپ قالدى. قانداق قىلىشىمنى بىلمەي تۇرىپمەن، ھېلىقى قىز بىر ئېغىز چاقچاق بىلەنلا رەقىبىنى قاچۇرۇپ مېنى قولغا كەلتۈردى. كېيىنكى تانسىلارنى مەن ئاساسەن ئاشۇ قىز بىلەن ئويناپ چىقتىم. ئۇ ماڭا يېقىن چاپلىشىپ كۆزلىرىمگە دادىللىق بىلەن تىكلەتتى. ئاجايىپ ئۆتكۈر، مەنىلىك چاقچاقلىرى بىلەن مېنى مەست قىلاتتى. مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئايالىمنىڭ كۆزلىرىدە ئەزەلدىن ئۇچرىتىپ باقمىغان نۇرغۇن يېڭى نەرسىلەرنى بايقىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى تېپىشماققا، سېھىرلىك دېڭىزغا ئوخشايتتى. مەن ئۇنىڭدا غۇلاچ تاشلاپ ئۈزۈشنى ياكى ئۇنىڭغا ئەبەدىي غەرق بولۇپ كېتىشنى ئويلىدىم.

ئۇ زالىمنىڭ نەقەدەر ئىسسىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن زارلاندى. مەن ئۇنى چىقىپ ئايلىنىپ كىرىشكە تەكلىپ قىلدىم. ئىككىمىز نۇرغۇن پەلتولارنىڭ ئارىسىغا كۆمۈلۈپ كەتكەن پەلتولرىمىزنى ئىزدەپ تېپىپ سىرتقا چىقىپ كەتتۇق.

مۇزدەك سوغۇق ھاۋا ئىككىلىمىزنى خېلىلا سەگىتتى، ئەمما يۈرەكلىرىمىزدە يالقۇنچاپ تۇرغان ئوتنى ئۆچۈرەلمىدى. ئۇ

يىلى يېڭى يىلنى نەلەردە، قانداق ئۆتكۈ-
زىمەنكىن... .

دەرۋازا تۈۋىدە شاكىر ئاكا بىز
تەرەپكە قاراپ تۇرغانىكەن، قارىغاندا ئۇ
مېنى ساقلاۋاتقان بولسا كېرەك. ئەمما ئۇ
يېنىدىكى قىزلارنى كۆرۈپ ئۈمىدسىزلەندى
بولغاي، ئالدىغا كەلمەي دەرۋازا بېشىدا
ئۆچۈپ-يېنىپ تۇرغان چىراغلارنى تاماشا
قىلىۋاتقان قىياپەتكە كىرىۋالدى. تۆتىمىز
ئۇنىڭ ئالدىدىن چاقچاقلىشىپ، كۈلۈشۈپ
ئۆتۈپ كەتتۇق. بىرنەچچە قەدەم ماڭا-ماڭا-
ماي يەر ئاستى ئۆتۈشۈش يولىنىڭ ئاغزىدا
بىزگە كەينىنى قىلىپ تاماكا چىكىپ تۇرغان
يەنە بىر تونۇش گەۋدە كۆزۈمگە چېلىقتى.
ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ ئالىي مەكتەپ دىپلومىغا
ئېرىشكەن بۇ كېلىشكەن يىگىت كەسىپى
بۆلۈملەرنىڭ بىرىگە يۆتكىلىش كويىدا
ماڭا ئالاھىدە يېقىنچىلىق قىلىدىغان بولۇپ
قالغانىدى. ئۇ تېخى بۈگۈن مېنى كۆڭۈل
ئېچىشتىن كېيىن بىللە ئايلىنىپ كېلىشكە
تەكلىپ قىلغان... . ئۇ بۇرۇلۇپ قاراپ ماڭا
مەنىلىك كۈلۈپ سالام قىلدى. مەنمۇ
جاۋابەن مەنىلىك ھىجىيىپ قويۇپ ئۆتۈپ
كەتتىم.

ئۈرۈمچىنىڭ يېرىمىنى پىيادە ئايلىنىپ،
چىراغلىرى ئۆچۈپ-يېنىپ تۇرىدىغان بىر
كاتتا كېچىلىك بەزمىخانىدا پۇخادىن چىققۇچە
تانسا، دېسكو ئويىناپ يۇللىرىمىزنىڭ ھەممىسى-
نى ماڭىزىنلارنىڭ دېرىزىسىدىكى مودېللارغا
ئوخشاپ كېتىدىغان گۈزەل، ئاچكۆز خوجايىن
خېنىمنىڭ چۆنتىكىگە تاشلاپ بېرىپ، تاڭ
ئاتاي دېگەندە ھېرىپ-ئېچىپ ئۆيگە قايتىپ
كەلسەم شاكىر ئاكا مېھمانخانىدىكى ساغادا

دەك توختاپ قالدۇق. ئۇ مۇزدەك سوغۇق
تامغا يۆلىنىپ ماڭا تەلمۈرۈپ قارىدى. مەن
ئۇنىڭغا ئاستا يېقىنلاشتىم. سوغۇقتىن
تاتارغان يۇمران مەڭزىنى خۇددى ئېسىل
سەنئەت بۇيۇمىنى سىلىغاندەك سىلىدىم.
يۈزىنى ئالغانلىرىمنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ سەل
يۇقىرىغا قاراتتىم، قىپقىزىل بويالغان لەۋلەر-
گە سۆيۈش ئۈچۈن بېشىمنى ئەگدىمىۋ،
بىردىنلا توختاپ سۈرىدىم:

— مەن تېخى سىزنىڭ ئىسمىڭىزنىمۇ
بىلمەيمەن؟

تەكرارلانماس بىر دەقىقە، ئاجايىپ
شېئىرىي كەيپىيات كىمدۇر بىرىنىڭ ئاۋازى
بىلەن بۇرۇلدى.

— ھا-ھا-ھا، قاراڭلار بۇ قاچقۇنلارنى!
بىزدىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر جۈمۈ!
چىرايلىق ياش چوكان بىلەن يەنە
بىر قىز كۈلۈشۈپ چىرقىراشقىنچە ئارقىمىز-
دىن يېتىشىپ كەلدى.

— تۇرسۇن، گۈلى، يۈرۈڭلار، كوچىغا
چىقىپ يېڭى يىللىق چىراغلارنى كۆرۈپ
كېلىمىز. ئۇنىڭدىن كېيىن بىرەر ياخشى
يەرنى تاپىمىز... .

ئۇلار ئىككىمىزنى سۆرەپ ئېلىپ ماڭدى.
مەن ئىچىمدە پۈتۈن شەھەردە توك
توختاپ قېلىشنى تىلىدىم. بىراق چوڭ
كوچىغا چىقىپ قارىساق، ئەتراپ سان-سا-
ناقسىز رەڭدار چىراغلارنىڭ نۇرىدا ئاجايىپ
دۇنياغا ئوخشاپ قاپتۇ. مۇشۇنداق بىر
خىيالىي دۇنيادا، ھۈر-پەرىلەردەك گۈزەل-
لەرنىڭ ھەمراھلىقىدا بىرنەچچە سائەت
بولسۇمۇ ياشاش ھەممىلا كىشىگە ئۇچراۋېرىدۇ-
غان ئامەت ئەمەس. كىم بىلىدۇ، كېلەر

مېنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ خېلىلا تەڭشىلىپ قالغانىكەن، مېنى كۆرۈپلا قۇچاقلاپ بوينۇمغا گىرە سېلىپ، مۈرىلىرىمگە شاپپاقلاپ ئاسمانغا ئۇچۇرۇپ ماختاشقا باشلىدى. گېپىنىڭ ئۇرانغا قارسام، چوڭ ئوغلنىڭ ئىدارىگە ئورۇنلىشىشىغا ياردەم قىلساڭ، دېمەكچىكەن. ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىگەندىن كېيىن ئۇنداق-مۇنداق ئىشلارنى ياراتماي، چوڭغا ئېرىشەل-مەي، ئەمدىلىكتە جەمئىيەتتىكى بولار-بول-ماس بالىلار بىلەن ئارىلىشىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالغانىدى. يېقىندىلا تېخى خروئىن چېكىدىغانلار بىلەن ئارىلىشىپ قېلىپ بىرەر ئايدەك قاماقتا يېتىپ چىققىنى ھېچكىمگە سىر ئەمەس ئىدى. مەن ئۇنىڭغا قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەم قىلمەن، دېدىم. شاكر ئاكام خۇشال بولۇپ كېتىپ «ئاشۇ بالىنىڭ غېمىدىن قۇتۇلدۇرساڭ سېنىڭ ئۈچۈن جېنىمنى پىدا قىلىشقا رازىمەن، ھازىرچە ماۋۇ ئاز بولسىمۇ كۆڭلۈم» دەپ يانچۇقىدىن بىر باغلام پۇلنى ئېلىپ شىرە ئۈستىگە قويدى. شىرەدە بىر باغلام پۇل، ئۇ بىرنەچچە مىڭ ياكى بىرنەچچە يۈز يۈەندۇ، ئىشقىلىپ، مەن ھازىرغىچە ئۈنچىلىك كۆپ پۇلنى قولۇمغا ئېلىپ تۇتۇپمۇ كۆرگىنىم يوق. ئۇنىڭغا رەڭلىك تېلېفونۇردىن بىرى ياكى چەت ئەلنىڭ ئايالچە ئېسىل پەلتوسىدىن بىرى كېلىشى مۇمكىن... بىراق شاكر ئاكام مۇشۇنچىلىك پۇلنى قانچە تەستە يىغقاندىمۇ! كۆز ئالدىمغا باشقا نەرسە ئەمەس، شاكر ئاكىنىڭ بىر چاغلاردا تۇتۇپ يۈرگەن تاماق قاچىسى كەلدى. ئىلگىرى ئۇنىڭ ئايالى يىراق بىر جايدا

ئىشلىگەچكە، چۈشتە شاكر ئاكا بالىلىرىغا يوغان بىر تۈنكە قاچىدا ئاشخانىدىن تاماق توشۇپتتى. كونسىراپ سىزى قالمىغان، پاختا تىقىپ قويۇلغان تۆشۈكلىرىدىن تاماقنىڭ سۈيى تېمىپ تۇرىدىغان بۇ قاچا شۇ چاغدا ئىدارە بويىچە مەشھۇر ئىدى. باشقىلارنىڭ قاچا توغرىسىدىكى چاقچاق، ياپتا گەپ، مەسخىرىلىرىگە ئۇ پەقەت كۈلۈپلا قوياتتى. ئۇ دائىم ئاي ئاخىرىدا يىگىرمە ئوتتۇز يۈەن قەرز سورايتتى. مائاشنى ئالغان كۈنى قەرزىنى قايتۇرغىلى يېنىمغا كىرگەندە: «سىلەر ياش بالىلار مەندىن ساۋاق ئېلىڭلار، بالا دېگەننى خۇدايىم بەردى دەپ تېپىۋەرسە بولمايدىكەن، مانا ئەمدى، بۇ بالىلارنى باقمىساق تېخى، ئاتا-ئانىلارغا بەش-ئون يۈەن ئەۋەتمىسەك تېخى...» دەيتتى. قاچان قارىسا كىچىكلىتىپ ئۆزگەرەتلىگەن كىيىملەرنى كىيىپ يۈرىدىغان، ئەمما بىر-بىرىدىن كەپسىز ئاشۇ بالىلار ئەمدىلىكتە چوڭ يىگىت، چوڭ قىزلارغا ئايلانغانىدى. شاكر ئاكا بىلەن ئايالى بۈگۈنكى كۈندە ئاشۇ بالىلارنىڭ ھەر بىرىگە ئون مىڭ يۈەنلەپ پۇل خەجلىمەي ئۇلارنى قولدىن چىقىرالمايتتى. «مەن» ۋۇجۇدۇمدىكى ئىككى «مەن» بىر-بىرىنىڭ گېلىنى بوغۇشۇپ جان تىكىپ ئېلىشماقتا ئىدى. — مۇشۇ قەدەمنى باسما! باشقىلارنىڭ رىزىقىغا چاڭ سېلىپ ئۆگىنىپ قالساڭ، ئۆزۈڭ-نى تاپالمايسەن! — بىر كۈچلۈك ئاۋاز شۇنداق خىتاب قىلاتتى. خىرقىراق، زەئىپ يەنە بىر ئاۋاز ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە: — ئەخمەق! تەييار پۇل ئالدىڭغا

بولدى. ئىشخانامنىڭ ئەتراپىدا گۈلى ئىسىملىك ھېلىقى قىز بالىنىڭ تاراقلاپ ماڭغان ئاياغ تىۋىشى، تەسىر كۈچىگە باي جاراڭلىق كۈلكىسى ئاڭلىنىپلا تۇراتتى، بەزىدە ئىشخانامنىڭ ئىشىكى تۈيۈقسىز ئېچىلىپ ئۆزىلا كىرىپ كېلەتتى، ئەتراپىدا چۆرگىلەپ چاقچاق قىلاتتى، كۈلەتتى، قەلىمىنى ياكى كۆزەينىكىمنى تىقىپ قويۇپ بىر ھازا ئىزدىگىلى سالاتتى. يىپەكتەك پارقراق، قاپقارا، قويۇق چاچلىرى ئەتراپىدا يەلپۈنەتتى، خۇددى كلاسسىك شېئىرلاردا تەسۋىرلەنگەندەك مەن ئاشۇ چاچلارغا باغلىنىپ قالغانىدىم. ئاخشىمى ئۇنىڭ كۈلۈپ تۇرغان چىرايى، چاچلىرى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى. ئايالىمنىڭ كوتۇلداشلىرى، ئوغلۇمنىڭ قەغىشلىك قىلىشلىرى قۇلقىمغا كىرمەيتتى، بەزىدە خىيالىمدىكى ئۇ پەرىشتە سۈپەت سىيمانى كۆز ئالدىمدىكى ھارغىن چىراي ئايالىمغا سېلىشتۇرۇپ تەلەپسزلىكىمگە ئۆكۈنەتتىم. سوغۇققان بولۇپ قالغان چاغلاردا بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر كۈنلەردە يوق بولۇپ كېتىدىغان چۈشتەك خىيالى كۆرۈنۈشلەرغۇ، ماڭا ئەسقاتىدىغىنى يەنىلا مۇشۇ كوت-كوت خوتۇن بىلەن ئوغلۇم، دەپ ئويلايتتىم. ئەتىسلا بۇ خىياللىرىمدىن ئەسەر قالمايتتى. بىر كۈنى يوقلاڭ بىر ئىش سەۋەبىدىن ئايالىمنى سىلكىۋەتتىم. ئايالىم مېنى «چۈشپەك» دەپ تىللىۋىدى، مانا ئەمەس دەپ ئاغزىغا كېلىشتۈرۈپ بىر كاچات سالدىم. ئۇ ئاغزىنىڭ بۇرچىكىدىكى قاننى سۈرتكىنىچە، مېنى ئېغزىغا ئالغۇسىز ئەشەددىي سۆزلەر بىلەن تىللاپ بالىنى ئېلىپ يامانلاپ ماڭدى. مەن «بالىنى

كەلدى، تېز يانچۇقۇڭغا سالساڭچۇ! — دەيتتى. پۈت-قوللىرىمدىكى تىترەكنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇياقتىن بۇياققا مېڭىشقا باشلىدىم. — بولىدۇ، شاكىر ئاكا، ئۆمرۈمدە بىر ياخشى ئىش قىلىپ قوياي. خاتىرجەم بولۇڭ... ماۋۇ پۇلنى يانچۇقىڭغا سېلىپ قويۇڭ. بىز بىر-بىرىمىزنى بىلىشىمىز، بىر تۇغقاندىك بولۇپ كەتكەن ئادەملەرمىز... شىرەنىڭ ئۈستىدە تۇرغان پۇلنى ئىتتىك ئېلىپ ئۇنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋەتتىم. — ئاھ! ھېچ بولمىسا بېرىمىنى ئېيغال-مامسەن! — ھېلىقى زەئىپ ئاۋاز بوغۇلۇپ چىرقىرىۋەتتى. قولۇمنى ئىتتىك تارتىۋېلىپ ناھايىتى قىيىن ئىشتىن بىرنى ئورۇندىۋەتكەندەك، ھاسىراپ مادارىمدىن كەتكىنىچە ساقاغا يىقىلدىم. ھېلىمۇ شاكىر ئاكا ئارتۇقچە زورلىمدى. كۆزۈمگە بىردەم قاراپ تۇرۇپ كېتىپ بىردىنلا يىغلىۋەتتى: — ئۇكام تۇرسۇن، مەن بۇ دۇنيادا ئىنسابلىق ئادەم قالمىدىمكىن دەپ ئويلىۋىدىم، ھېلىمۇ بار ئىكەن. راستىنى ئېيتسام مەن خۇداغا ئىشەنگەن ئەمەس، ئەگەر خۇدا بولىدىغان بولسا بۇ ئىشنى كۆرۈپ تۇرغاندۇ، دەيمەن. مەن بەش بالامنىڭ ھەققىدە خۇدادىن ساڭا ياخشىلىق تىلەيمەن... مەن كېيىنكى كۈنلەردە، خۇداغا ئىشەنمەيدىغان شاكىر ئاكانىڭ مۇشۇ دۇئاسىنى نەچچە قېتىم ئېسىمگە ئالدىم. ئاشۇ يېڭى يىل ئاخشىمىدىن باشلاپ يا ئىشخاندا، يا ئۆيدە كۆڭلۈم ئارام تاپماس

قويۇپ ئۈرۈك نەگە بارساڭ بار، كۆزۈمدىن يوقال، سەندەك خوتۇنغا بېرىدىغان بالا يوق» دېدىم. ئىككىمىز ئەتسى سوتقا بېرىپ ئاجراشماقچى بولدۇق، مەن كېچىچە ئۈخلىماي بۇنىڭدىن كېيىنكى بەختلىك نۇرمۇشۇمنىڭ خىيالىي كۆرۈنۈشلىرىنى سىزىپ چىقىنىم. ئەتسى باشلىقىمىزنىڭ ئالدىغا ئاجرىشىش توغرىسىدا دەۋا قىلىپ كىردىم. مەن ئايالىمىڭ تۈرلۈك ئەيىبلىرى، ماڭا قىلغان... ئەتكەنلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىۋاتقىنىمدا، ئۇ سۆزلىرىمنى ئەستايىدىل ئاڭلىمايلا قالماستىن كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ كۈلۈپ: — ئۈكام، بىزدەك چوڭلارنىڭ گېيىنى ئاڭلاپ قولى، كېيىنەكتەك شوخ، چىرايلىق ئاياللار ئاشىنا بولۇشقا لايىق، خوتۇن بولۇشقا لايىق ئەمەس، ئۇنىڭغا ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى چۈشىدۇ، ھەممە ئادەمنىڭ ئۈنىڭدىن بەھرىمەن بولغۇسى كېلىدۇ، سەن ئىستىقبالىق ياش، چوڭ ئىشلار تېخى ئالدىڭدا، ساڭا ئۇنداق ئاياللار يازاشمايدۇ، — دېدى.

ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ تېلىم شۇنچىلىك قىچىشتىكى، «سىزنىڭ سۆزلىرىڭنىڭ ئەكسىچە بەزىلەر چىرايلىق خوتۇنلىرىغا تايىنىپ ئىستىقبال تېپىۋاتامدۇ، چوڭ ئىشلارنى قىلىۋاتامدۇ؟» دەۋەتكىلى ناس قالدىم، ئەمما ئۇندىمىدىم. چوڭ ئىشلارغا بەل باغلىغان ئادەم تىلىنى يىغىشنى بېلىشى، ۋاقتى كەلسە قاپقارا نەرسىنى كۆرسىتىپ: «بۇ نەرسە ئەجەب ئاق، ئەجەب سۆزۈك ئىكەن!» دېيىشىنى ئۈگىنىشى كېرەك. ئەمەلىيەتتە ھەممىدىن مۇھىمى مانا شۇ: ئىشلىرىڭنى ئەمەلىيەتتە...

ئاخىرىدا ئۇ ماڭا: — ئۈكام، سەن بىلەن ئۈرۈك-توغقان-دەك بولۇپ قالدۇق، سېنى ياخشى كۆرگەچ، ئاكاڭمۇ كۆڭلۈمگە شۇنداق يېقىن تۇيۇلىدۇ. ئاكاڭ بىلەن مۇڭدېشىپ، ئەسرالشىپ ئولتۇرساق دەيدىغان ئارزۇيۇم بار، قاچان ۋاقتى يەتسە غېرىبخانىمىزغا كېلىپ ئولتۇرۇپ كەتكەن بولسا، خاپا بولماي بىر-ئىككى كۈن ئىچىدە جاۋابىنى بەرسەڭ، — دېدى. يۈرىكىم قارىتىدە قىلىپ قالدى. ئۇنىڭ ئاخىر بىر كۈنى مۇشۇنداق دەيدىغانلىقىنى بىلەتتىم، شۇڭا ئالدىن ئويلاپ قويغىنىم بويىچە: — ئاكام يېقىندا چەت ئەلگە چىققا-چىكەن، شۇنىڭ تەييارلىقىدا ئالدىراش بولۇپ قايتۇ، — دېدىم.

— ئالدىراش يوق، ئالدىراش يوق، — دېدى ئۇ ئىتتىكلا، — چوڭ ئادەملەرنىڭ چوڭ ئىشلىرى بولىدۇ، ئالدىراش بولىدۇ. ئەلۋەتتە قاچان ۋاقتى يەتسە شۇ چاغدا... ھە راست، شاكرغا ئېيتىپ قويۇڭ، بالىسىنىڭ ئىشى ھەل بولۇپ قالدى، قالغان ئىشنى شاكر ئۆزى كادىرلار باشقارمىسىدىكىلەر بىلەن ئالاقىلىشىپ بېجىرىۋالسۇن... سەمىرىپ قورساق سېلىپ كەتمىگەن، بىرلا قارىغان كىشىدە ياخشى تەسىر قالدۇرايلىغان، ئىچكى دۇنياسىدىكى خىلمۇ خىل زىددىيەت، ئەندىشە، ئارزۇ-ھەۋەس-لىلەر كۆزلىرىدە، چىرايىدىكى ھەر بىر ئىنچىكە سىزىقلاردا ئەكس ئېتىپ تۇرغان بۇ ئادەم ئاشۇ پەيتتە ماڭا ئىنتايىن سۆيۈملۈك كۆرۈندى. مەن ئۇنىڭغا چىن كۆڭلۈمدىن مېنى تىدارلىق بىلدۈردۈم. ئۇمۇ مېنىڭ مېنى تىدارلىقىمنى ئەلۋەتتە ئاكىسىغا

يەتكۈزىدۇ دەپ ئويلاپ ئۆز-ئۆزىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى.

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىشخانىدا بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ ئولتۇرسام سوپاخۇنىكام ئالدىراش كىرىپ كەلدى ۋە ھودۇققىنىچە: — ئاڭلىغانسىز، يۇقىرىدىن باشلىقلار كەلدى، مەن ئۇلارنى جۇيىجاڭلارنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ ئەكىرىپ قويدۇم، — دېدى ۋە ھاياجانلىنىپ سۆزلەپلا كەتتى، — خۇددى بىر كىم كۆڭلۈمگە سالغاندەك ئىشك ئالدىغا چىقىپتىكەنمەن، قارىسام، پىكاپلار قاتارلىشىپ كېلىۋاتامدۇ، قاراپ تۇرسام باشلىقلار بىر-بىرلەپ چۈشكىلى تۇردى، دەرھال ئالدىغا باردىم، ھەممىسى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۈم.

ئۇ سۆزلەۋېتىپ قوللىرىغا قاراپ-قاراپ قوياتتى ۋە قوللىرىنى توختىماي ئۇۋۇلايتتى، يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇشقا باشلىدى.

— نېمە ئىش بىلەن كەپتۇ؟ — دەپ سورىدىم.

— ھېلىقىچۇ، ھېلىقى ئىدارىنىڭ ئورنىنى كۆچۈرۈش ئىشى توغرىسىدا بولمامدۇ! مەن جۇيىجاڭغا بۇ يەردىن كۆچمەيمىز دەپ چىڭ تۇرۇڭ، دەپ قويغان... ھە راست، بۇ يەردە نېمىگە ئولتۇرسىز، ئاڭلىغانىدۇر. كىم كىرىپ جۇيىجاڭغا ياردەملىشىپ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قويماسىز؟

— ماقۇل... ئەمما... بىر ئىشىم... نېمىلەرنىدۇر دەپ غودۇرىغىنىمچە، قويغان-تۇتقىنىمنى تۇيىمىغان ھالدا ئىشكىتىن چىقىپ كەتتىم. سوپاخۇنىكام:

— ۋۇي، ماۋۇ ئىشخانىڭىزنى قانداق قىلىمەن؟ تاقىۋېتەيمۇ؟ — دەپ ۋارقىرىغىنى-چە قالدى.

ئۇدۇل ئۆيگە باردىم، شىرەنىڭ ئالدىغا بېرىپ بېشىمنى قوللىرىم بىلەن چاڭگاللاپ ئولتۇردۇم. تۈگىدى، ھەممىسى تۈگىدى... شان-شۆھرەت، ئەتىۋارلىنىشلار، گۈزەل قىزلارنىڭ مۇھەببىتى... ھەممىسى كۆزنى يۇمۇپ-ئاقچۇچە كۆپۈكتەك يوق بولدى. كىم بىلىدۇ، خوتۇنۇمنى ساقلاپ قالالامدىم-يوق... ئەتىدىن تارتىپ تاجىنىسا ئىشكىنى يۈزۈمگە جالاقلىتىپ يېپىپ، تەنە گەپلەرنى ياغدۇرۇۋېتتى. دۇ، ئەتراپىدىكىلەر — ھېلىقى «ئاپتاپپەرەس»-لەر، ھەسەت ئوتىدا پۈچىلىنىپ يۈرگەنلەر بېشىمغا لەنەت تاشلىرىنى ياغدۇرىدۇ. بىر چاغدا مەن جاجىسىنى بەرگەن ھېلىقى ئايالنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى ئېتىپ ئۈنىگەندىن كەچۈرۈم سورىشىدۇ، ئۇنى قايتا بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈشىدۇ، باشلىقلارچۇ؟ باشلىقلار... ئۇلار قانداق قىلىشاركىن، مېنى جازالارمۇ؟ بوپتۇ، بۇ كۈن بەربىر كېلەتتى، ئاخىر كەلدى، بېشىمغا كەلگىنىنى كۆرەي، ناھايىتى شۇ مېنى بىرەر ناھىيىگە چۈشۈرۈۋېتەر، يۇرتۇمغا كېتەر مەن. تاغامغا سەن تاپقان بالاغا مانا مەن قالدىم، دەر مەن...

قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. ئىشك ئاستا ئۈچ قېتىم چېكىلدى، كېيىن ئاۋازلىقراق يەنە بىر قېتىم چېكىلدى. دېمەك، مېنى ئىزدەپ كېلىشكەن گەپ. خۇددى دار ئالدىغا ماڭغان جىنايەتچى-دەك كېتىۋاتىمەن. قەدەملىرىم شۇنچىلىك ئېغىر، مېڭەم يېرىلىپ كەتكۈدەك ئاغرىۋاتىدۇ، كۆزلىرىمدە ئۇچقۇنلار چاقناۋاتقاندەك تۇيۇ-لۇۋاتىدۇ. يېقىلىپ كەتمەسەملا بولاتتى... ياق، چىڭ تۇراي، مەنمۇ ئۇلارغا: «نېمە قىتىمەن؟ ھەرقايسىڭنىڭ ئەپت-پەشرىسىنى

يەتكۈزىدۇ دەپ ئويلاپ ئۆز-ئۆزىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى.

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىشخانىدا بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ ئولتۇرسام سوپاخۇنىكام ئالدىراش كىرىپ كەلدى ۋە ھودۇققىنىچە: — ئاڭلىغانسىز، يۇقىرىدىن باشلىقلار كەلدى، مەن ئۇلارنى جۇيىجاڭلارنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ ئەكىرىپ قويدۇم، — دېدى ۋە ھاياجانلىنىپ سۆزلەپلا كەتتى، — خۇددى بىر كىم كۆڭلۈمگە سالغاندەك ئىشك ئالدىغا چىقىپتىكەنمەن، قارىسام، پىكاپلار قاتارلىشىپ كېلىۋاتامدۇ، قاراپ تۇرسام باشلىقلار بىر-بىرلەپ چۈشكىلى تۇردى، دەرھال ئالدىغا باردىم، ھەممىسى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۈم.

ئۇ سۆزلەۋېتىپ قوللىرىغا قاراپ-قاراپ قوياتتى ۋە قوللىرىنى توختىماي ئۇۋۇلايتتى، يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇشقا باشلىدى.

— نېمە ئىش بىلەن كەپتۇ؟ — دەپ سورىدىم.

— ھېلىقىچۇ، ھېلىقى ئىدارىنىڭ ئورنىنى كۆچۈرۈش ئىشى توغرىسىدا بولمامدۇ! مەن جۇيىجاڭغا بۇ يەردىن كۆچمەيمىز دەپ چىڭ تۇرۇڭ، دەپ قويغان... ھە راست، بۇ يەردە نېمىگە ئولتۇرسىز، ئاڭلىغانىدۇر. كىم كىرىپ جۇيىجاڭغا ياردەملىشىپ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قويماسىز؟

— ماقۇل... ئەمما... بىر ئىشىم... نېمىلەرنىدۇر دەپ غودۇرىغىنىمچە، قويغان-تۇتقىنىمنى تۇيىمىغان ھالدا ئىشكىتىن چىقىپ كەتتىم. سوپاخۇنىكام:

— ۋۇي، ماۋۇ ئىشخانىڭىزنى قانداق قىلىمەن؟ تاقىۋېتەيمۇ؟ — دەپ ۋارقىرىغىنى-چە قالدى.

ئېلىپ كېتىۋاتاتتى.

— مەنمۇ ئەقلىمگە كەلگەندىن تارتىپلا بىر ئۇكام بولسا دەپ ئارزۇ قىلاتتىم، شۇغىنىسى... ئۇنىڭ بىلەن بەك كېچىكىپ تونۇشۇپ قاپتىمەن، بۇ يەرگە كەلمىگەن بولسام ئۇنىڭدىن مەھرۇم قالىدىكەنمەن تېخى.

يەر تېگىدىن چىرايىغا قارىسام ئىچ-ئە-چىدىن كۈلكە قايناپ تۇرۇپتۇ. دەرھال كۆزۈمنى ئېپىچىپ بېشىمنى تۆۋەن سېلىۋال-دىم. ئۇ بىردىنلا قاقلاپ كۆزلىرىدىن ياش چىققۇچە كۈلدى، كۆزلىرىنى قول ياغلىق بىلەن سۈرتكەچ:

— مەن تېخى ھېچ نەرسىدىن ھېيىقمايدىغان تازا بىر ئالقاينى كۆرىدىغان بولدۇم دەپ ئويلىغانىدىم، شۇغىنىسى ئويلىغىنىمنىڭ تەتۈرى چىقىپ قالدى ئەمەس-مۇ، — دېدى ۋە بىردىنلا كۈلكىسىنى توختىتىپ، تارتىمىدىكى سۈرتىگە ئوخشاش جىددىي ھالىتىگە قايتتى. مەن ئۆزۈمنى كۈچەپ بېسىۋېلىپ، چوڭقۇر خورسىنىغان ھالدا:

— ئۆزۈمنى ئاقلاپ ئولتۇرمايمەن، مەن ئالدىڭىزدا گۇناھكار، — دېدىم.

ئۇ ھېچ نەرسە دېمىدى. ئوتتۇرىمىزدا خېلى ئۇزاققىچە ئېغىر سۈكۈت ھۆكۈم سۈردى. بۇ سۈكۈت مەندە يەنە ۋەھىمە پەيدا قىلدى، پۈت-قوللىرىم بىلىنەر-بىلىن-مەس تىترەشكە باشلىدى.

— ھارنىڭىز بارمۇ؟ بولسا ئىككى

رومكىدىن ئىچەيلى...

بىردىنلا ھودۇقۇپ قالدىم.

— بار، بار... قانداق ھاراق؟

ئاشكارىلىدىم شۇ « دەيمەن! »

ئالدىمدا ناتونۇش بىر ئادەم كۈلۈمسىرەپ تۇرىدۇ. ياق، ئۇ تونۇش ئادەم. مەن بىر گېزىتتىن ئۇنىڭ رەسىمىنى كېسىۋالغان، تالاي قېتىم ئۇنىڭ رەسىمىگە سىنىچىلاپ قاراپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇنىسىز پاراڭلاشقان، ئۇ مېنىڭ « ئاكام! »

بېشىمغا چاقماق چۈشكەندەك بولۇپ كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاشتى، ئەمما بۇ ھالەت كۆز يۈمۈپ-ئاقچۇچە ئۆتۈپ كەتتى. بىرچەت-تە تۆۋەنچىلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇرغان سوپاخۇنىكامنىڭ:

— ماۋۇ بالىنىڭ قاراپ تۇرغىنىنى، بولۇڭ، ئاكىڭىزنى ئۆيگە باشلاڭ! — دېگەن ئاۋازى ماڭا جان كىرگۈزگەندى.

ئۇلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدىم. سوپاخۇنىكام تەزىم بىلەن:

— سەل تۇرۇپ كىرەي، سەل تۇرۇپ كىرەي، ئىككىڭلارنىڭ پارىڭمۇ يىغىلىپ قالغان بولغىدى، — دەپ ئۆزرە قويدى، مەنمۇ زورلىمىدىم.

« ئاكام » ئىككىمىز مېھمانخانا ئۆيدە ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئولتۇردۇق. ئۇ ماڭا سىنچى كۆزلىرى بىلەن قاراپ سۈكۈتتە ئولتۇراتتى، مەنمۇ دەككە-دۈككە ئىچىدە زۇۋان سۈرەل-مەيتتىم. خېلىغىچە سۈكۈت ئىچىدە ئەنە شۇنداق ئولتۇرۇشتۇق.

— ئاڭلىسام بۇ يەردە مېنىڭ بىر ئۇكام بار ئىكەن، تونۇشۇپ قوياي دەپ كىر-دىم...

مەن بېشىمنى تۆۋەن قىلىۋېلىپ بارماقلى-رىم بىلەن يالتىراپ تۇرغان سۇلياۋ داست-خانىنى سۈرتۈشكە باشلىدىم. يۈزۈم ئوت

— قاندىقى بولسا مەيلى، زاكۇسكىغا ئازراق مايلىق دادۇر ياكى بىرنەچچە تال ئالما بولسلا بولۇپرىدۇ.
 توڭلاتقۇدا ئازراق قاتتىق-قۇرۇق بېچىنە بىلەن بىرنەچچە تال ئاچچىق قۇرتتىن باشقا نەرسە يوق ئىكەن. دەرھال يانچۇقۇمنى ئاقتۇرۇپ سومكىنى قولۇمغا ئالغاندىم، ئۇ:

— ئۆز ئاكىسىغىمۇ شۇنداق تۈزۈت قىلغان بارمۇ! — دەپ مېنى تارتىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، توڭلاتقۇدىكى بېچىنە بىلەن قۇرتنى ئۆزى ئېلىپ كەلدى، ئەينەك ئىشكاپنى ئېچىپ رومكىدىن ئىككىنى ئالدى.
 — بىر چاغلاردا ئاغىنىلەر بىلەن مۇشۇنداق ئىچشە تىتۇق، ھارقىمىز نەرزان، زاكۇسكىمىز ئاددىي ئىدى، ئەمما چىن كۆڭلىمىزدىن پاراڭ سېلىشاتتۇق، كۆڭلىمىزدە كىر يوق ئىدى، قىلىشىمىغان سۆزلىرىمىز قالمايتتى، قېنى شۇ كۈنلەر-ھە؟ ھازىر تۇرمۇش ياخشىلاندى، ئەمما كىشىلەرنىڭ قەلبى ئۆزگىرىپ كەتتى. يېقىندا شۇ چاغلاردا بىللە ئىچشىدىغان بىر ئاغىنەم ئۆيىگە چاقىرىپ كەپتۇ، باردىم، شىرەنىڭ ئۈستىدە توخۇ سۈتىدىن باشقا ھەممىسى بار، ھاراقلىرى ئېسىل، ئەمما ساھىبخان ئىلگىرىكى ئاغىنەم ئەمەس، بىرىيەرلىرى قۇرۇنۇپ ئېھتىيات قىلىپ تۇرىدۇ، ئىچىدە بىر گېپى باردەك قىلىدىيۇ، ئەمما توغرىسىنىلا ئېيتمايدۇ. گېپىمىز زادى قولاشمىدى...
 قېنى ئەمەس، خوشە! ئاكا-ئۇكا ئىككىمىز-نىڭ تونۇشىقىمىز ئۈچۈن!

— ...
 — سالامەتلىكىمىز، ئۇزاق ياشىشىمىز

ئۈچۈن!
 — ...
 — مېنىڭ سىڭلىم، سىزنىڭ رەپىقىڭىزنىڭ تېزىرەك قايتىپ كېلىشى ئۈچۈن!
 — ...
 — بۇنىڭدىن كېيىنمۇ... ئاشلاشماي ھەقىقىي ئاكا-ئۇكا بولۇشىمىز ئۈچۈن!
 — ...

رومكىلارنىڭ پات-پات بوشاپ تۇرۇشىغا ئەگىشىپ، مەندىكى ۋەھىمە، ئەندىسە، قۇرۇنۇش دېگەنلەر بىر-بىرلەپ يوقالدى. ئالدىمىدىكى بۇ سالامەتلىك ئادەم ئاكا راستتىنلا بىر تۇغقان ئاكامدەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭغا ئانا-ئانامنىڭ كىچىكىمدە ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى، بىر داغام بارلىقىنى، ئۇنىڭدىن قانداق فورقىدىغانلىقىنى، ھاياتىمىدىكى ئەڭ چوڭ ئارزۇبۇم ئۇنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشىش ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردىم.

— مەنمۇ سەندىن كۆپ پەرقلىنىش كەتمەيمەن، ئۇ مېنى سەنلەپلا چۈشتى، مېنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرىم، تونۇش-بىلىشلىرىم، دوست-ئاغىنلىرىم ناھايىتى كۆپ، ئەمما مەن يەنىلا ئۆزۈمنى تىكەندەك ياغۇز سېزىمەن، چۈنكى ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى مېنى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرمەيدۇ، ئۇلارنىڭ ياخشى كۆرىدىغىنى باشقا نەرسە، مەن ھەقىقىي تۇغقانغا، ھەقىقىي دوستقا موھتاج، ئەمما مۇشۇ ۋاقىتقىچە مەن ئۇنى تاپالمىدىم.

— مەن بۇ يېرىم يىل جەريانىدا نۇرغۇن ئىشلارنىڭ تېگىگە يەتتىم، نۇرغۇن ئادەملەرنى چۈشىنىپ يەتتىم، مەن ئۆزۈمنى

رەزىلمە نىمىكىن دېسەم، بۇ ئادەملەر مەندىن مۇ رەزىل ئىكەن... — شۇنداق دەۋىتىپ بىرنەچچە ئايدىن بۇيانقى سەرگۈزەشتىلىرىم، ھەجۋىي رەسىملەردەك تېز ئۆزگىرىپ تۇرغان خىلمۇ خىل چىرايىلار كۆز ئالدىمدىن بىرمۇ بىر ئۆتتى.

ئۇ شىرە ئۈستىدىكى ئاددىي تاماكىدىن بىر تال سۇغۇردى، مەن دەرھال چاقمىقىمنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ئوت يېقىپ بەردىم. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ بارماقلىرىنىڭ جىسمانىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم-لەرنىڭكىدەك قىسقا ھەم قوپال ئىكەنلىكىنى سەزدىم.

— شۇنداق، ئادەم دېگەن نەرسە بەزى چاغلاردا ئاجايىپ رەزىللىشىپ كېتىدۇ. ئىلگىرى مۆمىن ئىسىملىك بىر خىزمەتدېشىم بولىدىغان. ئۇ: ئادەم دېگەن نېمە؟ باشلىقىنىڭ ئالدىدا تۆت پۈتلۈك ئىت، تەڭ دېمەتلىكلىرى ئالدىدا تۈلكە، خوتۇنى ۋە قول ئاستىدىكىلەرنىڭ ئالدىدا يولۋاس، دەيدىغان. ھايات، ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەت توغرىسىدا ئاجايىپ قىزىق پاراڭلارنى سالىدىغان ئادەم ئىدى. رەسىم سىزاتتى، خەتنى ئاجايىپ چىرايلىق يازاتتى، ئۇ خەتلەر ئادەمگە خۇددى جېنى باردەك تۈيۈلاتتى. مۇشۇ ۋاقىتقا ئۇنىڭدەك خەت يازىدىغان ئادەمدىن يەنە بىرنى كۆرگىنىم يوق. بىر چەت يېزىدا بىللە ئەپەندىچىلىك قىلاتتۇق. ئايالىم ناھىيىدە، ئۆزۈم يېزىدا. ئاتا-ئانىسى مېنى شەھەرگە يۆتكىلىپ كەلمسە قىزىمىزنىڭ خېتىنى بەرسۇن، دەپ تۇرۇۋالدى. ئايالىمغا قاتتىق كۆڭلۈم بار ئىدى... مائارىپ ئىدارىسىگە تولا

قاتراپ ئىشىمنى ھەل قىلالماي يۈرسەم ئاشۇ مۆمىنكام بىركۈنى ماڭا بىر پارچە خەت يېزىپ بەردى. بۇنى ناھىيىگە ئاپارساڭ ئىشىڭ ئەتىلا ھەل بولىدۇ، دېدى. ئەسلىدە ئۇ شۇ چاغدىكى مۆمىن ئىسىملىك ھاكىمنىڭ يۈچۈركىسى بىلەن ئىمزا سىنى ئۆز ئەينى دوراپ يېزىشنى ئۆگەنگەن ئىكەن. قېنى بىر ئۇرۇنۇپ كۆرەي، يا بىراقلا جازالىنىپ خىزمەتتىن ئايرىلىپ كېتەرمەن، يا ئىشىم ھەل بولۇپ قالار دېگەن ئۈمىدە مائارىپ ئىدارىسىگە ئاپاردىم. ئىشىم ئىككى كۈنگە قالماي توغرىلىنىپ بولدى. بەختىمگە، مەن ناھىيىگە يۆتكىلىپ ئۇزاق ئۆتمەي مۆمىن ھاكىم ۋىلايەتكە ئۆسۈپ كەتتى... ئاشۇ مۆمىنكام بولمىغان بولسا، بەلكى مۇشۇ ۋاقىتقا يېزىدا ئىشلىگەن بولاتتىم. بەك بولسا مەكتەپتە مۇدىر بولاتتىمىكىن... مەن بىر ئېغىز زۇۋان سۈرمەي، سالاپەتلىك، ھاياتنىڭ تۈرلۈك قازانلىرىدا قايناپ پىشىپ كەتكەن، ئەمما قەلبىنىڭ بىر يەرلىرىدە بىر پارچە پاكلىقنى ساقلاپ قالالغان بۇ ئاجايىپ ئادەمنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇردۇم. ھەرقانداق ئادەم بەزى چاغلاردا كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى بىرەرگە تۆكۈۋېلىشقا موھتاج بولىدىغۇ؟ — بىراق، مەن دائىم ئاشۇ يېزىنى، ئاشۇ چاغلارنى سېغىنىمەن. مەكتەپنىڭ ماڭا ئوخشاش بویتاق ياشايدىغان بىر كاسسىرى بولىدىغان، ئاددىي راۋابىدىمۇ شۇنداق مۇڭلۇق كۈيلەرنى چالاتتى... ئېيىغا ئون نەچچە بۈەندىن مائاش ئالىدىغان ئىككى ئايال ئوقۇتقۇچى بار ئىدى، بۆشۈكتەكى بالىلىرىنى ئىشخانغا تاشلاپ قويۇپ

دەرسكە كىرىپ كېتەتتى. بالىلىرى يىغلسا قالغانلار بۆشۈكنى تەۋرىتىپ، سۈتلىرىنى ئىچۈرۈپ قوياتتى. شۇنداق ساددا، ئاق كۆڭۈل ئادەملەر ئىدى، بىر-بىرىدىن خەۋپسىز سىر يوشۇرۇپ كېتىشەيتتى. كۆڭلىدە نېمىنى ئويلىسا ئاغزىدىن شۇ چىقاتتى... ئەلۋەتتە، شارائىت، دەۋر ئۆزگەردى، ئادەملەرمۇ ئۆزگەردى، بىراق ئادەم ئەقىللىك بولغانچە رەزىللىشىپ كېتىشى كېرەكمۇ؟ ئەتراپىڭغا، نەگىلا قارىساڭ «بولدى، شۇنداق، راست» تىن باشقىنى بىلمەيدىغان، كۈلۈپ تۇرغان ساختا چىرايىلار، ھەتتا كۆتۈرگەنە چىچنى تەپسەگمۇ ئاياغ ئاستىڭدا يۇمىلاپ يۈرۈپ «خوش-خوش» دەيدۇ. نى-نى ئاياللار، نى-نى قىزلارچۇ تېخى، ئۆزىنىڭ ياكى ئەرلىرىنىڭ ئەرزىمەس ئەمىلى، ئۇنۋانى ئۈچۈن ساڭا ھەممىنى بېرىۋېتىشكە تەييار تۇرىدۇ. ئۆزلىرى مىننەتدارلىق بىلەن تەقدىم قىلىۋاتقان يەردە مەندىن نېمە كېتەتتى دەيسەن، بىراق كۆڭلۈڭدىكى سەسكىنىشىنى باسالماي-سەن، ئاشۇ خۇشامەتلىك ھىجىيىشلارنىڭ تېگىدىكى زەھەرنى، ئەتراپىڭدا پايىپتەك بولۇپ يۈرگەنلەرنىڭ قوينىدىكى پىچاقنى كۆرۈپ تۇرسەن، ئاشۇ ئاياللارنىڭ سەندەك بىر كۆرۈمىز ئادەمگە ئاشق ئەمەسلىكىنى، بەلكى ھوقۇقۇڭ، ئابروپۇڭغا ئاشق ئىكەن-لىكىنى، قاچانكى ھوقۇقۇڭدىن ئايرىلغان كۈنۈڭ ئاشۇ ئەرلەر ۋە ئاياللارنىڭ سېنى كۆرەرگە كۆزى يوقلۇقىنى، سېنى مەسخىرە قىلىشىدىغانلىقىنى، زەھەردەك تەنەگە پەلە بىلەن يۈرىكىڭنى زىدە قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسەن، بىراق ئادەملەرنىڭ شۇنداق

رەزىللىكى ئۈچۈن، ھوقۇقۇڭنىڭ بارىدا ئۇلارغا تازا بىر ئۈزۈڭنى كۆرسىتىپ قويغۇڭ كېلىدۇ.

بەزىدە ئەسلىدىلا شۇنداق بۇزۇلغان، پەزىلەتسىز خەق بولغىمىدۇق دەپمۇ ئويلاپ قالمەن. بۇ ھەقتە ئىزدىنىپمۇ باقتىم. ئەسلىدە ئۇنداق ئەمەس ئىكەنمىز. ئاتا-بوۋىلىرىمىز قەيسەر، مەغرۇر، مۇستەقىل خاراكتېرلىك ئادەملەر ئىكەن. ئاشۇ خاراكتېرىمىز بىر كۈنلەردە ئەسلىگە كېلىدىغۇ دەپ ئويلايمەن. نەۋرەم مەندىن: «بوۋا، 21-ئەسىردىمۇ ھازىرقىدەك ياشامدۇق» دەپ سورىۋىدى، جاۋاب بېرەلمەي قالدىم. بىراق بۇ سوئال مېنى ئويلىاندۇرۇپ قويدى. ئۆزۈمچە، 21-ئەسىر چوقۇم ئاجايىپ ئەسىر بولىدۇ دەپ ئويلىدىم. راستتىنلا، ماڭا ھەممە رەزىللىكلەر، يالغانچىلىق، زوراۋانلىق، ناھەقچىلىكلەر، پەسكەشلىكلەر كونا ئەسىر بىلەن قېپقا-لىدىغاندەك تۇيۇلىدۇ. يەنە بىر تۈرۈپ رەزىللىككە شۇ قەدەر ئۆگىنىپ كەتتۇكى، ئۇ ۋۇجۇدىمىزنىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ كەتتى، ئۇنى ئاشۇ دەۋرگىچىمۇ ئالغاج بارارمىزمۇ؟ دەپ ئويلايمەن...

تاك، تاك، تاك... كىمدۇر بىرى ئىشكىنى چەكتى. ئاجسام باشلىقىمىز بىلەن ئايالى. سەل نېرىدا سوپاخۇنىكام سۇۋارى ئالتۇن چىشلىرىنى پارقىرتىپ كۈلۈپ تۇرىدۇ. خېلىلا ئېغىرلىشىپ قالغان «ئاكام» ئۇلار بىلەن تەستە ئورنىدىن تۇرۇپ سالاملاشتى. رومكىنىڭ ئاخىرىدا قالغان ھاراقنى باشلىقىمىز بىلەن سوپاخۇنىكامغا

— ۋە ئەلە يىكۈم ئەسسالام، ھە...
ۋۇي ياقۇپجانمۇ سەن؟! كەل، كەل،
ئۆيگە كىر...

ئۇ يوغان سومكىسىنى دالانغا قويۇپ
قويۇپ مېھمانخانغا كىرىپ ئولتۇرغاندا مەن
ئۇنى سونالغا كۆمۈپلەشۋەتتىم:

— تاغام، باشقا ئۇرۇق-توغقانلار
تىنچ-ئامانمۇ؟ قانداق بولۇپ بۇ قارا قىشتا
كېلىپ قالدىڭ، ئوقۇشقىمۇ؟

— ھەممىسى تىنچ-ئامان، ساڭا سالام
ئېيتتى، يازدا چوقۇم كېلىپ كەتسۇن، دەپ
تاپىلىدى... مەن ئوقۇشقا كەلدىم،
سەن ئەت مەكتىپىگە.

— شۇنداق قىلىپ، تاغامنىڭ ماڭغان
يولى بىكارغا كەتمەپتۇ-دە، بۇمۇ ياخشى
بويۇ، ئۈزۈڭنىڭ ئامراق كەسپىڭنى تېپىپسەن،
— ياق، ئۈزۈم ئىمتىھان بېرىپ ئۆتتۈم.
سەن ئەت مەكتىپىدىن ئوقۇغۇچى ئالغىلى
بېرىپتەن، ئۆيدىكىلەرگە دېمەيلا ئىمتىھانغا
قاتناشقاندىم، ئۆتۈپ قاپتىمەن...

— پاھ، ئۆيدىكىلەرگە دېمەيلا ئىمتىھان
بەردىم دېگىن، يارايىسەن، يىگىت ئىكەن-
سەن! بىراق... تاغامنىڭ ماڭغان يولى،
خەقلەرگە يېڭۈزگەنلىرى بىكار بولدىمۇ
ئەمدى؟

— بىكار بولمامدۇ ئەمسە، ئۆزى
قىلغان ئىش بولغاچ گەپ قىلالماي قالدى،
لېكىن زە دەردىنى ئۆزى بىلىدۇ. ئۈچ مىڭ
يۈەن پۇل بىلەن ئىككى قۇيما ئۈزۈكنى
بۇلاڭچىغا ئۆزى تۇتقۇزۇپ قويغان تۇرسا،
دادام ئەرز قىلايلى دەپمۇ باقتى، لېكىن
چوڭ دادام گەپ قىلماي تۇرۇۋالدى.

قاراپ تۇرۇپ تارتقان زىيانغا ئىچىم
ئاغرىغان بولسىمۇ، كۆڭلۈمنىڭ چوڭقۇر بىر
يېرىدە خۇشال بولدۇم. تاغامنىڭ مەغلۇپ

قويۇپ بەردىم، ئۇلار ناچار ھاراقنى تامشىپ
تۇرۇپ ئىچتى، باشلىقىمىز ئاغزىنى سۈرتۈۋېپ-
تىپ بىزنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ كەلگەن-
لىكىنى ئېيتتى. ئايالىمۇ «ئاكام» بىلەن
تونۇشۇپ، دىدارلىشىش ئۆزلىرىنىڭ ئۇزاقتىن
بۇيانقى ئارزۇسى ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلدى.
چىرايلىق ئايال ناز بىلەن سۆزلەۋاتقاندا
«ئاكام» ئۇنىڭغا كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ
سەپىلىپ قاراپ كەتتى ۋە دەرھال رازىلىق
بىلدۈردى. ئۇلار ئۈچى ئۇنى يۆلەپ مېڭىش-
تى، مېنىمۇ بىللە چىقىشقا شۇنچىلىك زورلاش-
تى، ئەمما مەن ئۈنمىدىم، «ئاپالىم
بۈگۈن كەچتە قايتىپ كەلمەكچىدى»
دېۋىدىم، بوپتۇ ئەمسە دەپ رايىمغا قويۇپ
بېرىشتى.

يەنە يالغۇز قالدىم، مېڭەمدە ئاجايىپ
تەسىراتلار، خىلمۇ خىل خىياللار تەڭلا
قاينايتتى. بارا-بارا مېڭەم تورمۇزلىنىپ
ھېچ نەرسىگە ئىشلىمەس بولدى، ھارغىنلىق
بىلەن ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم. ھەممە
ئىش ئاخىر ئاياغلاشتى. مەن بۇ يەردە
تىنچ-ئامان ئولتۇرۇپتىمەن، قالغان ئىشلار،
قالغان ئادەملەر نەگە بارسا بارسۇن!
مەن بەك ھېرىپ كەتتىم، بەك ھېرىپ
كەتتىم...

تاك، تاك، تاك...
ئىشك يەنە چېكىلدى، جاھىللىق بىلەن
ئۇزاق چېكىلدى، ئاخىر چىدىيالماي بېرىپ
ئىشكىنى ئاچتىم. ئىشك ئالدىدا يوغان
سومكا كۆتۈرگەن، بۇرۇتلىرى ئەمدىلا خەت
تارتقان ئىللىق چىراي بىر يىڭىنچاق تارتى-
نىقىنا كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— ئەسسالامۇ ئەلە يىكۈم تاغا!
مەن ئۇنىڭغا بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ
كېتىپ ئىسمىنى تەستە ئېسىمگە ئالدىم:

قويلار، بەزىسى سۇغا چۆمۈلۈۋاتقان، بەزىسى قىرغاققا ئويناۋاتقان يالىڭاچ بالدلار. كۆپكۆك ئاسماندا لەيلەپ يۈرگەن ئاق بۇلۇتلار... ئاسمان شۇنچىلىك سۈزۈك، شۇنچىلىك كۆك، بۇلۇتلار شۇنچىلىك ئاپئاق... ئۇ خۇددى كىچىك ۋاقىتلىرىمدا ئانام بىلەن سەھراغا بارغاندا كۆرگەن ئاسمانغا ئوخشايدۇ. قانچە يىللار بولدى-ھە، ئۇنداق ئاسماننى كۆرۈپ باقمىغىلى...

يوغانراق قەغەزگە سىزىلغان ئاجايىپ بىر پارچە رەسىم مېنى ماگنىتتەك ئۆزىگە تارتىپلىۋالدى. مەن ئۇزاققىچە ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئالالماي ئولتۇرۇپ كەتتىم. قۇم ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالاي دەپ قالغان ئاۋات بىر شەھەر. يوللار، ھەشمەتلىك ئىمارەتلەر، ئىبادەتخانىلارنى تامامەن قۇم بېسىپ كەتكەن، پەقەت قاقشال دەرەخلەر، ئېگىز تۈۋرۈكلەر، پېشايۋانلار، پارقىراپ تۇرغان مۇنارلارنىڭ ئۈچى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئۆگزىلەردە جان تالىشىپ خۇداغا نالە قىلىۋاتقان ئادەملەر. ھەممىلا يەرنى قاپلىغان قۇم دۆۋىسى ئىچىدىن ئاندا-ساندا بىرەر باش، بىرەر قول ياكى پۈت چىقىپ تۇرىدۇ.

سارغۇچ كۈل رەڭ ئاسماندا نېپىز تۇماندەك يوغان قارا سايە ئەزرائىل ئۈچۈپ يۈرىدۇ، ئۇنىڭ قاناتلىرى شەھەر ئاسمىنى بىر ئالغان...

تېنىم شۈركۈنگەندەك بولۇپ خاتىرىنى ياپتىم.

— تەكلىماكاندا قۇم ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالغان قەدىمكى شەھەر، — دېدى ياقۇپجان ئەستايىدىللىق بىلەن، — مۇئەللىمنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، ئۇ شەھەردە-كى ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ مەنپەئىتىدىن

بولغانلىقىنى كۆرۈش، پۇلىنىڭمۇ ھەممىلا ئىشقا قادىر ئەمەس ئىكەنلىكىنى كۆرۈش مەن ئۈچۈن كۆڭۈللۈك ئىش ئىدى. بىراق، ياقۇپجانغا بىردىنلا مېھرىم چۈشۈپ قالدى. مەن كۆزى پۇلىدىن باشقا نەرسىنى تونۇمايدىغان ئاشۇ تۇغقانلىرىمنىڭ ئىچىدىن مۇنچىلىك بىر ئادەمنىڭ چىقىشىنى ئەسلا ئويلىماپتىكەنمەن.

مەن دەرھال سىرتقا چىقىپ كۆكتات، گۆش ۋە باشقا ئۇششاق-چۈششەك يېمەك-لىكلەردىن ئەكىردىم. ئايالىمنىڭ پەشتامسى-نى ئالدىمغا تارتىپ، بار ھۈنرىمنى ئىشقا سېلىپ ئۈچ خىل قورۇما تەييارلىدىم.

ئىككىمىز تاغدىن-باغدىن پاراڭلاشقان غىزالاندۇق، ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ ئاخىر ئۆزۈمگە ھەقىقىي يېقىن تۇغقان تاپقانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

— شۇنداق قىلىپ، رەسىم بولمەن دېگىن، قالتىس ئىش بولۇپتۇ، قېنى، سىزغان رەسىملىرىڭ بولسا ئالە، كۆرۈپ باقاي، — دېدىم تاماقتىن كېيىن شىرە ئۈستىنى يىغىشتۇرغاچ.

ياقۇپجان سومكىسىدىن چوڭ بىر پوپكىنى ئالدى. ئۇنىڭ ئىچىدە چوڭ-كىچىكلىكى ۋە سۈپىتى ھەر خىل قەغەزلەرگە سىزىلغان ماي بويلاق رەسىملەر تۇراتتى. مەن رەسىم-لەرنى بىر باشتىن كۆرۈشكە باشلىدىم.

دوپپا بازىرى، يۈزىدىكى تور رومىلىنى سەل كۆتۈرۈپ ئەتراپقا تاقەتسىزلىك بىلەن قاراپ خېرىدار كۈتۈپ ئولتۇرغان ياشقۇنا دوپپىچى ئايال.

يىراقلاردىن، تۇمان ئىچىدىن تولغە-نىپ-تولغىنىپ ئېقىپ كېلىۋاتقان كىچىكرەك دەريا، دەريانىڭ ئىككى قېشىدىكى سۆگەت-لىكىلەر، سۆگەتلىكتە ئوتلاپ يۈرگەن

باشقا نەرسىنى ئويلىمايدىكەن، ھەممىسى ئەيش-ئىشرەت، كەيپ-ساياغا بېرىلىپ كەتكەنىدىن، ھەقىقەت ئايرىلمايدىكەن، جانا چېكىپ يەر تېرىغان، كۆچەت تىككەن، رەخت توقۇغان ئادەمنىڭ قەدىر-قىممىتى يوق ئىكەن، ھەممە يەرنى قۇرغاقچىلىق ئادىتى بىلەن، ئىتىراپ قىلىشقا، گۈل گىياھ، دەل-دەرەخلەر ھۆرۈشقا باشلاپتۇ، كىشىلەر بەسلا چۈشۈپتۇ، ئەش-ئىشرەتلىك تۇرمۇش-نى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئاخىر خۇدانىڭ غەزىپى كىلىپ شەھەر ئاسمىدىن قۇم باغدۇرۇپتۇ. كىشىلەر قورقۇشقا، بۇشايىپان قىلىشقا باشلاپتۇ، بىراق ئۈلگۈرەلمەپتۇ...

ياقۇبجان ئۇخلاپ قالدى، بىراق مەن زادى ئۇخلىيالمىدىم، كۈن بويى كۆرگەنلىرىم، ئاڭلىغانلىرىم كۆز ئالدىمدىن بىرمۇ بىر ئۆتۈپ ئۆتمۈش قاراڭغۇلۇقىدا غايىب بولاتتى، پەقەت ھېلىقى رەسىملا كۆز ئالدىمدىن يىتمەي تۇرۇۋالاتتى، قۇلاق تۈۋىمدە ياقۇبجاننىڭ ئاۋازى قايتا-قايتا ياڭرايتتى.

«ئۇ شەھەردىكى ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ مەنپەئىتىدىن باشقا ئىشنى ئويلىمايدىكەن... ھەق-ناھەق ئايرىلمايدىكەن، ئەيش-ئىشرەت-كە بېرىلىپ كەتكەنىدىن... يەر تېرىغان، كۆچەت تىككەن، رەخت توقۇغاننىڭ قەدىر-قىممىتى يوق ئىكەن... ئۇلارنى خۇدا جازالىغانىكەن...»

سەھەرگە يېقىن كۆزۈم ئېلىنىپ چۈش كۆرۈپتەن، توۋا، ئاسماندىن تاش يېغى-ۋاتقۇدە كىمىش، يوغان-يوغان چېلىگىدەك، تاۋۇزدەك تاشلار، كىشىلەر ئاللا-توۋا

دېيىشىپ، باشلىرىنى قوللىرى بىلەن توسۇ-شۇپ تەرەپ-تەرەپكە قېچىشۋاتقۇدە كىمىش، نۇرغۇنلىرىنىڭ باش-كۆزى بېرىلىپ قانغا بويىلىپتۇ، جەسەتلەر ھەممىلا يەرنى قاپلاپتۇ، تاش توختىماي يېغىۋەرگۈدە كىمىش، ھەر يوغان تاشلار، ئادەملەر، يوللار، دەل-دەرەخلەر، ئېگىز بىنالار تاش ئاستىدا قاپتىمىش... شەھەرنىڭ ئورنىدا ئاجايىپ ئېگىز، ھەيۋەتلىك بىر تاغ پەيدا بولۇپتۇ، مەن ئوغلۇمنىڭ قولىدىن مەھكەم تۇتقىنىچە ئايالىمنى ئىزدەپ تاغنى بويلاپ يۈگۈرۈپ يۈرگۈدە كىمەن، بىر يەرگە بارسام تاغنىڭ ئېگىدىن بىر باش چىقىپ تۇرغۇدەك، يۈز-كۆزى تونۇغۇسىز بولۇپ كېتىپتۇ، ئەمما سۇۋارى ئالتۇن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ توختىماي ھىتاي-غۇدەك، مەن ئۇنى تاغامنىڭ بېشى دېگۈ-دە كىمىشەن، ئەمما يەنە بىر قارىغىنىمدا سوپاخۇنىكامغا ئوخشاپ تۇرغۇدەك، ئۇ ماڭا: «سۇن ۋۇكۇڭمۇ تاغ ئاستىدا بەش يۈز يىل ياتقان، مەنمۇ شۇنداق ئۇزاق چىدىيالايمەن، مېنى قۇتقۇزىدىغان كارامەت-لىك ئادەم ھامان بىر كۈنى كېلىدۇ» دېگۈدە كىمىش، مەن ئۇنىڭغا قاراپ چىنىمنىڭ بارىچە: «ياق، ياق! ئۇنداق بولماي-دۇ!...» دەپ ۋارقىراۋېرىپتەن، راستىنلا قاتتىق ۋارقىراپ كېتىپتەن ۋە ئۆز ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپتەن، ئادەم ئاجايىپ چۈشلەرنى كۆرىدىكەن، ئۇزاققىچە چۈشۈمدىكى ئىشلارنى ئويلاپ ياتتىم، دېرىزىدىن تاڭ يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى.

(«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ 1995-يىلى 2-سانىدىن)

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

قوغۇنچى

(ھېكايە)

— ئىككى يىلدىن بېرى
 سورۇۋەتكىنى ئاز بولۇپ قالغاندەك
 ئەمدى مەكتەپ پۈتتۈرىدىغان
 چاغدا يەنە نېمە يۇل؟
 — بىز ئېتىز ئىشىدىن بۆلەك
 بېسىنى بىلەتتۇق، ھازىر جاھازى-
 نىڭ رەپتايى شۇنداق بولۇپ
 قالغان نۇرسا، دادىسى.
 — ئۇ بىر نېمىسىنى يۇلغا
 بېرەمدىكەن يا ئوقۇغانغا بېرەم-
 دىكەن؟

— بىر نېمە دېسە مۇشۇنداق تەتۈرلۈك
 قىلىلا. ھازىر ئوقۇش دېگەنمۇ يۇل بىلەن
 بولۇۋاتسا، — دېدى رابىخان نارازى بولۇپ.
 — ئوقۇش يۇلىنى ئاللىقاچان بەردۇققۇ،
 يەنە نېمە خەقنى مېھمان قىلىپ يۈرىد-
 كەن؟
 — دېدىمغۇ، بالا ئۈچ پەندىن ئۆتە-
 مەپتۇ دەپ، ئۈچ ئەمەس بىر پەندىن
 ئۆتەلمىسۇمۇ دېلوم بەرمەيدىكەن. غۇلاچقا
 چىدىغاندىكىن ئەمدى غېرىچقىمۇ چىدىۋەتسە-
 لە. مەكتەپنىمۇ پۈتتۈردىمغۇ. ئاشۇ دېلوم
 دېگەننى بىر ئېلىۋالسا، شۇنىڭ بىلەن بۇ
 بالىنىڭ غېمىدىنمۇ خالاس بولارمىز...
 — سەن ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن
 مىڭ كوي دېگەن ئاز يۇلمۇ؟

— خۇدايىم بۇيرۇسا ئەزىمەتجان
 دېلومنى ئېلىپ خىزمەتكە ئورۇنلىشىۋالسا
 بىر يىلدىلا ئۇنداق مىڭ كويىدىن نەچچىنى
 تاپىدۇ.
 قادىراخۇن ئايالىنىڭ بۇ سۆزىدىن
 سەل پەسكويغا چۈشكەندەك بولسىمۇ،
 ئەمما مىڭ كوي يۇلىنى نەدىن تېپىش
 ئۇنىڭ بېشىغا قارا تاغ بولۇپ يىقىلدى. ئۇ
 ئالدىدىكى چىنىنى سەل نېرىغراق سۈرۈپ
 قويۇپ چوڭقۇر خيالغا پاتتى. ئوزاقى يىلى
 كالغا تازا بولىدىغان ئەركەك قويدىن
 ئىككىنى قوشۇپ سېتىپ ئوقۇش يۇلىغا
 تۆلىدىم. بۇلتۇر يەنە بىر قوي بىلەن بىر
 ئېشەكنى ساتتىم. ئۇنىڭدىن باشقا پاختا
 ساتقان يۇللارمۇ شۇ كامارغا كىرىپ كەتتى.
 ئەمدى ئۆيدە ساتقۇدەك نېمە قالدى، بۇ

مىڭ كويىنى نەدىنمۇ تاپارمەن؟ مىڭ كويلۇق تاماق يەيدىغان قانداق ئادەملەردۇر ئۇلار... قادىراخۇننىڭ ئازا بېشى قاتتى. — بۈگۈنكى كۈندە ئۈنچىلىك پۇلنى كىمۇ ئۆتنە بېرەر، بانكىدىن قەرز ئېلىپ تۇرساق قانداق بولار؟ — دەپ مەسلەھەت بەردى رابىخان.

— بۇلتۇر ئالغان قەرزنى تېخى قايتۇرمىغان تۇرساق، يەنە بانكىدىن قەرز سورايمىزمۇ؟ — دەپ ئاچچىقلاندى قادىراخۇن.

لېكىن ئۇ ئامالسىز ئاخىر بانكىغا باردى. ئەھۋالنى ئېيتىۋىدى، بانكا باشلىقىنىڭ ئۇنىڭغا رەھىمى كەلدىمۇ ياكى قادىراخۇن بۇلتۇر كۈزدە بەرگەن بىر تاغار قوغۇننىڭ يۈزمۇ، ئىشقىلىپ تۆت ئايلىق مۆھلەت بىلەن مىڭ كوي قەرز بېرىشكە ئۇناپ قالدى. قادىراخۇن ھۈججەتكە تىترەپ تۇرغان قولنىڭ بارمىقىنى باسقاندىن كېيىن پۇلنى ئېلىپ ئىچ يانچۇقىغا سالدى ۋە قايتا-قايتا رەھمەت ئېيتىپ ئىشكىتنى چىقتى.

* * *

تومۇز ئاپتىپى خۇددى يەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىنى قۇرۇتۇۋەتمەكچى بولۇۋاتقان-دەك قىزدۇرۇۋاتاتتى. يىراقتا چوقچىيىپ تۇرغان تاغلارمۇ ئىسسىقتا كۆزگە گىرىمەن كۆرۈنەتتى. ئىسسىققا چىدىمىغان تومۇزغىلارنىڭ ناگان-ناگاندا چىرىلداۋاتقان ئاۋازىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ھەممە يەر جىمجىتلىققا چۆمگەن، ئەتراپتىكى دەل-دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى خۇددى قىزىق ئاپتاپ بىلەن

ئۇزاق ئېلىشىپ ئاخىر يېڭىلىگىنىگە تەن بەرگەندەك سالىيىپ قېلىشقاندى. ئەتراپى كەندىر، قوناق ۋە كېۋەزلىكلەر بىلەن قاپلانغان قوغۇنلۇقتا يۈزلىرى ئاپتاپتا كۆيۈپ قارىداپ كەتكەن قادىراخۇن قوغۇن پەرۋىش قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ مايلىشىپ، رەڭگى ئۆگۈپ كەتكەن كونا دوپپىسى بىلەن ئۈستىدىكى كىرىلىشىپ ئاق ياكى سارغۇچلۇق-نى پەرق ئەتكۈسىز بولۇپ كەتكەن كۆڭلىكى ئۇنى تېخىمۇ مىسكىن كۆرسىتىپ تۇراتتى. يۈز-كۆزلىرىگە ئېقىپ چۈشۈۋاتقان ئاچچىق تەرىسى دەممۇ دەم سۈرتۈپ قوياتتى. ئۇ گەز باغلاپ كەتكەن كالىۋىك-لىرىنى يالاپ، سىرقىراپ ئاغرىۋاتقان بېلىنى سىلىغىنىچە ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئۈمىدى مۇشۇ قوغۇنلۇققا باغلانغان، قوغۇنلىرى ئوبدان ئوخشاپ بەرسە، ئۇ قەرزلىرىنى تۆلۈۋالىدۇ. ئۇ ئەتراپىدىكى ئەجرىگە لايىق ئاينىغان قوغۇن پىلەكلىرىگە ھەم ئۇلاردىكى تەكشى چېچەكلەرگە قاراپ رازىمەنلىك بىلەن كۈلۈپ قويدى. ئوغلى ئەزىمەتجاننىڭ كەلگۈسىدىكى ئاجايىپ ئوبرازى كۆز ئالدىغا كېلىپ، ھارغىنلىقى بىراقلا يوقالغاندەك بولدى-دە، ئاچچىق ئېچىۋاتقان قورسىقىنىمۇ، ھاردۇق يېتىپ پۈت-قوللىرىنىڭ سىرقىراپ ئاغرىۋاتقانلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ، قايتىدىن ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. قادىراخۇنلار زارىقىپ كۈتكەن كۈن ئاخىر يېتىپ كەلدى. ئەزىمەت مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ھېلىقى «بەخت-تەلەي» دەرۋازىسىنىڭ ئالتۇن ئاچقۇچى بولغان مۇقەددەس قىزىل كىنىشكىنى كۆتۈرۈپ كەلدى. بۇ كۈنى ھەممە يىلەن ئېيتقۇسىز

قوغۇننى ھارۋىغا باساتتى. دە، بازارغا ماڭاتتى. بەزى كۈنلىرى بىرنەچچە قىسىم قاتنىۋالاتتى. قوغۇننىڭ بازىرىمۇ خېلى ئوبدان بولۇۋاتاتتى. لېكىن، ئۇنىڭ ئىشىكى قېرىپ قالغاچقا ئۇنىڭغا جاپا سېلىشقا باشلىدى. بەزىدە ھارۋىنى ئېشەك بىلەن تەڭ تارتىشقا توغرا كېلەتتى.

* * *

قادىراخۇن بۈگۈن ئادەتتىكى كۈنلەردىن مۇ بالدۇرراق يولغا چىقتى. تاڭ سۈزۈلگەندە بازارنىڭ قارىسىنى ئالدى. تۈيۈقسىز ياكى قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ قادىراخۇننىڭ يۈرىكىمۇ ئورنىدىن قوزغىلىپ كەتكەندەك سىلكىنىپ كەتتى. ئۇ ھارۋىدىن سىرەر چاتاقنىڭ چىقىشىدىن ئەنسىرەپ يۈرگەندى. مانا، ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك بۇ ئىش يۈز بەردى. ئوڭ جاق يەرگە چاپلىشىپلا قالغانىدى. بۇ پېشكەللىككە قاراپ قادىراخۇننىڭ كۆڭلى بىر قىسىم بولۇپ ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلغاندەك بولدى. كۆر ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، ئۈمىدىسىزلىك ئىچىدە نېمە قىلىشنى بىلەلمەي بىردەم تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى. ئاخىر ئۇ ئىككىلا كامىرنى قاسقاندىن چىقىرىپ ھارۋىنى شۇ پېتىلا ھەيدەپ ماڭدى. شېغىللىق يولدا تۆمۈر قاسقان بىلەن يول يۈرۈش خېلىلا تەسكە توختىدى. شۇنداقتمۇ قادىراخۇن ھەر ھالدا قوغۇننى بازارغا ئاچقىۋالدى. ئۇنىڭ دېمىغىغا يېنىدىكى ئاشخانىدىن ھەرخىل تاماقلارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. ئۇ قورسىقىنىڭ ئاچقانلىقىنى ھېس

خۇشاللىققا چۆمۈلدى. قادىراخۇن بىلەن رابىخان ئۇنى قولدىن قولغا ئېلىشىپ ھايا-جانلانغان ھالدا ئاۋايلاپ سېلىشىپ كەتتى. ئۇلارغا بۇ قىزىل كىشىگە ھەم ئۇلۇغ، ھەم سىرلىق تۇيۇلاتتى.

چۆنەك بويلاپ سارغىيىپ پىشقان قوغۇنلارغا ھەربىر قارىغاندا قادىراخۇننىڭ كۆڭلى يايىراپ، دىلى سۆيۈنۈپ كېتەتتى. قوغۇن ھەقىقەتەن ئوخشىغانىدى. ئەمما، ئۇلارنى بازارغا ئاپىرىپ پۇل قىلىشنى ئويلىسىلا ئۇنىڭ بېشى قاتاتتى. بىرنەچچە مۇ يەردىكى قوغۇننى بىر ئېشەك بىلەن نەچچە ئون كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بازارغا ئاپىرىپ سېتىش يالغۇز ئۇنىڭغا قاراشلىق ئىدى. بازارغا بارغاندىكى جاپانى دېمەيسىز تېخى. ئۇنى ئاز دەپ ئورۇلغان بۇغدايلار ئېتىزدا شۇ پېتى تۇرىدۇ. خەقنىڭ خامانلىرى تېپىلىپ بولغىلى نەۋاخ، تېخى ماۋۇ قوغۇنلۇققا ئەتسى-ئاخشىمى بىر ئادەم قارىمىسا بولمىغان. قىشلىق كۆكتات، كۈزلۈك زىرائەتلەرگە سۇ كېلىدىغان ۋاقىت كەلدى. ئۇلارغىمۇ ۋاقتىدا ئوغۇت چېچىپ، سۇغىرىش كېرەك. لېكىن ئۆيىدە بىر ئوچۇمۇمۇ ئوغۇت يوق. ئۇنىمۇ ئالدىغان گەپ، قادىراخۇن ئويلىغانىسى-رى غەمگە پاتتى. مۇشۇنداق ئالدىراش كۈنلەردە ئەزىمەتجان ئۆيىدە بولۇپ، ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىغا ھە-ھۇ دېيىشىپ بەرگەن بولسىمۇ-ھە. خىزمەت تاپمەن دەپ شەھەرگە بىر كىرىپ كەتكىنىچە ھېچقانداق خەۋەر يوق، ھەي...

قادىراخۇن باشقا ئىشلارنى قويۇپ تۇرۇپ ئاۋۋال قوغۇننى سېتىشقا كىرىشتى. ئەتىگىنى تاڭ سۈزۈلە-سۈزۈلمەستە تۇرۇپ

خۇرام ئۆتىدىغان كۈنلەردۇر.

* * *

— ئەزىمەتجاندىن خەت كەپتۇ، —
دېدى رابىخان يولدىشىنىڭ كۆزلىرىگە
غەمكىن تىكىلىپ.

— ھە، نېمە دەپتۇ، خىزمەت
تېپىپتىمۇ؟ — قادىراخۇن قولدىكى
چىنىنى ئالدىراپ داستىخانغا قويۇپ ئۈمىد
بىلەن ئايالغا تىكىلدى.

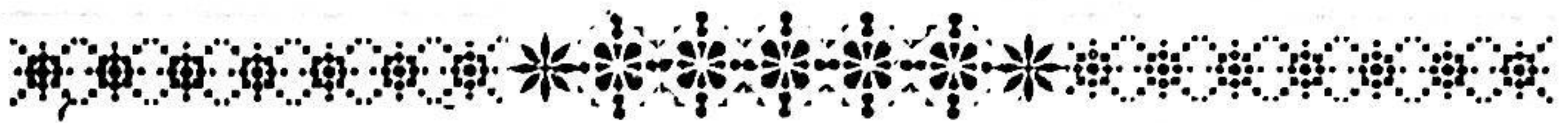
— نەدىكىنى دەيلا، — دېدى رابىخان
ئۇھ تارتىپ، — تېخىچىلا ئۈيەر-بۇ يەردە
خىزمەت ئىزدەپ يۈرۈۋاتىمەن، يېنىمدىكى
پۇللىرىم پاك-پاكىز تۈگىدى. شەھەر
دېگەندە پۇل بولمىسا بولمايدىكەن. ئاڭلىسام
ئىككى مىڭ كوي بولسا ئاندىن بىر خىزمەت
تاپقىلى بولىدۇ دەيدۇ، ئامال قىلىپ تېزىرەك
پۇل ئەۋەتىڭلار، ئاش-تامماقتىن قىيىنلىپ
قىلىۋاتىمەن، — دەپتۇ...

— نېمە؟ يەنە پۇل؟! —
قادىراخۇن لاسىدە بوشىشىپ ئولتۇرۇپلا
قالدى.

قىلىپ ھارۋىدىكى قوغۇنلارنىڭ ئىچىدىن
ھەممىدىن كىچىك، كۆرۈمىسىزىرەكىدىن بىرىنى
ئېلىپ، قاتتىق نان بىلەن يېدى. ئاشۇ
پۇراۋاتقان ئىسسىق سۇيقاشتىن بىر چىنە
ياكى لەغمەندىن بىر تەخسە ئېلىپ
يەۋالغان بولسا بولاتتۇ، بىراق شۇ قەرزىلەر... —
ئېشەكنىڭ دەردىنى ئاز دەپ، كامىر
تېشىلدى. ئۈنىڭغىمۇ پۇل كېرەك. تېخى ئۈنى
رېمونتخانىغا ئەكىرىپ سالدۇرىدىغان گەپ... شۇ —
تاپتا ئۇ ئۆزىنى گويا قاتمۇ قات تاغ چوققىدا
لىرى ئارىسىدا قېلىپ، بىر تەرەپكە ئۈزۈپ
چىقىپ كېتەلمەيۋاتقانداك ھېس قىلىپ ئىچى
سىقىلىشقا باشلىدى. ئۆزىنى خۇددى تاغقا
چىققۇچىدەك، ياشاشنى بولسا كۆز ئالدىدىكى
بىر-بىرىدىن ئېگىز سان-ساناقسىز چوققىلار —
دەك كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. ئۇ دائىم
ئۆزىنى ئەڭ ئېگىز چوققىغا چىقىشقا بەل
باغلاۋاتقانداك ھېسابلايتتى. ئاشۇ ئەڭ
ئېگىز چوققا بەلكىم قەرزلىرىنى پاك-پاكىز
تۈگەتكەن، زىممىسىدىكى روھى يۈك بىلەن
كۆز ئالدىدىكى جاپالىق كۈنلەر ئاخىرلاشقان
كۈندۈر ۋە ياكى ئايالى رابىخان دېگەندەك
ئوغلنىڭ ھىمايىسىدە غەم-قايغۇسىز خۇشال --

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

مامۇت زايىت

ئەجداد ئابدسى

گۇما تاشپۈتۈكلرى

2

سەن ئالەمنى بىلسەن، ئەمما
نامىڭنى كۆپ بىلمەيدۇ جاھان.
نورغۇن سىرىڭ تېخى مۇئەمما،
تۇرغان ئورنۇڭ چۆل-تەكلىماكان.
قىلدىڭ ئەللىك بوستانلىق بىنا،
تەبىئەتكە بولۇپ پاسىبان.
خەلقىڭ جانلىق، تېتىك ۋە دانا،
بولۇپ كەلدىڭ مەردلەرگە ماكان.

خىرىس قىلدى ساڭا توختىماي
قۇم ئەجدىھا، بوران ئەجدىھا،
قالدى بارخان ئاستىدا تالاي
قەسىر، بوستان، زىرائەت-گىياھ.
سەن ئېلىشتىڭ، جەڭگاھىڭ چۆل-ساي،
چېكىنىدىڭ پەرھاتتەك گويا.
ئېچىپ جەننەت قايتىدىن چىراي،
بولدۇڭ ئەجەب گۈزەل دىلرەبا...

1

گۇما ماڭا ئالتۇن بۆشۈكسەن،
كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن دىيار.
قەدىردانسەن، ئەزىز، بۈيۈكسەن،
ئۇزاق تارىخ يولىدا تۇلپار.
بولۇپ ئەجداد-ئەۋلادقا ۋەتەن،
قىلدىڭ ئىجاد بابىدا شۇڭقار.
سېنى كۈيلەپ تىكلەسەم دەيمەن
شېئىرىيەتتىن تاشپۈتۈك مۇنار.

بوۋاقلقىم ئەللىي ئۈزۈك،
ئۆسمۈرلۈكنىڭ مەسۇم كۈلكىسى.
ئوغلۇڭنىڭ قۇت-تەلپى ئۈزۈك،
يىگىتلىكىم ۋىسال-سۆيگۈسى.
كۈچ-ئەقلىمنىڭ بىلىي ئۈزۈك،
ئىقبالمنىڭ روشەن كۆرگۈسى.
قېرىلىقىم ھەمراھى ئۈزۈك،
ۋۇجۇدۇمنىڭ روھى، سەزگۈسى...

3

ھۈنەر-سودا دىيارى گۇما چوڭ ئۆتكى كارۋان بۈيۈكنىڭ. ئۇلى قار ۋە مۈزلۈك شەيدۇللا ① ئەرشنى يۆلەپ تۇرغان تۈۋرۈكنىڭ. ئېتى چاپقان مۇشۇ يوللاردا شەرق-غەربكە ئۇيغۇر-تۈركنىڭ. خارابىسى-ئىزناسى تولا كارۋان ئۆتكەن رابات-كۆۋرۈكنىڭ.

بۇ يەردىكى ھەر بىر ئادەمنىڭ قولى ئالتۇن، قەلبى-جىسمى ئوت. بوۋىلىرى كەشپىيات-پەننىڭ شۇ زېمىندا بولدى تەۋەللۇت. پەخرى-شانى قەدىم خوتەننىڭ قەغەز، گىلەم، ساز، ئەتلەس، مەشۇت. بىر گۆھىرى بۈگۈن ۋە تەننىڭ ئەقىل، بايلىق ماكانى بۇ يۇرت... ۋە...

4

كۈن-تۈن ئاقار گۇما دەرياسى، ئۆركىشىدە قەيسەرلىك، جۈرئەت. تاغلىرىدا سىرلار جۇلاسى، ھەر بىر چوققا بىر تىلىسم-ھېكمەت. ئەڭ قەدىمكى تارىخ ئىزناسى قيا تاشقا ئويۇلغان سۈرەت. لال ۋە ھەيران ئىلىم دۇنياسى، يېزىقمۇ بۇ ۋە ياكى سەنئەت؟ ياغدى ئالىم-تارىخچى بۇندا، چاقماق چاقتى باشلاردا پىكىر.

قيا تاشقا نەچچە ئورۇندا ئېتىم چۈشۈرۈلگەن چوپان، قوي، سىيىز. ئويۇلغان ئۇ بەكمۇ بۇرۇندا، تۈمەن يىللار قىلىنار زىكىر. بىلدىڭمۇ دوست، ئاھ بۇ زېمىندا باردۇر يەنە قانچىلىغان سىر؟

5

جەننەتمۇ بۇ، يا پەرى يۇرتى، قىز چېپىرگە قىزىلگۈل رەڭداش. ماگمىدۇر گۈزەللەر ئوتى، كۆيەر ئاشىق چۈچۈلا ئوخشاش. ئۆچۈرەلمەس ھىجراننىڭ جۈتى، بۇندا ۋاپا كۆكىدە قۇياش.

ھەر بىر پەرى بىر يىگىت قۇتى، لەھە تىكچە سادىق جۈپ-قاياش.

بىللە ئىشلەپ قېرىدۇ ئۇلار، مۇشەققەتتىن ئەسلا قورقمايدۇ. مال بېقىپ، يەر تېرىدۇ ئۇلار، يالقاۋلىقنى پەقەت ئۇقمايدۇ. چۆل-دەشتتە باغ قۇرىدۇ ئۇلار، ئادەمىلىك بۇرچىنى ئاقلايدۇ.

ئۆزىگە نەپ بېرىدۇ ئۇلار، خىسلەتتە كۈن بولۇپ چاقنايدۇ... ۋە...

6

تاغلار-قىلىچ دەستىسىمان، تىك چوققىلار — ئۇنىڭ تىغ-بىسى. تۇرىدۇ ئۈچ بۈركۈت اخىيالچان، شۇ زېمىندا ئۇلار ئوۋسى.

① گۇمىدىن ھىندىستان ۋە غەرب ئەللىرىگە بارىدىغان چېگرا ئېغىزى.

8

ھاكىم، ساڭا قىلاي ئىلتىجا،
 رەھبىرى سەن بۈگۈن گۈمىنىڭ.
 گەرچە نامرات بولسىمۇ، ئەمما
 دىيارىمىز سېنىڭ ۋە مېنىڭ.
 خەلقى جانلىق، تېتىك، مەرد، دانا،
 ئۇ يۆلەنچۈك تېغىڭ ۋە جېنىڭ.
 ئۇنى سۆيگىن، باي قىلغىن، ئاسرا،
 بۇ، ھاكىملىق بۇرچۇڭدۇر سېنىڭ.

ئاتاڭ ئىدى خەلق ئوغلانى،
 بول ئۇنىڭغا ياخشى ئىز باسار.
 دوست تۇتمىغىن پۇل، مال-دۇنيانى،
 بول مەرد قۇياش ھەم سېخى باھار.
 ھەر كۈن رازى قىلغىن پۇقرانى،
 ياخشىلىقنىڭ بولسۇن بەرقارار.
 ساڭا ئەلنىڭ ھۈرمەت-ئىنئامى
 تىكلىگۈسى تاشپۈتۈك مۇنار...

9

سەھىرگە باي مۇقام-ناخشىلار
 جېنىمىدۇ مۇشۇ تۇپراقنىڭ.
 بۇ يەردىكى چۆللەر، باغچىلار
 ئانىسىمۇ غەزەل-قوشاقنىڭ.
 يۇرتتا دېھقان، تاغدا مالچىلار
 بۇلىقىمۇ «سگاھ»، «ئوشاق» نىڭ.
 قانمىغاندۇ ئىچىپ قانچىلار
 كەۋسەردىن مۇشۇ بۇلاقنىڭ.
 بۇندا قوشماق كۈيگە ئاسمان-يەر،
 ئۆكسۈمەيدۇ كۈن-تۈن ساداسى.

ئاھ، بۇ ئۇۋا شۇنچە قەدىردان،
 بۇندا ئۆتكەن ئاتا-بوۋىسى.
 ئۈچۈم بولدى سانسىز بالىپان،
 ۋۇجۇدىدا ئىپتىخار ھېسىسى.

شۇ بۈركۈتلەر-قەيسەر ۋە دانا
 ئۇيغۇر، تاجىك، قىرغىز مىللىتى.
 پاراستى، ئەجرىدە مانا
 ئاشتى قۇدرەت-كۈچى، شۆھرىتى.
 سەن بۈركۈتلەر ئۇۋىسى گۇما،
 چوڭقۇر ساڭا ئۇلار ھۈرمىتى.
 باتۇرلارغا بولغاننىڭ ئانا
 يۈكسەك ئىكەن قەدىر-قىممىتى...

7

تۈپرىقى زەر، ئادىمى گۆھەر،
 تەزكىرىسى شۇنچە قەدىمىي.
 كەشپ-ئىجادتا قۇچتى شان-زەپەر،
 توختىمىدى ئەدىب قەلىمى.
 ئەلىمىدىن بۈگۈنگە قەدەر
 يەتتى نۇرغۇن دانىش قەدىمى.
 سەرسان بولغان تەجەللى پەدەر ①
 قارشى ئېلىندى بۇندا سەمىي.

گۈمىنى بۇ ئۇلۇغ شائىر زات
 بىلدى نۇرغۇن يۇرتلاردىن ئارتۇق.
 قىلىپ غەزەل-قەسىدە ئىجاد
 قىلدى ئۇنى خەلققە ئارتۇق.
 كۆچۈرۈپ تىنچ-خاتىرجەم ھايات،
 قۇچتى ئالەمشۇمۇل شان-ئۇتۇق.
 ئىز باسقۇچى مامۇتتا سۇبات،
 پەن-ئىجادقا جېنى تەسەددۇق...

① ئالىم ۋە شائىر تەجەللى گۈمىدا يەتتە يىل ياشىغان.

مەشرەپ-مۇقام ئەھلى ئايال-ئەر،
 ئاڭا قايىل سەنئەت دۇنياسى،
 ھەر بىر ناخشا-مۇقام بىر گۆھەر،
 ئالەمشۇمۇل قەدرى-باھاسى،
 ئاشۇ كۈيلەر بەرگەچ قانات-پەر،
 توختمايدۇ شائىر ناۋاسى...

مىڭ تۇلپار

بوۋىلار تارىمىنى بىلىپ مۇقەددەس
 تۇنغان، ئۇ بەرگەچ قۇدرەت، كامالەت،
 بۇ سۆيگۈ-ئېتىقاد ئاساسىز ئەمەس،
 يارالغان شۇ ھەقتە ئېسىل رىۋايەت:

بەك قەدىم زاماندا تارىم ۋادىسى
 ئىكەنمىش نەگداشسىز گۈزەل، باي، مۇنبەت،
 ياشاركەن مىڭ تۇيى تۇلپار پادىسى،
 ئۇلاردا ئاجايىپ مەپتۇنكار سۈلكەت.

مەخمەلدەك ئوتلاق، قۇرۇماس بۇلاق
 بولغاچقا كەڭ ئىكەن رىزقى-ئوزۇقى،
 ئىگەرسىز، يۈگەنسز يايلاركەن ھەرۋاق،
 چاپقاندا ئوت چاچار ئىكەن تۇيىقى.

ئۇچاركەن قۇش كەبى ئەركىن، بىمالال
 بۇلۇتتەك يالنى يېيىپ ئەرىشتە،
 بولۇپ ئۈز قامىتى، سۈرئىتىگە لال،
 ھەيرەتتە باقاركەن ئىنسان، پەرىشە.

تۇلپارلار ئەقىللىك، خىسلەتلىك ئىكەن،
 ئىچكەچكە بۇلاقتىن بال تەملىك سۈنى،
 تارىملىق تەدبىرلىك، جۈرئەتلىك ئىكەن،
 تۇتماقنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ ئۇنى.

يوق ئىكەن جاھاندا مىنىلگەن ئۇلاغ،
 باساركەن ئىنسانلار يولنى پىيادە،
 تارىملىق جۈرئەتتىن ياندۇرۇپ چاقماق،
 تىكلەپتۇ بۇ ئىشقا تۇنجى ئىرادە.

ئەقىلدە، بىلىمدە دانىش بەركامال
 كىشىلەر ماكانى ئىكەن ئۇلۇس-يۇرت،
 كۆلىلگە ئىسىملىك قېرى ئاقساقال
 بۇ ھەقتە ئويلاپتۇ قىلىپ تەرەددۇت.

ئەل بىلەن كېڭىشىپ، ئىشقا كىرىشىپ،
 تېپىپتۇ ئاخىر ئۇ ئەپچىل چارنى،
 تەجرىبە ئۆتكۈزۈپ كۈن-تۈن تىرىشىپ،
 ئوت-چۆپتىن كەشىپ قىپتۇ يېڭى دورىنى.

ياساپتۇ يۈگەن ۋە ئۈزەڭگە، ئىگەر،
 پۈتۈپتۇ جاپادا جىمى تەبىيارلىق،
 ئىختىرا چولپانى دانىشمەن پەدەر
 چۈشۈرمىش قەبىلە-ئۇلۇسقا يارلىق.

توپلىنىپ يۇرت-يۇرتتىن باتۇر يىگىتلەر،
 يوشۇرۇنۇپ ئوتلاققا تۇرۇپتۇ سەپراس،
 دىللاردا بالقىپتۇ پارلاق ئۈمىدلەر،
 بارچىدا ھاياجان، زوق ۋە ئىھتىراس.

بۇلاققا سېپىشىپ دورا بېھوشنى،
 قۇرۇپتۇ قاپقاننى، تۇرۇپتۇ كۈتۈپ،
 قىسماقتا تۇتقاندىك گوياكى قۇشنى،
 مىڭ تۇيىق تۇلپارنى باغلاپتۇ تۇتۇپ.

شاش، كۈچلۈك تۇلپارنى بويۇن ئەگدۈرمەك
 چۈشۈپتۇ شۇ چاغدا ئاجايىپ تەسكە.

بولغاچقا بوۋىلار دانا، تاغ يۈرەك
كەلتۈرمەش بۇلارنى ئاخىر ئەيۋەشكە.

لوپنۇر رىۋايىتى

قارايمەن ئەي لوپنۇر كۆلى ھۆسنىگە،
سەن پاكلىق، مۇھەببەت، ئارمانغا كۆزىنىك،
ئاجايىپ رىۋايەت چۈشەن ئېسىمگە،
سەن مەشۇق سوۋغىتى، ئاشىققا ئەينەك:

تەڭرىتاغ — بىر ئۇيغۇر يىگىتكەن ئەسلى
بۇنىڭدىن تۈمەننىڭ يىللار ئىلگىرى.
قۇياشقىز — تەڭرىنىڭ پەرىۋەش ئەسلى
ئىكەن بۇ يىگىتنىڭ مەشۇق دىلبىرى.

قىسمەتتە بۇيرۇلغان قۇياشقىز بۇرچى
كۈندۈزى ئالەمگە نۇ چىچىش ئىكەن.
يىگىتنىڭ تەڭداشسىز ئەقلى ۋە كۈچى،
خىزمىتى زېمىننى ياشىتىش ئىكەن.

ئۇلارنىڭ يالقۇنلۇق ئىشى-سۆيگۈسى
ماگمغا ئايلىنىپ سىڭمەش تۇپراققا.
بولغاچقا ساداقەت-ۋاپا ئۈلگىسى،
ئەرش ئەھلى ئۇلۇغلاپ قاتمەش قوشاققا.

تەڭرىمۇ ئامراقكەن ئۇلارغا بەكلا،
يىگىتنى يۈلەنچۈك تېغىم دەيدىكەن.
كۆرگەچكە قۇياشنى ئۆز قىزىدەكلا،
ئارزۇسى، غېمىنى دائىم يەيدىكەن.

كۈندۈزى ئەجرىدە، نۇردا ئىككىسى
گۈللەرگە تولدۇرمەش جاھان يۈزىنى.
ئۇچرىشىپ زېمىندا ئۇلار كېچىسى،
سۈرەركەن مۇھەببەت، ھايات پەيزىنى.

يۈگەنگە، ئىگەرگە كۆنۈپتۇ مىڭ ئات،
مىنىپتۇ تۇنجى رەت تارىملىق ئىنسان.
تارقاپتۇ دۇنياغا تۇلپاردىن ئەۋلاد،
ئاپىرىن ياڭراتمەش ئۇلارغا جاھان...

شۇ گۈزەل، مەنىلىك، سىرلىق رىۋايەت
بىر چوڭقۇر پىكىرگە سالار كىشىنى.
ئەسلىتەر ئەجدادنىڭ ئىشەنچ، كامالەت
پارلىغان ئېتىقاد، كەچۈرمىشىنى.

بۇ ئاتلار ئىزناسى — ئويما سۈرىتى
چاقنايدۇ ئالتۇنتاغ قىياللىرىدا.
بوۋىلار تۆھپىسى، ئەقلى، جۈرئىتى
يالتىرار شۇ سۈرەت جۇلالىرىدا.

قىدىرىپ بۇ تاغنى ئالىم، سەيباھلار
قىلىشتى يېپىڭى تەپەككۈر-قىياس.
بۇندىكى تاش ئويما، جانلىق گۇۋاھلار
ئەجدادلار تارىخى، كەشىپكە ئاساس.

بولغاچقا قولىدا تۇلپار تىزگىنى،
يول ئاچقان مەرىپەت، سودا-ھۈنەردە.
كېچىپ سىر-ئامۇرنى، ئۇرخۇن، گانگىنى،
شانلىق ئىز قالدۇرغان بۇلار زەپەردە.

ئويلايمەن، ئويلايمەن، ئويلەنم تەگسىز،
بىزمۇ ھە، شۇلارنىڭ نەسلى-ئەۋلادى؟
ھەغدىلىق ئەۋلادقا تەئەللۇق شەكسىز،
پەرزەنتلەر بەختدۇر ئاتا مۇرادى...

بۇ ئازاب دەردىدە قىزمۇ تولغىنىپ،
يىگىتكە تەسەللى بېرىپ ئېيتىپتۇ:

قالدۇردۇم ھاياتنىڭ سىر ئەينىكىنى،
سىزگە ھەم نەسلىمگە بولسۇن يادىكار.
قۇياشنىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىكىنى
ئۇنتۇماي ياشسۇن ساقلاپ ۋىجدان-ئار.

ئۆمۈچۈك تورلىرى باسسا كۆزلەرنى،
قاراڭلار ئەينەككە، كۆرۈنەر ئوچۇق.
پاكىز ۋە نۇرانە قىلار يۈزلەرنى،
ئۇنىڭدا بار ئەكسىم ئىقبالدەك يورۇق.

ئاجايىپ خىسلەتكە تولغان بۇ ئەينەك،
نۇر، ئابھاياتتا ياسالغان جىسمى.
ئەۋلادىم قىسمى-بەختىگە كۆزنەك،
لوپنۇر دەپ ئاتىلار مۇبارەك ئىسمى.

بۇ ئەينەك يىتمەستىن تۇرسا ساق-ئامان،
تاپىدۇ ئەۋلادلار روناق-كامالەت.
يوقالسا، يا يەتسە زەخمەت ۋە زىيان،
يۇرت چۆلگە ئايلىنىپ، ياغدۇ ئاپەت.

سىلەرنى سۆيىمەن ئەبەدىلئەبەت،
ۋە لېكىن بىزگە بۇ ھىجران بەك ئۇزاق.
ئاپەتنىڭ مەنبەسى نادانلىق، غەپلەت،
چىقىمىسۇن ئەستىن شۇ پاجىئە-ساۋاق...

تۆمۈرچى

ئىزگۈلۈك، ئىشچانلىق، مەردلىك مۇقەددەس،
يۇلتۇزلار توپىدا ئورنى، زىياسى.
تۆھپىلەر باقىدۇر، كەشپىيات ئۆلمەس،
ئۇنىڭدا ئۆز، گۈلگۈن ئىنسان دۇنياسى.

يىگىتكە قۇياشقىز تۇغۇپ بەرگەنمىش
ھېسابسىز پەرزەنتتى باتۇر، سۇمباتلىق.
ئۇيغۇرلار ئۇلارنىڭ ئەۋلادى ئىمىش،
شۇلاردىن ياشناپتۇ يەردە ھاياتلىق.

بۇ تۆھپە تەڭرىنى تەسىرلەندۈرۈپ،
بەخش ئەتمىش يىگىت ھەم قىزغا قۇت-ئامەت.
ۋە لېكىن بۇ دۇنيا كەلگەن جىق كۆرۈپ،
بەختنىڭ كەينىگە مۆكۈنگەن ئاپەت.

بىر تاڭدا ئۇلارنى چىرماپتۇ غەپلەت،
بىخودلۇق ئىلكىدە قايتۇمىش ئۇخلاپ.
قۇياشقىز پەلەككە چىقىمىغاچ، زۇلمەت
بېسىپتۇ كۈندۈزدە ئالەمنى قاپلاپ.

تۇر قىزىم! ئەرشتىن سادا ياڭراپتۇ،
قۇياشقىز ئويغىنىپ، كەتمىش ئۇيۇلۇپ.
يىگىتكە چىدىماي ئۇزاق قاراپتۇ،
ئايرىلىش ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلۇپ.

سەۋەبى شەپقەتلىك، قاتتىق قول تەڭرى
كۆرەركەن غەپلەتنى، ھورۇنلۇقنى ئۆچ.
قۇياشقىز چۈشەلمەس پەلەكتىن ئەمدى،
ئاھ، سۆيگۈ كەلمەكتە جۇدالىققا دۇچ.

قۇياشقىز قەلبىدە دەرد-ئەلەمدىن داغ،
ئاسمانغا ئۆرلەپتۇ خوش! دەپ ئاھ ئۇرۇپ.

خاتىرە بولسۇن دەپ يىگىتكە شۇ چاغ
ئەڭگۈشتەر ئەينەكنى كەتمىش قالدۇرۇپ.

نەس باسقان ئۇيقۇدىن يىگىت ئويغىنىپ،
پەريادى زېمىندىن ئەرشكە يېتىپتۇ.

بازغاننىڭ زەربىگە سەندەل دېمەس داد
تاۋلانغاچ يالقۇندا ئۇنىڭ قۇرۇچى.
نى جاپا ئالدىدا چەكمىگەن پەرياد
بولغاچقا پولاتتىن ئەجداد خۇرۇچى.

ئۇلارنىڭ تۆھپىسى، ئىختىراسى كۆپ،
بولدى شاھ پەن-سەنئەت، ھۈنەرگە ۋەتەن.
ئۆتتى جىق دانىشمەن پىرلار نۇر تۆكۈپ،
قىتئەلەر كارۋىنى ئاڭا قايىل-تەن.

قۇياشتەك ئۆمۈرلۈك تەڭرى تېغىدىن
ئاڭلايمەن شۇ ھەقتە قىسسە-رىۋايەت.
كىتابخان، سىزگىمۇ سۇندۇم بېغىمدىن،
بۇنىڭدا تارىخى تۆھپە، جاسارەت...

1

ئىنسانلار يايلاقتا، شەھەر تېخى چۈش،
ئوۋچىنىڭ، چوپاننىڭ ئويى ئۆڭكۈر-تاغ.
تاش چاقماق ئوتىدا پىشۇرۇلار گۆش،
بۈركۈتلەر ئۇۋىسى بۈزۈلمىغان چاغ.

ئاشۇنداق زاماندا غەربىي ئۇيغۇرلار
جاي ئالمىش تەڭرىتاغ ئېتەكلىرىدە.
ئوتلاقلار، جىلغىلار، قاپتال-چوڭقۇرلار
قاپلانمىش باھارنىڭ چېچەكلىرىگە.

ياشاركەن ئەمگەكچان بۇ خەلق ئىناق،
يايلاقتىن يايلاققا كۆچۈپ، مال بېقىپ.
تۇرمۇشى جاپالىق ۋە لېكىن قوۋناق،
ئاي-يىللار گاھ سۈزۈك، گاھ لايلىق بېقىپ.

يۈرسىمۇ ئوۋ قىلىپ كېيىك، توشقاننى،
توقماقتا، ئوقىدا تۇرۇپ دالدىدا.
يېڭەلمەي تۈلكىنى، يىلپىز، قاپلاننى،
بى ئامال قالاركەن يىرتقۇچ ئالدىدا.

ئەقىللىك ياش يىگىت تۆمۈرچى قابان
خەلق بىلەن كېڭىشىپ، قىپتۇ تەرەددۈت.
بولۇپتۇ تەڭرىتاغ رودا ئۈچۈن كان،
بىر ئۇلۇغ كەشپىيات بوپتۇ تەۋەللۈت.

مۇقەددەس ئوچاقتا يالقۇنلايتۇ چوغ،
سوقۇلمىش دەسلەپكى مىللىتى ۋە تىلىچ.
نۇسرەتتىن لەپىلدەپ بۆرە باشلىق تۇغ،
يىرتقۇچلار ئازىيىپ، ياشاپتۇ ئەل تىنىچ.

دانىشمەن ئەجرىدە بۇندا ھۈنەر-كەسىپ
يىلسېرى كۆپىيىپ تاپقانمىش كامال.
خادىغا خورازنىڭ بېشىنى ئېسىپ،
قاباننى بۇ خەلق قىپتۇ ئاقساقال.

بارغانچە ئۈزلىشىپ تاغ-دەريالىرى
زىبالىق ئالغانمىش ئەقىل گۈلىدىن.
ئۇلارنىڭ پەن-ھۈنەر، ئىختىراسى
تاراپتۇ جاھانغا سوقاق يولىدىن (1).

ۋە لېكىن تۈۋرۈكسىز، تۇراقسىز پەلەك،
ئۇنىڭدا قۇت، ئاپەت دائىم مۇئەممات.
باي بولۇپ، ئۆزگىرىپ نىيەت ۋە تىلەك،
قويۇپتۇ ئۆزىگە بۇ خەلق تەمەننا.

ئەل-يۇرتنى بېسىپتۇ پىنتە، غاپىللىق،
نادانلار قۇتراپتۇ ھوقۇق تاللىشىپ.

① سوقاق (بۆكەن) يولى — يىپەك يولىنىڭ قەدىمكى نامى.

ئاسىيلار روھىدا ياتقا مايىللىق،
ياۋ بىلەن بىرلەشمىش ئېغىز يالىشىپ.

ساقىپتۇ ئىناقلىق، پاكلىق يۇلتۇزى،
ئەۋج ئاپتۇ دۈشمەنلىك، تەپرىقە - نىزا.
تۈلكىنى قوتانغا باشلىغاچ ئۆزى،
بۇ ئەلگە يۈزلەنمىش ئاپەت ۋە قازا.

باستۇرۇپ كەلگەنمىش مەغرىب سۇلتانى
ئىستېلا قىلماققا بۇ گۈزەل يەرنى.
قabanنىڭ قەلبىدە غەزەپ ۋولقانى،
جەڭ قىپتۇ ئوينىتىپ گۈرزە - شەمشەرنى.

ئەل تارقاق، باسقۇنچى بولغاچ مەككەر - قوۋ،
يېڭىلىمىش رەقىبتىن قaban ۋە پۇقرا.
مسالى تۈلكىگە شىر بولۇپتۇ ئوۋ،
قان بىلەن جەسەتكە تولمىش تاغ - جىرا.

ئۆرتەنمىش يەر - ئاسمان، ئۆرتەنمىش يۈرەك،
ئايىرىلىپ بۇ زېمىن ھەممە - ھەممىدىن.
ساق قاپتۇ نەچچە ئون ئوغۇل - قىز گۆدەك،
قaban ۋە خوتۇنى ئۇيغۇر قەۋمىدىن.

ئەگشىپ ھەممەيلەن باتۇر قabanغا،
ئايال ۋە بالىلار قوتۇلمىش قېچىپ.
مېڭىپتۇ جېنىنى ئېلىپ ئالقانغا،
تاغلارغا يامشىپ، ئېقىننى كېچىپ.

نەچچە ئاي يول بېسىپ پاناھلىنىپتۇ
بەك يىراق تاغدىكى تۈزلەڭ ۋادىغا.

يىللارنىڭ چىرىغى ئۆچمەي يېنىپتۇ،
تولۇپتۇ ھەممە ياق ئاق ئۆي، پادىغا.

دانىشمەن قabanنىڭ ئەجرىدە گۈللەپ،
بولۇپتۇ تار، قاقاس بۇ يەر ئاۋات، باي.
ئۇ يۇرتقا نام بەرمىش «ئەرگىنە قۇن» دەپ،
بولغاچقا بۇلارغا باشپاناھ شۇ جاي...

2

قىسىپتۇ گۈل - چېچەك ئۇز باھار پەسلى،
شاد ئىكەن ئەل، قaban قۇت - نۇسرەت قۇچۇپ.
پاتىمغاچ يايلاققا چارۋا، مال - ۋەسلى،
كەتمەكچى بولۇپتۇ بۇ جايدىن كۆچۈپ.

ۋە لېكىن يوق ئىكەن مېڭىش ئۈچۈن يول،
تۇراركەن ھەر ياقنى تىك تاغلار توسۇپ.
ھېچ ئامال تاپالماي غەش بوپتۇ كۆڭۈل،
ئويلاپتۇ: «بولماسمۇ چىققىلى بۆسۈپ.»

بۇ ئىشقا ھەممەيلەن قاتۇرۇپتۇ باش،
ھەر جايدا ئەسقاتقاي دانىشلار ئەقلى.
ئاپىرىن، ئۈمىدىتىن پارلاپتۇ قۇياش،
ئىشەنچكە تولۇپتۇ بۇ يۇرتنىڭ خەلقى.

ئۇ چاغدا قabanخان سەكسەن ياشلىق چال،
خىزىردەك مويسىپىت، تەڭرىدەك ئاقىل.
تاپقاچقا كەشىپ - ھۈنەر بابىدا كامال،
ھۈرمەتلەپ دەرى ئىكەن خەلق: «پىرى كامىل»

قدىرىپ دانىشمەن ھەر ياقنى ئۇدا ،
 چىقىپتۇ تىك قاقاس تاغقا بىركۈنى .
 دەپتۇ : « تاغ ئىكەنغۇ پۈتۈنلەي رۇدا » ،
 ئاچايلى يول ئوتتا ئېرىتىپ ئۇنى .

كېلىپتۇ جىمى خەلق ھەرىكەتكە شۇندا ،
 توپلانمىش تاغ كەبى كۆمۈر ۋە ئوتۇن .
 ئېقىپتۇ ئوت-ماگما دەرياسى بۇندا ،
 داغدام يول ئېچىلمىش تاغ ئېرىپ پۈتۈن .

تەنتەنە قىلىشىپ قاتمىش قوشاققا ،
 بۇ قۇتلۇق غەلبىنى ئەل دىلى ياشناپ .
 بىلمەپتۇ بېرىشنى ئەمما قاياققا ،
 بولمىغاچ ماڭغۇچى ئۇلارنى باشلاپ .

شۇ پەيتتە بۇ يەرگە بولغانمىش پەيدا
 يالىسى كۆك بۆرە — ئوغۇز تەگرسى .
 « بەختىڭلار-ئەجدادلار ياشىغان جايدا ! »
 دېگەنمىش ، سۆيۈنمىش ئەل-يۇرت ھەممىسى .

كۆك بۆرە ئۇلارنى مېڭىپتۇ باشلاپ ،
 چوڭ كۆچكۈن ئاشقانمىش نۇرغۇن تاغ-داۋان .
 بىپايان قۇملۇقنى ئارقىغا تاشلاپ ،
 ساسلىقتىن ، سايلاردىن ئۆتۈپتۇ ئامان .

بۇ ئۇلۇس بىرىلدا ئاخىر يېتىپتۇ
 ئەجدادلار ماكانى ئانا ۋە تەنگە .
 مەغرىبلىك دۈشمەننى تارمار ئېتىپتۇ ،
 ۋە يۇرتنى ئۆزگەرتىش قايتا گۈلشەنگە .

تەگرىتاغ ۋادىسى ، تارىم تۇپرىقى
 ئۇلۇسقا بېرىپتۇ ئەقىل ، بايلىق ، قۇت .
 يېنىپتۇ پەن-بىلىم ، ئىرىپان چىرىغى ،
 شان-شەۋكەت قۇچۇپتۇ بۇ مۇقەددەم يۇرت .

باشپاناھ بولغان جاي ئەرگىنەقۇنى
 ئۇنتۇماي ئەسلەپتۇ بۇ خەلق ھەردەم .
 ئۇ يەردىن ئايرىلغان بىرىنچى كۈنى
 بېكىتمىش ، ئۆزىگە مۇقەددەس ئايەم .

كۆتەرمىش ئەل سەردار-يولباشچى تىكلەپ
 نىجادكار تۆمۈرچى پىرى ئۇستازنى .
 خەلق ئىناق-ئۆم بولغاچ يۇرت ياشناپ-كۆكلەپ ،
 يۈكسىلىش كۆكىدە قىپتۇ پەرۋازنى .

تۆمۈرچى باش بولغان ئۇلۇس-قەبىلە
 قانغىلى ① نام بىلەن تاپمىش كامالەت .
 قوزغاركەن ھەر دىلدا پەخر-زىلزىلە
 ئۇلارنىڭ كەچمىشى-ئىزگۈرىۋايەت . . .

خاتىمە

ئۈزۈلمەس شاۋقۇنلۇق ئېقىندۇر ھايات ،
 تارىختىن بۈگۈننىڭ بەختى تەۋەللۇت .
 ئاتىغا ۋارىسلىق-ئەۋلادقا قانات ،
 قار-مۈزلۈك تاغ مەۋجۇت ، دەريالار مەۋجۇت .

قىممىتى ، پاكلىقى بولمايدۇ غايىب
 مىڭ يىللاپ توپىدا ياتسىمۇ گۆھەر .
 تۆمۈرچى قىممىتى بۇنىڭغا شاھىد ،
 قەدرىنى يوقاتماس مەردلىك ، كەشىپ-ھۈنەر . . .

① ئۇيغۇرلارنىڭ بىر قەبىلىسى

مۇھەممەت تۇرسۇن ئەبەيدۇللا

ئاتا

1

قەددىڭنى تاغ دەيمۇ، تاغ دېسەم ئەگەر
بۇ يەنە شەنىڭگە قىلارمۇ پەسلىك،
مېھرىڭنى بىر دېڭىز دېسەمچۇ چەكسىز،
قىلماسمۇ بۇنىڭدىن زېمىن كۈندەشلىك،
ئۇنداقتا سەن ئۇلۇغ غايىۋى بىر روھ
دۇنيانى ياراتقان ئەقلىڭ قۇدرەتلىك،
شۇڭمۇ ئاتا دەپ ئاتىلىپ نامىڭ،
ئېيتىلار تىللاردا شۇنچە ھەيۋەتلىك.

ئاتا دەپ ئاتالغان بۇ ئۇلۇغ سۆزنىڭ
قانچىلىك مەنىسى بىلمەيمەن بىراق،
بىلمەن ۋە لېكىن يۈزۈڭگە چۈشكەن
قۇرۇقنىڭ بىرمۇ بىر سىزنى سانسى،
پىزغىرىم ئاپتاپتا كۆيگەن يۈزۈڭنىڭ
باھاردا تۈزۈغان ئاپئاق چېچەكتەك
تېرىسى سويۇلۇپ چۈشكەنلىكىنى،
بىلمەن قىش كۈنى ئېتىزدا ئىشلەپ،
چاك-چاك بوپ يېرىلىپ كەتكەن قولۇڭدىن
ئىسسىق قان ئېتىلىپ چىققانلىقىنى،
تومۇزدا ھور-بۇسلار ئۆرلەپ تۇرقۇڭدىن،
ئاخشىمى يۆلىنىپ ئۆيىڭ تېمىغا،
ھارغىنلىق ئىلكىدە ئېغىر ئۇھسىنىپ،
يۈزۈمگە يۈزۈڭنى ياققانلىقىنى،
بىلمەن چاك كەتكەن يېرىق پۈتۈڭنى،
جاپاغا تىز پۈكمەس مەغرۇرلۇقىڭنى.

2

ياز كۈنى خاماندا ھەيدىگەندە قوش،
چۈشمە يىتىم ئۆشەنگەندىن بولۇپ مەن ھاپاش،
ئايىڭدا يەر ھەيدەپ يۈرسەڭ پاتتاقتا،
تاماشا قىلاتتىم مىنىپ بوينۇڭدا؛
لېكىن پەپىلەپ دەيتتىڭ شۇندىمۇ؛
ئۈمىدىم، ئىشەنچىم، قۇياشمى، قۇياش!
بىلمەن ۋە باشقا نۇرغۇن نەرسىنى؛
قايقارا قۇندۇزدەك يىرىك چېچىڭنى...
ئۇ كۈنلەر ئېسىمدە تۇرىدۇ ئېنىق،
ۋە يەنە بىلمەن بۈگۈن ئۇنىڭكى
تاغلاردا چاقنىغان كۈمۈش قارلاردەك،
شالاڭلاپ ئاقىرىپ كەتكەنلىكىنى.

يا كەبى ئېگىلىپ مۈكچە يىگەن بېلىڭ
چىنارنىڭ غولىدەك ئىدى ئۇ بۇرۇن،
يوللاردا قەد كېرىپ ماڭساڭ گۈرسۈلدەپ،
ئۇنىڭدىن لەرزىگە كېلىپ زېمىنمۇ
چوققىلار ئالدىدا ئېگەتتى بويۇن،
ئېھ، ئاتا سۆزلىسەم كۆپتۈر تەرىپىڭ
ئەڭ گۈزەل مەردانە سۆزلەرنى يىغىپ،
تەرىپلەپ بولمايدۇ نامىڭنى سېنىڭ.

ھېلىمۇ ئېسىمدە، ئاشۇ بىر كۈنى
بالدۇرلا قايتتىمەن ئۆيگە مەكتەپتىن،
كېلىشتى ئادەملەر ئېتىز تەرەپتىن
ۋە لېكىن ھېچ يەردە كۆرۈنمىدىڭ سەن.

يۈگۈردۈم ئېتىزغا بوخچامنى تاشلاپ،
بۇ تازا ئىيۈلنىڭ ئىسسىقى ئىدى،
سەن يالغۇز ئۇ يەردە ساپاننى تۇتۇپ،
يۆلىنىپ قىرلارغا قاپسەن ئولتۇرۇپ،
شۇ ئانلا راسا بىر يىغلىغۇم كەلدى
شۇ ھارغىن تۇرقۇڭدا ئالدىڭدا تۇرۇپ.

ۋە لېكىن يەنىلا تەمشەلدىڭ شۇئان
تۇرۇشقا ئورنۇڭدىن كۆزۈڭنى ئېچىپ،
يانتۇ بوپ قولۇڭدىن قاچقاندا ساپان،
ھارغىنلىق تۈپەيلى قالدېڭ يىقىلىپ،
قولۇمنى ئۇزاتتىم دەرھاللا ساڭا،
تۇرغۇزدۇم قايتىدىن بېشىڭنى يۆلەپ.
ئاتا دەپ قېشىڭغا يۈگرۈپلا كېلىپ.

بولغاننىم شۇ چاغدا تولىمۇ خۇشال
تۇرغۇزۇپ قويغاندەك تاغلارنى يۆلەپ،
يىقىلغان ئاتامنى يۆلىدىم مەن دەپ،
يۈرگەنتىم مەكتەپتە نەچچە كۈن سۆزلەپ،
توغرا، بۇ شۇنچىلىك ئۇلۇغ ئىش ئىدى،
شۇ چاغدا يېنىڭدا بولمىسام ئەگەر،
يىقىلىپ قايتىدىن چۈشسەڭ ئاشۇنداق،
مەن قىلغان شۇ ئىشنى قىلالارمىدى،
قۇدرەتلىك تەڭرىمۇ يېنىڭدىن يۆلەپ!

ئاخشىمى ئىچىمىدىڭ بىر يۈتۈمۈمۇ سۇ،
ئولتۇردۇڭ سۈپىدا ئۆزۈڭنى تاشلاپ،
ۋە كەتتىڭ بىردەمدە تاتلىق ئۇيقۇغا،
شۇ تونۇش يېقىملىق خورەكنى باشلاپ،
شۇ قەدەر پەس ئىدى تىنغان تىنىقنىڭ،
كەتمىدىم يېنىڭدىن بىر دەمۇ نېرى،
پۇرىدىم ھىدىڭنى مەڭزىڭنى سىلاپ.

ئوچاقتا پاراسلاپ كۆيەتتى ئوتۇن،
چۈشەتتى تاملارغا غۇۋا شولسى،
شۇ ئوتنىڭ نۇرىدا بېقىپ چىھرىڭگە،
قارىدىم تورلاردەك سانسىز قورۇققا،
ئۇ ئىدى ھاياتنىڭ قىممەت بەلگىسى،
ساندىم بىرمۇ بىر دۈم يېتىپ ئۇنى،
قىقالدى ئېسىمدە ئېنىق ھەممىسى.

ئايغىڭ كېلەتتى شۇ تاپ نەچچە جىڭ،
سالدىردۇم مىڭ تەستە بوشتىپ ئۇنى،
قۇيۇلدى ئىچىدىن پاتمانلاپ توپا،
قانداقمۇ كۆتۈرۈپ ماڭغانسەن بۇنى!؟

مەزمۇتكەن شۇنداقمۇ ئىنساننىڭ جېنى،
سەھەردە ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ سەن ئاتا،
مەسچىتىن يېنىلا ئۆكۈز يېتىلەپ،
ئېتىزغا يول ئېلىپ ماڭغان چېغىڭدا
بارمەن مەنمۇ دەپ ئەگەشتىم ساڭا،
دېدىڭ: ياق، مەكتەپكە بارغىن جان قورام،
رەنجىتمە خاپا قىپ مۇئەللىمىڭنى،
ئوبدانراق زەن قويۇپ ئوقۇ دەرسىڭنى،
قاقتالدىڭ قولۇڭنى ياقتىڭ مەڭزىمگە،
بىر مۇنچە گەپلەرنى تاپىلاپ ماڭا...
بىلەتتىم نە ئۈچۈن ھەر كۈنى شۇنداق
چارچايسەن تەرك قىلماي ئاشۇ ئېتىزنى،
باققاندىك ئىشچان قۇش بالىلىرىنى
ياقتىڭ سەن مىڭ تەستە، جاپادا بىزنى.

3

ئېھ، ئاتا مۈكچىيىپ قالدېڭ سەن بۈگۈن،
تېتىك سەن يەنىلا شۇنچىلىك لېكىن،
كۆزۈڭنى ئىزدىمە ئۇيۇققا بېقىپ،
سەن ئۇنى ئىزدىگىن مېنىڭ كۆزۈمدىن.

تاغ دەيمۇ قەددىڭنى، تاغ دېسەم ئەگەر،
بۇ سېنىڭ شەنىڭگە قىلماسمۇ پەسلىك.
مېھرىڭنى بىر دېڭىز دېسەمچۇ چەكسىز،
قىلماسمۇ بۇنىڭدىن زېمىن كۈندەشلىك.
ئۇنداقتا سەن ئۇلۇغ، قۇدرەتلىك بىر روھ،
يارالغان ئەقىل ھەم كۈچۈڭدىن جاھان،
شۇڭىمۇ «ئاتا» دەپ ئاتىلىپ نامىڭ
ئېيتىلار تىللاردا ھەيۋەتلىك ھامان!

كۈچۈڭنى ئاخشۇرۇپ زېمىن گە باقما،
تاپسەن سەن ئۇنى تاغدەك بەستىمدىن،
يول يۈرسەڭ تۈنلەردە چىرىغىڭ بولاي،
كۈنلۈكۈڭ بوي بېرەي يامغۇر ۱ قالساڭ،
يولۇقساڭ پاتقانما بولاي پايانداز،
قىل ياكى سەن مېنى تايىنار ھاساڭ،
خۇشلۇقۇم، غۇرۇرۇم، سائادىتىم شۇ:
پەقەتلا سەن مەندىن رازى بوي قالساڭ.

ئابلز ئوسمان

قۇملۇقتىكى ئىزلار

— ئېفىتىچىلارغا بېغىشلايمەن

1

ئالدىمدىكى بارخان كەينىدىن
يەلكىسىگە ئارتىپ ئارماننى،
كۈلۈمسىرەپ چىقىدۇ قۇياش،
تالا-تالا ھالەك شوللار
رشتىسىدەك خۇددى يۈرەكنىڭ
يۇلغۇن، توغراق، چاتقاللارنى ھەم
بىر-بىرىگە باغلايدۇ تۇتاش.

ھاياجاندىن ئۇرغۇغان قاندەك
ئۇيۇقلارغا سوزۇلغان قۇملۇق
ئۆركەشلەيدۇ، ياسايدۇ دولقۇن،
زەررىسىدە باردۇر ئوت چاقناش،
يۈرىكىمدىن تا قۇياشقىچە،
يالتىرايدۇ يۇلتۇزدەك ئىزلار...
روھلىرىمنى تارتىپ ئۆزىگە
تۈنىدۇرار يالتىراق بىر قاش!

2

ئانا تارىم
ئىقىنلارنى قوشۇپ ئۆزىگە،
تەڭرىتاغنىڭ مېھرىنى ئېلىپ،
سىگەر تىنماي قۇمنىڭ تەكتىگە،
قىرغاق بويلاپ
دولقۇنلارغا ئەگەشكەن ئىزلار
سوزۇلۇپتۇ قۇم مەرىكىسىگە،
دەريا گويا ئادەمدەك،
ئادەم گويا دەريادەك...
گىرەلىشىپ بىر-بىرىگە،
دولقۇن ياساپ، شارقىراپ،
ئالدىرامدۇ —
تەكلىماكاننىڭ مەرىكىسىگە؟

3

ھەر قايرىلىساڭ... ..

سەنەم كەبى قاتتىم بالكوندا ،
يوللىرىڭدا پىكىر-خىيالىم .
يۈرەك كۆيەر بىر ئوت-يالقۇندا ،
دىدارىڭنى ئىزدەر نىگاھىم .

سەن ھەم ئەمەس پەرۋاسىز ئۇنداق ،
يەتتى بەلكىم قەلب سادايمى .
ھەر قايرىلىساڭ سىرلىق يوسۇندا ،
بەخت كۈلەر قەلبىمدە دائىم !

سۆيگۈ مەنزىلى

مەن مەغرىبكە ، سەن مەشرىققە ماڭ ،
جۇدالىقنىڭ پەيتلىرى بۇدەم ،
ئارقىمىزغا باقمايلى زىنھار ،
ئاچچىق ياشلار تۆكۈلمسۈن ھەم .

مەنزىلىمىز بولسۇن ئىككى ياق ،
كۈتسۈن بىزنى تىك داۋان ، خەتەر .
بولسا ئەگەر قەلبىمىز تۇتاش ،
قۇچقاي سۆيگۈ ۋىسال ھەم زەپەر... ..

خىسلەتلىك ئىزلار... ..

خىزىر قاچان باستىكىن ئاياغ؟

فونتان ياساپ

ئاقار ئويناقلاپ ،

ئەسىرلەر بويى

قۇم تەكتىگە كۆمۈلگەن بۇلاق .

ئويغانغاندەك مىڭ يىلدىن بېرى

قەبرىسىدە ئۇخلىغان پالۋان

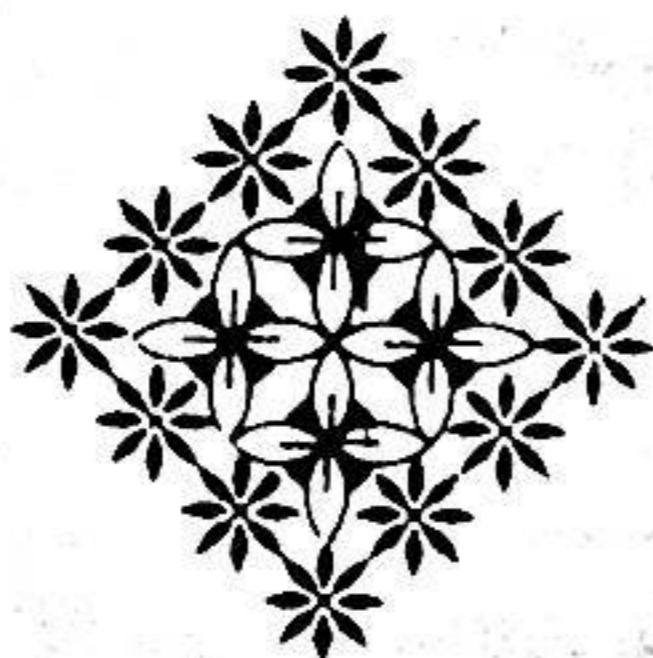
ئېلىپ نۇرلۇق ئانا قۇياشتىن

ۋۇجۇدىغا يېڭى قان ھەم جان ،

ئويغانماقتا گىگانت تۇپراق !

غا... ..

مېنى كۆرۈپ تەكەبۇركەن دېمىگىن ،
قاراپ باققىن ئۆزۈڭ ئاۋۋال ئەينەككە .
چىقۋالسا گەر پىيالە ئېگىزگە ،
گۇناھ قويۇش لازىمىدى چەينەككە ؟

بۇمۇ بىر ھايات يولى

(پوۋېست)

1-باب

مۇشۇنداق قىز تويىمۇ بولۇپ ئۆتكەن

1

ھاۋا تىنجىق ئىسسىق، كۆز يەتكۈ-

سىز قاغجىراق سايلىق ئىچىدە خۇددى

ئەگرى-توقاي ھايات يولىدەك، يىلان باغرى سوزۇلۇپ ياتقان قارامايلىق يولدا، شىمالغا قاراپ ئاستا كېتىۋاتقان «لۇگجياڭ» ماركىلىق يولۇچىلار ئاپتوبۇسىنىڭ ئوتتۇرا رېتىدىكى ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان بىر جۈپ قىز-يىگىتتىن باشقا ھەممەيلەن شوپۇرنىڭ بېشىغا ھازىرلا چۈشۈپ كېتىدىغاندەك ئېسىلىپ تۇرغان رەڭلىك تېلېۋىزوردىن كۆزنى ئۈزۈشمەي ئولتۇرۇشاتتى. كۆپچىلىك ئېكراندىكى بىردە تۈگۈلۈپ جاقىلداپ تىترەپ، بىردە ئۆزىنى يارىلانغان كىيىكدەك ھېلى ئۇ تامغا، ھېلى بۇ تامغا ئۇرۇپ جان تالىشىۋاتقان يېرىم-يالىڭاچ ساھىبجامالنىڭ، ئىشكىنى شىددەت بىلەن ئېچىپ كىرىپ كەلگەن قارا دېۋىدەك بىر ئەرنىڭ پاچىقىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ يالۋۇرۇۋاتقان كۆرۈنۈشىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئېچىنغان، ھېسداشلىق قىلىشقان ھالدا بىر-بىرىگە بىر نېمىلەرنى دېيىشمەكتە ئىدى. پەقەت، ھېلىقى يىگىتلا ئېكرانغا پەرۋاسىز ھالەتتە بىرقاراپ قويۇپ، يېنىدىكى ئەتىگەندىن بېرى بېشىنى كۆتۈرمەي ئولتۇرغان قىزنى جەينىكى بىلەن نوقۇدى.

— ھەي، قارا، بېشىڭنى كۆتۈرۈپ كۆرۈپ باقە، بىز دېگەنغۇ ئىچكىرىدە مۇنداق ئىشلارنى تېلېۋىزوردا ئەمەس، ئەمەلىيەتتە كۆرۈپ تۇرىمىز. ماخەقلەرنىڭ ھېچنېمە كۆرۈپ باقمىغاندەك قېتىپلا قېلىشقىنى، — ئۇ شۇنداق دېدى-دە، ئالدى-كەينىدىكى سەپەرداشلىرىغا شۇنداقلا بىر قارىۋېتىپ، تۆگە تاپىندەك يوغان ئالقانلىرى بىلەن قىزنىڭ يۈزىنى ئۆزىگە قاراتتى.

— تېخىچە يىغلاۋاتامسەن، يا مۈگدەۋاتامسەن؟ ماڭا قارىغىنا مەرفۇ، كۆزۈڭگە بىر

قاراپ باقاي، — دېدى ئۇ ھېچقانداق ھېيىقىش بولمىغان، ياۋايىلارچە ئوت چاقناپ تۇرغان يوغان قارا كۆزلىرىنى قىزغا تىكىپ. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قارا ئۆڭىگە تېخىمۇ سۈر بېرىپ تۇرغان قاپقارا قويۇق قوشۇما قاشلىرى، ئۆسۈپ كەتكەن يىرىك ساقال-بۇرۇتلىرى ھەم قاڭشىرىدىن باشلىنىپ سول جاۋغىيىدا توختاپ قالغان تارتۇقى بىر قاراشتىلا ئادەمنى شۈركۈندۈرۈپ، ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان بىر جاھان كەزدى ئوخشايدۇ دېگەن تۇيغۇنى پەيدا قىلاتتى. قىز ئۇنىڭ يوغان ئالقىنىدىن ئېڭىكىنى بوشىتىپ، ئاپتوبۇس دېرىزىسىدىن قاغىراق سايلىقنىڭ يىراق چېتى بىلەن تۇتىشىپ كەتكەن ئۇيۇققا، قارلىق چوققىلىرى بۆلۈت ئارىسىغا شۇڭغۇپ كىرىپ كەتكەن تاقىر تاغلارغا ئېغىر ئۇھسىنىش بىلەن تىكىلدى. ئۇنىڭ بەدىنىگە چېپىدە كەلگەن سۇس شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك تورچىكەن كۆڭلىكىدىكى يالىپۇز گۈللەر يېشىغا ماسلاشماي ئۇنى قوپال تۈسكە كىرگۈزۈپ قويغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. بىر تال ئۆرۈپ چىرايلىق تۈرۈۋالغان توم قوڭۇر چاچلىرى، بىر تال گىلاسىنى پاتۇرۇپ قويغاندەك كۆرۈنىدىغان كىچىككىنە ئېغىزى، بولاق مانتىدەك ئاپئاق يۈزىگە يارىشىپ تۇرغان تۈز، شالاڭراق قاشلىرى ئاستىدىكى بىر جۈپ ئوتلۇق قوي كۆزلىرىدىن بىر خىل ئوماقلىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ نېمىشقا مۇنچىۋالا غەمكىن ئىكەنلىكىنى بۇ ناتونۇش سەپەرداشلىرى نەدىن بىلسۇن؟! يېنىدىكى يىڭىتچۇ؟ بىلدى دېگەندىمۇ ئۇ قىزنىڭ يۈرىكىنى كۆرەلمەيتى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە يىڭىت بۇنداق ئىشلارغا ئۆزىنى ئاۋارە قىلىپ يۈرىدىغانلاردىن ئەمەس. ئۇ كۆپلىگەن ئەرلەردەك دۇنيانىڭ چوڭ ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش شۇ.

بىر سوتكا ئالدىدا ئۇ ئۆز ئۆيىدە، تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان مەھەللىسىدە ئىدى. مانا ھازىر ئاتام كۆرمىگەن، ئانام كۆرمىگەن بىر يەرلەرگە مۇشۇ يىڭىتنى باشپاناھى قىلىپ، روھىي دۇنياسىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمى ئارىسىدا بۇرۇقتۇم بولۇپ تۇرغان نازۇك بىر تۇيغۇنىڭ ۋولقان كەبى پارتلاپ چىقىشى بىلەن پەيدا بولغان غايىبانە بىر ئىنتىلىشنىڭ قۇدرىتىدە، بۇرۇن ئويلاشقۇمۇ جۈرئەت قىلالمايدىغان بىر ھايات يولىنى تاللاپ كېتىپ بارىدۇ. بۇ بىر سوتكا يەنە ئۇنىڭ قىزلار ئۈچۈن ھەممىدىن قىممەتلىك ھېسابلىنىدىغان پەخرىنى قەبرە ئاستىغا تولمۇ ئاسان يول بىلەن دەپنە قىلىۋەتتى. ئۇ ئەمدى ھاياتى بىلەن تەڭ بۇ قىممەتلىك نەرسىسىنى خۇددى ئۆلگەن ئادەمنى تىرىلدۈرگىلى بولمىغاندەك ئەسلىگە ھەرگىز كەلتۈرەلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇ ئاخشام «توي» قىلدى. بۇ توي، بۇ بىر سوتكا ۋاقت ئۇنىڭ ھەممە نەرسىسىنى ئۆزگەرتىۋەتتى. مۇشۇلارنى ئويلىغىنىدا قىزنىڭ يۈرىكىگە ئاچچىق بىر ئاغرىق كىرىپ كەتتى-دە، كۆز ياشلىرى تاراملاپ ئاقىلى تۇردى. قاتتىق خۇمارى بىلەن تاماكا شوراۋاتقان يىڭىت بىزار بولغان ھالدا:

— ۋايىيەي، يىغلاۋېرىدىكەن سەن، مەن سېنى دېمىگەن بولسام تۈنۈگۈنىڭىزى ئۇ سەھرايى كەبىردە نېمىش قىلاتتىم؟ ئۇنىڭدىن كۆرە ئايروپىلان بىلەن ئوچۇق-ئاشكارا ماڭغان بولسام بۇ چاغقىچە بارىدىغان يېرىمگە بېرىپ، بىرمۇنچە ئىشلىرىمنى تۈگىتىپ

بولغان بولاتتىم، — دېدى قوپال ۋە پەرۋاسىز بىر ھالەتتە. قىز ئۈندىمىدى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئۈمىد بىلەن ئۈمىدسىزلىك، ئىنتىلىش بىلەن بىزار بولۇش، تەۋەككۈلچىلىك بىلەن قورقۇش ۋە ئەپسۇسلىنىش ئارىلىشىپ ئۆزىمۇ چۈشەنمەيدىغان مۇرەككەپ بىر تۇيغۇنى شەكىللەندۈرگەنىدى. ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئۇ نېمە دېيەلسۇن؟ يۈرىكى يىغلايدۇ، كۆزى ياش تۆكىدۇ شۇ، خۇددى ئايال زاتى بۇ دۇنياغا يىغلاش، ياش تۆكۈش ئۈچۈن يارالغاندەكلا.

2

بۇنىڭدىن ئىككى يىل بۇرۇنقى ياز كۈنلىرىنىڭ بىرى، يەنى 17-ئاۋغۇست مەرفۇنىڭ ھاياتىدىكى ئەستىن چىقماس بىر كۈن، شۇ كۈنى ئۇ سىنىپ مۇدىرىنىڭ قولىدىن ئۆزىنىڭ ئالىي مەكتەپكە بەرگەن ئىمتىھان نومۇرىنىڭ كارتىچكىسىنى ئىنتىزارلىق بىلەن ئېلىپ جەمئىي نومۇرىنى كۆرگەن ۋاقتىدا ھاياجاندىن تىپىلاپ كەتكەن يۈرىكى، كېيىن نومۇر سىزىقىنىڭ چېكىنى ئاڭلىغاندا بىردىنلا سېزىمىنى يوقىتىپ قېتىپ قالغاندەك بولۇپ قالغانىدى. كاللىسىدا «209» دېگەن رەقەم تىنىمسىز پىرقىراپ، خۇددى قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇقتەك ئۇنىڭ يۈرىكىنى غاجايتتى. ئىست، يەنە ئىككى نومۇرنى ئارتۇقراق ئالغان بولسام، ئوتتۇرا تېخنىكوملارنىڭ بىرەرگە تاللىنىپ قالاتتىم-ھە!؟ دەيتتى ئۇ ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ.

— ھەي كالۋا ماڭا قارا، يېشىڭغا باقماي قوتازدەك يوغىنىغىنىڭ بىلەن، ئەقلىڭ تايىنلىقكە نغۇ سېنىڭ، — دېدى ئۇنىڭ ئانىسى يىغلاۋېرىپ قاپاقلرى ئىشىپ ئورنىدىن تۇرغۇچىلىكى قالماي، يەرگە چاپلىشىپ يېتىپ قالغان مەرفۇنىڭ قولىدىن تارتىپ.

— ۋاي ئانا، خۇش بولۇپ كېتەي جېنىم ئانا، ئۇنداق قىلمىسلا، سىلنىڭ بولسىمۇ ماڭا ئىچىلىرى ئاغرىسۇن، شۇ تاپتا جېنىمدىن جاق تويدۇم، — مەرفۇ ئالقىنى بىلەن يۈزىنى توسۇۋېلىپ، ئون سېلىپ يىغلاپ كەتتى.

— قايسى يۈزۈڭ بىلەن يەنە ئېشەكنىڭ تاپىدەك سېپىپ ياتسەن بۇ ئۆيدە، عوپ ئورنۇڭدىن، سېنى كۆرەرگە كۆزۈم يوق، نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ۋاي خېنىم قىزىم، مۇشۇنچىلىك ئوقۇغاندىن كېيىن بولار، ھازىر جاھاننىڭ ئېتىكى تارلىشىپ كەتتى. ئاكا-ئاچىلىرى ئوقۇپ، خىزمەتكە چىققان ۋاقت ھازىر قالدى. ئەمدى ھۈنەر ئۆگەنسە، دېسەم، ئۇنىماي يالۋۇرۇپ يۈرۈپ ئوقۇدۇڭ، ئەمدى ئوسماڭغا قاندىگمۇ؟ ئىست! سېنى تۇغۇپ، بېقىپ، جاپا تارتىپ چوڭ قىلىپ، ئون بىر يىل ئوقۇتۇپ تارتقان بىر مۇنچە چىقىملىرىم، قىز بالا دېگەن ئانىنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىسا ئاخىرىدا مۇشۇنداق بولىدۇ. ۋاي قانداق قىلاي بۇ شور پېشانىنى ئەمدى... — ئۆينىڭ ئىچى قىيامەتكە ئايلاندى. شۇنىڭدىن كېيىن مەرفۇنىڭ كۈنلىرى يىغىسىز ئۆتمەيدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئىسمىمۇ مەرفۇ ئەمەس، شۇنىڭغا قاپىيداش ھالدا «مەتو» غا ئۆزگەردى. ئۇ ئەتىدىن كەچكىچە

ئونسز ياش تۆككەن ھالدا ئۆينىڭ ئېغىر-يەڭگىل ئىشلىرى بىلەن چارچاپ ھالى قالمايتتى. شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرى ئاكا-ئايچىلىرى بىر ۋاقىتلىرىنى ئېلىپ بۇ چوڭ ئۆيگە جەم بولۇشاتتى. بۇنداق چاغدا ئانىنىڭ ئاغزى يەنە ئېچىلاتتى.

— بولدى ئانا، بۇ گەپنى تۈگەتسە ئەمدى، — دېدى بىر كۈنى مەرفۇسنىڭ كىچىك ئاچىسى قۇچقىدىكى بالىسىنى ئەركىلىتىپ ئولتۇرۇپ، — ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي ئولتۇرۇپ قالغىنى يالغۇز مەرفۇمدى؟ سىلىمۇ بارغانسېرى سەپرا مەجەز بولۇپ كېتىپلا. — ھە، ماڭا ئەمدى ئىللەت ئارتقۇدەك بولۇپ قاللىمۇ بالام، ئاچچىق تولغاقلارنى يەپ تۇغۇپ، يېقىپ، چوڭ قىلىپ، ئوقۇتۇپ دوختۇر قىلىپ قويسام، ئەجەب ماڭا گەپ ياندۇرىدىغان بولۇپ قاپلىغۇ ئەمدى؟

— ۋاي-ۋاي خېنىم ئانا، ھەرقانداق گەپ چىقسا مۇشۇنداق دەپ پىشانىمىزگە دوقاسلاتماي قالمايدىكەنلا، دېمىسلىرىمۇ بالا دېگەن چوڭ بولغانسېرى ئاتا-ئانىنىڭ ئۆزىنى قانداق جاپالار بىلەن باققانلىقىنى بىلىدۇ. شۇڭا بۇنىڭ بەدىلىگە ئاتا-ئانىلىرىمىزنى ھەرەمگە يەتتە قېتىم يۈدۈپ، ئاپىرىپ-ئەكەلسەكمۇ بالىلىق قەرزىمىزنى تۈگىتەلمەيمىز ئەمەسمۇ؟

— ھە نېمە دېدىڭ قارغىش تەڭگۈر، ماڭا ساماننىڭ تېگىدىن سۇ قۇيغاندەك تەنە قىلىۋاتامسەن تېخى، ۋاي ئىست، بالا باققاننىڭ جاجىسى، ئەمدى ماڭا نېمە كەلگۈلۈك بۇ، ھۇ، ھۇ... — ئۆيدىكى ھەممەيلەن مەرفۇسنىڭ كىچىك ئاچىسىغا تاپا قىلىشىپ، ئانىغا تۇشمۇ تۇشتىن كۆڭۈل قويۇشقىلى تۇردى.

بىر بۆلۈڭدە تۈگۈلۈپ ئولتۇرغان مەرفۇسنىڭ بېشىغا تەرەپ-تەرەپتىن تاپا-تەنە تاشلىرى بوراندىكە ياغدۇرۇۋېتىلدى. شۇ كىچىسى مەرفۇ كىرىپك قاقمىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىگە كىرىپ-چىقمىغان خىياللارمۇ قالمىدى. ھەتتا قاراملىق قىلىپ توك ئۆتكۈزگۈچىنىڭ قېشىغا نەچچە قېتىم بېرىپ ياندى. ھە دېسە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يالڭاچ توك سىمى، شېشىلەپ دورا، ئېگىز يارلىق، قاينام ئۇلۇغ ئېقىن، پىرقىراپ تۇرغان ماشىنا چاقى... پەيدا بولاتتى. نېمىشقىمۇ مۇشۇ ئۆينىڭ بالىسى بولۇپ قالغاندىمەن، دەيتتى ئۇ ھەسرەت بىلەن، ئۆيدىكىلەرگە نېمە بولغاندۇ؟ ئانامغىچۇ؟ ئۆزۈمنىڭ ئانام تۇرۇپ مېنى ئېغىزغا ئالغۇسىز گەپلەر بىلەن تىللايدۇ ياكى بولمىسا كىچىك ئاكام بىلەن ئىككىمىزنىڭ دەردىدە ئېلىشىپ قالاي دېگەنمىدۇ؟ قالغانلىرى ماكان تۇتۇشۇپ غېمىنى غەملەپ بولۇشتى. كىچىك ئاكام بىلەن ئىككىمىز بەختى قارىلاردىن ئوخشايمىز. ئۇغۇ ئوغۇل بالا بولغاچقا نەگە بېرىپ، نەدە يۈرۈيدۇ، بىرىنىڭ كارى يوق. ھەي ئىست «قىز» بولۇپ تۇغۇلۇپ قالغانلىقىمىزنىڭ كاساپىتى، ئىككى نومۇرنىڭ سورۇقچىلىقى، ئابرويۇق ئائىلىنىڭ قىزى بولۇپ قالغانلىقىمىزنىڭ شورى! شۇنداق، نامى ئۇلۇغ ئائىلىلەرنىڭ يۈرۈشمەي قالغان ئىشلىرى، بىرەر پېشكەلچىلىكلىرى ئاسانلا كىشىلەرنىڭ دىققەت-ئېتىبارىنى تارتىدىكەن، سۆز-چۆچەكمۇ ئاسان تارقايدىغان گەپكەن.

— مەرفۇنى ئۆيدە ساقلاۋەرمەي، بىر يولنى قىلىلى، — دېدى بىر ئاخشىمى مەرفۇنىڭ دادىسى خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇپ كىرىپ، بىر نەرسىدىن خاپا بولغاندەك بىرخىل دىلىغۇل ھالدا.

— قانداق يولنى قىلىمىز؟ يا مال بولمىسا ئۇ بازارغا سالغىلى، بىر ۋاخلاردا ئانچە-مۇنچە قۇلاق ئاغرىقلىرىمۇ بولۇۋېدى، مانا ئەمدى، — دەپ توختاپ قالدى مەرفۇنىڭ ئانىسى ئۆھسىنغان ھالدا.

— شۇ چاغدا ئېپىدە بىر ئىشنى قىلساڭلار بولماسمىدى؟

— مەرفۇ ئۇنىمىغان.

— نېمىشقا؟

— نېمىشقا بولاتتى، ئىمتىھانغا قاتنىشىپ باقسام دەپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالدى. خۇددى ئون بىر يىل ئوقۇتقىنىمىز يەتمىگەندەك. ئوھۇش، كادىر بولسا بىزنى ئەرشىئەلاغا چىقىرامتى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ بالا پۈتمىغان توغراقتەك بوي تارتىپ، ساندۇقتەك تەن قويۇپ كېتىۋاتىدۇ، قىز بالىنىڭ بۇنداق تەتۈر پېشانە، تەتۈر ئۈستىخان چوڭ بولغىنىنى كۆرمەپتىكەنمەن. تەلىيى كەلسە تېزىرەك بىر ئىش بولامدىكى دېسەم، يا ئەندىن، يا گەزدىن يوق.

— ھەي خوتۇن، سىلە ئانا بولغاندىن كېيىن بىر ئىش قىلىپ باقساڭلار بولمامدۇ؟ بىز ھەج سەپىرىنىڭ كويىدا بولۇۋاتقاندا بۇ ئىشنى بىر تەرەپ قىلماي بولمايدۇ جۈمۈ، ئۇنىڭ ئۈستىگە... — دادا شۇنداق دەپ توختاپ قالدى.

— قايلىسىلا ۋۇي ئادەم، كۆڭۈللىرىنى يېرىم قىلىپ نېمە كەپتۇ. خۇدا يول بەرسە، ھەج قىلىپ كەلسەك، مەسچىتنىڭ ئىماملىقى چوقۇم سىلگە تېگىدۇ.

— ھەي نادان خوتۇن، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ، قىزىڭ كوچىدا يۈرسە، بىر ئوغۇلۇڭ گەپ ئاڭلىماي، ھۈنەرگە بېلى بوشلۇق قىلىپ، داپ داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان يەرلەردە يۈرسە. سەن نېمىلەرنى چۈشەپ يۈرىسەن-ھە!؟

دادىنىڭ ئاچچىقىدىن كالتە ساقىلى تىترەپ كەتتى. دېمىسىمۇ ئانچە-مۇنچە خىزمەتچى خادىملارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ساپ تىجارەتچى، ھۈنەرۋەن-كاسىپلار ئولتۇراقلاشقان بۇ مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدا بىر مەسچىت بولۇپ، رەسمىي ئىمام بېكىتىش ئىشى ھەل بولماي كېلىۋاتاتتى. ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ، ئاخىرىدا جامائەتنىڭ پىكرى مەرفۇنىڭ دادىسى بىلەن بىر سىرچى ھاجىغا مەركەزلەشتى. مەرفۇنىڭ دادىسى توغرىسىدا بەزىلەر: — ئۇ دېگەن ئەپەندىچىلىكتىن پېنسىيىگە چىققان ئادەم تۇرسا، ھامان قىزىلپاچاقلىنى قىلىدۇ، — دېسە، يەنە بەزىلەر:

— ئۇنىڭ ھەر تەرەپتىن ئىلمى بار دېگەن بىلەن، قىز-ئوغۇللىرىنىڭ پەرزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلماي، قويۇپ بەردى.

— بەش پەرزنىڭ ھەممىسىنى ئادا قىلىپ بولالمىدى... — دېگەندەك گەپلەرنى

قىلىش ئىشلىرى. مانا خەق نېمىنى دېمەيدۇ، ئاچ نېمىنى بېمەيدۇ، دېگەندەك، ئۇ ئۇنداق، بۇ بۇنداق دەپ، مەرفۇننىڭ دادىسىنى خېلى قاپسىشىپ ئېلىشقانىدى. شۇ ئاچچىقنى ئىچىگە يۈتۈپ بولالمىغان دادا بەزىدە مەرفۇغا غەزەپمۇ قىلاتتى. يەنە ئارقىدىنلا ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ، يۈرىكى جاراھەتكە تۈز باسقاندا ئېچىشىپ كېتەتتى. بۇ كىشى بۈرۈن خەلىپىتىدە ئوقۇپ دىنىي ساۋاق ئالغان. كېيىن ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان. مانا ئەمدى ئوتتۇز نەچچە يىللىق ئوقۇتقۇچىلىق ھاياتىنى تاماملاپ قېرىلىق چاغلىرىنى مۆتىۋەرلىك بىلەن ئۆتكۈزۈش ئارزۇسىدا ئىدى. بىراق، جامائەتنىڭ مۆرىۋەتلىك ئاتىسى بولۇش، تېگى-تەكتىدىن يەنە مەرفۇننىڭ ئىشىغا بېرىپ تاقىلىپ قالغانىدى. شۇنىڭمۇ ئانىنىڭ ئەرۋاھى ئۈچۈپ، بۇرۇنقى كۆيۈمچانلىقنىڭ ئورنىنى سەپىرالىق ئىگىلەپ، تولا سۆزلەيدىغان، ھەدەپسە ئاچچىقلىنىدىغان بولۇپ قالغانىدى.

— قېرىغان جېنىمىزنى ئىززىتىمىز، ئابرويىمىز بىلەن ئارامخۇدا ئۆتكۈزگىلى قويمىغۇدەك بۇ ئايىغى قۇرغاق نەس پاسكىنا، — دەپ ئاچچىقلىناتتى ئانا، مەرفۇننىڭ بىرەر ئىشى كۆڭلىگە ياقماي قالسىلا چېچىلىپ، — كىچىكىدە ئۆلۈپلا تۈگىشىپ كەتمەپتىكەن، يا يەر يۈتمەي، يا ئەر چىقماي ئولتۇرىدۇ بۇ مەتو، ساراڭ، ھەي ئىست، ھەي ئىست... — بۇنداق دەككە-دەشەنەلەر ئىچىدە ياشاۋاتقان مەرفۇ ھەسرەتلىنەتتى، ئىچ-ئىچىدىن بوغۇنۇقاتتى. بىر قىز ئۈچۈن «ئەر ئالمدى» دېگەن سۆزنى ئاڭلاش ئۆلۈم بىلەن باراۋەر تۇرسا-ھە!؟

يول بولۇپ، ئاتا بىلەن ئانا ھەج سەپىرىنى بېسىمۇ كەلدى. بۇ مۇبارەك سەپەر ئۇلارنى نۇسرەت تاپقۇزۇپ، ئائىلىنىڭ ئابرويىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈۋەتتى. دادا بىر مەھەللىنىڭ بېشى — مەسچىتنىڭ ئىمامى بولدى. ئانا مۇبارەك «ھاجى خېنىم» نامى بىلەن، چوققىسىدىن تاپىنىغىچە پەرەنجىگە ئورنىلىپ، جىمى چوڭ-كىچىك چاي، توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ سورۇنلىرىنىڭ تۆرىگە ئىگە بولدى. لېكىن، ئائىلىنىڭ ئابرويى، تاجۋەختى يۇقىرى كۆتۈرۈلگەنسىمۇ ئاتلىقلار ھېرىپ، پىيادىلىكلەر ئۈركۈپ قالغاندا، مەرفۇ ئۈچۈن بولۇۋاتقان «قۇلاق ئاغرىقى» سېلىكىپ، جىمجىت بولۇپ قالغانىدى. بۇ ئىش ئىمام ئاتا، ھاجى خېنىم ئانا ئۈچۈن تېخىمۇ ئېغىر روھىي بېسىم بولۇپ قېلىۋاتاتتى. مۇشۇنداق بولغاچقىمىكىن مەرفۇ بارغانسېرى ئۆز ئۆيىدىمۇ چىڭراق دەسسىيەلمەيدىغان، «ئۆھۈ» دەپ ئۈنلۈكرەك يۆتلىمەيدىغان ھالەتكە يەتتى. ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرى، دوستلىرىدىن ئوقۇشقا كەتكەنلىرى كېتىپ، قالغانلىرى توي قىلىشىپ دېگەندەك ئۆز جاھاندارچىلىقى بىلەن كېتىپ باراتتى. كۈنلەر ئۆتكەنسىمۇ ئۇ تۇرغان يېرىدە خىيال سۈرگەنچە بەك ئۇزۇن تۇرۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. ئەمدى، ئۆزىگە ھېچقانداق چىقىش يولى تېپىلمايدىغاندا ھېس قىلىپ، ھەممە نەرسىدىن كۆڭلى سوۋۇپ كەتتى. ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىدىكى ئەركىن-ئازادە، خۇشال-خۇرام چاغلىرى، شېرىن خىياللىرى، يۈكسەك ئارزۇ-ئارمانلىرى مانا ئەمدى خۇددى تۇماندەك بارا-بارا تارقاپ، غايىب بولغانىدى.

توۋا، بەزىدە ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلسۈدەك شۇنداقمۇ تاسادىپىلىقلار بولۇپ قالىدۇ. بىر كۈنى بېشىن ۋاقتى بىلەن، مەرفۇ قول ھارۋىسىغا بېكىتىلگەن يوغان تۈگىنى سۇغا توشقۇزۇش ئۈچۈن مەھەللە دوقمۇشىدىكى تۈرۈپنىڭ ئالدىدا نۆۋەت كۈتۈپ تۇراتتى. بىرى ئۇنىڭغا «قارا» دېگەندەك بولۇپ، بېشىنى كۆتۈرۈۋېتىدى، نېرىراقتا ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزنى كۆردى. شۇئان ئۇنىڭ يۈزى لايىدە ئوت ئېلىپ، قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى. بۇ كۆزلەر مەرفۇغا تونۇش، ئۇلار كىچىكىدىن تارتىپ مۇشۇ كوچىدا بىرگە ئويناپ چوڭ بولۇشقان. مەھەللىدىن ئىز-دېرەكسىز يوقاپ كەتكەندە بۇرۇتتى ئەمدى خەت تارتقان ئابلىكىم ھاجى مانا ئەمدى چوچىچوڭ غولاسەندەك بىر ئەر بولۇپ كەپتۇ.

بىر ھەپتىدىن كېيىن ئابلىمىت ھاجىنىڭ ئانىسى ئەۋەتكەن ئەلچىلەر مەرفۇنىڭ ئۆيىدىن قۇرۇق قايتىپ چىقىشتى.

— مەن بىر ئىمام تۇرسام، قىزىمنى ئاشۇ كۆپۈر، جاھان كەزدى سالىپى-ساياققا بىرەمدىمەن، — دەپ چىچىلدى مەرفۇنىڭ دادىسى. ئەلچىلەردىن بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ئابلىكىم ھاجىنىڭ يىگىتلىك غۇرۇرى ئازار يېگەندەك بولدى-دە، كۆڭلىگە قانداقتۇر بىر نىيەتنى پۈكۈپ قويدى. ئۇ كوچىنىڭ ئاغزىدا ساقلاپ تۇرۇپ، مەرفۇ سۇغا چىققان پەيتتىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭ قولىغا ئىككىلىك خەتنى تۇتقۇزۇپ قويدى. «مەرفۇ، ھە قاچان مېنى ئۇنتۇپ قالغانسەن، بۇ مەھەللە سەن بولغاچقىلا ماڭا بەك مېھرى ئىسسىق تۇيۇلىدۇ. شۇڭا ھېچقاچاققا كەتكۈم كەلمىدى. ھەنم بولسا سەن بۇ يەردىن ئۇچۇرما بولۇپ كەتمەپسەن، ساڭا گېپىم بار، ئەتە چۈشتىن كېيىن ئامال قىلىپ مەدەنىيەت يولىغا بارغىن، سېنى ساقلايمەن.» مەرفۇنىڭ يۈرىكى گويا قېيىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى. ئۇ ئەتىسى كۆكتات سېتىۋېلىش باھانىسى بىلەن ئۆيىدىن چىقتى. ئۇنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم بىر ئەر بىلەن مۇشۇنداق خالىي يەردە ئۇچرىشىشى ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرىدە قورقۇش، ئەنسىرەش تۇيغۇلىرى كۈچىيىپ تۇرسىمۇ، يەنە بىر يەرلىرىدە ئۇيلىش ئارىلاش، تاتلىق بىر سېزىم ۋۇجۇدىغا تارقاپ قەلبىنى چۇلغىتاتتى.

— ئاخىر چىقىپسەن، مەن تېخى كاتتا ئىمامنىڭ كۆزىدىن نېرى بولالماي، چىقالماسمىكىن دەپ ئەنسىرەپ تۇراتتىم، — دېدى ئابلىكىم ھاجى كۈلۈپ، — كېلە، يېنىمدا ئولتۇر. سېنى يېقىندىن تازا قېنىپ كۆرۈۋالاي، — ئۇ ئۇيلىپ، ھولۇقۇپ تۇرغان مەرفۇنى يېنىغا تارتىپ، خۇددى مۇھىم بىر نەرسىنى ئىزدەۋاتقانداك كۆزىنىڭ ئىچىگە قارىدى. شۇئان مەرفۇنىڭ يۈرىكىگە كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان ئاجايىپ بىر سېھرىي قۇدرەتكە ئىگە ئوتلۇق ساداق ئوقى تەگكەندەك، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى گۈلخانغا ئايلاندۇرۇۋەتتى. — بېشىڭنى كۆتۈرۈپ ماڭا قارىغىنا، — يىگىت قولىنى مەرفۇنىڭ ئېگىكىگە ئۇزاتتى. — ۋىيەي، نېمە قىلغانلىرى بۇ ھاجىم، — مەرفۇ ئوماققىنا بىر ناز بىلەن ئۇنىڭ

- قولنى ئىتتىرىۋېتىپ، ئۇيالغىنىدىن تە تۇر قارىۋالدى.
- ۋاي-ۋۇي، خۇيۇڭ پەقەت ئۆزگەرمەپتۇ. لېكىن، بەك تەن قويۇپ سەمرىپ كېتىپسەن، كىچىك ۋاقتىڭدا كاۋا دەپ قويسام تە بولۇپ كېتەتتىڭ-ھە؟ مانا ئەمدى...
- ئوھۇش گەپلىرى شۇمدى؟
- ياق، مۇنداقلا چاقچاق قىلىپ قويدۇم، — يىگىت جىددىي قىياپەتكە كىرگەندەك ئۆزىنى ئوڭشۋالدى.
- مەرفۇ، مەن بىلەن كېتىشنى خالامسەن؟ — دېدى يىگىت كىچىككىنە جىمجىتلىقتىن كېيىن.
- نېمە دېدىلە؟ — مەرفۇ داڭقىتىپ قالدى.
- مەن بىلەن كېتىشنى خالامسەن دەۋاتمەن، — يىگىت جىددىيلەشتى.
- نەگە؟
- مەن باشلىغان يەرگە.
- ھاجىم، سىلە چاقچاق قىلىۋاتاملا نېمە؟
- ياق، ئۇنداق ئەمەس، داداڭ مېنى باشقىلارغا يامانلاپ بېرىپ خورلۇقۇمنى كەلتۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن مەن سېنى...
- ھەممىدىن خەۋىرىم بار، لېكىن مەن قانداق قىلىمەن؟ — قىز ھەسرەت بىلەن يەرگە تىكىلدى.
- قانداق قىلاتتىڭ، چىقىش يولۇڭنى ئۆزۈڭ تاللايسەندە، ئانامدىن سېنىڭ ھەممە ئەھۋالىڭنى ئۇقتۇم، جىمى ئادەمنىڭ رىزقى كادىر بولۇش بىلەن پۈتمىگەن، سېنىڭ بۇنىڭدىن باشقا ماڭىدىغان ھايات يولۇڭ يوقمىكەن؟ ماڭا ئىشەن، ئىشقىلىپ ئوبدان ئويلىنىپ جاۋابىنى بەر. ئۇچارقۇشلار جېنىدىمۇ ئۆز رىزقىنى ئىزدەپ، ئەركىن ئۇچۇپ يۈرىدۇ. بىز ئادەم تۇرۇپ ئۆزىمىزنىڭ پۈتىنى ئۆزىمىز بوغۇشلاپ ئولتۇرامدۇق، — يىگىت مەرفۇ ئاڭلاپ باقمىغان يەنە نۇرغۇن سۆزلەرنى قىلدى-دە، ئاخىرىدا كۈچلۈك قوللىرى بىلەن ئىزتىراپ ئىچىدە قالغان قىزنى ئۆزىگە قارىتىپ، ئەرلەرگە خاس بىر خىل ھىد كېلىپ تۇرغان ئوتلۇق باغرىغا تارتتى. ئادەم ئۆز ھاياتىنىڭ مەنسىز كۈنلىرىنى ئۆزگەرتەلمەي، ئاچالدا يول ئىزدەپ تېڭىرقاپ قالغاندا «ئەكەل قولۇڭنى» دەپ باشلاپ ماڭىدىغان، ئۆز تۇرمۇشىدىن بىزار بولۇپ، ھاياتتىن كۆڭلى سوۋۇپ كەتكەن چاغلىرىدا غەمناك قەلبىدىكى ئۇچۇپ قالغان ئۈمىد ئۇچقۇنىنى يانغىغا ئايلاندۇرغان بىر كىشىگە يولۇققىنىدا شۇ كىشىگە خۇداغا ئىشەنگەندەك ئىشىنىپ، ئۆزىنى ئۇنىڭغا بېغىشلەۋېتىدىغان ئوخشايدۇ. ئابلىكىم ھاجى بىلەن ئۇچراشقاندىن كېيىن مەرفۇنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى تۇمان تارقاپ، ئۈمىد قۇياشى پارلىدى. ئۆلگەن قەلبى تىرىلدى. ئاخىر قەپەس ئىچىدىكى قۇش ئىندەككە كېلىپ، ساماغا ئۆزىنى ئاتتى. ئوتتەك يانغان سۆيگۈ ئەقىل-ئىدراك ئۈستىدىن غەلبە قىلدى. كۈنلارنىڭ «بېشىڭنى كىم سىلسا ماشايىقىڭ

«شۇ» دېگەن گېپى راست ئوخشايدۇ. مەرفۇ ئابلىكىم ھاجىنى قۇتقۇزغۇچى خۇداھى. باشپاناھى بىلىپ يېڭى بىر ھايات يولغا قەدەم باستى. ئۇنىڭ كاللىسىدا «ماڭا ئىشەن، بىز كېيىن چىرايلىق قايتىپ كېلىمىز، ئۇ چاغدا ھەممە ئىش ئۆز يولى بىلەن ھەل بولۇپ كېتىدۇ، سەن ئەتىۋارلىق مەرفۇ خېنىم بولسەن» دېگەن سۆزلەر بىلەن «بەر يۇتمىدى، ئەر ئالمىدى» دېگەن سۆزلەر ھامان ئەكس سادا قايتۇرۇپ تۇراتتى.

3

ئۇلار پېشىن ۋاقتى بىلەن شەھەردىن يىراق بۇ چەت ناھىيىگە يېتىپ كەلدى. ئابلىكىم ھاجى مەرفۇنى بازار ئىچىدىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر مەھەللىگە باشلاپ كېلىپ ئۇزۇن كۆچىنىڭ بېشىدىكى ھويلىنىڭ قوش قاناتلىق دەرۋازىسىنى قاقتى. ھايات ئۆتمەي بىر ئوغۇل بالا دەرۋازىنى ئاچتى-دە:

— دادا، پىچاقچى ئاكام كەپتۇ، — دەپ توۋلىغىنىچە ئىچكىرىگە يۈگۈردى. ئابلىكىم ھاجىم، تارتىنىپ، ياتىراپ تۇرغان مەرفۇنى تال-باراڭلىق كەڭرى ھويلىغا باشلاپ كىردى. چاقلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان مېيىپ يىگىت ھەيرانلىق ھەم خۇشاللىق ئارىلىشىپ كەتكەن قىزغىن كەيپىياتتا:

— كېلە ھاجى پىچاقچى، ئەجەب ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولۇپ قالدىڭغۇ؟ تېخىچە ماكانىڭغا قايتماپسەندە، — دېگىنىچە ئالدىغا كېلىپ قالغان ئابلىكىم ھاجى بىلەن قىزغىن كۆرۈشۈپ كەتتى.

— مېنىڭ ماكانىم مۇشۇ تۇرسا، نەگە ئالدىرايتتىم، ھەي خاپانباش، ئەمدى ماڭساممۇ بولىدىغۇ، يول ئۈستىدە سېنى يوقلاپ ئۆتەي دەپ كەلدىم. قانداق، پۈتۈك ياخشى بولۇپ قالدىمۇ؟ — دېدى ئابلىكىم ھاجى.

— ساقىيىلا كەتتى، مانا قارا.

— ئۇنداق بولسا ھېلىقى ماكانغا يەنە بىللە كېتىدىغان ئوخشىمامدۇق؟ سەندىن قۇتۇلالمايدىكەنمەندە خاپانباش توكۇر.

— خۇدايا بىر توۋا دېگىنە، ئۇنداق جايغا ئىككىنچى بارماسمەن. سەندەك پىچاقچى بالاخورلار سىغىمساڭلار ئۇ يەردە، ماڭا ئوخشاش مۆمىنلەر جەستىمىزنى دەريادا كۆرىدىكەنمىز. خۇدا بەندىسىگە ئۇنداق كۈنلەرنى كۆرسەتمسۇن.

— ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلە، قورقۇنچاق.

بۇ ئىككىلەننىڭ چاقچاقلىرىنى ئۇچىسىغا قارا ئەتلەس كۆڭلەك كىيگەن، بېشىغا ئاق لىچەك سېلىۋالغان ياشانغان بىر ئايالنىڭ ئىچكىرى ئۆيدىن چىقۇپتېپ:

— ۋاي ھاجىم بالام، كېلىمەن دەپ خەۋەر بەرگەن بولسىلار ئالدىلىرىغا چىقاتتۇق ئەمەسمۇ، — دېگەن سۆزى ئۈزۈپ قويدى. ئۇ مېيىپ يىگىتنىڭ ئانىسى بولۇپ،

ئابلىكىم ھاجى بىلەن ئۆز ئوغلىدىن چارە قىزغىن ئەھۋال سورىشىپ باراڭ ئاستىدىكى سۇپىغا كۆرپە سالدى. مەرفۇ تېخىچە ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قىسما بولۇپ قاراپ تۇراتتى.

— ۋاي ئېسىم قۇرۇسۇن، بۇ خېنىم قىزىم كىم بولىدۇ؟ كەلسە بالام، كەلسە، تارتىنىمىسلا، — دېگىنىچە مەرفۇنى كۆرپىگە تەكلىپ قىلدى ئايال. چاقلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان يىگىتمۇ تەئەججۈپلەنگەن ھالدا، ئابلىكىم ھاجىغا مەرفۇنى ئىما قىلىپ مەنلىك قاراپ قويدى. بىردەمنىڭ ئىچىدە ئانىنىڭ ئەپچىل قولى بىلەن سۈت-قايماق، نان-توقاچ، ھۆل-قۇرۇق مېۋە-چېۋىلەر بىلەن يۈزى كۆرۈنمەي قالغان داستىخان كەڭرى سۇپىغا يېيىلدى. ئۇلار خۇشال-خۇرام پاراڭلاشقاچ چاي ئىچىشتى. مەرفۇ بولسا بۇ مېھماندوست ناتونۇش ئانىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ قىزغىنلىق بىلەن ئالسىلا، باقسىلا دېيىشلىرىگە بوشقىنا خوش ئېيتىپ قويۇپ، يېتىرىقغان ھالدا جىمىدە ئولتۇراتتى. بىر چاغدا ئابلىكىم ھاجى چاقلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان يىگىتنىڭ قولىغا بىر نېمىلەرنى دەپ پىچىرلىدى. ھەر ئىككىلىسىنىڭ چىرايى جىددىي تۈس ئالغانىدى. مېيىپ يىگىت بىر پەس تۇرۇپ قېلىپ، ئاكىسىنى چاقىردى-دە، قولىغا بىر نېمىلەرنى پىچىرلاپ سىرتقا ماڭغۇزدى. ئاندىن مەرفۇغا ھورى ئۆرلەپ تۇرغان بىر چىنە نارىن چۆپىنى ھەدەپ زورلاۋاتقان ئانىنى چاقىرىپ قولىنى تايىقىنى ئېلىپ بېرىشنى ئېيتتى.

— بولدى، مەن ئەپ بېرەي، — دېدى ئابلىكىم ھاجى، دوستىنى يۆلەپ، ئۇلار ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كېتىشتى.

— ئاداش، — دېدى ئابلىكىم ھاجى مېيىپ يىگىتنىڭ دولىسىغا بىرنى شاپىلاقلاپ قويۇپ، — بىز ئەتە ئەتىگەن يولغا چىقىمىساق بولمايدۇ. مەن دېگەن ئىشنىڭ يولىنى بۈگۈن ئاخشاملا قىلىپ بەرگىن.

— ئالدىراپ كەتمە. موللامغا ئادەم ئەۋەتتىم. ئۇلار بىردەمدىلا يېتىپ كېلىدۇ. سېنىڭ جاھاندا قىلمايدىغان ئىشنىڭ، ماڭمايدىغان يولۇڭمۇ بارمۇ پىچاقچى، مەن تېخى ساڭا ئەگىشىپ كەلگەن ئاۋۇ سېكىلەكنى يېڭى كېلىنمىكىن دەپتىكەنمەن. سەن ئۇنى يا ئالداپ، يا بۇلاپ ئېلىپ كەپسەن، شۇنداقمۇ؟

— قىز بۇلايدىغان ئىش ئاتام زاماندىكى گەپلەر ئۇ، ھازىر نېمە تولا، قىز تولا، «كەھ» دەپ قويسا ئىندەككە چۈشمەيدىغان قىز بارمۇ ھازىر. ئۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن كەلدى.

— ھە مۇنداق دە، ئۇ سېنىڭ نەرىڭگە ئاشىق بولۇپ قالغاندۇ؟ مۇشۇ ياماق چۈشكەن قارىۋاي چىرايىڭغىمىدۇ؟ ھە قاچان كىرىپ تىكىنىدەك بۇرۇتۇڭغا كۆيۈپ قالغاندۇ، ھازىر قىزلار بۇرۇت قويغان ئەرلەرنى ياخشى كۆرۈشىدۇ جۇمۇ. ھا... ھا... ھا... — بۇمۇ بار گەپ، قىز بالا دېگەن بەك ئەخمەق كېلىدىكەن. ئەسلىدە خىيالدا يوق بۇ ئىشنى ئانام مەسلىھەتمىگە سېلىپ، ئۇلارغا ئەلچى كىرگۈزدى. دادىسى

قوشۇلمىغاننىڭ سىرتىدا مېنى يامانلاپ بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ بېشىمدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى دېگىنە، ئاچچىقىمغا ھاي بەرمىگەن بولسام ئۇلارنىڭ كۆرگۈلۈكىنى كۆرسىتەتتىم. بوپتۇ، ئىچكىرىدە قىلغان ئىشنى بۇ يەردە قىلسام سەت تۇرىدۇ، دەپ ئۆزۈمنى بېسىۋالدىم. بىراق، بەك خورلۇقۇم كەلدى. ئانامنىڭ يىغىسىنى بىر دېمە، ئۇلار بىزدەك يېتىم ئوغۇل، تۈل خوتۇنلارغا بۇنداق ئازار بەرمىسە بولاتتى. ئۇنداق قىلىپ كەتمىسۇ قىزىنى ئەل-جامائەت ئالدىدا ھەقلەپ-نىكاھلاپ ئېلىپ، چىرايلىق ئىززىتىنى قىلسام، ئانامغا ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرسا، كېيىن ئۆزۈمنىڭ ئوقۇرىنى تېپىۋالمايمىن.

— بۇ گېپىڭچە ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ قىپسەندە، ئۇ بىچارىلەرگە ئۇۋال قىلىپ.

— مەن قىلىدىم، ئۆزىگە ئۆزى قىلدى. مەن يېتىمچىلىك، يوقسۇزلۇقنىڭ دەردىنى بوش تارتىدىم. ئەمدى ھەرقانداق ئادەمنىڭ مېنى يېتىم ئوغلاق، كەمبەغەل دەپ بوزەك قىلىشىغا، خورلىشىغا قاراپ تۇرالمايمەن. ئۆز ۋاقتىدا مەدەنىيەت ئىنقىلابى، تارقاقلاشتۇرۇش دېگەن چاغلاردا دادام بىچارە بىلەن بىزنىڭ كۆرمىگىنىمىز قالمىغان، تارقاقلىشىپ چىققان يېزىدا دادامنى رىجىم ئاستىدا ئىشلىتەتتى. بىزنى ھېچكىم كۆزگە ئىلمايتتى. بىر قېتىملىق ئۆستەڭ چىپىش ئالۋىڭىدا دادامنى يار بېسىۋېلىپ، بىز يېتىم قالدۇق. بىچارە دادامنىڭ قانغا مىلەنگەن جەستى كۆز ئالدىمدىن پەقەت كەتمەيدۇ. ئۇنى ئويلىسام يۈرەك باغرىم خۇن بولۇپ كېتىدۇ. كېيىن بىز شەھەردىكى ئۆيىمىزگە يېنىپ كىرىپ، قارا نوپۇس بولدۇق. يوقسۇزلۇقنىڭ دەردىدە ئۆلمىدۇق، ئۇنىڭدىن باشقا ھەممىنى كۆردۇق. مانا ئەمدى خۇدايىم زارىمغا يەتكەن چىغى، پۇللۇقمۇ بولدۇم. ئاتا-بوۋىلىرىم يورۇتۇپ كەلگەن شۇ ئۆيىمىزنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەسلىك ئۈچۈن بۇدا قايتا يېڭىلاپ، ئورنىغا قەۋەتلىك ئۆي سالدىم. ئىنىمنى ئۆيلەپ، بىچارە غېرىب ئانامغا تاپقىنىمنى قىلىپ بەردىم. ئانام كۆپ خۇرسەن بولدى. شۇ ئىشلاردىن كۆڭلۈم سۆيۈنۈپ، ئۆزۈممۇ يەڭگىللەپ قالغاندەك بولۇۋىدىم، لېكىن خەقلەر بىزنى يېتىم-يېسىر كۆرۈپ خورلۇقىمىزنى كەلتۈرۈۋاتامدۇ، ئۆزۈمنى دېمىسەممۇ ئانامغا قاراپ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى. بىز ئادەملەر نېمە بولۇپ كېتىۋاتىمىز-ھە؟! ياخشى نىيەتتىم بىلەن خورلۇقتىن قۇتۇلالمىغۇدەكمەن، شۇڭا مېنى كۆزگە ئىلمىغانلارمۇ تارتقۇلۇقنى بىر تارتىپ باقسۇن دەپ، كۆڭلۈمگە باشقىچە بىر پىلاننى پۈكۈۋىدىم، ئاسانلا ئەمەلگە ئېشىپ قالدى. قالغىنىنى كېيىن كۆرەرمىز.

— بۇ گېپىڭچە ئۇ قىزنى ياقتۇرمايدىكەن سەن-دە.

— ياقتۇرۇشۇمغۇ ياقتۇرمىەن. ئۇنى ئىلگىرى ئۈزۈشكە جۈرئەت قىلالمايدىغان بىر گۈلدەك ھېس قىلاتتىم. بىر كۈن كۆرمىسەم ساراڭدەكلا بولۇپ قالاتتىم. كېيىن جاھاندارچىلىق غېمى بىلەن بېشىمنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يۈرىكىممۇ غېلى قاتقان ئوخشايدۇ. بۇدا يېنىپ كېلىپ، قارىسام ئۇ تېخىچە ئۇچۇرما بولماپتۇ. كۆڭلۈمنى ئاقتۇرۇپ باقسام.

بىر يەرلىرى ئۇنىڭغا يەنە كۆيدىكەن. شۇڭا، چىرايلىقچە ئۇلارغا ئەلچى قويغان، لېكىن ئويلىمىغان يەردىن ماڭا خورلۇق يەتكۈزۈشتى. شۇڭا...

— ئۇنداقتا بۇ قىزنى ئىچكىرىگە ئاپىرىپ جازالايدىكەن سەن-دە.

— ئۇنىڭدا گۇناھ يوق، ئۇ مېنىڭ جىقىمدىن چىقىمسا، نېمە دېسەم شۇ بويىچە يول تۇتسا ئۇنى جازالاپ نېمە قىلاتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ قىز مىشچان خېنىملارغا ئوخشىمايدۇ، كۆرگەن سەن ئۇنىڭ قوتازدەك كۈچى بار. ئۆزۈمۇ ياۋاش، ماڭا ئۇ يەرلەردە نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بېرىدۇ.

— ھەي پىچاقچى، ھەرقانچە بولسىمۇ مۇسۇلماندارچىلىقنى ئۇنتۇپ قالما. قانداقلا بولمىسۇن ئۇ ئۆزىمىزنىڭ قىزلىرىدىن. ھەرگىز قارا كۆڭۈللۈك قىلما جۇمۇ!

— نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىڭ خاپانباش، مەن تېخى ئادەم قېلىپىدىن چىقىپ كەتكىنىم يوق. ئۇنىڭ ئۆزىمىزنىڭ قىزلىرىدىن ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىمەن. ئۇ ماڭا ئىشىنىپ ئەگىشىپ چىققان. ئۇنى مەن ھالال ئىشقا سالماقچى، بولمىسا بۇ يەردە نىكاھ ئوقۇتمەن دەپ ئاۋارە بولۇپ يۈرەمدىمەن؟

— بولدى، بولدى، ئاچچىقىڭغا ھاي بەر. مەن بۇ تۇرقۇم بىلەن سەن بىلەن ئېلىشالمايمەن. ئۇنداقتا ئۇ قىزنى جاھاننىڭ نەرىدە سۆرەپ يۈرەرسەن، ئۇ يەردە تېخى ئويۇڭ، بىر ئوغلۇڭمۇ تۇرسا، بۇنى قانداق سىغدۇرسەن؟

— بولدى ئۇنى ئاغزىڭغا ئالما، قانداق قىلىشنى ئۆزۈم بىلىمەن.

— ئۇنداقتا بۇرۇنقى كەسپىڭنى قىلمايدىكەن سەن-دە.

— ياق، بىر مەزگىل شۇ كەسپنى قىلىپ تۆت-بەش تەڭگە تىپىۋالغاندىن كېيىن باشقا يەرگە يۆتكىلىپ ئايرىم دۇكان ئاچمەن، شۇنداق قىلىپ تۇرمۇشۇمنى مۇسۇلماندارچىلىق بىلەن ئۆتكۈزمەمدىمەن. ئېشەك جېنىدا بىر قېتىم مۇدۈرىگەن جايدىن ئىككىنچى ماڭمايدۇ. ئۆز ۋاقتىدا ئىلاجىسىزلىقتىن ئىرادىگە باقمىغان ئىشلارنى قىلغان، ئەمدى ئۆزۈمنى بىر قاتار ئوڭشۇۋالدىم. جاھاننىڭ ئېتىكى كەڭرى، ماڭمىدىغان يول دېگەن بىرلا ئەمەس، ئىشنى قىلىپ، كېيىنچە كەمبەغەل بولۇپ قېلىپ باشقىلارنىڭ ئالدىدا خورلىنىپ ئۆتۈشنى خالىمايمەن.

— بوپتۇ ئەمەس، قالدسى ئۆزۈڭنىڭ ئىختىيارى. لېكىن، بىر ئىشتا مېنىڭ ئاغزىمغا

قارا، بولامدۇ؟

— قايسى ئىشنى دەيسەن؟

— سېنىڭ توي ئىشىڭنى.

— قانداق قىلماقچى؟

— باياتىدىن بېرى خېلى ئويلاندىم. ئالدىرىساڭمۇ ئەتە-ئۈگۈن تۇرۇپ بەرگىن،

بىز ئۇرۇق-تۇغقانلىق، ئىزگەن-بىلگەنلىرىمىز كۆپ ئادەملەر. قىزمۇ تەبىئەت كەن، تويۇڭلارنى مۇشۇ ئۆيدە جامائەت ئالدىدا داغدۇغا بىلەن ئۆتكۈزۈپ بېرىي. گېپىمگە ماقۇل بولغىن.

سېنىڭ ماڭا قىلغان ياخشىلىقىڭ ئاز ئەمەس، بىز ئېغىر كۈنلەردە سەپەر ئۈستىدە تونۇشقان، كىشىنىڭ يۇرتىدا ھەممىنى تەڭ تارتتۇق، ئاخىرىدا سەن مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇردۇڭ. مېيىلىقىمغا قارىماي مېنى تاشلىۋەتمىدىڭ. شۇنچە يىراق جايدىن ئۆز يۇرتۇمغا، بوسۇغامغىچە ئەكىلىپ قويدۇڭ. مېنىلا ئەمەس، بالىلىرىمنى يېتىملىك كوچىسىدىن قۇتۇلدۇردۇڭ. قانچە قىلساممۇ بۇ ياخشىلىقىڭنى قايتۇرۇپ بولالمايمەن ئاداش. ماڭا بىر پۇرسەت يارىتىپ بەر. گېپىمنى قايتۇرما...

— نېمىلەرنى دەپ يۈرسەن، ساڭا قىلغان ياخشىلىقىم دېگەن بۇ ئوغۇل بالىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشى. ئۇ يەرلەردە سەن بۇلاڭچى-لۈكچەكلەرنىڭ پىچقى ئاستىدا ئۆلەي دەۋاتساڭ سېنى قۇتقۇزماي، دوختۇرخانىدا بىر پۈتۈڭ كېسىلىپ يېرىم ئادەم بولۇپ ياتساڭ، ئارقامنى قىلىپ ئۆز يولۇمغا كېتىۋەرسەم بولامدۇ. بىز دېگەن تەقدىرداش كىشىلەردىن تۇرساق. بىر-بىرىمىزنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە كارىمىز بولمىسا بولامدۇ. ساڭا كەلدى، ماڭا كەلمەيدۇ دېگىلى بولمايدۇ. بۇ ئىشلارنى تىلغا ئېلىپ يۈرسەڭ مەن خىجىل بولۇپ قالدىكەنمەن، قىلغاننى ئۇنتۇپ قالمىغىنىڭغا خۇش بولدۇم. بىراق، مېنى ئەتە يولدىن قويما.

— جېنىم ئاداش، بۇنداق كاجلىق قىلمىغىن. بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى يەردە قوجا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاۋۇ باشلاپ كەلگەن قىزىڭنىڭمۇ ئىززەت-ھۆرمىتى. قانداقلا بولمىسۇن ئۇ قىزمۇ ياخشى ئادەملەرنىڭ بالا-ۋاقىسى ئىكەن، مېنى يامانلىدى دەپلا ھەممىگە كۆز يۈمۈۋالما. قىز تويى دېگەن خوتۇن خەقلەر ئۈچۈن ئۆمرىدە بىر قېتىم بولىدۇ، ئۇ قىزىمۇ مەڭگۈلۈك داغدا قويما ئاداش.

— ساڭا كۆپ رەھمەت. بۇ گەپلىرىڭدىن تويۇمنى قىلىپ قويغاندەكلا خۇش بولدۇم. لېكىن، بىز بىر كۈن كېچىكسەك بىر مۇنچە ئاۋارىگەرچىلىككە يولۇقىمىز. ناۋادا كەينىمىزدىن مەرفۇنىڭ تۇغقانلىرى قوغلاپ كەلسە، مېنىڭ قېنىم قىزىپ مېڭەمگە چىقسا ئۇ چاغدا بىرەر ئىش يۈز بەرمەيدۇ دېگىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە...

— ئەھۋالدىن قارىغاندا مېنىڭ تەكلىپىمگە قوشۇلمايدىكەنمەن-دە؟
— شۇنداق. مېنى ئەتە سەھەردە يولدىن قويما، كۆڭلۈم بىرنەرسىنى تۇتۇپ تۇرۇۋاتىدۇ.

— بوپتۇ ئەمەس، جاھىل پىچاقچى، سەن دېگەندەك بولسۇن.
خۇپتەن ۋاقتىدىن ئۆتكەن چاغ، ئىچكىرى ئۆيدىكى سۈپىنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالغان قېرى ئاخۇنۇم ئوڭ-سول يېنىغا ئابلىكىم ھاجى بىلەن مەرفۇنى روبرو ئولتۇرغۇزۇپ، مېيىپ يېڭىتنىڭ گۇۋاھچىلىقىدا نىكاھ پەتسىنى ئىزىلەڭگۈلۈك بىلەن ئوقۇپ تۈگەتتى. شۇنان ئۇلارنىڭ ئالدىغا يېرىم پىيالە تۇز سۈيى بىلەن بىر بۇردا نان سېلىنغان پەتنۇس كەلتۈرۈلدى. ئاخۇنۇم تۇز سۈيىگە چىلانغان ئىككى چىشلەمچە ناننى ئاۋۋال ئابلىكىم ھاجىغا بىر چىشلىتىپ، قالغىنىنى مەرفۇغا ئۇزاتتى. مەرفۇ بولسا ھازىرنىڭ ئۆزىدە نېمە

ئىشلار بولۇۋاتقانلىقىنى، كېيىن نېمە بولىدىغانلىقىنى بىلەلمەي، كاللىسى پىكىر قىلىشىدىن توختىغاندەك ئىسەنكىرەپلا قالدى. بۇ ئۆينىڭ ئىشىك-دېرىزىسىدىن بېشىنى تىقىشىپ مارتىپ تۇرۇشقان قىز-كېلىنلەر ھەيرانۇ ھەس بولۇشۇپ، ياقلىرىنى چىشلەشكە نېچە چۈرۈلدۈشىپلا كەتتى:

— توۋا، خېلى چوڭ ئۆتكەن يۈزلۈك ئائىلىنىڭ قىزىمىش، تېخى ئوتتۇرا مەكتەپنىمۇ ئوقۇپ تۈگىتىپتەن. شۇنداق تۇرۇپ...

— خۇدايىم، پەرزەنتلىرىمىزنىڭ كۆڭلىگە ئىنساب بەرگەيسەن. ئاتا-ئانىلارنى داغۇھەسرەتتە قويمىغايەن، ئەل ئالدىدا يۈزىنى سۆرۈن، تىلىنى قىسقا قىلمىغايەن. ۋاي ئىست، ۋاي ئىست، بۇ ئىشقا نېمە دېگۈلۈك؟ ۋاي بىچارە قىز.

— ئوھۇش، بىچارە قىز دەپ كەتتىلغۇ؟ ئۇ بىر ساراڭ، مەتو ئوخشايدۇ، بولمىسا جاھان كىزىپ يۈرگەن بىر قۇلاق كەستى ئەرنىڭ ئارقىسىدىن ئەگشىپ ئۆيىنى تاشلاپ چىقىپ كېتەمتى. ئىمامنىڭ قىزىمىش تېخى، ھۇ قېلىن دايشاق...

— ئىمامنىڭ، كاتتا ئائىلىنىڭ قىزى بولسا نېمە بوپتۇ. ئۇمۇ ئادەم. كۆڭۈلگە ھېچنېمىنى تەڭ قىلىپ بولمايدۇ.

— قويسىلا ئۇنداق كۆڭۈلنى، ئەر كىشى دېگەنگە ئىشەنگىلى بولامدۇ. ئەر خەق دېگەنچۇ، بەك يۈزىسىز كېلىدۇ، كۆڭلىنىڭ پىژىرىدە كەلگەن ئىشتىھاسىنى تويغۇزۇپ قاندۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئارقىسىنى قىلىپ تۇرۇۋالدىغان ئادەملەر بۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاۋۇ غوجام بىر يەردە تۇرمايدىغان، قوغلاش تۈگۈل، ئېتىپمۇ تۇتۇۋالغىلى بولمايدىغان بىر ئەر كەن، ئۇنداقلارغا ئۆيدىمۇ، يولدىمۇ، بازاردىمۇ، مازاردىمۇ خوتۇن دېگەن ئۇچراپ تۇرىدۇ. ماۋۇ خېنىمىمۇ قېنىۋېلىپ ئەتە-ئۆگۈن «سېنى مەن يۇرت ئالدىدا توي قىلىپ ئالغانىدىم» دەپ ئالتە كۈندە كۆتۈگە تەپمىسە، قولىقىمىنى تۇۋىدىن كېسىپ بېرىمەن جۈمۇ. ھەي ئەخمەق قىز.

— خۇدايىم توۋا، قىز بالا دېگەننى باقىدىغان نېمە ئەمەسكەن، يۈرىكىنى قايتەك قىلىپ، ئاتا-ئانىم، تۇغقانلىرىم نېمە بولار دېمەي قېچىپ چىققىنىنى...

— توۋا دەڭلار بالىلىرىم، جاھاندا نېمە ئىشلار بولۇپ ئۆتمەيدۇ، مېڭىڭلار، ھەممىڭلار ئۆزۈڭلارنىڭ ئىشىنى قىلىپ ئۇيقۇڭلارنى ئۇخلاڭلار. خەققە سۆز-چۆچەك تارقىتىپ يۈرمەڭلار يەنە، يامان بولىدۇ. ھەرگىز تەڭ كۆرۈپ قالغۇلۇق ئەمەس. مەن ئۇلارغا جاي راسلاپ بېرەي.

— ھە، ئانىم ئۇلارغا يەڭگە بولىدىغان ئوخشىمامدۇ؟ ئۇنداق بولسا بۇ بىر توي ئىكەن دە... ھى... ھى... ھى...

مەرفۇنىڭ «تويى» مانا مۇشۇنداق تاماملاندى. ئەتسى ئەتگەندە ئۇلار مۇشۇ ئاپتوبۇستا يولغا چىققانىدى. مەرفۇ ھامان خىيال سۈرەتتى. ئۇ قىز تويىنى كۆپ كۆرگەن. بۇنداق توي، قىز كۆرۈش، مەسلەھەت، توي.

يۈز ئاچقۇ، ئون بەش كۈنلۈك دېگەنگە ئوخشاش باسقۇچلارغا بۆلۈنۈپ داغدۇغا بىلەن ئۆتكۈزۈلەتتى. توي كۈنى تويى بولغۇچى قىز يىگىت تەرەپ ئالغان ئالتۇن جابدۇق، تاۋا-دۈردۈنلار بىلەن خۇددى شاھ مەلىكىسىدەك جابدۇنۇپ، قىز دوستلىرىنىڭ ئارىسىدا گۈلدەك ئېچىلىپ ئولتۇراتتى. قىز كۆچۈرۈشكە كەلگەن ئوتتۇز ئوغۇلنىڭ نەغمە-ناۋا، ناغرا-سۇنايلىرىنىڭ ياڭراق ساداسى ئىچىدە ئاللا-ئاللا توۋلاپ دەبدەبە بىلەن قىرنى ئېلىپ مېڭىشى، ئاتا-ئانىلارنىڭ دۇئا بېرىشى، مەخسۇس بەلگىلەنگەن يەڭگىلەرنىڭ پايىپتەك بولۇپ كېتىشى... بۇ كۆرۈنۈشلەر مەرفۇننىڭ يۈرىكىنى ئېچىشتۈرۈپ، باغرىنى خۇن قىلىۋەتتى. ئۇ تېخىمۇ ئسەدەپ، بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

2-باب

ئشەنگەن تاغدا كېيىك ياتماپتۇ

1

ئاپتوبۇس يولغا چىقىپ ئۈچىنچى كۈنى بۇ شەھەرنىڭ پويىز ئىستانسىغا يېقىن بىر مېھمانخانىسى ئالدىدا توختىدى. ئابلىكىم ھاجى مەرفۇنى ياتاققا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى كىملىرى بىلەندۇ مۇھىم ئۈچۈر-سودا ئىشلىرى ئۈستىدە نەلەرگىدۇ قاتىراپ يۈرۈپ، ئىشلىرىنى يۈرۈشتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، مەرفۇنى ئېلىپ ئېغىر يۈك-تاقىلار بىلەن پويىزدا گۇاڭجۇغا قاراپ يولغا چىقتى. شۇ كۈنلەردە مەرفۇ خۇددى تۇتۇلۇپ قېلىشتىن قورقۇپ يوشۇرۇنۇپ ياتقان جىنايەتچىدەك، ياتاقتىن چىقماي ئۆزى يالغۇز، دەككە-دۈككە ئىچىدە ئابلىكىم ھاجىنىڭ يولغا قاراپ ئولتۇراتتى. ئابلىكىم ھاجى بولسا سەھەردە چىقىپ كەتكەنچە ئېغىر ياتقۇ بىلەن ھارغىن ھالەتتە قايتىپ كېلەتتى.

— زېرىكتىڭمۇ مەرفۇ؟

— زېرىكسەممۇ نېمە ئىلاج. كۆڭلۈمگە بىرى تەكشۈرۈپ كېلىپ، تۇتۇۋېلىپ سوراق قىلىدىغاندەكلا تۇيۇلۇپ تۇرىدۇ.

— ئەخمەق، سەن بۇلاڭچىلىق قىلمىساڭ، يا ئادەم ئۆلتۈرمىسەڭ نېمىدىن قورقاتتىڭ؟ — دېگەننى ئابلىكىم ھاجى مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، ئۇ كېتىۋېتىپ پويىز دېرىزىسىدىن مەرفۇغا يول ئۈستىدىكى جايلارنىڭ ئىسىملىرىنى، ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى ھەمدە ئالدى-كەينىدىكى سەپەرداشلىرى ياكى پويىز خىزمەتچىلىرى بىلەن بىمالال پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭدا قىلچىمۇ تەمتىرەش ياكى قورقۇمسىراش ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى. مەرفۇ بۇنىڭغا سەل ھەيران قالغان بولسىمۇ، يەنىلا مۇشۇنداق بىر ھېماتچىسى بولغانلىقىدىن پەخىرلەندى، مەمنۇنلۇق ھېس قىلدى. ئۇ ئەمدى بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدىكىدەك يىغلاپمۇ

ئولتۇرمىدى. ئەلەكمۇللا دېمەي نېمە ئىلاج ئەمدى، پېشانەمگە پۈتۈلگىنى مۇشۇ تۇرسا، ئىش بۇ يەرگە يەتكەندە پۇشايمان قىلساممۇ ھېچ ئورنىغا كەلمەيدۇ. بۇ يولدىن كەينىمگە ھەرگىز قايتالمايمەن. ئەمدى ئۇ ئوتقا كىر دېسە ئوتقا، سۇغا كىر دېسە سۇغا كىرمەي ئىلاج يوق... دەيتتى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە. ئۇلار ئاخىرى كۆزلىگەن مەنزىلىگىمۇ يېتىپ كەلدى، مەرفۇ ئەتراپىغا قاراپ ھەيران قالدى. ئۇ كۆز ئالدىدىكى مۇنداق مەنزىرىلەرنى كىنولاردىلا كۆرگەنىدى. كوچىلار خۇددى قايناق ئادەم دېڭىزىغا ئوخشايتتى. ۋاي-ۋۇي، نېمىدېگەن كۆپ ئادەملەر، نېمىدېگەن ئېگىز بىنالار بۇ، يوللارنىڭ كۆپلۈكىچۈ تېخى...

— مەرفۇ ھەيران قېلىۋاتامسەن؟ بۇنىڭدىنمۇ ئاۋات يەرلەر بار تېخى. يۈرە ماڭايلى.

مەرفۇ يۈك-تاقىلاردىن بىر قىسمىنى كۆتۈرۈشكە تەمىشلىۋىدى، ئابلىكىم ھاجى:
— قوتازدەك كۈچۈك بار جۈمۈ سېنىڭ، مەنمۇ سېنى خاتا تاللىماپتىكەنمەن، بولدى قوي، — دېدى ھىجىيىپ تۇرۇپ ئاندىن، — مۇشۇنداق كۆتۈرۈپ ماڭماقچىمۇ سەن، تومپايلىقىڭنى كۆرسەتكىلى تۇردۇڭغۇ ئەمدى، بىز چۈشىدىغان مېھمان كۈتۈشكە بۇنداقلا بارغىلى بولمايدۇ، — دېدى زاڭلىق ئارىلاش ئاھاڭدا.

— ئۇ يەر بەك يىراقمۇ؟ — ئسەنكىرگەندەك سورىدى مەرفۇ.
— ئانچىمۇ ئەمەس، بارغاندا بىلسەن. ماڭا كۆپ ۋاتىلداپ بەرمەي ماۋۇ نەرسە-كېرەكلەرگە كۆز قۇلاق بول.

ئۇلار تاكسىغا چۈشۈپ مېھمانخانىغا بىردەمدىلا يېتىپ كەلدى، ئابلىكىم ھاجى مەرفۇغا ياتاقىن چىقماسلىقىنى جىكىلەپ قويۇپ، سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئۇ شۇ چىقىپ كەتكەنچە ئەتىسى بىر ئادەمنى ئەگەشتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. ئېلىپ كەلگەن بىر قىسىم نەرسىلىرىنى ماشىنىغا بېسىپ ئۇ ئادەمنى يولغا سالغاندىن كېيىن ئۆشنىسىدىن ئېغىر بىر يۈكنى ئېلىپ تاشلىغاندەك ئۇھ دەپ ئازادە بىر تىنىۋېتىپ، مەرفۇنى يېنىغا تارتىپ كارىۋاتقا تاشلاندى. بىر پەستىن كېيىن ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ۋە مەرفۇغا قاراپ جىددىي قىياپەتتە:

— ساڭا بىر گەپنى ئالدىن دەپ قوياي، قۇلاق سال، — دېدى بۇيرۇق ئاھاڭدا، — سەن بۇ يەرگە مېنى دەپ كەلدىڭ، شۇنداقمۇ؟ ئۇنداقتا مېنىڭ سىزغان سىزىقىمدىن، قىلغان سۆزۈمدىن چىقمايسەن. ئۇنداق قىلمايدىكەن سەن، ئۆزۈڭنىڭ جېنىڭغا ھېزى بول. سېنىڭ ئۆلۈكۈڭمۇ، تىرىكىڭمۇ ماڭا مەنسۇپ. بۇ يەر سېنىڭ ئېغىناپ ئوينايدىغان ئەزىزانە يۇرتىڭغا ئوخشىمايدۇ، ئادەملىرىمۇ ھەم شۇنداق. بىر ئادەمنىڭ پەيدا بولۇشى ياكى غايىب بولۇپ كېتىشى خۇددى دېڭىزغا يىڭنە تاشلىغاندەكلا بىر ئىش، بۇنى كېيىن بىلىپ قالسەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ مەرفۇ ئوچۇق ھاۋادا بىردىنلا چاقماق چىقىپ، گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىگەندەك تاسادىپلىق ھېس قىلىپ، قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشى ئۆزىگىمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— ھاجىم، سىلە مېنى... —

— ئاغزىڭنى يۇم! مەن ھازىردىن باشلاپ نېمە قىل دېسەم شۇنى قىل، نېمە دېسەم شۇنى دە!

— مېنى ئۇنداق قورقۇتمىسلا، — دېدى مەرفۇ ياش ئەگىپ تۇرغان بىچارە كۆزلىرىنى ئابلىكىم ھاجىمغا تىكىپ.

— بۇ يەردە سەن قورقىدىغان ئىشلار كۆپ ئۇچرايدۇ تېخى، لېكىن، مەن ھەممىگە كۆنۈپ قالغان. ۋاقتى كەلگەندە بېشىڭنى ئاللىقىنىڭغا ئېلىپ قويۇپ جانبازلىق بىلەن كۈن كەچۈرىدىغان جاي بۇ. قارا ئەتراپىڭغا، جەننەتتەك كۆرۈنگەن بۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ خۇددى ماشىنا ئادەمدەك ئۇيان-بۇيانغا چېپىشىپ يۈرگىنىنى، ھەممىسى پۇل ئۈچۈن چېپىشىدۇ. پۇل بۇ يەردە قاندىنمۇ ئەزىز، پۇل بولمىسا سۇدىن ئايرىلغان بېلىققا ئوخشاپ قالسىن. ئۇقۇڭمۇ؟ بىزمۇ پۇل ئۈچۈن كۈرەش قىلغىلى كەلدۇق. شۇڭا، مەن نېمە دېسەم شۇ بويىچە ئىش كۆرۈشۈڭ كېرەك. بىز ئىككىمىز جاننى تىكىپ قويۇپ پۇل تاپىمىز، كېيىنچە داداڭنىڭ ئالدىدا مانا مۇشۇنىڭ بىلەن ئۆزىمىزنى تونۇتۇپ قويىمىز. ئۇ ھەرەمگە بېرىپ كېلىپ، ئاتنىڭ كاللىسىدەك ئالتۇن تېپىۋالغاندەك ياكى بىرەر شەھەرنى سېتىۋالغاندەك غادىيىپ كېتىپتۇيا... قېنى كۆرىمىز...

مەرفۇ لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. ئۇنى بىرى چۆرگىلىتىپ قويۇپ بەرگەندەك بېشى قىيىپ، ئۆپچۆرسى قاراڭغۇلاشتى.

— ھەي، نېمە بولدۇڭ؟ سېنىڭ تۇتقاقلىق كېسىلىڭ يوقتۇ، ماڭا قارا، كۆزلىرىڭ ئېلىشىپلا كېتىپتۇغۇ...

بىردەمدىن كېيىن ئۇ ئاستا ئېسىگە كېلىپ، ھالسىز ھالدا ئابلىكىم ھاجىمغا قارىدى. — بىسىملا دېمەي مېنى مۇنداق قورقۇتۇۋەتمىسىلمۇ، مەن بۇ يەرگە سىلنى دەپ كەلگەن، ھېلىتىن يۈرىكىمنى سۇغۇرۇۋېلىپ جاڭگالغا تاشلىۋەتكەندەك قىلىۋەتتىلە، دادامنىمۇ قوشاپ-قاماپ كەتتىلغۇ؟

— ھە مۇنداق دېگىن، بەزى ئىشلارنى كېيىن بىلىپ قالارسەن. ئىشنى قىلىپ ئوڭۇڭدىمۇ، چۈشۈڭدىمۇ ماڭا سادىق بولساڭلا بولىدۇ.

ئابلىكىم ھاجى مەرفۇغا بىر قاتار كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئەكىرىپ بېرىپ، ئۇنى ياتاققا سولاپ قويۇپ بىر چىقىپ كەتكەنچە ئۈچ كۈندىن كېيىن پەيدا بولدى. بۇ كۈنلەردە مەرفۇنىڭ كۆڭلىگە كەلتۈرمىگەن خىياللىرى قالمىدى.

... مەن قىز بولۇپ تۇغۇلۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈنلا مۇشۇنداق بىقوۋۇل ئولتۇرمىەن-ھە؟! ئابلىكىم ھاجى مېنى مۇشۇنداقلا تاشلاپ كېتەرمۇ؟ ئەگەر ئۇنداق قىلسا مەن بۇ يات جايلاردا قانداق قىلارمەن. ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس... ئاھ خۇدا، مېنى نېمىشىقىمۇ مۇشۇ كويلارغا سېلىپ، مۇشۇنداق جايلارغا ئەكىلىپ تاشلىغانسەن؟! نېمە بولسام ئۆز يۇرتۇمدا، ئۆز ئۆيۈمدە بولغان بولسامچۇ، بىچارە ئاتا-ئانام نېمە بولۇپ كەتكەندۇ، ئۇلار

ئەمدى مېنىڭ تىرىكىم تۈگۈل ئۆلۈكۈمنىمۇ ئۆيگە كىرگۈزۈشمەيدۇ. مەن ئىككىلا ئالەمدە گۇناھنى يۇيالمىدىغان يۈزى قارا مەخلۇققا ئايلىنىپ قالدىم، ئەمدى يەنە نېمە كۈنلەرنى كۆرەرمەن...

ئىشكىتىن شىپىرلاپ كىرىپ كەلگەن ئابلىكىم ھاجى، دۈم ياتقان مەرفۇنى كۆرۈپ: — ھۇي، مۇشۇنداقلا ئۇخلاۋاتامسەن نېمە؟ — دېدى-دە، ئۇنىڭ غولىدىن تۈنۈپ يۆلەپ تۇرغۇزدى، — ھە، قاپاقلىرىڭ باراڭغا ئالغۇدەك بولۇپ كېتىپتۇ. يىغلاۋېرەمسەن، بولدى قىل مېنىڭ ئەرۋاھىمنى ئۇچۇرماي، قانچە بىر مۇشكۈتلەرنى تارتىپ بولمەن ئەمدى، مېنىڭ بېشىمدىمۇ مىڭبىر بالالىق ئىش تۇرسا. سەن ئويىنغىلى كەلدىمىكىن دەپ خىيال قىلىپ قالما. تۇر ئورنۇڭدىن، ھازىر ماڭىمىز.

— نەگە؟ — ئسە دەپ تۇرۇپ سورىدى مەرفۇ.

— نەگە بولاتتى، ئۆيۈمگە، كاۋاپچىلىق دۈكىنىمغا.

— ئۆيۈمگە؟ ماڭا بۇنداق گەپنى دېمىگەنتىلغۇ؟

— ھازىر دېگەن بولساممۇ كېچىكىمگە نىدىمەن. ئاڭلاپ قوي، يەنە خوتۇنۇممۇ بار، ئۇ يەردە بىز ئىش-ئوقەت بىلەن بىر مەزگىل تۇرۇپ قالمىز. شۇڭا، باشتا دېگىنىم بويىچە ئىش قىلسەن، قالغىنىنى كېيىن كۆرەرمىز. ھازىرچە مۇشۇنىلا بىلىپ قالساڭ بولىدۇ، قانداق، ھاڭۋېقىپ تۇرسەنغۇ؟

— چاقچاق قىلىۋاتمايدىغانلا ھاجىم؟ — سورىدى مەرفۇ بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي.

— مەرفۇ، ئەرۋاھىمنى ئۇچۇرمىساڭچۇ، گەپنى ئاز قىل، ھازىر ساڭا چاقچاق قىلىدىغانغا نەدە چولا. بېشىمدا مىڭبىر بالالىق سەۋدالار ئەگىپ يۈرسە، ئاۋۇ يەردە بىرىنى ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ ئاران بالالىقتا ئەيۋەشكە كەلتۈرسەم، ئەمدى سەن غەرمۇ ئۇقمايدىغان كۆزۈمگە كىرىۋېلىپ، نېمە قىلاتتىڭ؟ خوتۇن خەق دېگەنكىمۇ رەھىم قىلىدىغان نېمە ئەمەس، ھەممىسى ئوخشاشلا ئالۋاستىلار.

— سىلەر زادى... مېنى... مېنى...

— ھەي، سەپرايمنى ئۆرلەتمەي ماڭ دەيمەن!

مەرفۇ نېمە دېيىشنى بىلەلمەي، ھەيكەلدەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى.

— ھەي، سېنىڭ راستتىنلا خاپىغان كېسىلىڭ بار ئوخشىمامدۇ؟ يەنە قېتىپ قېلىۋاتسەن، ماڭا قارا، — دېدى ئۇ مەرفۇنىڭ بىلىكىدىن سىلكىپ تۇرۇپ، كارىۋاتنىڭ لېۋىدە ئولتۇرغان مەرفۇ، بىر غايىبانە قول گەجكىسىدىن كۈچ بىلەن ئىتتىرىۋەتكەندەك يەرگە گۈپپىدە يىقىلىپ چۈشتى. ئابلىكىم ھاجى ئۇنىڭ ئىككى چېكىسى ۋە ئالقىنىنى بىر پەس ئۇۋۇلاپ بېرىۋېتىدى. ئاستا-ئاستا ئېسىگە كەلدى.

ئادەم نېمىلەرگە كۆنمەيدۇ دەيسىز؟ ئۇ ئۆزىنى ئىتتىلدۈرۈۋاتقان نەرسە ئۈچۈن، ھەرقانداق مۇشكۈلاتلار ئىچىدىمۇ تىرىشىپ-تىرىشىپ كۆرەش قىلىدۇ. جاپا-مۇشەققەت

ئىنساننىڭ ياشاش ئىستىكىنى يوقتىۋېتەلمەيدۇ. مەرفۇ كۈندۈزى دۇكان، كېچىسى ياتاق رولىنى ئۆتەۋاتقان بۇ ئۆيگە دەردىنى ئىچىگە يۈتۈپ كۆنۈپمۇ قالدى. بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ ئۇ ئابلىكىم ھاجى ئاچچىقلاپ، سەتلەپ، تىل-تاياق سالمىسلا بۇ كۈنلىرىگىمۇ شۈكۈر دەپ، بارا-بارا يۈرىكىمۇ قېتىپ، بەك ھەسرەتلەنمەيدىغان، ئۇنداق-مۇنداق ئىشلار ئۈچۈن ياشمۇ تۆكمەيدىغان بولۇپ قالدى. دۇكاننىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئۆيدە ئولتۇرىدىغان موماي بىلەن ئورۇق، ۋىجىك كەلگەن ياش چوكاننىڭ ئۆزى ھەققىدە نېمىلەر دەيدىغانلىقىنى ئۇ بىلمەيدۇ. ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن پەرۋا قىلىپمۇ كەتمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئابلىكىم ھاجى ھىماتچى بولۇپ بەرسىلا بولاتتى. ئۇ كۈن بويى بۈلۈڭدىكى گۆش كۆتىكى بىلەن كاۋاپداننىڭ يېنىدىن نېرى بولالمايتتى.

— مەرفۇ، چاي قوي.

— مەرفۇ، كاۋاپ زىخلا.

— مەرفۇ، كاۋاپدانغا كۆمۈر چوقۇلاپ سېلىۋەت...

ئۇنىڭ كۈنلىرى مانا مۇشۇنداق ئۆتۈۋاتاتتى. دوپپا كىيگەن ياكى ياغلىق سىلىۋالغان بىرەر كىشىنى يولۇقتۇرۇپ قالسا خۇددى بىر تۇغقىنىنى كۆرگەندەك قەلبى سۆيۈنۈپ، ئۇلارنىڭ بويىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ كۆرۈشكۈسى، مۇڭداشقۇسى كېلەتتى، ئارقىدىنلا

لەسسىدە بولۇپ، ئۆزىنى دالدغا ئالاتتى. بىر كۈنى ئۇ ئۆزىنىڭ ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىنى قورقۇپ تۇرۇپ ئاغزىدىن چىقاردى. بىردەملىك جىمجىتلىقتىن كېيىن ئابلىكىم ھاجىنىڭ سۈرلۈك چىرايىغا كۈلكە يامرىدى. مەرفۇننىڭ يۈرىكى جايىغا چۈشۈپ يېنىڭ بىر تىنىۋالدى. — خۇدايىمنىڭ رەھىمىتى كەلسە ئۆلمىسەم قېرىغاندا ئەسقاتقۇدەك بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەرسەڭ ئەجەب ئەمەس مەرفۇ.

— سىلە خۇش بولسىلا...

— نېمىشقا خۇش بولمىغۇدەكمەن؟ بۇ ئۆزۈمنىڭ پۇشتىدىن، قېنىدىن بولغان بالا تۇرسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ بالغا مېنىڭ گۇمانىم يوق. — بۇ نېمە دېگەنلىرى؟

— سەن بۇنىڭغا ھەيران قېلىۋاتامسەن؟ بۇنىڭ تېگىگە يېتەلمىگەندىن كېيىن سورىسايلا قوي. رەھىمەتلىك دادامنىڭ روھى مېنى يۆلەۋاتقان ئوخشايدۇ. سەن ئۆزۈڭنى ئوبدان ئاسرا، بالا بىر قانداق بولۇپ قالدىغان بولسا مەندىن قۇتۇلالمايسەن جۇمۇ، — ئۇ ئەركىلەتكەندەك مەرفۇننىڭ بىلىكىنى يەڭگىلىگەنە بىرنى چىمدىپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئابلىكىم ھاجى ھېلىقى ئورۇق، ۋىجىك چوكان كۆز-قۇلاق بولۇپ يۈرمىگەن چاغلىرىدا مەرفۇغا «يە، ئىچ، ئارام ئال» دېگەندەك گەپلەر بىلەن كۆيۈنۈپ، قىزغىن مۇئامىلە قىلىدىغان بولدى. مەرفۇ بۇنىڭدىن قەۋەتلا خۇش بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ سارغىيىپ كېتىۋاتقان چىرايىغا خېلى قان يۈگۈرۈپ، كەيپىياتمۇ جانلىنىپ قالدى. مۇھەببەت ئۇنىڭغا ئۈمىد، ئىشەنچ، كۈچ-قۇۋۋەت ئاتا قىلىۋاتاتتى.

ئۇنىڭ ئاي كۈنى توشا-توشماي كۆزى يورۇدى. بالا قىز ئىدى. «بىتەلەي سۇغا كەلسە ئاللا كۈدىن يا كېتىپتۇ» دېگەندەك، ئابلىكىم ھاجى شۇ كۈندىن تارتىپ مەرفۇغا ئىسسىق چىراي ئاچمىدى. مەرفۇ بۇنىڭدىن بوغۇقۇپ كېتىۋاتاتتى، كۈندىن-كۈنگە كۈچىيىۋاتقان ئانىلىق مېھرى بىلەن پۈتۈن ئۈمىدىنى بالغا بېغىشلاپ ئۆتۈشكە باشلىدى. ئەمدى ئۇ يالغۇز سىراپمۇ قالمايدۇ. بىر جان ئۇنىڭ باغرىدا، ئىللىق قۇچقىدا ئۇنىڭغا مەدەت بېرىپ پىلتىڭلاپ تۇرماقتا ئىدى.

بىر كۈنى كەچتە ھېلىقى ئورۇق، ۋىجىك چوكان ئابلىكىم ھاجى بىلەن قاتتىق جاڭجاللىشىپ قالدى. مەرفۇ ئۇلارنىڭ جېدەل-ماجراسىغا بالا بىلەن ئۆزىنىڭ سەۋەبىچى بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندى.

— سەن بەك ئالدامچىكەنسەن، — دەيتتى ھېلىقى چوكان ئۆز تىلىدا ۋارقىراپ-جارقىراپ، — ئۇ ئايلاڭزىنى يولغا سېلىپ قويمەن دېگەندىكى، قېنى؟ مۇشۇ چاقىچە گەپ قىلمايسەن، ئۇ تۇغدى، ئېيتە، بالاڭزىنىڭ دادىسى كىم؟ — مەن، مەن! مەن بولماي كىم بولاتتى؟

— ئالدامچى، سەن مېنى ئالداپسەن. ئەمدى ماۋۇ بالاڭنى قانداق قىلسەن؟ — ئايال شۇنداق دەپ ئىككى ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالىنى ئالدىغا ئىتتىرىپ چىقاردى.

— بۇ مېنىڭ بالام ئەمەس. ئۇنىڭ دادىسىنى سەن ئوبدان بىلسەن، مېنى ئالدىغان سەن!

— توختاپ تۇر، سېنى ئەرز قىلمەن، سولتىۋېتىمەن!
— ھەددىڭ ئەمەس، سولاقتا ئۆزۈڭ يېتىپ قالارسەنمىكىن.

ئابلىكىم ھاجى شۇ ئاچچىقىدا ئىشكىنى زەردە بىلەن بىرنى تېپىپ ئېچىپ، سىرتقا بوراندەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى. ئۇ ئۇدۇل شىنجاڭلىق سودىگەر دوستلىرىنىڭ تۇرار جايغا باردى.

— ھەي پىچاقچى، سېنىڭمۇ بېشىڭغا كۈن چۈشىدىغان چاغ كېلىدىكەن-ھە؟ — دېدى ئاغىنىسى ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، — ئۆز ۋاقتىدا ھەر قانداق ئىشنى قىلىشتىن باش تارتمايتتىڭ، تېخى ئاۋۋال ئۆيىنى، كېيىن ئىگىسىنى ئېلىپ ئوينىتىپ يۈرگەن سەن ئىدىڭ، مانا ئەمدىلىكتە ھى... ھى... ھى...

— بولدى، نېمىگە ھىجىيسەن؟! — دېدى ئابلىكىم ھاجى چىچىلىپ، — سەنمۇ نېمە ئىشلارنى قىلمىغان، ئۇ ۋاقىتتا بىز ئۇ يامان، بۇ ياخشى دەپ ئايرىپ ئولتۇرمىغانكەنمىز، شۇنداق ئەمەسمۇ، مەنمۇ ئوقەت غېمىدە ئۇنىڭ ئۆيىنى ئىجارىگە ئالدىم، كېيىن مەست بولۇپ يېتىپ قالغىنىمدا ئۇنىڭ شەيتىنى مېنى ئازدۇردى. شۇنىڭدىن بۇيان ئۇنىڭدىن قۇتۇلالماي كېلىۋاتىمەن، ئۇ مېنىڭ نەرمىگە ئامراق بولۇپ قالغاندۇ-ھە؟ ھەي، ئەخمەق خوتۇنلار! سىلەر شۇنداق گالۋاڭ كېلىسىلەر، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزغا پۈتلىكاشاڭ بولسىلەر، ھۇ ئازدۇرغۇچى شەيتانلار!

— ھەي پىچاقچى، مەست بولۇپ قالغان ئوخشىماسەن؟ بىردەمدە ئاياللارنى سۆكۈپ كەتتىڭمۇ. ئۆز ۋاقتىدا بىرگە قانائەت قىلماي يەنە بىرنى ياندىدىڭ، ئەمدىلىكتە، ھەي... ئېيتە، ئەمدى قانداق قىلماقچىسەن؟

— بىرنى يۇرتقا يولغا سېلىپ قويىمەن، يەنە بىرى ئۆيىنىمۇ، دۈكىنىنىمۇ پۈككىنىغا تېڭىۋالسۇن، مەن باشقا ئىش قىلمەن. ھازىر كاۋاپچىلىق قىلىدىغانلارمۇ كۆپىيىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىز خەقمۇ ئۆزىمىزنىڭ ئىززىتىنى ئۆزىمىز قويمىدۇق. شۇنىڭغىمىكىن ئوقىتىم تازا يۈرۈشمە يۋاتىدۇ. يەنە ئىككى-تۆت تەڭگە تېپىۋالسام، شىنجاڭغا كېتىپ چوڭراق بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتايلىمىكىن دەيمەن.

— ھە مۇنداق دە، ئۆزۈڭنىڭمۇ خېلى پىلانىڭ بار، ھەممە قازاندا قايناپ، ئەقلىڭنى خېلى پىشۇرۇۋاپسەن جۈمۈ. ئۇنداقتا ئىشنى خوتۇنلارنى يولغا سېلىشتىن باشلايدىكەن سەن-دە، ئۇلار ئۇنامدۇ؟

— ئۇنىمايدىغانغا ھەددىمۇ.

— بالىلىرىڭنى قانداق قىلسەن؟

— بالىلىرىڭ دەيسەنغۇ؟ بالاڭ دېگىنە، چەككەن ناسۋاللىرىڭ مېڭەڭنى ئىشلىمەيدىغان قىلىپ قويۇۋاتامدۇ، نېمە؟ مېنىڭ بىرلا بالام بار، ئەپسۇس، ئۇ قىز بولۇپ قالدى.

شۈگمۇ ئانا-بالا ئىككىسىنى تېزىرەك يولغا سېلىۋەتمەسم بولمايدۇ. ئانىسى ئەمدى ماڭا بۇرۇنقىدەك ئىش قىلىپ بېرەلمەيدۇ. قىزىم ئۆز يۇرتىمىزنىڭ توپىسىنى ئويىناپ چوڭ بولسۇن، كېيىنچە قىز تاپقاننىڭ جاجىسىنى تارتىپ قالماي يەنە. ھەممە ئىش بىز بىلەنلا كەتسۇن. بىز قىلغان گۇناھلارنى زېمىن كۆتۈرگەن بىلەن ئۇ يەرلەردىكى كىشىلىرىمىز كۆتۈرەلمەيدۇ. ھەتتا بەزى ئىشلىرىمىزنى ئەقلىگمۇ سىغدۇرالمىدايدۇ. شۇڭا، خوتۇنۇمنىمۇ، بالامنىمۇ مۇشۇنچىلىك ۋاقتىدا يولغا سېلىپ قويىمىسام، ئەتە-ئۆگۈن ئۇلارمۇ... ھەي... ھەر قانچە ئەسكى بولساممۇ بۇنىڭغا قاراپ تۇرالمىمەن. ئۇلار نېمە بولسا ئۆزىنىڭ جايىدا بولسۇن. ئۆلمىسەم بىر كۈنى ئۇلارنى تېپىۋالىمەن.

3

ئىشك جالاقىدە ئېچىلىپ، ئۆي ئىچىدىن ئۇزۇن چاچلىرى چۈۋۈلۈپ، قالايمىقان يېپىلىپ كەتكەن بىر ئايال سىرتقا ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ نەچچە قەدەم نېرىغا بېرىپلا گۈلۈپىدە يىقىلىپ چۈشتىيۇ، يەنە چاققانلىق بىلەن ئۆملىگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ، «ئادەم بارمۇ!» دەپ ۋارقىرىغان پېتى ئالدىغا قاراپ يۈگۈردى. كەينىدىن قوغلاپ چىققان ئەر خۇددى قوزغا تاشلانغان ئاچ يولۋاستەك ئېتىلىپ كېلىپ، ئايالنىڭ چېچىدىن قاماللاپ، دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە، ئۆي ئىچىگە ئېلىپ كىرىپ، يەرگە كېرەكسىز نەرسىنى تاشلىغاندەك پالاقىدە ئاتتى. ئارقىدىنلا غەزەپ بىلەن:

— ئۈنۈڭنى ئۆچەر، گەپ ئاڭلىمايدىغان قانجۇق! — دەپ ۋارقىرىدى. ئايال سول قولىنىڭ چىمچىلاق بارمىقىنى روباشكىسىنىڭ ئېشىكى بىلەن يۆگەپ چىڭ تۇتۇۋالغان ھالدا يەردە ئۇياندىن-بۇيانغا دومىلايتتى. «ۋاي ئادەم بارمۇ، مېنى قۇتقۇزۇڭلار، ۋايجان، مېنىڭ بالام قېنى، مەن بالامنى كۆرۈۋالاي، ۋايجان، ۋاي قولۇم!» دېگىنىچە ئادەمنىڭ ئىچىنى سىيرىۋەتكۈدەك دەرىجىدە ئۇن قويۇپ يىغلاۋاتاتتى.

— ھەي قېلىن قانجۇق! ماڭا چاپلىشىۋېلىپ جېنىڭنى بۇنداق قىيىنغىچە، چىرايلىقچە كەت دېگەندىن كېيىن كەتسەڭ بولمامدۇ. تۈرە ئورنۇڭدىن، زادى كېتەمسەن، كەتمەمسەن؟ — ئەر شۇنداق دېگىنىچە ئايالنىڭ چېچىدىن تۇتۇپ ئورنىدىن تۇرغۇزۇشقا تەمشەلدى. مەرفۇننىڭ چېكىسىدىن، ئېغىز-بۇرۇنلىرىدىن ۋە سول قولىدىن شۇرقىراپ ئېقىۋاتقان قان ئېتەكلىرىنى بويلاپ يەرگە يېپىلىۋاتاتتى.

— جاۋاب بېرە، زادى كېتەمسەن-كەتمەمسەن؟ بۈگۈن ئېنىق بىر نېمە دېمەيدىغان بولساڭ مەشەدىلا سويۇۋېتىمەن! — دېدى ئەر گۈلدۈرمامىدەك ئاۋاز بىلەن ۋارقىراپ، مەرفۇ كۆزىنى يۈمدى. يېرىلغان لەۋلىرى مۇشتۇمدەك ئىشىغان، قانغا بويالغان يۈزىدىن چىرايى پەرق ئەتكۈسىز بولۇپ قالغانىدى. ئەر ئۇنى يەنە سىلكىدى-دە، شارىتىدە بۇرۇلۇپ، گۆش چانايدىغان كىچىككەنە كۆتەك ئۈستىدىكى پالتىنى قولغا ئالدى. مەرفۇننىڭ

بېشى ئاستا-ئاستا بىر يانغا قىسىپ قالدى. ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ چىپىدە توختىغانىدى. نەزەر قولىدىكى پالتىنى زەردە بىلەن پىرقىرتىپ تاشلىۋېتىپ، قىر قىراپ يىغلاۋاتقان بالىنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇ بالىنى قولغا ئېلىپ ئاستا باغرىغا بېسىپ پەپلىگىلى تۇردى. بالا كىچىككىنە بۇدۇرۇق قوللىرى بىلەن دادىنىڭ بويىغا گىرە سېلىپ، ئسە دەپ-ئسە دەپ يىغلاپ، بىردەمدىن كېيىن خۇددى دەردەمەن چوڭ ئادەملەردەك ئېغىر بىر تىنىدى-دە، ئاستا-ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى. ئابلىكىم ھاجى بالىنى پەم بىلەن ياتقۇزۇپ قويۇپ، ئۇنىڭ ئۇ يەر-بۇيەرلىرىنى ئىزدەشتۈرۈپ يۈرۈپ، دورا قۇتسى بىلەن بىر بولاق تېڭىق داكىسىنى تېپىپ چىقتى. مەرفۇ تېخىچە ھوشسىز ياتاتتى. ئۇ مەرفۇنىڭ يېنىدا زوڭزىيىپ، ئۇنىڭ قان تامچىپ ئېقىۋاتقان چىمچىلىقىغا قارىدى-دە، تېنى شۈركۈنۈپ كەتتى. كىچىكىدە ئۇ دادىسىنىڭ قۇشخاندا بىرەر يۈزدەك قوينى قاتىرىسىغا چۈشەپ، سېمونت ئېرىقچىسىنىڭ ئىچىگە قويلارنىڭ بېشىنى توغرىلاپ، بىر-بىرلەپ شارتىلدىتىپ بوغۇزلىغىنىنى تولا كۆرۈپ، يۈرىكى قاتقان. شۇڭا، قاندىن قوزقايتتى. ئۇ ھېلىراقتا ئاچچىقىغا پايلىماي مەرفۇنى سۆرەپ ئەكىلىپ، ئۇنىڭ شۇنچە نالە بىلەن يالۋۇرۇشىغىمۇ، قورقۇپ چىرقىراپ كېتىۋاتقان بالىنى شىپى كەلتۈرۈشىگىمۇ قارىماي، گۆش چانايدىغان پالتا بىلەن ئۇنىڭ چىمچىلاق قولىنى گاچچىدە چانئۆتەتكەندى.

3-باب

ئۇ ئانا ئەمەسىمۇ؟!

ئۇلار چۈشكەن پويىز قۇمۇل تەۋەسىگە كىرگەندە مەرفۇنىڭ يۈرىكى سېغىنىش ۋە ھاياجاندىن دۈيۈلدەپ سوقۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىغا ئسسىق بىر ئېقىم تازاپ، كۆزلىرىگە غىللىدە ياش كەلدى. ئۈچ يىلنىڭ ئالدىدا مۇشۇ يولدىن ئىچكىرىگە قاراپ ماڭغانىدا ئۆزىدە بۇنداق ئالامەتلەر كۆرۈلمىگەندى. ئۇ پويىز دېرىزىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ سىرتقا توپىماي قارايتتى. بۇ يەرنىڭ ئادەملىرى ئۇنىڭغا ناتونۇش بولسىمۇ، خۇددى ئۇرۇق-تۇغىنىدەك شۇنداق مېھرى ئسسىق، يېقىملىق كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇلار پويىز بىلەن يەنە بىر كېچە يول يۈرۈپ بۇ چوڭ شەھەرگە يېتىپ كېلىشتى ۋە ئۈچ يىلنىڭ ئالدىدا چۈشكەن بۇ مېھمانخانغا كېلىپ ئورۇنلاشتى. ئاھ، شىنجاڭ! دەۋەتتى مەرفۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئۆز-ئۆزىگە، ئەتسى ئەتگەندە ئابلىكىم ھاجى چالا-پۇچۇق ناشتا قىلىپلا قىزىنى قۇچىقىغا ئېلىپ، سۆيۈپ ئەركىلەتكەندىن كېيىن مەرفۇغا قاراپ، — بىرەيلەن بىلەن سودىلىشىدىغان ئىشىم بار ئىدى، ناۋادا كەچ بولۇپ قېلىپ، قايتىپ كېلەلمىسەم يولۇمغا

قارىما، — دېدى سالقىن كەيپياتتا، ئۇنىڭ روھىي ھالىتى بىر خىل تەشۋىشلىك كۆرۈنەتتى. بالا ئىشىك تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتقان دادىسىنىڭ كەينىدىن يوغان قارا كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ قاراپ تۇراتتى. ئىشىكنىڭ تۇتقۇچىغا قولىنى ئۈزىتاي دەپ تۇرغان ئابلىكىم ھاجى شاققىدە كەينىگە ئۆرۈلۈپ بالغا قارىدى. بالا تاپتاڭلاپ يۈگۈرۈپ كېلىپ ئۇنىڭ بويىغا گىرە سېلىپ، سۆيۈپ كەتتى. بۇدۇرۇققىنا قول، يۈمران لەۋ، سۈت پۇراپ تۇرغان ئىللىق تىنىق ئۇنىڭ تېنىگە ئۇسسىق بىر ئېقىمنى تارالدۇرۇپ، قەلبىنى سۆيۈندۈرۈۋەتتى. ئۇ بالىنىڭ پېشانىسىگە يېنىش-يېنىشلاپ سۆيۈپ، قىيامسلىق نەزەرىدە بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن بالىنى قويۇپ ماڭدى. مەرفۇ دادا-بالا ئىككىلەننىڭ بۇ خىل كۆرۈنۈشىدىن خۇشال بولغاندەك بولسىمۇ كاللىسىدىن ئۇ بۈگۈن باشقىچىلا كۆرۈنىدىغۇ؟ كەچ قالسام يولۇمغا قارىما دېگىنى نېمىسى؟ دېگەن خىياللار ئۆتۈپ بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئابلىكىم ھاجى يېقىندىن بۇيان كەم سۆز، ھاراققا ئۆزىنى ئۇرۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالغانىدى. مەرفۇنىڭ جاراھەتلىرى ساقىيىپ ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن ئۇ يۇرتقا بارىمىز دەپ ئانا-بالا ئىككىسىنى ئېلىپ يولغا چىققانىدى. يول بويى بالىسىنى ئانچە-مۇنچە ئەركىلىتىپ قويغاندىن باشقا ئۇنىڭ چىرايمۇ ئېچىلمىدى. مەرفۇ بۇنى سودىسى يۈرۈشىگە ئىلگىرى ئۈچۈن شۇنداق بولغاندۇ دەپ ئويلاپ كەلگەنتى. ھازىرمۇ يەنە شۇنداق ئويلىدى. مانا كەچمۇ بولدى، مەرفۇ ھە دېگەندە ياتاقنىڭ ئىشىكىگە ئىنتىزارلىق بىلەن قارايتتى. لېكىن، ھېچ تىۋىش يوق. ۋاقىت يېرىم كېچىدىن ئاشتى. تاڭمۇ ئاتتى. يەنە بىر كۈن، ئىككى كۈن ئۆتۈپ كەتتى. ئابلىكىم ھاجىدىن تېخىچە دېرەك يوق. «مەرفۇ، مۇشۇ خەت بىلەن سېنى ئۈچ تالاق قىلدىم، ئەمدى مېنى ئىزدىمە، بالىنى يۇرتقا ئاپىرىپ ئانامغا بېرىۋەت. مەن ئۇلارغا خەۋەر قىلىپ قويمەن. خىراجىتىڭ ئۈچۈن يېنىمدا بارىنى قويۇپ قويدۇم، يەنە بىر جىكىلەپ قوياي، بالىنى ئانام باقسۇن، شۇ يەردە ئوبدان چوڭ بولىدۇ. ئۇ قىز بالا، كېيىنچە چوڭ بولغاندا ساڭا ئوخشاش ئۆيىنى تاشلاپ چىقىپ كېتىدىغان ئەخمەقلەردىن بولۇپ قالمىسۇن، خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي...» ھاجى پىچاقچىنىڭ مايماق-سايماق يېزىلىپ، چوڭ سومكىنىڭ يان يانچۇققا سېلىپ قويۇلغان يېرىم بەتچە خېتى ھەممىگە جاۋاب بەردى. ئابلىكىم ھاجى مەرفۇنى مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن تاشلاپ كەتكەنىدى.

— ياق، ياق، بۇ مۇمكىنمۇ؟! — دەپ جان-جەھلى بىلەن توۋلاپ كەتتى مەرفۇ. ئۇ تېخىچە بۇ رېئاللىققا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. بۇنىڭ يالغان بولۇپ قېلىشىنى، ئابلىكىم ھاجىنىڭ ئىشىكتىن ھازىرلا كۈلۈپ كىرىپ كېلىپ، بالىنى باغرىغا بېسىپ ئەركىلىتىشىنى، يەنە ئۈچ كۈنلۈك سەپەرنى بىرگە بېسىپ، ئاتا-ئانىنىڭ ئالدىغا بىللە كىرىپ ئەپسۇس سورىشىنى، جېنى بىلەن ئۈمىد قىلاتتى. لېكىن، رەھىمسىز رېئاللىق ئۇنىڭ بۇ ئۈمىدىنى ياۋۇزلۇق بىلەن يوققا چىقاردى. ئاھ، جېنىم بالام! تىرىك يېتىم بالام، ھۇ، ھۇ... مەرفۇ نېمە ئىش بولغىنىنى بىلمەي قورقۇمسىراپ تۈگۈلۈپ تۇرغان بالىنى باغرىغا بېسىپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭ قولىدىكى ھېلىقى خەت كۆز يېشى بىلەن نەملىنىپ

تېتىلىپ كەتكەندى. ئۇ شۇ ھالەتتە قانچىلىك ۋاقىت ئولتۇرغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. پەقەت قۇچىنىدا قاچانلاردىدۇر ئۇخلاپ قالغان بالىنىڭ ئويغىنىپ نان يەيمەن دەپ قەغىش قىلىشىدىن ئاندىن ئېسىگە كەلدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ھەممىدىن كۆڭلى بىراقلا سوۋۇپ، ئىچكى دۇنياسى قاراڭغۇلۇققا ئايلانغانىدى. لېكىن ئۇ ئەمدى يالغۇز ئەمەس، قۇچىقىدا بىر جان ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ تۇرماقتا. ئۇ ئانا، ئۇنىڭ قەلبىدە يېڭىباشتىن يەنە بىر نەرسىگە تارتىشىش، ئىنتىلىشتەك غايىبانە بىر كۈچ پەيدا بولۇۋاتاتتى. مانا بۇ كۈچ ئۇنى قانداقلا بولمىسۇن ياشاشقا، قەيسەر بولۇشقا ئۈندىمەكتە. مەرفۇ ئەمدى يىغلىدى. يۈرىكىمۇ قاتتى. بىراق، بالىسى تۇرۇپ-تۇرۇپ دادىسىنى سوراپ ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئېزەتتى. ئۇ نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ ھازىرلا بىر يەرگە بارىدىغاندەك تەخلەپ قوياتتى. لېكىن، دەماللىققا نەگە بېرىشنى، نېمە ئىش قىلىشنى بىلمەي ئولتۇرغان جايدا قېتىپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئاھ، جېنىم بالام، بىز ئەمدى نەگە بارىمىز؟ چوڭ ئانا، چوڭ داداڭنىڭ ئالدىغا مەن قايسى يۈزۈم بىلەن بارىمەن؟ ئۇلار مېنى ھەرگىز كەچۈرمەيدۇ. مېنى تونۇمايدىغانلىقىنى ھەممىگە جاكارلاپتۇ. خۇدايىمنىڭ مەندەك ئازغان گۇناھكار بەندىسىگە ئىچى ئاغرىمىسۇن سەندەك نارەسىدىگە ئىچى ئاغرىسا بولاتتى...

2

مەرفۇ شەھەرنىڭ دوقمۇشىدىكى بىر ئاشخانىدىن ئىش تاپتى. ئەمدىلا ئايىغى چىققان بالا ئانىسىنىڭ ئەتراپىدا تەمتلەپ يۈرەتتى. كۈندۈزى ئاشخانىدىكى ئىشلارنىڭ ئالدىراشلىقىدىن مەرفۇنىڭ بالىنى قولغا ئېلىپ بىردەم-يېرىم دەم ئەركىلىتىپ قويغۇدەكمۇ ۋاقتى چىقمايتتى. بالىسىنىڭ قىيىنلىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ مەرفۇنىڭ يۈرىكى ئېچىشاتتى. لېكىن ئۇ ھەممىگە چىداشقا مەجبۇر ئىدى. بىر ئايدىن كېيىن ئاشخانا خوجايىنى مەرفۇنى بالىسى بىلەن كۆڭۈلدىكىدەك ئىشلىيەلمەيدىكەن، دېگەن گەپ بىلەن قايتۇرۇۋەتتى. ئۇ بالىنى كۆتۈرۈپ كوچا ئارىلاپ ئىش ئىزدىدى. قۇچىقىدا بالىسى بار ئايالنى ھېچكىم ئىشلىتىشنى خالىمىدى. قىشنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە ئابلىكىم ھاجى قويۇپ قويغان پۇل پاك-پاكىز تۈگىدى. ئانا-بالا ئىككىسىنىڭ كۈنى سوغۇق ھۇلاپ تۇرىدىغان ئەرزان ياتاقتا بىر ۋاخقا بار، بىر ۋاخقا يوق قاتتىق-قۇرۇق تاماق بىلەن ئارانلا ئۆتۈۋاتاتتى، مانا بۈگۈن ئۈمۈ يوق، قار-مۇز بىلەن تېپىلغاق بولۇپ كەتكەن شەھەر كۆچىلىرىدا مەرفۇ بالىنى كۆتۈرۈپ، مەقسەتسىز ھالدا ئەتتىگەندىن كەچ كىرگۈچە ئايلىنىپ يۈردى. ئاچلىق، سوغۇق ۋە ھارغىنلىق ئۇنى پۈتۈنلەي ھالىدىن كەتكۈزگەندى، قورسىقى ئېچىپ كەتكەن بالا ئانا، نان، دەپ مەرفۇنىڭ كۆزلىرىگە تەلمۈرەتتى. بالىنىڭ سوغۇقتا كۆكرىپ كەتكەن مەسۇم يۈزلىرى، ئاچلىقتىن ئولتۇرۇشۇپ، بېچارىلىك چىقىپ

تۇرغان كۆزلىرى ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئىزەتتى. ئانا ئۆزىنىڭ ھالى ئايداندا قېلىپ قالغان چىدىمىدى. « ئانا، قورسىقىم ئاچتى، نان يەيمەن! » بۇ ئىدا ئۇنىڭ ئىچ باغرىنى ۋازىلدىتىپ كۆيدۈرۈپ، يۈرىكىنى خۇن قىلاتتى. ئۇ مۇشۇ ھالدا، ئاۋات بازارنىڭ ئۆتكۈنچىلەر كۆپ بىر كوچىسىغا كېلىپ توختىدى. ئۇنىڭ ئېرىراقىدا ئىككى پۈتى تىزىدىنلا يوق بىر ئادەم داق يەردە ئالدىغا بىر كونا خالتىنى قويۇپ، دەرەخ قوۋزىقىدەك چاك-چاك بولۇپ كەتكەن قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئۇيان-بۇيانغا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىشىلەرگە ئىلتىجا بىلەن يېلىنىپ-يېلىنىپ دۇئا قىلاتتى. مەرفۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۆتكەن-كەچكەنلەر ئۇ ئادەمنىڭ ئالدىغا تاشلىغان پارچە پۇللار ئاستا-ئاستا كۆپىيىۋاتاتتى. خالتىنىڭ بىر چېتىدە يەنە بىر قانچە پۈتۈن ۋە پارچە نانلار تۇراتتى. بۇنى كۆرگەن بالا دەرھال نانغا ئىنتىلدى. ھېلىقى ئادەم ئۇلارغا كۆزىنى چەكچەپتى بىر قارىۋېتىپ، خۇددى ئۇلاردىن قىزغانغاندەك خالتىسىنىڭ چېتى-چۆرىلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قويۇپ يەنە دۇئاغا قول كۆتۈردى. ئۆتكەن-كەچكەنلەر ئۇلارغا تەئەججۈپلىنىش بىلەن قاراپ-قاراپ قويۇپ ئۆتۈپ كېتىشتى. ئىست، مەرفۇ ئۇلارغا ھېلىقى ئادەمگە ئوخشاش قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئىلتىجا بىلەن دۇئا قىلسۇنمۇ؟ ئۇ شۇنداق قىلاي دېدى، قولى ئۆزىگە بويسۇنمايتتى. بالا تىلەمچىنىڭ ئالدىدىن ئالغان بىر بۇردا ناننى ئاچكۆزلۈك بىلەن يەپ تۈگەتتى-دە، يەنە تىلەمچىنىڭ ئالدىدىكى خالتىغا قاراپ ئىنتىلدى... مەرفۇ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ ئۈلگۈرەلمەيتتى. ئۇ ئەمدى بۇ يەردىن ئاستا قوزغىلىپ، ماغدۇرسىز قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ ئاۋاتلىشىپ كەتكەن كىچىلىك بازاردىكى كاۋاپچىلارنىڭ ئالدىدا چۆرگىلەپ يۈردى. بىر قانچە كاۋاپ دۇكانلىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرى بارلىقىنى ئېيتىپ، ئىشلەپ قېلىشىنى ئۆتۈندى. لېكىن، قولىدا بالىسى بولغان بۇ ياش چوكانچاقنى ھېچكىم ئىشلىتىشى خالىمىدى.

3

— بۇنداق جېنىڭىزنى قىناپ يۈرگۈچە، — دېدى ياغلىق، پايپاق، سومكا دېگەنگە ئوخشاش ئۇششاق-چۈششەك لازىمەتلىكلەرنى ئالدىغا يېيىۋېلىپ، سېتىقچىلىق قىلىدىغان ئالتۇن چىشلىق، قىرىق ياشلار ئەتراپىدا كۆرۈنىدىغان قارامۇتۇق بىر ئايال مەرفۇغا ئېچىنغان ھالدا، — ياش بولغاندىن كېيىن بىرەر ئىش ئوقەتنىڭ كويىنى قىلىشىڭىز بولمامدۇ؟ ئۆزىڭىزمۇ تازا بوشاڭ چوكان ئوخشايسىز، بولمىسا بۇ شەھەردە سىزدەك ياش چىڭگىلەكلەر بۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالمايدۇ.

— قانداق قىلىمەن ھەدە، — دېدى مەرفۇ كۆزىگە غىللىدە ياش ئېلىپ تۇرۇپ، — ئىشقا تېپىلىدىكەن، لېكىن بالامنى كۆرۈپ، قانچىلىك ئىش قىلىپ بېرەتتى دېگەننى قىلىشىپ ھەممىسى مېنى رەت قىلىشتى. بىرەر يەردە بالا باقايمىكىن دېسەم، ئۇمۇ ئەپلەشمىدى، مەن كىشىلەرگە شۇنداق ئەسكى كۆرۈنۈپ كېتەمدىغاندىمەن،

ھېچ ئوقىمىدىم... — يۇرتىڭىزغا كېتىشكە يۈزىڭىز بولمىسا بىرەر ئىشنىڭ ئېيىنى تاپمىسىڭىز بولمايدۇ. نېمىگە ئىلاج يوقكەن؟ ئىلاج دېگەن تېپىلىدۇ. بۇ شەھەردە نېمە ئىشلارنى قىلغىلى بولمايدۇ دەيسىز؟ سىزنىڭ دوپپامدەك شەھەرلىرىڭىز، قىلدىن قىيىق كەتكەننى كۆتۈرەلمەي ئادا-جۇدا بولۇپ كېتىدىغان ئادەملىرىڭىز بۇ يەردە بولمىغاندىكىن، ئۆزىڭىز بىر يولنى تاللاڭ، جان بېقىش ئۈچۈن قانداق ئىشنى قىلىسىڭىز بولۇپرىدۇ، ئىشقىلىپ، ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويمىسىڭىزلا بولىدۇ. بىر ئەرنى دەپ ئۆيىدىن قېچىپ چىققان گۇناھىڭىز بارئىكەن شۇ، شۇنىڭغا ئۆزىڭىزنى مۇشۇنچىۋالا تاشلىۋېتەمسىز؟ — دېدى مەرفۇننىڭ دەرد-ئەلىمىنى ئاڭلىغان قارامۇتۇق ئايال ئەمدى ئۇنىڭغا رەسمىي كۆڭۈل بۆلگەن ئاساستا يول كۆرسىتىپ، — ھازىرقى زاماننىڭ ئەرخەقلىرىدىن ئىت-ئېشەك ياخشىراق بولۇپ قالدى. سىز ئۇ ھايۋانغا نېمىدەپ ئىچكىزنى ئۇۋۇتۇپ يۈرىسىز؟ ئۇنىڭغا تارتىشماڭ ئەمدى. تېخى ئۇنى ئىزدەيمەن دەۋاتقىنىڭىزنى. مەدەك ئادەم بولىدىغان بولسام... ھەي، بولدى. قويۇڭ، مېنىڭ گېپىمگە كىرسىڭىز، بالىنى بىرەرگە بېرىۋېتىڭ، چوڭ بولغاندا تېپىشۋالسىلەر، بالىنىڭ ھەقىقەت بەش-ئون تەڭگە ئېلىپ، ئۆزىڭىزنى تۈزەشتۈرۈۋالسىز، ئۇ چاغدا سىزنى ئىندەككە كەلتۈرۈۋالسام دەيدىغانلار چىقىدۇ. ئۇنى قىلىسىڭىزمۇ بولىدۇ، دەسمايە سېلىپ، ماڭا ئوخشاش تىجارەت قىلىسىڭىزمۇ بولىدۇ. مانا، ئىلاج دېگەن تېپىلامدىكىن؟ — نېمە؟ — مەرفۇ ئورنىدا داڭقىتىپ تۇرۇپلا قالدى. بىر ئازدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ، گويا ھازىرلا بىرى ئۇنىڭ قولىدىن بالىنى تارتىپ ئېلىپ كېتىدىغاندەك، بالىنى چىڭ قۇچاقلغىنىچە ئۇ ئايالنىڭ قېشىدىن بېرى كەتتى.

مەرفۇ ئەتىگەندىن بېرى بالىنى كۆتۈرۈپ كوچا ئارىلاپ يۈرىدۇ. ئانا-بالا ئىككىلەرنىڭ ئاغزىغا گىياھ سالماي يۈرگىنىگە ئون نەچچە سائەتتىن ئېشىپ كەتتى. ئۇ مۇشۇنداق كوچا ئارىلاپ كېلىپ، ھەر كۈنى ئوخشاشلا قايناق بازار بولۇپ تۇرىدىغان بۇ جايىنىڭ ئوڭ قول تەرىپىدىكى ئۇزۇن، تارغىنا بىر كوچىسىغا كىرىپ، ئەڭ چىتىدىكى ئاشخانىنىڭ ئالدىدا توختىدى. ئۇ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ بېقىپ، ئاستاغىغا كىرىپ، بولۇڭدىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. كۈتكۈچى يىگىت چاققانلىق بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا بىر پىيالە چابىنى قۇيۇپ، نېمە يەيدىغانلىقىنى سوراپ ئىچكىرىگە: «مېھمانغا بىز چىنە، ئۈگرە!» دەپ مەلۇم قىلىپ قويۇپ، باشقا خېرىدارلارنىڭ ئالدىغا كەتتى. ھايال ئۆتمەي ئۇنىڭ ئالدىغا بىر چىنە ئۈگرە كەلتۈرۈلدى. ئانا-بالا ئىككىسىنىڭ ۋۇجۇدىغا كىچىككەنە جان كىرگەندەك بولدى. قۇچاقتىكى بالا ئالدىدىكى بىكار بولغان چىنىگە تەلمۈرۈپ تۇراتتى. كۈتكۈچى ئورنىدىن تېخىچە قوزغالمىغان بۇ خېرىدارغا ھەيرانلىق، نارازىلىق ئەپتى بىلەن قاراپ تۇراتتى. مەرفۇ ئۇنىڭ كۆزىدىن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك بىر ھالەتتە ئورنىدىن تۇرۇپ، قازان بېشىدىكى ياشقا چوڭراق كەلگەن ئۈستامنىڭ قېشىغا بېرىپ بىر نەرسىنى دېيەلمەي ئاغزىنى ئۆمەللەپ تۇرۇپ قالدى. ئۈستام بۇ ھالنى كۆرۈپ، غۇژۇدە ئاچچىقى كەلدى-دە: «...»

— ھە خېنىم، بۇ ئاشنى دۇئاغا ئىچتىم دېيەلمە يۇتاما؟ — دەپ ۋارقىرىدى.

— ئوبدان ئاكا، مۇشۇ بالامنىڭ قورسقى... —

— بىلىمەن، بۇ بازاردا سەندەك دايشاق خوتۇنلار خېلى بار. بالىنى تالادىن تېپىشىپ، ئاخىرىدا باقالماي مۇشۇنداق خار قىلىشىلەر، ناشايان ئىشلارنى قىلىشىپ، شەنى بۇلغايدىغان شەرمەندە پاسكىنىلار! ماڭ جۇگۇ، ئالدىمدا بېزىرىپ تۇرماي!

مەرفۇغا يەر قاتتىق، ئاسمان يىراق بولۇپ، نومۇس كۈچىدىن ئۆزىنى ئاشخاننىڭ سىرتىغا ئوقتەك ئاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزىگە ھېچنەمە كۆرۈنمەيتتى، ئۇ ئۆزىمۇ بىلمەي ھېلىقى يايىمچى ئايالنىڭ يېنىغا كېلىپ قالدى. ئايال ئۇنىڭغا: — ھە، مېنىڭ دېگەنلىرىم راستمىكەن، دېگەندەك مەندە غالىبلارچە قاراپ تۇراتتى. مەرفۇنىڭ ئەمدى ئىلاجسىز قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئىلگىرى كۆرسەتكەن مەسلىھەتنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى. مەرفۇ بۇدا ئۇنىڭ گەپلىرىنى جىمىدە تۇرۇپ ئاڭلىدى.

كەچ كىردى، يايىمچى ئايال نەرسە-كېرەكلىرىنى مەرفۇغا تاشلاپ قويۇپ نەگىدۇر يوقالدى. ئۇ بىردەمدىلا بېشىغا ئاق شاپاق دوپپا كىيگەن، ئۇزۇن سېرىق تاشلىق جۇۋىسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈۋالغان بىر دارازىنى باشلاپ كەلدى. مەرفۇ بۇلارنى كۆرۈپ، ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى-دە، قۇچقىدىكى ئۇخلاپ ياتقان بالىنى بىر ۋەھشى مەخلۇق يۇلۇپ ئېلىپلا يالماپ كېتىدىغاندەك باغرىغا چىڭ بېسىۋالدى. ئۇنىڭ كاللىسىدا بىر قورقۇنچلۇق خىيال ئەكس سادا پەيدا قىلىپ، قۇلاق تۈۋىدە ھەيۋەتلىك گۈلدۈرماما ئاۋازى ياڭراپ، كۆز ئالدىدا بولسا چاقماق چىقىنلىرى دەھشەت بىلەن ۋال-ۋۇل چاقناپ، بىر پەسنىڭ ئىچىدە ئاسمان كۆمتۈرۈلۈپ، زېمىن ئۆگتۈرۈلۈپ كەتكەندەك بىر مەنزىرە پەيدا بولۇپ، بېشى پىرىدە قايناندەك بولدى، ئەگەر يايىمچى ئايال چاققانلىق قىلمىغان بولسا ئۇ قۇچاقتىكى بالا بىلەنلا قوشۇلۇپ، يەرگە گۈپپىدە چۈشكەن بولاتتى.

— ۋاي خۇدايىم، نېمە بولدىڭىز؟ سىزنىڭ راستتىنلا خاپىغىڭىز بار ئىكەن جۈمۈ، — دېدى يايىمچى ئايال مەرفۇنى يۆلەشتۈرۈپ، — ۋۇي، ماۋۇ بالىنى بەك چىڭ قاماللىۋاپسىز، مېچىپ قويمىڭ يەنە، ئەكىلىڭ ماڭا بېرىڭ، — دېگىنىچە مەرفۇنىڭ باغرىدىن بالىنى ئاستا سۇغۇرۇۋالدى. ئاندىن: — سىزگە ھازىرچە دەردىڭىزگە دال بولغۇدەك ئىككى-تۆت تەڭگە تېپىلدى، بۇنىڭ بىلەن بىرەر ئىشنىڭ بېشىنى تۈتۈپ تۇرمامسىز، — دېدى-دە، بالغا ئاچكۈزلۈك بىلەن سىنچىلاپ قاراپ تۇرغان دارازىغا ئىشارەت قىلدى. ئۇ ئادەم ئەتراپىغا بىر قۇر قاراپ قويۇپ، قويۇن يانچۇقىدىن ساپ ئون كويلۇقتىن قېلىن ئۈچ باغلام يۇلنى ئالدى ۋە چاناقلىرىغا ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ئىلىشمان كۆزلىرىنى ئاستا ئېچىپ، مەڭدەپ قالغاندەك قاراپ تۇرغان مەرفۇنىڭ جانىنىز قوللىرىغا تۇتقۇزۇپ قويدى. ئاڭغىچە يايىمچى ئايال بالىنى ھېلىقى ئادەمنىڭ دۈمبىسىگە ئېسىقلىق تۇرغان سېۋەتكە ئاۋايلاپقىنا سېلىپ، تىككىدە دەسسىتىپ قويدى-دە، بۇ ئادەمنى تېزىرەك مېڭىشقا دەۋەت قىلدى. بالا ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، ئۇيان-بۇيانغا قاراپ قورققىنىدىن چىرىدە چىرقىراپ ئانىسىغا قول ئۇزاتتى.

ھېلىقى ئادەم شارىتىدە بۇرۇلۇپ ماڭدى. بىچارە بالا خۇددى سۇدىن ئايرىلىپ جان قايغۇسىدا پىلتىڭلاپ تۇرغان بېلىجاندىك ئۆزىنى ھەريانغا ئۇرۇپ، ھەدەپ ئانىسىغا تەلپۈنۈپ ئىككى قولىنى ئۇزاتقان پېتى، تېخىمۇ ئۈنلۈك يىغلاپ كەتتى. مەرفۇ شۇندىلا ئېسىگە كەلگەندەك بولدى-دە: ۋايجان! مېنىڭ بالام، ياق، بالامنى ئەكەل! — دەپ توۋلىغىنىچە ئالقىندىكى پۇلىنى چۆرۈۋېتىپ جۈۋىلىق ئادەمنىڭ كەينىدىن ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ بالىنى سېۋەتتىن شارىتىدە سۇغۇرۇۋېلىپ:

— ۋاي جېنىم بالام، مەن نېمە بولدۇم، نېمە پوقنى يەۋاتىمەن-ھە! ياق، مەن سېنى ھەرگىز تاشلىۋەتمەي-مەن، باغرىم بالام، جېنىم بالام، بىچارە

بالام... — دېگىنىچە بالىنى باغرىغا چىڭ بېسىپ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. بالىمۇ كىچىككىنە قوللىرى بىلەن ئانىسىنىڭ بوينىغا چىڭ گىرە سېلىۋالغانىدى. ئانا-بالا ئىككىسىنىڭ دەردلىك يىغىسى ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئېزەتتى.

قانچىلىك ئېغىر كۈنلەرگە قالمسۇن، ئانا ھەرگىزمۇ ئۆز بالىسىدىن كېچەلمەيدۇ. خۇدا ئانىنىڭ قەلبىگە بالىنىڭ مۇھەببىتىنى شۇنداق ھەسسىلەپ سالغانىكى، بۇ مۇھەببەتنىڭ قۇدرىتىگە دۇنيادا ھېچقانداق نەرسىنىڭ مۇھەببىتى تەڭ كېلەلمەسە كېرەك. ئاھ، ئانىلىق مۇھەببەت، ھەممىنى يېڭىپ كېتەلەيدىغان بۈيۈك مۇھەببەت!

4-باب

ئاھ، ئانا يۇرت!

1

ئەتىيازنىڭ قار ئارىلاش ياغقان يامغۇرىدىن تېپىلغاق بولۇپ كەتكەن ئاسفالت يولدا جەنۇبقا قاراپ كېتىۋاتقان ئاپتوبوسنىڭ بىر خىل رىتىمدا غۇگۇلداپ، يەڭگىلىگەنە سىلكىپ مېڭىشىدىن سەپەر ھاردۇقىدا ئېزىلگەن يولۇچىلار مۈگدەشكە باشلىغان، ئۈيەر-بۈيەردىن ئاڭلىنىۋاتقان ئويۇن-چاقچاق، كۈلكە-پاراڭلار، ئاندا-ساندا، يېرىم-يارتا ئېيتىلغان ناخشا ئاۋازلىرى چېپىدە توختىغان بولۇپ، پەقەت ئاپتوبوسنىڭ ئەڭ ئاخىرقى رېتىدە ئولتۇرغان مەرفۇلا قۇچىقىدا پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتقان بالىنىڭ چىرايىغا قاراپ چوڭقۇر خىيالغا پاتقاندى. — جېنىم بالام، — دەيتتى ئۇ بالىنىڭ پېشانىسىگە يېنىك سۆيۈپ، — سەن مېنى چوڭ ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدىڭ-ھە؟ سەن بولمىغان بولساڭ ھېلىقى ناتونۇش ئادەمنىڭ ماڭا رەھىمى كېلەمتى؟

شۇ كۈنى مەرفۇ قولىدىكى ئۈچ باغلام يۇلنى چۆرۈۋېتىپ بالىنى باغرىغا باسقۇنچە ھۆڭرەك ئېتىپ يىغلاپ كەتكەن چاغدا ئەتراپىدىكى كىشىلەر نېمە بولغاندۇ دېگەندەك ئۇلارنى چۆرىدەپ كېتىشكەندى. يايىمچى ئايال يەردە چېچىلىپ ياتقان پۇللارنى ئالمان-تالمان يىغىشتۇرۇپ ئېلىپ، نېمە قىلارنى بىلمەي تۇرۇپ قالغان جۇۋىلىق دارازىغا بىر نېمىلەرنى دەپ بېرىۋەتتى-دە، مەرفۇ ئانا-بالا ئىككىلەننى يۆلەشتۈرۈپ ئورسىدىن تۇرغۇزدى، شۇ ئەسنادا يېشى قىرىقلاردىن ھالقىغان، ئۇچىسىغا قارا دۇراپ پەلتو كىيىۋالغان، بېشىغا قارا شىلەپە كىيىۋالغان بىرەيلەن مەرفۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا كۆڭۈل قويدى:

— ئۇكام، بالىنى ياندۇرۇۋېلىپ ئوبدان قىلىدىلا، ئادەم دېگەننىمۇ ساتامدۇ؟ بىزدە ئەزەلدىن ئۇنداق ئىش يوق. ھەرقانچە قاتتىق كۈنگە قالغاندىمۇ قاراپ تۇرۇپ بىر نارەسىدە بالىنى، تېخى ئۆزىنىڭ يۈرەك پارىسىنى سېتىشقا ھەرقانداق ئادەم چىدىمايدۇ. بولدى، ئۆزلىرىنى بېسىۋالسىلا، بالا بەك قورقۇپ كەتكەندەك قىلىدۇ. باياتىنىڭىزى بولۇۋاتقان ئىشلارنى كۆرۈپ، ياقامنى چىشلەپ، ئىچىم ئېچىشىپ تۇرغاندىم. ئوبدان قىلىدىلا ئۇكام. سىلىگىمۇ خۇدانىڭ بىر كۈنى باردۇر...

كىشىلەر بىر-بىرلەپ تارقاپ، ئۆز يوللىرىغا مېڭىشتى. يايىمچى ئايال نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ بولۇپ، مەرفۇغا:

— بەك كەچ كىرىپ كەتتى. كۆڭلىڭىز تارتسا بۈگۈن مېنىڭكىگە بېرىپ قونۇپ

تۈرۈك، ئەتىگىچە بىر گەپ بولار، — دېدى بۇ يەردىن تېزىرەك كېتىشنى خالاپ تۇرغان مەرفۇغا يايىمچى ئايالنىڭ بۇ تەكلىپى ياغدەك ياقىتى-دە، ئۇنىڭغا ئەگەشتى. — توختاپ تۇرۇڭا، بايقى ئادەمنىڭ ئۆزىنى چاقىرغانلىقىنى كۆرۈپ يايىمچى ئايال دەرھال كەينىگە يېنىپ ئۇنىڭ قېشىغا باردى، بىر پەستىن كېيىن ئۇ خۇشال ھالدا يېنىپ كەلدى.

— يۈرۈك، ماڭايلى. ئۇلار خېلى يول يۈرۈپ، شەھەرنىڭ چېتىدىكى ئەخلەتلەر دۆۋىلىنىپ، چېچىلغان يۈندىلار مۇزلاپ، تېپىلغاق بولۇپ كەتكەن بىر مەينەت ئارقا كوچىغا كېلىشتى. بۇ تاغ باغرىدىكى ئوڭغۇل-دوڭغۇل كونا ئۆيلەر جايلاشقان مەھەللە ئىدى. يايىمچى ئايال ئىشكى بىر تەرەپكە قىڭغىيىپ قالغان ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئىشك ئېچىلىشى بىلەن ئۆي ئىچىدىن گۈپپىدە بىر خىل سېسىق پۇراق دىماغقا ئۇرۇلدى. مەرفۇ بۇنداق پۇراقلارنىڭ نېمىدىن كېلىدىغانلىقىنى گۇاڭجۇدا ۋاقتىدا خېلى بىلىپ قالغانىدى. ئۇ تۈرۈپ قالدى، كېيىن يەنە ئىككىلەنمەستىن ئۆيگە كىرىپ كەلدى. بۇ كىچىككەنە بىر ئېغىزلا كونا ئۆي بولۇپ، ئىككى يانغا ئىككى كارىۋات، ئوتتۇرىغا كونىراق بىر جوزا قويۇلغان، ئۆينى ئىككىگە بۆلۈپ تۇرغان، ئىس ۋە كىرلىكىدىن رەڭگىنى ئېنىق بىلىپ بولمايدىغان قېلىن پەردە ئىشك تەرەپكە يىغىۋېتىلگەنىدى. يايىمچى ئايال نەرسە-كېرەكلىرىنى كارىۋاتقا پالاقىدە تاشلاپ قويۇپ، مەرفۇنى يەنە بىر كارىۋاتقا تەكلىپ قىلدى-دە، ھارغىن ھالدا ئۆينىڭ سول بۇلۇڭىغا يانداپ قويۇلغان كونا مەشنىڭ كۈلىنى تارتقىلى تۇردى. بىر چاغدا ھېلىقى قارا شىلەپە كىيگەن ئادەم ئىچىگە لىققىدە بىرنەرسە سېلىنغان بىر سومكىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. مەرفۇ سەل تاسادىپىيلىق ھېس قىلىدى، دەرھال ئۆزىنى ئوڭشۇپ ئولتۇردى. كونا مەشنىڭ ياراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ تەپتىدىن بۇ كۆرۈمىز ئۆي خېلى ئىسسىپ، بىر خىل ئىللىقلىق پەيدا بولدى. ئۆت قىشنىڭ يارشىغى دەپ بىكار ئېيتىلمىغان. مەرفۇنىڭ تېنى خېلى راھەتلىنىپ قالدى. بىرنەچچە كۈندىن بۇيانقى ئاچلىق، ئەتىيازنىڭ ئاچچىق شىۋىرىغان ئارىلاش سوغۇقنى ئانا-بالا ئىككىلەنگە ئۆزىنى خېلى خوپ كۆرسەتكەنىدى. ھازىر كىرگەن ئادەم كونا جوزا ئۈستىگە بىر پارچە گېزىتنى يايىدى ۋە سومكىسىدىن پىشۇرۇلغان كالا-پاقالچاق گۆشى، سامسا ۋە نانلارنى ئېلىپ قويدى، يايىمچى ئايال مەشتە يېڭىلا پۇرۇقلاپ قاينىغان داغ چايىنى چىنىلەرگە قويۇپ مەرفۇ بىلەن ئەر مېھماننىڭ ئالدىغا قويدى. پۈت-قولى ئىسسىغان بالا مەرفۇنىڭ قۇچقىدىلا ئۇيقۇغا كەتتى.

— بالىڭىزنى ياتقۇزۇپ قويۇپ قورسىقىڭىزنى تويغۇزۇڭ، بۈگۈن بۇ مېھماننى ئوبدان كۈتمەسەك بولماس، — دەپ ھىجايىدى ئۇ كۆكۈچ لەۋلىرىگە ئەپچىللىك بىلەن قىستۇرۇۋالغان تاماكنى ئىشتىھا بىلەن شورىغاچ، مەرفۇ قورقۇمىسىرىغان، قورۇنغان ھالەتتە ئولتۇراتتى. ئۈچەيلەن بىردەم ئۇياندىن-بۇياندىن پاراڭلاشتى.

ھېلىقى ئەر مېھمان ئۆزىنىڭ بۇ يۇرتقا تىجارەت بىلەن دائىم كېلىپ-كېتىپ تۇرىدىغانلىقىنى، بۈگۈن مەرفۇنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ ئۈسكە ئۈچى ئاغرىغانلىقى، شۇڭا ئۇلارنى يوقلاپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى.

— ئىككىڭلار ئېچىلىپ-يېپىلىپ ئولتۇرۇپ كۆڭلۈڭلارنى ئېچىڭلار، مەن ماۋۇ قوشنامىنىڭ ئۆيىگە چىقىپ قىلىدىغان ئازراق ئىشىم بار ئىدى، ھازىرلا كىرىمەن، — يايىمچى ئايال ئەر مېھماننىڭ كۆزىگە مەنلىك بىر قاراپ قويۇپ چىقىپ كەتتى، ئۆي ئىچىدە بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. مەرفۇ ئۆزىچە خورلۇق ھېس قىلىپ، بىئىلاجلىق ئىچىدە قانداق قىلىشنى بىلمەي جىممىدە ئولتۇراتتى. ئۇدۇلدا ئولتۇرغان ئەر پۇرقىرىتىپ چىكىۋاتقان تاماكنىڭ قالدۇقىنى يەرگە تاشلاپ پۈتى بىلەن يانچىۋېتىپ، بىرنەرسىنى ئەستايىدىل ئويلاۋاتقاندا، جۈزىنىڭ بۇرجىكىنى تاكىلىدىتىپ چىكىپ ئولتۇراتتى. ئۇلار شۇ ھالەتتە خېلى ئۇزۇن ئولتۇرۇشتى، بىر ۋاختا ئىشكىنىڭ سىرتتىن ئېتىلگەن ئىلغۇچىنى شىلدىرلىتىپ ئېچىپ يايىمچى ئايال كىرىپ كەلدى. ئۇ ئىككىلەننىڭ جىممىدە ئولتۇرۇپ كېتىشىنى كۆرۈپ سەل ھەيران قالدى بولغاي:

— ۋاي-ۋوي، ئىككىڭلار خۇددى ئاكا-سىڭىللاردەك تۈزۈتۈڭلارنى بۇزماي ئولتۇرۇپ كېتىپسەلەرغۇ، نېمە بولۇشتۇڭلار؟ — دېگىنىچە مەرفۇغا ئاغرىنىش بىلەن قاراپ قويدى. چىرايى جىددىي تۈس ئالغان ئەر مېھمان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى-دە، سەل تۇرۇۋېلىپ ئىشك تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇ ئىشكىنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولۇپ مەرفۇغا قارىدى:

— ئۇكام، ھازىرقى ئەھۋالىڭىزنى چۈشىنىمەن، ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن سىزگە ئوخشاش كۈنگە قېلىۋاتقانلار ئاز ئەمەس. قۇچىقىڭىزدىكى پاك بىر نارەسىدە، سىز ھەرقانچە ئېغىر كۈنگە قالسىڭىزمۇ، ئۇنى قارىتىپ قويۇپ كۆڭۈل خۇشى قىلىدىغان ئىشنى قىلىپ سالماڭ. يامان بولىدۇ. ھەر ھالدا ھېچنېمىدىن ھېيىقىمىسىڭىزمۇ شۇ نارەسىدە بالىدىن ھېيىقنىڭ. ئەتە ئەتىگەن بېكەتكە بېرىڭ، مەن يۇرتىڭىزغا يولغا سېلىپ قوياي، ھەر ھالدا ئۆزىڭىزنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن جايىڭىزدا خارلىنىپ قالمايسىز، ئازمايدىغان بەندە يوق، — ئۇ شۇنداق دېدى-دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپ مايماق ئىشكىنى جالاقىدە يېپىپ، گۈس-گۈس دەسسەپ چىقىپ كەتتى. مەرفۇ ئاپتۇبۇسنىڭ ئىككى يانغا ئېغىر سىلكىشى بىلەن ئويغىنىپ كەتكەن بالىنىڭ پىشانىسىگە چوڭقۇر مېھرى بىلەن سۆيۈپ تۇرۇپ، — جېنىم بالام، سەن مېنى قۇتۇلدۇردۇڭ، — دېگەن سۆزنى پىچىرلاپ تۇرۇپ يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى.

ئاپتۇبۇس يولغا چىقىپ ئۈچىنچى كۈنى پېشىن ۋاقتى بىلەن دائىم كالتا بازار بولۇپ تۇرىدىغان ئۈچ يولنىڭ تۇتاشقان ئېغىزىغا كېلىپ ئاستا-ئاستا سىلكىنىپ توختىدى. شوپۇر

يولۇچىلارغا يېرىم سائەت ئىچىدە تاماق يەۋېلىشنى جاكارلاپ قويۇپ، ئۆزى كابىنىكىدىن پەسكە دىكىكىدە سەكرەپ چۈشۈپ دائىملىق ئاشخانىغا قاراپ ماڭدى. ھارغان-ئاچقان يولۇچىلار ئورۇنلىرىدىن دۈرىدە تۇرۇشۇپ، ئىككى قاسناقنىكى چايخانا-ئاشپۇزۇللارغا قاراپ مېڭىشتى. مەرفۇنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقماقتا، بىر خىل ئىسسىق ئېقىم ۋۇجۇدىنى قىزىتىپ، ئېزىلگەن قەلبىنى زىلزىلىگە سالماقتا. ئۇ شۇ تاپتا ئىچ-ئىچىدىن قاپسىلىپ كېلىۋاتقان كۆز يېشىنى توختىتىۋالالماستىن، ئاھ، قىلىگاھىم ئانا يۇرتۇم! دەپ خىتاب قىلىپ كەتتى. ئۇ مۇشۇ تاپنىڭ ئۆزىدە ئەتراپىدىكى كىشىلەردىن ئوڭايسىزلىق ھېس قىلمىسا، تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ تاپنى ئاستىدىكى قۇمساڭغۇ توپىدىن ئۇچۇملاپ ئېلىپ يۈز-كۆزلىرىگە بولۇشىغا سۈرتكەن بولاتتى. مانا ئۇ ھازىر دەسسەپ تۇرغان يەر بىر نەچچە يىل مۇساپىر بولۇپ يۈرگەن رەڭگارەڭ بەھەيۋەت ئېگىز سىنلار ئوراپ تۇرغان چوڭ شەھەرلەرنىڭ ئاۋات، پاكىز ئاسفالت يوللىرى ئەمەس، شېغىل ئارىلاش توپىلىق تۇپراق. بۇ تۇپراقنى ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئۆلگۈدەك سېغىنغان، لېكىن روھىي دۇنياسىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا باش كۆتۈرۈپ تۇرغان بىر چۇقان، ئۇنى بۇ يەرلەردىن خۇددى بارسا كەلمەس جايلارغا كېتىپ قالغاندەك ھېس قىلدۇرۇپ، مۇشۇ تۇپراققا ھازىرقىدەك مۇشۇنداق دەسسەپ تۇرۇشنى ئويلاشقۇمۇ ئويۇلدۇرىدىغان ھەتتا قورقۇپ تىترەپ كېتىدىغان قىلىپ قويغانىدى. شۇ ۋەجىدىنمىكىن ئۇ ئۆزىنى مەڭگۈ كەچۈرگىلى بولمايدىغان گۇناھكار دەك ھېس قىلىپ، شۇنچىلا ئېغىر ئازاب-ئوقۇبەت، خورلىنىشلارغا چىداپ، سەرگەردان بولۇپ يۈردى. بۇ دەردنى باشتا تەنھا تارتقان بولسا، كېيىنچە كىچىككىنە بىر نارەسىدە بىلەن بىرگە تارتتى. ئاپتوبۇس بىر خىلدا كېتىۋاتاتتى. چەكسىز خىيالغا پېتىپ دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ ئولتۇرغان مەرفۇنىڭ يۈرىكى زىڭگىدە قىلىپ كەتتى. ئۇ ئۈچ-تۆت يىلنىڭ ئالدىدا ئابلىكىم ھاجى بىلەن شىمالغا قاراپ يولغا چىقىپ، مۇشۇ ئۈچ يول ئېغىزىغا كەلگەندە ئۇدۇل ماڭماي سول تەرەپكە قايرىلىپ بىر سائەتتىن كېيىن ناتونۇش ناھىيە بازىرىدىكى تال-باراڭلىق ھويلىغا كىرگەن. ئۇ يەردە ئۇنىڭ «تويى» بولغانىدى. ئۇ شۇ يەردە كەلگۈسى ئۈمىد-ئارزۇلىرىنى ئۆز ئەركىنلىكىنىڭ ئىلاھى بولغان بىر ئەرگە تەۋەككۈللەرچە بەخشەندە قىلىپ يېڭى بىر ھايات يولىنى باشلىغانىدى. بۇ يەر ئۇنىڭ ئېسىدىن مەڭگۈ چىقمايدۇ. ئاھ، خۇدايىم، مەن قايتىپ كەلدىم، ئاخىرىنى ئۆزۈڭ ئاسان قىلغايىسەن، مېنى قۇتقۇزۇۋالغايىسەن! ... مەرفۇ قالغان بەش-ئالتە سائەتلىك يولنى ئىنتىزارلىق ئۆكۈنۈش، ئۈمىد بىلەن ئۈمىدسىزلىك تۇيغۇلىرى تىركىشىپ تۇرغان كەيپىياتتا ئۆتكۈزدى. يول بارغانچە قىسقارماقتا، ئۇنىڭ يۈرىكى گويىا قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك قاتتىق گۈپۈلدەپ سالماقتا. ئاھ، ئۇ كەلدى. مانا، بۇ يەرنىڭ ھەر بىر تۈپ گىياھى ئۇنىڭغا بەش قولىدەك تونۇش. بۇ يەرنىڭ تۇپرىقىغا ئۇنىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن، بۇ يەردە ئۇ غەمىز بالىلىق، شوخ، بەگباش ئۆسمۈرلۈك چاغلارنى ئۆتكۈزگەن، بۇ يەردە ئۇنىڭ قايناق، غايىۋى، خىيالچان، ئۈمىد

ۋە ئۈمىدسىزلىك ئارىلىشىپ كەتكەن ياشلىقنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىنىڭ قەدەم ئىزى بار! شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە سۆيۈملۈك دوست-يارانلىرى، كۆكسى-قارنى كەڭ مېھرىبان كىشىلىرىمۇ بار. ئۇنىڭ يۈرەك سوقۇشى تېخىمۇ تېزلىشىپ، بەدىنى قىزىشقان دەك بولدى، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز چاناقلىرىدا ئىسسىق ياش قىيىنى مەۋج ئۈرۈپ، ياداڭغۇ يۈزلىرىنى نەمدەشكە باشلىدى. ئۇ ئاپتوبۇستتىن چۈشۈپ، بالىسىنى ھاپاش قىلغان بېتى ئۆزىگە تونۇش، قەدىرلىك بىلىنگەن كوچا-كويىلارنى بويلاپ ئاۋۋال كىچىك ئاچىسىنىڭكىگە بېرىشنى توغرا تاپتى. مانا ئۇنىڭغا تونۇش قوش ھالقىلىق، بېغىر رەڭ سىرلانغان چوڭ دەرۋازا. ئۇ سەل تۇرۇۋېلىپ، ئۆزىنى بېسىۋالغاندىن كېيىن ھالقىغا قول ئۇزاتتى. ھايال ئۆتمەي ئىچكىرىدىن شىپىلداپ ماڭغان ئاياغ تىۋىشى يېقىنلاپ، ئارقىدىنلا بىر ئايال كىشىنىڭ «كىم» دېگەن زىل ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۆزىگە تونۇش ئاۋازى ئاڭلاپ مەرفۇننىڭ ۋۇجۇدى لەرزىگە كەلدى، ئۇ يىغا ئارىلاش، تىترەك ئاۋازدا ئارانلا «مەن» دېگەن جاۋابنى قايتۇرالىدى. شۇئان دەرۋازىنىڭ ئىلغۇچى شاراقشىپ، غارت قىلغان ئاۋاز بىلەن بىر قانات ئېچىلىپ ئۇنىڭ ئاچىسى كۆرۈندى.

— ئاچا... ئاچىسى تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى.

— ئاچا، مېنى تونۇمايۋاتاملا؟ مەن... مەن... مەرفۇ... مەرفۇ... مەرفۇ... ۋاي خۇدايىمەي، مەرفۇمۇ سەن؟ ۋايىجان، ۋاي قانداق قىلاي، ئوڭۇمۇ، چۈشۈمۇ بۇ، جېنىم سىڭلىم، ھاياتمۇ سەن... ئۇلار بىر-بىرىنى قۇچاقلىشىپ، ھۆركىرەپ يىغلىشىپ كېتىشتى. ئاچىسى مەرفۇننىڭ بېشىنى ئىككى ئالقىنىغا ئېلىپ، يېنىش-يېنىشلاپ قارايتتى.

— ئاچا-سىڭىل كېچىچە مۇڭدېشىپ چىقتى.

— مەرفۇ، ئۆزۈڭگە نەقەت ئوخشمايلا قايسەن، تۈگىشىپ كېتىپسەن، ئاھ، خۇدايىم، سەن نېمە كۈنلەرنى كۆرگەنسەن-ھە؟! ھەممىمىز سېنىڭ دېرىڭنى ئالالماي، ئۆلۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ دېگەن دەرگۇماندا ئىچىمىز ئۇۋۇلۇپ يۈرگەندۇق. ھەنەم بولسا ھايات ئىكەنسەن، سەن نادانلىق قىلىپ، ھاياتىڭنى تاۋكاغا ئاتقان بىر تال ئوشۇقەك دو تىكئۆتەكۈچە، قانداق دەردىڭ بولسا ماڭىلا ئېيتساڭ بولماسمىدى، سېنى ئەسلىدە ئابلىكىم ھاجى دېگەن قاراچى شەيتان ۋەسۋەسىگە سېلىپ ئازدۇرۇپ كەتكەن دە.

ھۇ جۇۋاينىمەك كەتكۈر، گۆرىدىن توڭگۇز قويدىغان نائەھلى، بىر قىزنى مۇشۇنداقمۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويغان بارمۇ، خۇدايىم كۆزىمىزگە كۆرسىتىپ جاڭگىنى بېرەر... —

مەرفۇننىڭ تۇرقىغا قاراپ يۈرىكى ئېزىلگەن ئاچىسى بارغانچە قىزىشىپ كېتىۋاتاتتى. مەرفۇ بولسا يۈم-يۈم يىغلاپ ئولتۇراتتى.

— مەن ھازىرغىچە ھەيران بولۇۋاتىمەن، ئۆز ۋاقتىدا سەن شۇنچە ھاياتلىق، بىرەر ئەركەككە تىكىلىپ قارىيالمايدىغان ياۋاش قىز ئىدىڭ. سېنى ھېچكىمۇ بۇنداق

يولغا ماڭىدۇ دەپ ئويلىمىغان، توۋا دەيمەن مەرفۇ. — ئاچا، ئەسلىدە مەن ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قاقشاپ يۈرگەن ۋاقتىدا يا قانتىق ئاغرىپ، ياكى بىرەر ھادىسىگە ئۇچراپ ئۆلۈپلا كەتسەم بولۇپتىكەن. ئابلىكىم ھاجىغا خۇدا قانداقسىگە يولۇقتۇرغانلىقىنى، قانداق كويلارغا سالغانلىقىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيلا قالدىم. مۇشۇ ۋاققىچە ئۆزۈممۇ ھەيران. ئابلىكىم ھاجى مېنى ئەركىن، بەختىيار ھاياتقا ئېرىشتۈرمەكچى، سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردىن ئەپۇ سوراپ ئۆتمەكچىدى. لېكىن ئۇ يۈزى قارىلىق قىلدى، شۇڭا مەن ماڭا بۇ دۇنيا ھارام، ياشىغىنىمنىڭ ئەھمىيىتى يوق، دەپ ئويلىدىم، لېكىن سىلەرگە قىيالىدىم. ئاخىر ئالدىڭلارغا يۈزى قېلىنلىق قىلىپ يەنە كەلدىم، جېنىم ئاچا...

ئاچا-سىڭىل ئەتىگەندە يەنە بىر پەس يىغا-زارە قىلىشتى. ئاچىسىنىڭ ئېيتىشىچە مەرفۇ ئۆيدىن تۇيۇقسىز يوقاپ كەتكەندىن كېيىن ئۆيدىكىلەر ئۇنى بىر نەچچە كۈن يوشۇرۇن ئىزدەشتۈرۈپ ھېچبىر دېرىكىنى ئالالمىغاندىن كېيىن دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، يۈزىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئۇنى كۇچاغا تۇغقانلارنىڭكىگە كەتتى دەپ قويۇشقان، لېكىن كېسەلنى يوشۇرسا ئۆلۈمى ئاشكارا دېگەندەك، بۇ سىر ھېچقانچە ۋاقت ئۆتمەيلا پۈتۈن مەھەللىدە پۈر كەتكەن. ئۇرۇق-تۇغقان، مەھەللە-كويىدىكىلەر مەرفۇنىڭ قېچىشىغا ئائىلىسىدىكىلەر سەۋەبچى بولغان، چىڭ تۇتمىغان، مۇنداقراق يەرلەردىن ئەلچى كەلسە ياراتماي سوغۇق ئېيتىپ قايتۇرغان. ئۆيگە سولتۇپلپ روھىنى ئەزگەن. شۇڭا بۇ خاپىلىق يۈز بەرگەن، دېگەندەك گەپلەرنى قىلىشىپ، ئۇلارنىڭ خاپىلىقىنى تېخىمۇ ئاۋۇتقان. بۇ ئىزا-ئاھانە تەك چىدىمىغان مەرفۇنىڭ دادىسى بىراقلا ئېزىلىپ، ئەلەك-سەلەك يۈرىدىغان بولۇپ قالغان، ئانىسى بىرەر يىلغىچە توي-تۆكۈن، مەرىكە-سورۇنلارغىمۇ بارالمىغان.

— سىڭلىم، — دېدى مەرفۇنىڭ ئاچىسى ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن، — سەن ئۆيدە ئارام ئېلىپ تۇرۇپ تۇرغىن، مەن چوڭ ئۆيگە بېرىپ خەۋەر قىلاي، دادامنىڭ ھالى كۈندىن-كۈنگە پەسلەپ كېتىۋاتىدۇ. ھازىر كۈندە دېگۈدەك ھەممىمىز دادامنىڭ بېشىدا تۇرۇۋاتىمىز، سېنى مۇنداقلا تۇيۇقسىز ئېلىپ بارسام بولماس...
— ئاچا، مەن... — مەرفۇ دەماللىققا نېمە دېيىشنى بىلمەي بوينىنى قىسىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ نېمە دېيەلسۇن. شۇ تاپتا يۈگۈرۈپ چىقىپ، تەشنايى قەدەر بولۇپ كەتكەن بىرەر يېقىن-يورۇقلىرى بىلەن يۈزىنى يۈزىگە يېقىپ كۆرۈشەلسە-ھە، بىر تۇغقانلار مەرفۇنىڭ كەلگەنلىكىنى بىر-بىرىگە پىچىرلىشىپ يەتكۈزۈشتى. لېكىن، يەرگە چاپلىشىپ ھالسىز ياتقان دادىغا، ئۇنىڭسىزمۇ ھوشىنى يوقىتىپ قويماي دەپ تۇرغان ئانىغا ئېيتىشىمىدى.

— كۆزىمىزگە كۆرۈنگۈچى بولمىسۇن! — دېدى مەرفۇنىڭ كىچىك ئاكىسى مۇشتۇملىرىنى تۈگۈپ، — بۇ ئۆيگە كېلىدىغان بولسا ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ئۇ پاسكىنىنى! بىرىگە

بۇ شەھەرنى ھارام قىلدىغۇ ئۇ لالما! خەپ توختاپ تۇر مە تو ساراڭ! — بولدى، ئاستاراق، ئاچچىقنى يامان قىلمىغىن ئوكام، — دېدى كىچىك ئاچىسى ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ، — بۇرۇنمۇ ئۇنى ئۆيگە پاتقۇزۇشماي ساراڭ، مە تو دېيىشتۇق، نېمىلا بولسا ھايات ئىكەن، كەپتۇ. قانداق قىلىمىز ئۇ بىزنىڭ بىر قورساق قېرىندىشىمىز تۇرسا، خەقلەر نېمە دېسە دەۋەرسۇن، ئۇنى ئەمدى يامانلاۋەرمەيلى. ئاچچىقلاۋەرگە نىڭ نېمە پايدىسى؟ — دېدى مەرفۇننىڭ كىچىك ئاچىسى، ئىككى كۈن ئۆتۈپ دادىسىنىڭ ھالى تېخىمۇ پەسلەپ كەتتى، ئۆيدىكىلەر ئۆرە-تۆپە بولۇشۇپ، ئوك-سولنى بىلىشمەي قېلىشتى. — سىلەر نېمە دېسەڭلار دەڭلار، مەن مەرفۇنى قاراڭغۇدا بولسىمۇ ئېلىپ كېلىپ دادام بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرمەن، — دېدى مەرفۇننىڭ كىچىك ئاچىسى قەتئىيلەن بىلەن. — نېمە، ئۇ دادامنىڭ يۈزىگە قايسى يۈزى بىلەن قارايدۇ-ھە؟ — ئاچچىقلاندى كىچىك ئاكا.

— مەيلى، ئۇ كەلسۇن، — دېدى چوڭ ئاكىسى ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ. ئاي قاراڭغۇسى. مەرفۇ ئۆزى «ئىگە» دەپ يەرگە چۈشكەن، كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ئۆيگە دەككە-دۈككە، ئىزتراپ ئىچىدە قەدەم باستى، كىچىك ئاچىسى ئۇنى ئىچكىرى ئۆيگە — دادىسىنىڭ قېشىغا باشلاپ كىردى. — دادا، دادا، كۆزلىرىنى ئاچسالا، كىم كەلدى؟ دادا... ئىمام ھاجىم قاپقىنى تەستە كۆتۈرۈپ، گۈنسز كۆزلىرىنى ئاستا ئاچتى، ئۇ بېشىدا يۈم-يۈم يىغلاپ ئولتۇرغان مەرفۇنى تەستە تونۇدى. ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقى لىپ-لىپ قىلىپ، كۆز جىيەكلىرى قىزاردى. بىرتامچە ياش بىر تېرە بىر سۆڭەك بولۇپ كەتكەن قانسز مەڭزىگە سىرغىپ چۈشتى. ئۇ قولىنى يوتقاندىن تەستە سۇغۇرۇپ، مەرفۇننىڭ پېشانىسىنى، بېشىنى ماغدۇرسىز ھالەتتە بىر قۇر سىلاپ، كۈلگەندەك قىلدى، ئارقىدىنلا يۈز تېرىسى تارتىشىپ، قورۇق-قورۇق تېرە ئاستىدىكى لىپىلداپ تۇرغان بۇغدىيىكى ئاستىن-ئۈستۈن مېدىرلاپ، لەپىدە كۆزىنى يۈمۈۋالدى. سەھەردە بۇ ئۆيدىن چىققان ھازا ئاۋازى پۈتۈن مەھەللىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى. قىز-ئوغۇل، نەۋرە-چەۋرە ۋە يىراق-يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلار ئاق باغلىشىپ، جامائەت ئالدىدا ھازا ئاچتى، مەرفۇنى قازناق ئۆيدىن چىقىرىشىمىدى. ئۇ قانداقلا بولمىسۇن دادىسىنىڭ يۈزىنى كۆرۈۋالدى، ئەل قاتارى قارىلىق ئىشلىرىغا قاتنىشالمىدى. تۇغقانلىرى ئۇنىڭ جامائەت ئالدىدا پەيدا بولۇشىنى خالىمايتتى. يەتتە ۋە قىرىق نەزىرلىرىمۇ ئەنە شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى. مەرفۇ خۇددى تۈرمىدىن قاچقان چىنايەتچى بىر كامارغا يوشۇرۇنۇپ، يۈرىكى پوك-پوك ياتقان دەك ھېچكىمگە كۆرۈنەلمىدى. — ئاچا، — دېدى مەرفۇ بىر كۈنى كىچىك ئاچىسىغا يېلىنىپ، — ئابلىكىم ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بىر بېرىپ كەلسە بوپتىكەن. — نېمىدەپ بارىمەن؟

— مېنىڭ ئەھۋالىمنى دېسە، خالسا بالنى ئاپىرىپ كۆرسىتىپ كېلەي، بالنىڭ يۈزىنى قىلىپ قالسا شۇ ئۆيدە تۇرۇپ قالسامۇ بولىدۇ، ئوغلى ھاياتلا بولسا ئۆيىڭمۇ كېلەر، — بۇ ئويلىرىمۇ بىر تەرەپتىن بولىدىغاندەك قىلىدۇ، ئوتتۇرىدا بىر بالا بولغاندىن كېيىن ئۇلارمۇ باشقىچە خىياللاردا بولماس، — دېدى ئاچىسى بىر پەس ئويلىنىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، — قېنى، ئاۋۋال مەن بېرىپ كېلەي.

ھايات ئۆتمەي ئۇنىڭ ئاچىسى كۆڭۈلسىز خەۋەرنى كۆتۈرۈپ قايتىپ كەلدى: — بىزنىڭ ئۇنداق كېلىنىمىز يوق، ئۆز ۋاقتىدا چىرايلىقچە ئەلچى قويساق بىزگە ئازار قىلىشتىلا، كېيىن سىڭىللىرى ئوغلۇمنىڭ بېشىنى قايدۇرۇپ، ئارقىسىغا كىرىۋېلىپ يۈرۈپ ئىچكىرىگە قاچقان، ئۇنداق بولمىغان بولسا ئوغلۇمنى تاپىنىمىز دەسسەپ تۇرغان يەردىن ئۆيلەپ قويغان بولساق، ئوغلۇم ھەرقايلانلاردا قاڭقىپ يۈرمىگەن بولاتتى، — دەپتۇ ئابلىكىم ھاجىنىڭ ئانىسى، — بالنى بىزدىن قاچۇرۇشمىسلا، ئەكىلىپ يېنىمىزدا بىرنەچچە ۋاخ تۇرغۇزايلى، قوشۇلۇشمىسلا مەيلىلىرى...

مەرفۇ لېۋىنى چىشلىگەن پىتى ئولتۇرۇپ قالدى، تۇغقانلىرىنىڭ يەكلىشى ئاز كەلگەندەك، قېيىن ئانىنىڭمۇ سوغۇق تېگىشى ئۇنىڭ پىلدىرلاپ تۇرغان ئۈمىد چىرىغىنى بىراقلا ئۆچۈرۈۋەتتى. ئۇ بۇ بۇرۇقتۇرمىلىققا چىدىماي شەھەرنىڭ باشقا يەرلىرىدىن ئۆزىگە تۇشلۇق بىر ماكان تېپىپ، بىرەر ئىشنىڭ يولىنى تاپاي دېۋىدى، كىچىك ئاكىسى شۇنداق غەزەپكە كەپ كەتتىكى، باشقا قېرىنداشلىرى توسۇپ ھاي بەرمىگەن بولسا، مەرفۇنى تۇرغان يېرىدىلا بوغۇپ تاشلىغان بولاتتى. ھەي شور پىشانەي، سەن بۇ كەڭرى زېمىننىڭ نەرىگىمۇ پاتارسەن-ھە؟! مەرفۇ كۆپ ئويلىنىپ، ئاخىر بالنى قېيىن ئانىغا كۆرسىتىش قارارىغا كەلدى. ئۇ ئۆچكەن ئۈمىد چىرىغىنى قايتا ياندۇرۇشقا زورۇقۇۋاتاتتى. مەرفۇنىڭ قېيىن ئانىسى ئۈچ ياشلارغا كىرىپ قالغان بۇ نەۋرىسىنىڭ ئوغلى ئابلىكىم ھاجىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغانلىقىنى كۆرۈپ جېنى سۆيۈنۈپ كەتتى. جاھاندارچىلىق كويىدا ئۆزىنى تاشلاپ كەتكەن ئوغلىنىڭ سېغىنىش ئوتلىرى نەۋرىسىنى كۆرۈشى بىلەن پەسلىگەندەك بولدى.

3

— ئاچا، ئەمدى ماڭا ھەممە نەرسە بەرىبەر، مەن ھاياتلا بولىدىكەنمەن، قاچان بولمىسۇن بىر كۈنى ئۇنى تېپىپ دەردىمنى ئالماي قويمايمەن، — دېدى ئۆيدىكى بۇرۇقتۇملىقتىن ئىچى ئېچىشۋاتقان مەرفۇ كىچىك ئاچىسىغا. — سەن راستتىنلا باشقىچە ئادەم بولۇپ قاپسەن جۈمۇ سىڭلىم. — مېنى ئۇ مۇشۇنداق ئادەم بولۇشقا مەجبۇر قىلدى، ئەھۋالدىن قارىغاندا ماڭا ئۆز يۇرتۇمدا ماڭغۇدەك يول، دەسسگۈدەك جاي تېپىلمايدىغان ئوخشايدۇ. ھەممىڭلارغا

ئىناۋەت كېرەك، بولۇپمۇ كىچىك ئاكامغا، ئۇ ئابرويلۇق ئائىلىگە ئوغۇل بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلامدىغاندۇ ياكى مەن بىر ئايال زاتى بولغانلىقىم ھەم مۆتىۋەر ئائىلىنىڭ ئاسىيىسى بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈندۇ. ئۇ ماڭا شۇنچىلا ئۆچمەنلىك قىلىپ كەتتىغۇ. مەرفۇننىڭ كىچىك ئاچىسى ئىلاجىزلىقتىن جىممىدە بولۇپ قالدى. مەرفۇ يەنە سۆزلەۋېرىشكە، ئاغرىنىشقا ئەپسىز ھېس قىلىپ، بالىنىڭ گېپىنى قىلدى.

— ئادەم ئەۋەتسەم، بىرنەچچە كۈن يېنىمىزدا تۇرسۇن، ئاندىن ئاپىرىپ قويمىز دەپ گەپ ئەۋەتتى، — دېدى مەرفۇننىڭ ئاچىسى خۇرسۇنغان ھالدا.

ئارىدىن خېلى كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى.

تۈن قاراڭغۇسى، مەرفۇ بالىنى سېغىنىپ، باغرى كاۋاپ بولغان ھالدا ئابلىكىم ھاجىمنىڭ ئانىسىنىڭكىگە باردى. ئۇ ئىشكىنى چەكمەستىن ئۇدۇللا كىرىۋەردى. خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ جايىنامازدىن قوپاي دەپ تۇرغان قېيىن ئانا مەرفۇنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. ئايۋاندىكى تېۋىشىنى ئاڭلىغان ئابلىكىم ھاجىمنىڭ ئاچىسى ياندىكى ئۆيدىن بالىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەلدى. مەرفۇ بالىنى كۆرۈپ جېنى سۆيۈنگەن ھالدا ئالدىغا ئىككى قەدەم ئىتلىدىيۇ، ئاۋۋال ئۇلارغا سالام بېرىشى توغرا تاپقاندەك توختاپ تۇرۇپ:

— تىنچ تۇرۇپلا ئانا، خاناجا، — دېدى.

— ھە، سىلىمىتىلە ئەتتۈارلىق خېنىم؟ — دېدى ھېلىقى شەرەنداز چوكان سوقا-سەندەلدەك بەستى بىلەن مەرفۇننىڭ ئالدىغا ھازىرلا باستۇرۇپ كېلىدىغاندەك ئەلپازدا ھۈرىيىپ، — بۇ يەردە سىلىنىڭ ئانىلىرى، خاناجىلىرى يوق، جۆيلۈۋاتمايدىغانلا، ماۋۇ قېلىنلىقىنى كۆرۈڭ، ھېچ گەپتىن ھېچ يوق بوسۇغىمىزدىن كالدەك ئۇسسۇپلا كىرگىنىنى تېخى.

مەرفۇننىڭ غۇزۇزىدە ئاچچىقى كەلدىيۇ سەل ئۆپكىسىنى بېسىۋېلىپ:

— ھەر قايسىلىرىنىڭ ھۈرمىتىنى قىلىپ، ئانا، خاناجا دەۋاتسام ئەجەب سوغۇق ئېيتىپ كەتلىغۇ، بالامنى ئەكەتكىلى كەلدىم، خاتىرجەم بولسلا، بوسۇغىلىرىدا يېتىۋالمايمەن، — دېدى-دە، بالغا قول ئۇزاتتى. بالا مىڭ پارە بولۇپ، ئۆزىنى ئانىسىغا ئېتىپ كېتىۋاتاتتى.

— ۋىيەي، ماۋۇ قېلىن پاسكىنىنىڭ گەپ ياندۇرۇۋاتقىنى، خىيالىدا بالىنى ئېلىپ كەتكىلى كەپتۈمىش. ئۇخلاپ چۈش كۆرۈپ، چۆچۈرىنى خام ساناپ قاپلا. سىلىنىڭ بالىلىرى يوق. بۇ ئىنمىنىڭ بالىسى، ئۆزىنىڭ جېنىنى باقالماي نەمۇ نەدە يوق چوغۇپ يۈرگەن مېكياندەك قاڭقىپ يۈرىدىيۇ، بالىنى ئېغىزىغا ئالغىنىنى.

— كىم قېلىن، كىم يوق چوغۇپ يۈرۈپتۇ، بۇنى ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمايدىغان ئائەھلى ئىنلىرىدىن سورىسلا. بالىنى بەرمەيمىش تېخى. ئەكەلسە، بۇ مېنىڭ بالام.

— ۋاي-ۋۇي، سەن تاز دېگۈچە مەن دەۋالاي دېگەندەك ئەجەب ئىنمىنى نىلغا

ئېلىپ قالغۇ، ئۆز ۋاقتىدا ئىنىمنى يولدىن چىقىرىپ، ئازدۇرۇپ كەينىگە كىرىۋېلىپ قېچىپ كەتكەن شەرمەندە سەن ئەمەسمۇ، بۇ شەنى ھارام قىلغان شەرمەندە پاسكىنا، ئەلماسقتىن تارتىپ بۇ يۇرتتا سەندەك بىرەر شەرمىسارنىڭ چىققىنىنى كۆزىمىز كۆرۈش تۈگۈل قۇلىقىمىز ئاڭلايمۇ باقمىغان. يەنە يۈرىكىنى قايتەك، يۈزىنى دايتەك قىلىپ، پاسكىنا ئايىغىنى بۇ پاك يۇرتقا ئېلىشقا يۈزى چىداپتا، توفى! ئاياللارنىڭ شەنىگە ئولتۇرغان ئايىغى قۇرغاق جالاپ! چىقە ئۆيدىن! بولمىسا كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسىتىمەن بىكا.

ئاچچىق ۋە خورلۇقتىن ۋاككىدە يېرىلىپ كېتەيلا دەپ قالغان مەرفۇ تىل ياندۇردى: — ۋۇي، قاراپ تۇرسام بۇقىمىكىن دەپ قالما جۈمۈ. كىمىنىڭ ئايىغى پاسكىنىكەن. يۈزۈڭنى سىلاپ باقە، ئاغزىغا كەلگەننى چايناۋاتىدا ماۋۇ قېرى ئۆزىگە باقماي، ئەكەل بالامنى، ھەرقايسىڭنىڭ ھەققى يوق! — دېگىنىچە ئانا، ئانا! دەپ قىرقىراپ يىغلىغىنىچە مەرفۇغا ئىنتىلىپ، يۇلقۇنۇپ تۇرغان بالغا قول ئۇزاتتى.

شەرەنداز چوكان نېمە قىلارنى بىلمەي قاراپ تۇرغان ئانىسىغا بالنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئۆزى ئاچ قالغان يولۋاستەك ھۆركىرەپ مەرفۇغا تاشلاندى:

— نېمە؟ مەن قېرىمىكەنمەن، مانا ئەمەسە قېرى دېگەن مۇشۇ ئاغزىڭغا! — ئۇ بىر قولىدا مەرفۇنىڭ چىچىنى قاماللاپ، يەنە بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ ئاغزى-بۇرنىنى ماتا، پۈتى بىلەن ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە تەپكىلى تۇردى. مەرفۇمۇ بىر قولىدا ئۆزىنى قوغداپ، يەنە بىر قولى بىلەن رەقىبىنىڭ چىچىدىن ئالدى. ئىككى ئايال پومىداقلىشىپ كەتتى. بالنىڭ پەريادى پەلەككە يەتتى. قېيىن ئانا يۇلقۇنۇپ تۇرغان بالنى سۆرەشتۈرۈپ ئىچىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ ئىلغۇچىنى ئىچىدىن ئېتىۋالدى. مەرفۇ بالنىڭ يىغىسىغا چىدىماي بۇ دەججال ئايالنىڭ قارماقلىرىدىن تىپىرلاپ يۈرۈپ، ئاجراپ چىقىپ ئۆزىنى ئىشىككە ئاتتى.

— بالنى كۆرىمەن، دەپ خام خىيال قىلما، پاسكىنا، ئىنىمىزىگە ئاللىقاچان خەۋەر بېرىپ بولغان. قايسى دوغامنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئەرز قىلساڭ قىلىۋەر. بالا بىزگە قالغان. سېنىڭ بېقىش ئىمكانىيىتىڭ يوق. ماڭ يولۇڭغا!

— ۋاي جېنىم بالام، قېنى سەن، بالامنى بېرىش، ماڭا بالامنى كۆرسەت! — مەرفۇ بېشى، گەۋدىسى بىلەن ئىشىككە ئۈسۈۋەردى. ئىشىكنىڭ ئىچىدە بالنىڭ يىغا ئاۋازى پەلەككە يەتتى. چاچلىرى چۇۋۇلۇپ، كىيىملىرى يىرتىلغان، بېشى، ئاغزى-بۇرنىدىن شۇرقىراپ ئېقىۋاتقان قان قورقۇنچلۇق تۈسكە كىرگۈزۈپ قويغان مەرفۇنىڭ بېشى بىر يانغا قىيىسىپ چىشلىرى مەھكەم كىرىشىپ، ئۇنى ئۆچتى. جەسەتتەك سۇنايلىنىپ ياتقان مەرفۇنى ئۇلار سۆرەشتۈرۈپ يۈرۈپ كىچىك ئاچسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا ئاپىرىپ ياتقۇزۇپ قويۇپلا غىپىدە تىكىۋېتىشتى. سۈكۈتكە چۆمگەن قاراڭغۇلۇق ئۇلارنى تېزلا پاناھغا ئالدى.

5-باب

ھەر خىل يول، ھەر خىل تەقدىر

1

جىمى مەۋجۇداتلارنى ئۆز قوينغا سىغدۇرۇپ تۇرغان بۇ بىپايان زېمىن ئىنسانلارنىڭ ھايات سەھنىسىدۇر. بۇ چەكسىزلىككە ئىگە سەھنىدە كومىدىيە بىلەن تراگىدىيە گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، بۇ ئويۇننىڭ قاچان ئاخىرلىشىدىغانلىقىغا ھېچكىم جاۋاب بېرەلمىگەندەك، كىمىنىڭ قايسى رولىنى ئېلىپ چىقىشى ۋە قانداق ئوينىشىغا قوماندا نلىق قىلىدىغان بىرەر رېژىسسورنىڭ بارلىقىمۇ بىرەرى جاۋاب بېرەلمەيدۇ. ئۇ ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە ئوينىلىۋېرىدۇ. بۇ ئويۇننى قانداق ئۇسۇلدا ئويناش ۋە قايسى رولىنى تاللىۋېلىش بىرەر ئادەمنىڭ خاھىشى ھەم ئىرادىسىگە باقمايدۇ. قانداق قىلغۇلۇق؟ ئەنە، مەرئۇمۇ ئۆز ئىرادىسىگە باقمىغان ھالدا بۇ مۇرەككەپ ھايات سەھنىسىدە يەنە بىر خىل رولىنى ئېلىش ئۈچۈن كېتىۋاتىدۇ.

ئۇ چۈشكەن يولۇچىلار ئاپتوبۇسى پىژغىرىم ئىسسىقتا بىر خىل رىتىمدا گۈرۈلدەپ شىمالغا قاراپ ئىلگىرىلىمەكتە. ئۇ بۇ قېتىم شەرقتە توختامدۇ ياكى غەربتىمۇ، ئۆزىمۇ ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيدۇ. ئۇنىڭغا كىچىككىنە پاناھلانغۇدەك جاي، قىلغۇدەك ئىش تېپىلغانلا بولسا، ئىككىنچى قېتىم بۇنداق سەپەرگە چىقمىغان بولاتتى. ئەپسۇس، شۇنچە كەڭرى جاھاندا ئۇنىڭغا ئېرىشەلمىدى. ھەتتا ھاياتىنىڭ ئۈمىدى بولغان بالسىدىنمۇ قۇرۇق قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدىن بالسىنىڭ ئاشۇ كۈندىكى پەلەككە يەتكەن يىغا ئاۋازى، كۆز ئالدىدىن بالىنىڭ ئۆزىگە يۇلقىنىپ تۇرۇپ ئىنتىلىشى زادى نېرى كەتمەيدۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ كۈلۈشنى، ھەتتا گەپ قىلىشىنىمۇ ئۈنتۈپ قالغاندەكلا بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ جاراھەت قاپلاپ كەتكەن يۈرىكى بالىنىڭ ھىجراسىدا خۇددى تۈز باسقاندەك ئاچچىق-ئاچچىق ئېچىشىپ جېنىنى قاقشاتماقتا. خەپ، ھاياتلا بولسام سېنى تاپماي قويمايمەن، دەيتتى ئۇ ئابلىكىم ھاچىنى ئىچىدە مىڭنى قارغاپ. ئاپتوبۇس چۈشتىن ئېگىلگەن ۋاقتىدا يول ئازابى بىلەن چارچىغان يولۇچىلارنى ئالدى ئاۋات بازار بىلەن قايناق تۇس ئالغان قەۋەتلىك مېھمان كۈتۈشنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ توختاتتى. مەرفۇنىڭ كۆتۈرۈپ ماڭالمىغۇدەك ئېغىر يۈك-تاقىمۇ يوق، پەقەت يەڭگىلىگەن بىر سەپەر سومكىسىدا ماڭار ۋاقتىدا كىچىك ئاچسى يوللۇق تۇتقان ئون-ئون بەش سەپەر توقچى بىلەن ئازراق پۇللا بار. بۇنىڭ بىلەن ئۇ بىرنەچچە كۈن سېرىق تال بولسىمۇ جېنىنى جان ئېتەلمەيدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟ بىر بولسا يەنە بىر تەۋەككۈل قىلىپ ئىچكىرىگە بېشىنى ئېلىپ چىكەتمەكچى، نېمە بولسا شۇ يەردە بولىدۇ. ئۇنىڭ ئىشىنىڭ

بۇسى شۇ يەردە قىلىپ، مۆتىۋەر ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ ئابرويىغىمۇ تەسىر يەتمەيدۇ. يەنە بىر بولسا مۇشۇ يەردە مادار يىغىۋېلىپ، ئابلىكىم ھاجىنى قوغلىشىپ يۈرۈپ ھامان بىر كۈنى ئۇنى تاپىدۇ-دە، ئۇنىڭ ئالدىدا يا ئۆلۈم، يا كۈرۈم بولىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن پۇل تېپىش كېرەك. ئۇ ھېلىقى قارىمۇتوق يايىمچى ئايالىنى ئىزدەپ تېپىشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

2

مەرفۇ ئاۋارە بولمايلا كونا جايدىن ئۇنى ئىزدەپ تاپتى. — ۋاي خۇدايىمەي، سىزمىدىڭىز، تونۇيالمىغىلى تاسلا قاپتىمەن، يۇرتىڭىزدىن قاچان كەلدىڭىز، يۈز-كۆزلىرىڭىز قارىغۇسىز بولۇپ كېتىپتۇ. يولدا ھادىسىگە ئۇچرىغان ئوخشىمامسىز؟ — يايىمچى ئايال مەرفۇنى كۆرۈپ ھەيرانلىق ھەم قىزىقىش ئىچىدە سوراق-سوئاللارنى ياغدۇرۇۋەتتى.

— سىزنى تاپالماي قالارمەنمۇ دەپ بەك ئەندىشە قىلغانىدىم. ھەنم بولسا باركەنسىز ھەدە، تىنچلىق تۇرغانسىز؟

— مەن بولماي نەگمۇ كېتەرمەن، يا سىزدەك چوكان سېكىلەك بولمىسام ياش باللىنىڭ كەينىدىن ئۇيان-بۇيان يۈرگىلى، بىزدەك قېرى بۇقىلارغا ھىچكىم كۆز-قۇلاق بولمايدىكەن ئەمەسمۇ، مانا مۇشۇ ئوقەت بىلەن يۈرمىز شۇ.

— ئەجەب كۆرۈشەر-كۆرۈشمەي ئورنىغا چۈشمىگەن گەپنى قىلغىلى تۇردىڭىزغۇ، ھەممىنى ئۆزىڭىز بىلىپ تۇرۇپ.

— بولدى، تاۋۇ نازۇكلۇك قىلىپ كەتمەڭ، ئۇنداقلارنى ئوڭشايدىغان يەر بۇ. سىزنى ئۆز يۇرتى بولغاندىن كېيىن شۇ يەردە ئۇۋا تۇتۇپ قالارمىكىن دېسەم، يەنە كەپقاپسىزغۇ، بالىڭىزچۇ؟ ئۇنى ئەكەلمەي ئوبدان قىلىپسىز، ئۆزىڭىز سالتاڭ كېلىپ.

— چوڭ ئانىسىغا تارتقۇزۇپ قويدۇم. بىراق ئۆزۈمنى رۇسلىۋالسام ھەرگىز ئۇلارغا تاشلاپ بەرمەيمەن. بولدى، كەچ بولۇپ كەتتى. يايىمىڭىزنى يىغىشتۇرۇپ، مېنى ئۆيىڭىزگە باشلاپ بارمامسىز؟ مەن بەك چارچاپ كەتتىم. قالغىنىنى شۇ يەردە دېيىشەرمىز.

— پاھ، كەسكىن بولۇپ قاپسىز جۇمۇ، قارىغاندا خېلى ئاقچا بىلەن كەلگەن ئوخشىمامسىز؟ مانا مۇنداق، — دېدى ئۇ ئوڭ قولىنىڭ باش بارمىقى بىلەن كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى سۈركەپ قاس چىقىرىپ.

— ھەدە، ئۇنداقتۇ ئەمەس، بۇ قېتىم ئۆزۈم يالغۇز، بېشىمنى ئېلىپلا يېنىپ چىقتىم. مېنىڭ تۇرغان تۇرقۇم مۇشۇ، سىزنى ياردەم قىلارمىكىن دەپ ئىزدەپ كېلىشىم. شۇنداق، بۇ قېتىم ئۇ ئۆزى يالغۇز تاغلار ھالقىپ، دەريالار ئاتلاپ، يۇرت كېزىپ

بۇ سەپەرنى بېسىپ كەلدى. ئۇنىڭغا بۇ يوللار، بۇ جايلار ھەيران قالارلىق، ھەم سىرلىق ئەمەس. ئۇ ئەمدى بۇرۇنقىدەك ساددا، كۆزى ئېچىلمىغان، مۇھەببەت گۈلخانلىرىدا كۆيۈپ كۈل بولاي دېگەن قۇش كەبى ناتىۋان، گۈل مەرفۇ ئەمەس. ئۇنىڭ ئورنىغا رېئاللىقنىڭ رەھىمسىز قامچىسى باش-كۆزىنى رەھىمسىزلەرچە قامچىلاپ جاراھەتلەندۈرگەن، زوراۋانلىق، خورلۇق ئىچىدە ئۆتكەن قىسقىغىنا ھايات سەرگۈزەشتىسى باشقا بىر ئادەم قىلىپ چىققان قىساسخور، بېپەرۋا، قاشاڭ، قورقۇمسىز بىرمەرفۇ پەيدا بولغانىدى.

يەنە شۇ، خىلۋەت تاغ باغرىغا جايلاشقان، ئەخلەت-يۈندىلار پۇراپ تۇرغان ۋەيرانە مەھەللە، تار كوچا، ھېلىقى مايماق ئىشك، ئىسلىشىپ كەتكەن كىر پەردە بىلەن ئىككىگە بۆلۈنگەن بەدبوي كۆرۈمسىز ئۆي. مەرفۇنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدا شۇ زامات پەرقى زور بولغان ئىككى خىل كۆرۈنۈش لىپ قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى. قۇياش نۇرىدا جۇلالىنىپ تۇرغان نەقىشلىق ئايۋان-سارايلىق ئۆز ئۆيى، پەرەنجە ئىچىدە تېخىمۇ مۇرۇۋەتلىك كۆرۈنگەن خېنىم ئانىسى ۋە باشقا خېنىم تۇغقانلىرى بىلەن كۆز ئالدىدىكى مۇنۇ پاسكىنا، كۆرۈمسىز ئۆي شۇنداقلا ئۇنىڭ خوجايىنى بولمىش مۇنۇ بەدبەشرە ئايال. مەرفۇنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، كۆزلىرىگە يىغا ياماشتى.

— قەددىڭىزنى تىك تۇتسىڭىزچۇ ئەمدى، — دېدى يايىمچى ئايال مەرفۇنىڭ ئۆيگە كىرىپلا بىر قىسما بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، — يىغلاۋاتسىزغۇ، نېمە بولدى؟

— ھېچنېمە بولمىدىم، تۇرۇپ بەزىدە شۇنداق يىغلىغۇم كېلىدۇ. — بولدىلا، بۇ كارى چاغلىق جاھانغۇ، قانچە بىر ئىشلارغا يىغلاپ جان توشايدۇ. بۇرۇن مەنبۇ تولا يىغلايتتىم. مىڭ يىغلىغان بىلەنمۇ بىكار كەن. بولدى قويۇڭ، سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولغان بولسام، ھېچكىمدىن قورقماي، ئوچۇق-ئاشكارا يۈرۈپ، بىر كىشىلىك نېنىمنى تېپىپ يەپ، بۇ تەرەپلەردە قاڭقىپ يۈرمەيتتىم. يامنى كەلسە ئۇنداق تاش يۈرەك قېيىن ئانا، بېشەم يەڭگىلەر بىلەن دەۋالشىپ جاۋابكارلىققا تارتقۇزاتتىم. كىچىك ئاڭلىغۇز ئاق قىلىمەن، كۆك قىلىمەن دەپ پوپوزا قىلغىنى بىلەن ئۇنىڭغىمۇ جان لازىمدۇ، سىز يا توخۇ، كەپتەر بولمىسىڭىز بويىنى ئۈزۈپلا تاشلىغىلى.

— سىز دېگەندەك قىلساممۇ بولاتتى، لېكىن، ئانام مېنى كۆرگەن كۈندىن باشلاپ ھېچكىمگە چىراي ئاچمىدى. ھە دېسلا جايىنامازغا چىقىپ دۈم يېتىپ يىغلايدۇ. تۇغقانلىرىم بۇ ئىشنىڭ ئىس-بۇسى چىقىپ قالمىسكەن دەيدۇ. شۇنداق تۇرۇپ، مەن يەنە غوۋغا كۆتۈرۈپ يۈرسەم بولامدۇ. ئۆز ئۆيىدىكىلەر ئۇنداق قىلىۋاتقان يەردە ھېچكىم ئارىغا ئالمايدىكەن، كۆزىڭىمۇ ئىلمايدىكەن، ئۇنداق سىقىلىپ يۈرگۈچە، مېنى مۇشۇ ھاغا قويغان كىشىدىن قىساسىمنى ئېلىپ بولسىمۇ ئۆلسەم بولمامدۇ، ھامنى يامان بولغاندىكىن، — جاھاندا ئۇنداقمۇ ئاسان ئىش بولامدۇ مەرفۇ، ئۇ قاراچىنى نەدىن تاپاتتىڭىز؟ تۇغقانلىرىڭىزمۇ تازا خەقلەركەن. ئۇلار ئابروينى دەپ سىزنى ئەيۈ قىلمىغىنى نېمىسى،

تازا بىلىپ بولغىلى بولمايدىكەن ئۇ خەقلەرنى، بولدى قويۇڭا ئۇنداق يۇرت-يۇرت، تۇغقان-پۇققان دېگەنلىرىڭىزنى، كۈن ئۆتكۈزۈشنىڭ يولىنى ئىزدەڭ ئەمدى. قانداق دېدىم؟
— شۇنداق قىلمايمۇ ئامالىم يوق، قانداق قىلاتتىم ئەمدى؟ پېشانەمگە كەلگەننى كۆرەرمەن شۇ.

3

كۈنلەر ھايات جىددىيچىلىكى ئىچىدە ئۆتمەكتە. تازا زەن سېلىپ سەپالسىڭىز ئومۇ ئۆز كويىدا، بۇمۇ ئۆز غېمىدە، ھەممە تۇرمۇش ھەلە كىچىلىكىدە. شۇنىڭ بىلەن كۈنلەر ئايلارغا، ئايلار يىللارغا ئۆلىنىدۇ. مەرفۇ يايىمچى ئايالنىڭكىگە كېلىپ، بىرەر ھەپتە ئۇنىڭغا ياردەملىشىپ يۈردى، كېيىن ئۆزى تۇرغان جايغا يېقىنراق بىر ئاشخانىدىن يېلىنىپ يۈرۈپ، مىڭبىر بالالىقتا ئىش تاپتى.

— ھوي چاققان بولۇڭ، زىخلايدىغان توغرامچە ئۆلگۈرمىدى.
— قېنى سىز، تېزراق ئاۋۇ مېھمانغا چاي قويۇڭ. مەرفۇ مانا مۇشۇنداق بىر دەم دۇكان ئالدىدىكى كاۋاپداننىڭ قېشىغا چاپسا، بىردەم ئىچىدىكى ئاشپەر ئۈستامىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپتتى. ئۇ كۈننى شۇنداق ئۆتكۈزۈۋاتقان كۈنلەردە بۇ يەرگە ھەر كۈنى كەم دېگەندە بىر ۋاخ تاماقلانغىلى كېلىدىغان پېشقەدەم كادىر سۈپەت بىر ئادەم بىلەن تونۇشۇپ قالدى. ئۇ ئويلاپ بېقىپ: بۇ ئادەم تەنھا ئۆتىدىكەن، ماڭا ئاتايتەن خىزمەت كىنىشكىسى ۋە ئادرېسنى كۆرسەتتى. نېمىدىن ئەنسىرەيمەن. ئۇ ئاتمىشقا يېقىنلىشىپ قالغان، ئۆزىنىمۇ توختاتقان ئادەمدەك قىلىدۇ. كېيىنچە مېنى ئىدارىسىگە ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ، نوپۇسۇمنى ھەل قىلماقچى بولىۋاتىدۇ. مەيلى، ئۇنىڭكىگە بېرىپ بىر مەزگىل تۇرسام تۇراي، ئۇ يەردە تۇرسام قورساق، كىيىم-كېچەك، ئۆي-جايىنىڭ غېمىنى يېمىگەندىن كېيىن، دېمىنىمۇ ئېلىۋالغۇدەك مەن، ئۆزۈمنى ئوڭشۇپ، بالامنى ئىزدەپ ماڭمامدىمەن. بۇ يەردە شەخسى ياتاققا پۇل تۆلەپ، ئۆلگۈدەك ئىشلەپمۇ ئۆزۈمدىن ئېشىنالمىدىم. تېخى بۇلارنىڭ جېنىمغا تەگكۈدەك دەككە-دەشناملىرىنچۇ... دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۇ كىشىنىڭ ئۆيىگە بېرىشقا ماقۇل بولدى.

ئۇلار تۆت يولنىڭ دوقمۇشىدىكى گۈللۈكتىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، پىيادىلەر يولىنى بويلاپ بىرەر بېكەت يول يۈرۈپ، ئوڭ قول تەرەپكە ئەگىپ ئالتە قەۋەتلىك ئولتۇراق بىناغا كەلدى. مەرفۇ بۇ كىشىنىڭ باشلىشى بىلەن بەشىنچى قەۋەتكە كۆتۈرۈلۈپ، پەلەمپەينىڭ ئۈدۈلىدىكى ئۆيگە كىرىپ كەلدى. كىرىشىگىلا بۇ بىر يۈرۈش ئۆيدە ئايال زاتىنىڭ يوقلۇقىدىن بېشارەت بېرىۋاتقانداك بوران ئۈچۈپ تۇراتتى. سەرەمجاننىڭمۇ تايىنى يوق. سول تەرەپتىكى ئۆيدە پەقەت بىر كىشىلىك ياغاچ كارىۋات قويۇلغان بولۇپ، كارىۋاتنىڭ

ئۈستىدىكى كۆك كاتەكچە ئەدىيال كىرلىشىپ كەتكەن، ئوتتۇرىدا ئۈستىدىكى يالتىراقلارنى قاسماقلىشىپ كەتكەن يۇمىلاق شىرە، بۇلۇڭدىكى تومپۇچكىنىڭ ئۈستىدە توپا بېسىپ كەتكەن بىر رادىئو بولۇپ، ئۆيدە بار-يوقى مۇشۇلار ئىدى.

— خوش، بىز تونۇشۇپ، ھە ياق، پۈتۈشۈپ بولدۇق. ئۆي مانا، ئەمدى سىز خوجايىنلىق قىلىسىز، شۇنداقمۇ؟

... —

— ئەمدى خوتۇن كىشى بولمىغاندىن كېيىن ئادەم ئۆيگىمۇ قىزىقمايدىغان بولۇپ قالدىكەن. بۇنى ئوڭشۋالسىز، شۇنداقمۇ؟ بولدى، سىز ئارام ئېلىڭ، قالدى گەپلەرنى كېيىن دېيىشۋالسىز.

مەرفۇ بۇ ئادەمنى خېلى تۈزۈكتەك تۇرىدۇ، دەپ جەزمەلەشتۈرۈپ، ئەنسىرەپمۇ كەتمىدى. ئۇ ئاشخانا، ئۆيلەرنى تازىلاپ، سەرەمجانلاشتۇرۇپ، خېلى ئىسكەتكە كىرگۈزدى. ئۇ ئادەم بازاردىن سەي-كۆكتات، گۆش-پۆش دېگەنلەرنى كەينى-كەينىدىن ئېلىپ كىرىپ مەرفۇنىڭ ئالدىغا قويدى.

كەچ كىردى.

— مەن كېتىپ تۇراي، جاڭزا ئالماي تۇرۇپ بۇ ئۆيدە قونسام بولمايدۇ، — دېدى مەرفۇ ئىشك تەرەپكە قاراپ مېڭىپ.

— نېمىلەرنى دەيدىغانسىز، جاڭزىنى ھامىنى ئالىمىز. خاتىرجەم بولۇڭا، تېخى ئىدارىدىكىلەر بىلەن كۆرۈشكۈچى بولمىدىم. سىز ئەمدى ھېچ يەرگە بارمايسىز، مېنى قېرى كۆرۈۋاتامسىز يا-ھە؟

— ياقەي، ئەمدى...

— بولدى. ئۇنداق گېپىڭىزنى قويۇڭ، سىزنى مەن ھەرگىز ئالدىمايمەن. ماڭا ئىشنىڭ، مۇشۇ ياشقا كېلىپ، ساقلىم ئاقارغاندىمۇ ئاقماس گەپ قىلامدىمەن؟

شۇنداق قىلىپ مەرفۇ بۇ ئۆيدە تۇرۇپ قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى. ئىشقىلىپ قورسىقى تويغۇدەك تاماق، پۈتىنى ئۇزۇن سۈنۈپ ئولتۇرغۇدەك ئۆي بولدى. قالغان ئىش بارا-بارا ھەل بولۇپ كېتىدۇ، دەپ ئۆزىگە تەسەللى بېرەتتى ئۇ. بىر ئاخشىمى ئۆيگە ئۆي ئىگىسى دېمەتلىك ئۈچ ئادەم كىرىپ كەلدى.

— بۈگۈن ئۇلارنى تازا بىر مېھمان قىلىپ قويايلى، ھەممىسى سىزنىڭ ئىشىڭىز ئۈچۈن ئەسقاتىدىغانلار، ئاۋۇ ئوتتۇرىدا ئولتۇرغىنى نوپۇس بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بىلەن بەك يېقىن، ماۋۇ ياقىنىكىسى بىزنىڭ ئىدارىنىڭ ئىشخانا مۇدىرى. سىزنىڭ ئورۇنلىشىشىڭىزغا كۈچ چىقىرىدۇ، — دېدى ئۆي ئىگىسى ئاشخانىغا چىقىپ مەرفۇنىڭ قولىغا پىچىرلاپ. مەرفۇ ئۇلارغا بىر قانچە خىل سەي قورۇپ بەردى. ئۇلار يەپ-ئىچىپ پىرىم كېچىگىچە ئولتۇرۇشتى. بىر چاغدا مەست بولۇشۇپ، پۈتۈن بىنانى بېشىغا كىيدى. بىردەم بىرى، بىردەم يەنە بىرى ئاشخانىغا دەلدەڭشىپ كىرىپ، مەرفۇنى ئۇياندىن-بۇيانغا تارتقۇشلاپ،

خورلۇقنى كەلتۈرىدىغان قىلىقلارنى قىلىشقىلى تۇردى. مەرفۇ ئۇنى ئۇيانغا، بۇنى بۇيانغا ئىتتىرىپ تۇرۇپ ئۆزىگە يېقىن كەلتۈرمەيتتى. ئۇلار تۈن نىسپىدىن ئاشقاندا ئالتاغىل توۋلىشىپ مۇدۇرۇپ-چۇقۇرۇپ دېگەندەك چىقىپ كېتىشتى. مەرفۇ ئۆي ئىچىگە قاراپ سەسكىنىپ كەتتى. قۇسۇق، كىچىك تەرەت پۇراقلىرى ئادەمنى ھۆ قىلدۇراتتى. ئۆينىڭ ئىگىسى بولسا داق يەردە كۆڭلەكسىز، شىمى تىزىغىچە سېلىنىپ قالغان ھالەتتە ياتاتتى. مەرفۇ «ھۆ» دېگىنىچە كەينىگە ياندى. شۇ ئەسنادا ھېلىقى ئادەم يىقىلىپ قويۇپ دېگۈدەك دەلدەڭشىپ كېلىپ مەرفۇنىڭ چېچىنى كاپ قىلىپ تارتقىنىچە سۆرەپ ماڭدى، ئىككى قەدەم ئالا-ئالماي ئۆزىمۇ ئوڭدىسىغا يىقىلدى.

مەرفۇ چېشىنى چىشلەپ ئىككى ھەپتىنى ئۆتكۈزدى. ئۇ ئاخىر ئېغىز ئېچىپ، ۋەدىلەشكەن ئىشلارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى سورىدى. «مېڭىۋاتمەن، بەك ئالدىراپ كەتمەڭ، بۇ شۇنداقلا ھەل بولۇپ كېتىدىغان ئىش ئەمەس، ئاغىنىلىرىمگە دەۋاتمەن. بىر كۈنى ھامان ھەل بولىدۇ،» دەيتتى ھېلىقى ئادەم خاتىرجەم ھالدا. مەرفۇ ئامالسىز يەنە كۈتۈشكە مەجبۇر بولدى. چىقىپ كېتەي دېسە يەنە كىملىرىدىن پاناھ تىلەپ، نەلەردىن ئىش ئىزدەپ يۈرىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە سوغۇق كارامىتىنى كۆرسىتىپ، ھەممە جانلىقلارنى ئۇۋىسىغا قىستاۋاتسا-ھە؟ ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇ كىشى مەرفۇغا بۇرۇنقىدەك يالۋۇرۇپمۇ كەتمەيدىغان، ئەكسىچە قىرىچە، يانچە تېگىپلا يۈرىدىغان، كۈندۈزلىرى ئىشكىنىڭ سىرتىدىن قۇلۇپ سېلىپ قويۇپ چىقىپ كېتىدىغان بولۇۋالدى. كەچتە بولسا غەرق مەست بولۇپ، ئۈچ بۇرجەك دەسسەپ كىرەتتى. ھېلىقى «جاڭزا، نوپۇس، خىزمەت» دېگەنلەردىن تېخى خەۋەر بولمايۋاتاتتى. بىر كۈنى مەرفۇ چىرايلىق ئولتۇرۇپ يېلىنىش بىلەن:

— بىر ئاز پۇل بېرىپ تۇرسىڭىز، بۇنداق بىكار ئولتۇرۇۋەرمەي، ئەتە-ئاخشامدا دېگەندەك ئىلىم-سېتىم ئىشلىرىنى قىلىپ باقسام بوپتىكەن، — دەپ ئېغىز قالدۇ. — نېمە دېدىڭىز، يەنە بىردەڭگا، — دېگىنىچە ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ھېلىقى ئادەم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ دەرەشنىڭ تۆشۈكىدەك كىچىك، نۇرسىز كۆزلىرىنىڭ ئالمىسى چاچراپ چىقىپ كېتىدىغاندەك چەكچىيىپ، پولىتىيىپ چىققانىدى. ئۇنىڭ ياداڭغۇ، كونا قاپاقنىڭ لېشىدەك قورۇق يۈزلىرى تارتىشىپ، بۇغدىيىكى ئاستىن-ئۈستۈن لېپىلداپ كەتتى.

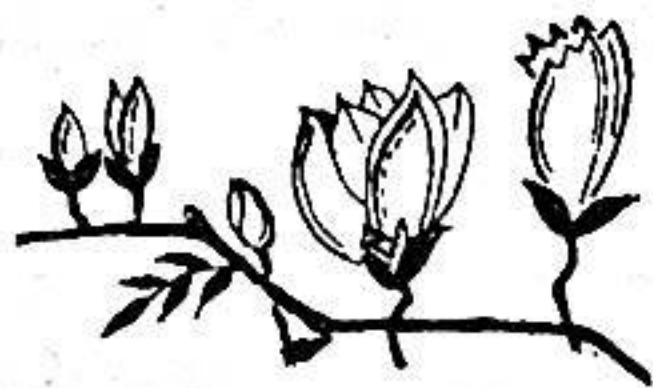
— ھەي خوتۇن، سېنى مەن شۇنچە ئوبدان بېقۇۋاتسام نىيىتىڭدىن تېخى يانماپسنا، مەن پۇل بېرىمەن، سەن نەلەردە سۆڭەك غاچاپ، كۆڭلۈڭنى خۇش ئېتىپ يۈرسەن. مۇشۇنىمۇ گېپىم بار دەپ دەۋاتامسەن؟ سەن مېنىڭ نېمەمتىڭ، مەندىن پۇل تەلەپ قىلغۇدەك. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئىسسىق پاناھلىق بېرىپ، قورسىقىڭنى بېقىپ كېلىۋاتقىنىم يەتمىدىمۇ؟ — دېدى ئۇ غەزەپلىك ئاھاڭدا، ئۇدۇلدىكى كاماك چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن شاللىرىنى چاچرىتىپ تۇرۇپ.

مەرفۇنىڭ خورلۇقى تۈتۈپ، ۋۇجۇدىغا غۇزۇرىدە ئاچچىق ياماشتى، ئۇ ئۆزىنى بېسىۋېلىپ تۈرۈپ:

— ئېمىگە بۇنچىۋالا چالۋاقاپ كېتىسىز، مەن خاتا گەپ قىلمىدىمغۇ، — دېيىشىڭىلا، مەرفۇنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كېلىپ، ئۇنىڭ قاپقىغا گالاچچىدە بىر مۇشت سېلىۋەتتى. كۆزىدىن ئوت چاقناپ كەتكەن مەرفۇ كۈتمىگەن بۇ تۈيۈقسىز پەشۋادىن كەينىگە ئۈجۈپ بېرىپ، بېشى تامغا قاتتىق تەگدى-دە، ئاغرىققا چىدىماي توۋلاپ كەتتى. ھېلىقى ئادەم مەرفۇنى بىر پارچە كۆتەكنى يۇمىلاتقاندا ئۇياندىن-بۇيانغا تارتقۇشلاپ، كارىۋات تەرەپكە سۆرەپ ماڭدى. پىچاق سۆڭەككە يەتكەندە غەزەپ-نەپرەت يانار تاغدەك پارتلايدۇ. قاتتىق خورلۇق، غەزەپ مەرفۇنى ئورنىدىن دەست تۇرغۇزدى. ئۇ قانداقتۇر بىر ياۋايى كۈچنىڭ قۇدرىتى بىلەن ئۇنىڭ گېلىدىن كاپىدە قاماللاپ، بوغۇپ تۈرۈپ، پايىنەك بېشىنى كارىۋاتنىڭ يۆلەنچۈكىگە كۈچ بىلەن ئۈستۈردى. بۇ ئادەم بىرنەچچە خارقىراپ، ۋايجا... ن، — دېگىنىچە، يەرگە گۈپىدە يىقىلىپ چۈشۈپ ئۇنى ئۆچتى. ئۇنىڭ پىلىكىدە قۇرۇپ، قورۇلۇپ قالغان نوگايدەك چاچسىز بېشى بىر يانغا قىسىپ قالغانىدى. مەرفۇ ئورنىدىن چاچراپ تۈرۈپ ئىشك تەرەپكە ئۆزىنى ئاتتى.

بالدۇرلا سوغۇق چۈشۈپ كېتىدىغان بۇ شەھەرنىڭ كېچىلىك ھاۋاسى، ئاستا ئەلەڭلەپ چۈشۈۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرىنى ھۇشقىتىپ چىقۇۋاتقان بوراننىڭ ھەر تەرەپكە سۈرۈپ مېڭىشى بىلەن تېخىمۇ سوغۇقلىشىپ كەتكەنىدى. ناگان-ناگاندا غۇيۇلداپ ئۆتۈشۈپ تۇرغان كېچىلىك تاكسىلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا كوچىلاردا ئادەم زاتى كۆرۈنمەيدۇ. چوڭ كۆۋرۈكنىڭ ئۈستىدە چاچلىرى چۈۋۈلغان، كېيىملىرى قان بىلەن بويالغان، قاپاقلىرى ئىشىغان بىر ئايال خۇددى ھەممە نەرسىنى يالماپ يۈتۈۋېتىدىغاندەك ھەيۋەت بىلەن ئېقىۋاتقان دەرياغا قاراپ، قېتىپ تۇراتتى. ئالدىدىن دەريا ئۇنى ئۆز قىنىغا چاقىرماقتا، كەينىدىن نارەسىدە بالىنىڭ يىغا ئاۋازى ئاڭلىنىپ، كىچىككەنە يۇمران قوللىرى بىلەن ئۇنى ئۆزىگە تارتماقتا. قايماقتىن كېچىلىك چارلاشقا چىققان ساقچى موتسىكىلىتىنىڭ ئاۋازى تۈن قوينىنى يېرىپ، بارغانچە يېقىنلاپ كەلمەكتە...

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

يالىپوز

(ھېكايە)

بۇۋى زەينەپ سۈيى توختاپ قالغان ئۈستەك قېشىنى ياقلاپ دىمغىدا غىگىشپ ناخشا ئېيتقىنچە يالىپوز تېرىۋاتاتتى، تۈيۈقسىز ئارقا تەرەپتىن يېنىك شىپىرلىغان ئاياغ تۈشى ئاڭلاندى. بۇۋى زەينەپ قىزلارغا خاس سەزگۈرلۈك بىلەن يار مەمەتنىڭ تۈيدۈرماسلىققا تىرىشىپ ئۆزىگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى. شۇ ھامان ئۇنىڭ يۈرىكى تېپىچەكلەپ، تېز-تېز سوقۇشقا باشلىدى، نەپسى جىددىيلەشتى، شۇنداق-تىمۇ ئۇ ھېچنېمىنى سەزمىگەنگە سېلىپ يالىپوز تېرىۋەردى. مانا، يارمەمەتنىڭ ئېسىق نەپسى قۇلقىغا ئۇرۇلدى، ئارقىدىن لاۋۇلداپ تۇرغان بىر پارچە چوغ ئۇنىڭ ئاناردەك مەڭزىنى كۆيدۈرۈپ ئۆتتى.

— ۋايجان! — بۇۋى زەينەپ بەكمۇ قورقۇپ كەتكەندەك بوشقىنا چىرقىرۋەتتى، يالىپوزغا توشاي دەپ قالغان سېۋىتى قولىدىن چۈشۈپ كەتتى، دىماغى يارغۇدەك خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان يۇمران يالىپوزلار نېمى قۇرۇپ قۇمىسازلىشىپ قالغان سۈسز ئۈستەك ئىچىگە چېچىلدى.

— قورقۇپ كەتتىڭ-ھە! — ئۇنىڭ ئالدىدا ئاقسېرىق يۈزى شەپەق رەڭگىدە قىزارغان يارمەمەت بېشىنى تۆۋەن ئېگىپ شۈمشىپ تۇراتتى، — خېلى جىگەرلىكتەك قىلاتتىڭ، بۇنچىلا قورقۇپ كېتىشىڭنى بىلمەپ-

تىمەن، خاپا بولما!
— قورقمادۇ ئەمسە! — دېدى
بۇۋى زەينەپ قىزىل ياقۇت رەڭگىنى ئەسلىتىدىغان چىرايلىق لەۋلىرىنى ئۈمچەيتىپ ئاچچىقلىغان قىياپەتتە، — باقى كاسكىنىڭ سېرىق ئىتى يۈزۈمنى يالاۋاتقان ئوخشايدۇ

دەپ ئويلاپ قالغان تۇرسام!
— يانپاشقا تازا بىر ئېلىۋالدىڭ. —
دە! — يارمە مەت گويا قىزنىڭ كاتتا
ئىلتىپاتىغا ئېرىشكەندەك ئىچ-ئىچىدىن خۇشال
بولۇپ راھەتلىنىپ كۈلدى، بۇۋى زەينەپ
بولسا كۈلۈۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران-ئاران
توختىتىپ، ئۇنى كۈچەپ بىرلا ئىتتىرىۋىدى،
تەبىئىيلىقى تۇرغان يىگىت كۈتۈلمىگەن بۇ
زەربىدىن ئوڭدىسىغا ئۇچۇپ چۈشتى، پاكىز
چۈشۈرۈلگەن تاقىر بېشىدىكى بادام دوپپىسىمۇ
ئىككى-ئۈچ ماڭدام يىراقلىققا دومىلاپ
كەتتى.

— يانپاشقا ئالسام بارغۇ، مانا مۇشۇندە.
داق ئالمەن! — بۇۋى زەينەپ چاقچىققا
ئەستايىدىل تەلەپپۈز بېرىشكە تىرىشىپ
سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇنىڭدىن
كېيىن پەخەس بولۇڭ، يىگىت! ئاچىڭىز
بىلەن ئويناشماڭ، ئاچىڭىزنى بوزەك قىلمەن.
مۇ دەپمەڭ، بولمىسا زىيان تارتىپ قالسىز.
ئۇلار شۇ تەرىقىدە بىردەم چاقچاقلىشىپ،
شوخلۇق قىلىشىپ، قانغۇچە كۈلۈپ يايىردى،
ئاندىن زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، قۇمىساز ئۆستەڭ
ئىچىگە چېچىلغان يالىپۇزلارنى تېرىشكە
باشلىدى. ئۇلارنىڭ قوللىرى پات-پات
سېۋەت گىرۋىكىدە بىر-بىرىگە تېگىپ
كېتەتتى، قىنىغا پاتماي تېپچەكلەپ تۇرغان
يۈرەكلەر شۇ ھامان جىغىدە قىلىپ، نازۇك
ۋە ئىسسىق بىر ئېقىم ئۇ بەدەندىن بۇ
بەدەنگە ئۆتكەندەك بولاتتى، ئىككىلەننىڭ
يۈزى تەڭلا ۋىللىدە قىزىرىپ كېتىپ، بېشىنى
تۆۋەن سېلىۋالاتتى، بىر-بىرىنىڭ چىرايىغا
قايتا قاراشقا جۈرئەت قىلالماي، ئۇن-تىنىسىز
يالىپۇز تېرىشنى داۋاملاشتۇراتتى. ئۆستەڭ

بويىدىكى قويۇق جىگدە شاخلىرىغا قونۇۋالغان
قۇشقاچلار تىنماي چۈرۈقلايتتى، بىر-بىرىنى
قوغلىشىپ ئۇ شاختىن بۇ شاخقا سەكرەيتتى،
نەدىدۇر سېغىزخانلار شاراقلايتتى، مەخەل-
لىدىكى باغ تەرەپتىن كاككۇك-تۈرۈلغۇلارنىڭ
سوزۇپ-سوزۇپ سايراشلىرى ئاڭلىناتتى،
قويۇق دەرەخ يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن
شۈڭگۈپ ئۆتكەن قۇياش نۇرى بۇۋى
زەينەپنىڭ ئون نەچچە تال قىلىپ ئۆرۈلگەن
بوستان چاچلىرى، تاڭ شەپقىدەك رەڭدار
ئەتلەس كۆڭلىكى ئۈستىدە جۇلالىناتتى.
ئۇلار چېچىلىپ كەتكەن يالىپۇزلارنى تېرىپ
بولۇپ، بىر-بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇپ قالدى،
بۇۋى زەينەپ نېمە قىلىشنى بىلەلمەيۋاتقان-
دەك، گاھ دۈمبىسىدە يېيىلىپ تۇرغان
بوستان چاچلىرىنى ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈشكە
باشلىغان كۆكسەگە تاشلاپ، ھەر بىر تال
چېچىنىڭ ئۈچىنى نازۇك بارماقلىرى بىلەن
بىر-بىرلەپ توختىماي غىجىلايتتى. گاھ
تىزىنى يېپىپ تۇرغان كۆڭلىكىنىڭ بېشىنى
تۆۋەنگە تارتىپ قويغاچ، ئۆستەڭ قۇمىنى
ئوچۇملاپ ئېلىپ سورۇپ ئويناييتتى.

— ماڭا تەگكىن، بۇۋى زەينەپ! —
ئۈزۈنغا سوزۇلغان جىمجىتلىقنى بىرىنچى بولۇپ
يارمە مەت بۇزدى، — مەن سېنى ياخشى
كۆرىمەن! ئىشىڭدا كۆيگىلى نەۋاخ! يۈرىكىم
كۆيۈپ چۈچۈلا بولاي دەپ قالدى!

بۇۋى زەينەپ كۆڭلىدە مۇشۇ تەلەپنىڭ
بالدۇرراق ئوتتۇرىغا قويۇلۇشىنى تەقەززالىق
بىلەن كۈتۈپ كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ
تەلەپ رەسمىي ئوتتۇرىغا قويۇلغاندا يەنىلا
ھودۇقۇپ قالدى. ئۇنىڭغا بۇ تەلەپ شۇ
تاپتا تولىمۇ تويۇقسىز، كۈتۈلمىگەن يەردىن

ئوتتۇرىغا قويۇلغاندەك بولۇپ تۇيۇلدى. قىز
لاپىدە ئوت ئالغان يۈزىنى ئالقانلىرى بىلەن
ئېتىۋالدى.

— بۇنداق گەپنى قىلماڭ، يارمە مەتكا،
ئىزا تارتىمەن!

— بۇنىڭ ئىزا تارتقۇدەك نېمىسى بار؟
— بىلمەيمەن.

— كۈڭلۈڭدىكى گەپنى دېگىنە، ماڭا
تېگىشى خالامسەن، يوق؟

— بىلمەيمەن.
— ئەمسە، نېمىنى بىلسەن؟

— بىلمەيمەن.
— ئاپلاھۇ ئەكبەر! ماۋۇ قىز بالىنىڭ

گىجىڭلىقىنى! — يارمە مەت ئىچى تىت-تىت
بولۇپ ئولتۇرالمىي قالدى، — ئۆلۈپ كېتىدۇ.

غان ئىش بولسىمۇ بىر دېگىنە زادى، مېنى
ياخشى كۆرەمسەن، يوق؟

— ئانامدىن سوراڭ!
— مەن سېنى ياخشى كۆرىدىغان

تۇرسام، بۇنى ئاناڭدىن قانداق سورايمەن؟
— دۆتلۈكىنى ئۇنىڭ! — بۇۋى زەينەپ

ۋىلىققىدە كۈلۈۋەتتى، — قاپاقباش! كاللىسى
ئىشلىمەيدىغان ساراڭ!

— مېنى ياخشى كۆرسەن،
شۇنداقمۇ؟ — يارمە مەت خۇشاللىقىدىن

گۈل قەقەلىرى ئېچىلىپ، ئولتۇرغان ئورنىدىن
سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى ۋە قىزنىڭ چىچىنى

ئويىناپ تۇرغان قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى، —
نەق جاۋابىڭغا ئىنتىزارمەن، بۇۋى زەينەپ!

تولا گەپ ئەگىتمەي، تۈزلا قىلىپ: «سېنى
ياخشى كۆرىمەن» دەۋەتكىنە! شۇ گەپنى

ئۆز ئاغزىڭدىن بىر ئاڭلاپ ئۆلۈپ كەتسەممۇ
مەيلىدى! ھە، قېنى، دېگىنە!

— دېمەيمەن!

— نېمىشقا؟

— بىلمەيمەن.

— بىلمەيمەن! بىلمەيمەن! —

نېمىشقىدۇر، يارمە مەتنىڭ جۇدۇنى ئۆرلەپ
قالدى، ئۇ تاقەتسىزلىنىپ، ئاچچىقلاپ، بۇۋى

زەينەپنىڭ تەلەپپۇزىنى دوراپ ۋارقىرىۋەتتى
ۋە ئۇنىڭ قولىنى قوپاللىق بىلەن سىلكىپ

قويۇۋەتتى، — بوپتۇ، ھېچنېمىنى بىلمەيدىكەن-
سەن، مەن كېتەي!

يارمە مەت شارىتىدە ئارقىغا بۇرۇلۇپ،
ئۆستەڭ ئىچىنى بويلاپ تېز-تېز قەدەم

تاشلاپ يۈرۈپ كەتتى. بۇۋى زەينەپ
شۇندىلا ئالدىراپ قالدى ۋە چاققانلىق

بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، بوش ئاۋاز بىلەن
توۋلىدى:

— يارمە مەتكا!

— ھە، نېمە گەپ؟ — يارمە مەت

شىپىدە توختاپ كەينىگە ئۆرۈلدى، —
سەن ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان تۇرساڭ،

يەنە سۆزلەشكۈدەك نېمىسى قالدى؟
— كەتمەڭ!

— ھېلىقى گەپنى دېسەڭ كەتمەيمەن،
— يېقىن كەلسىڭز دەيمەن.

— ھە، مانا بۇ گېپىڭ جايدا! —
يارمە مەت ئىككى-ئۈچ تاقلاپلا بۇۋى

زەينەپنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى، — ئەمدى
دېگىنە، قېنى.

بۇۋى زەينەپ يارمە مەتنىڭ يېغىن
ئەپكەلگەن قۇلقىغا يېنىك پىچىرلىدى:

— ئەسكى، بىزەڭ!

— جېنىم بۇۋى زەينەپ! — يىگىت
ھاياجانلىنىپ، قۇچىقىنى كەڭ ئېچىپ، پۈتۈن

ۋۇجۇدى ياپراقتەك تىترەشكە باشلىغان قىزنى قۇچاقلىماقچى بولۇۋىدى، نىز ئۇنى مەيدىسىدىن يېنىك ئىتتەردى.

— نېرىراق تۇرۇڭ، خەق كۆرۈپ قالسا سەت تۇرىدۇ!

— ئۇنداق بولسا لېۋىڭگە بىر سۆيۈۋا- لاي!

— ياق، نامەھرەم بولىدۇ!

— ئۇنداقتا، مەڭزىڭگە يەنە بىرنى سۆيۈۋالسامچۇ؟

— ھە، بوپتۇ، مەيلى...

بۇۋى زەينەپ باياتىن يىگىتنىڭ چوغدەك لېۋى كۆيدۈرۈپ ئۆتكەن ئوڭ مەڭزىنى سىلاپ قويۇپ، سول مەڭزىنى تۇتۇپ بەردى، يارمەمەتنىڭ لېۋى تېگىشى بىلەن ئۇنىڭ مەڭزى ۋازىلداپ كۆيگەندەك بولدى. بۇ يىل ئون يەتتە ياشقا قەدەم باسقان قىزنىڭ ۋۇجۇدى بۇرۇتى ئەمدىلا خەت تارتىشقا باشلىغان يىگىتنىڭ ئوتلۇق ھارارىتى تەپتىدىن قايماقتەك ئېرىپ كەتتى. ئۇ تەڭپۈڭلۈقنى يوقىتىپ، ئۆزىنى ئىختىيارسىز يىگىتنىڭ قۇچىقىغا تاشلىۋەتتى.

* * *

بۇۋى زەينەپنىڭ تەرسا مەجەز دادىسى يارمەمەتنىڭ ئەلچىلىرىنى ئۆيدىن قوغلىغاندەك قوپاللىق بىلەن يولغا سالدى. — ئۇنداق ئەبگاغا بېرىدىغان قىزىم يوق! — دېدى ئۇ ئەلچىلەرگە چالۋاقاپ، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا باقى كاسكىنىڭ ئەلچىلىرى كېلىۋىدى، دادىسى ئۇلارنى قىزىغىن كۈتۈۋېلىپ، قىزىنى ئۇنىڭغا ياتلىق

قىلىشقا ماقۇل بولدى. بۇۋى زەينەپنىڭ دادىسى ساۋۇر چوڭ تەرسا بولغاننىڭ ئۈستىگە ئاچكۆزرەك، ئابروپپەرەس ئادەم ئىدى. ئايدەك چىرايلىق قىزنى بايغا بەرسە كۆپرەك بىر نەرسە ئۈندۈرۈۋېلىپ، ئۆزىنىڭمۇ يۇرتتىكى بايلار قاتارىغا ئۆتەلەيدىغانلىقىنى پەملەپ، كۆڭلىدە ئاللىقاچان ھېساب-كىتاب قىلىپ بولغانىدى. باقى كاسكىنىڭ ياشىن قۇرامىغۇ ئانچە چوڭ ئەمەس، لېكىن ئۇ يىگىرمە ياشتىن يىگىرمە بەش ياشقىچە بولغان قىسقىغىنا بەش يىل ئىچىدە ئۈچ خوتۇن ئېلىپ، ھەممىسىنى «تۇغماس» دەپ قويۇۋېتىشكە ئۈلگۈرگەنىدى. يۇرتتا بۇۋى زەينەپنىڭ ھەممىدىن بەك نەپرەت-لىنىدىغىنى شۇ ئادەم ئىدى. قېرىشقاندا كاج تەقدىر ئۇنى شۇنىڭغا چېتىپ قويۇشنى راۋا كۆردى. بۇۋى زەينەپ ئاتا-ئانىسىغا يېلىنىپ-يالۋۇرۇپ باقتى. ئۇنىڭ ئاچچىق كۆز ياشلىرى دادىسىنىڭ قەلبىدىكى مال-دۇنياغا تەلپۈنۈپ يالقۇنجاۋاتقان نەپس-نىيەت ۋە رەھىمسىزلىك ئوتىنى ئۆچۈرەلمىدى. ئانىسى بولسا قىزىغا قوشۇلۇپ يىغلاش، تەسەللى بېرىش بىلەن كۇپايىلەندى.

توي تەييارلىقى جىددىي كېتىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، يارمەمەت بۇۋى زەينەپنى قوناقلىقتا ئوت ئېلىۋاتقان بېرىدىن تاپتى. بۇۋى زەينەپنىڭ ئايدەك نۇرلۇق جامالى بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا ئۈشتۈك تەڭگەن شاپتۇل چېچىكىدەك سۈلشىپ قالغان، ياڭاق سۆڭىكى بۇرتۇپ چىققان، بۇلاقتەك ئويىناق كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنىدى. بۇۋى زەينەپ يارمەمەتنى كۆرۈپ ئون سېلىپ يىغلىۋەتتى. يارمەمەت مۇ

سەھرادا بېيىغان بىرەرگە مەدىكارلىق قىلسامۇ سېنى بېقىپ كېتەلەيمەن، كۈنىمىز-نى گۈلدەك ئۆتكۈزەلەيمىز، خەقنىڭ ئالدىدا ھەرگىز بويۇن قىسىپ قالمايمىز!

— ئانامغا چىدىمايمەن! — بۇۋى زەينەپ قايتىدىن ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ بۇلاقتەك ئويناق شەھلا كۆزلىرىنى قورشاپ تۇرغان تال-تال ئۇزۇن كىرىپىكلىرى ئاراشلىرىدىن سرغىپ چىققان كۆز ياشلىرى ئاناردەك مەڭزىنى بويلاپ تۆۋەنگە ئېقىپ، جاۋغايلىرىدىن ئېغىزغا، بىلىنەر-بىلىنمەس ئۇچلۇق كەلگەن يارد-شەلەق ئېڭىكىگە، چىت كۆڭلىكىنى سەل-سەل كۆتۈرۈپ تۇرغان كۆكسەگە توختىماي تامچە-لايىتى، — دادامۇ مېنى كەچۈرمەيدۇ! ئاتا-ئانامنىڭ يۈزىنى توكسەم بولماس، يارمە مەتكا!

— مۇشۇ چىقىپ كەتكەنچە يوقاپلا كەتمەيمىزغۇ! — يارمە مەت سەۋرچانلىق بىلەن چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى، — بىرەر يىلدىن كېيىن قايتىپ كېلىپ ئۇلارنى يوقلايمىز، كەچۈرۈم سورايىمىز، ئاندىن كېيىن مەڭگۈ خىزمىتىدە بولۇپ، پەرزەنتلىك بۇرچىمىزنى ئاقلايمىز، ئۇلارغا يۈز كېلەلمەيدىغان ئىش قىلمايمىز.

— بىسوراق قېچىپ كېتىشنىڭ ئۆزى ئۇلارغا يۈز كېلەلمەيدىغان ئىش قىلغانلىقىمىز بولمامدۇ، يارمە مەتكا!

— لېكىن شۇنى ئۇنتۇمىغىنكى، بۇۋى زەينەپ، — يارمە مەت ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قايناپ كەتتى، — ئۇلار سېنىڭ بەختىڭنى ئويلاپ باقتىمۇ؟! ھېسسىياتىڭنى قەدىرلىدى-مۇ؟! كۆز يېشىڭغا ئىچ ئاغرىتىمۇ؟! ياق!

قىزنىڭ بىچارە ھالىتىنى كۆرۈپ كۆڭلى يۇمشاپ، ئاچچىقىدىن يېنىپ قالدى.

— بىز قېچىپ كېتەيلى، بۇۋى زەينەپ! — دېدى يارمە مەت قىزنىڭ يېنىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇۋېتىپ، — بىزگە باشقا ئامال قالمدى، قېچىپ كېتەيلى! — نەگە كېتىمىز؟ — بۇۋى زەينەپ ياش يۇقى كۆزلىرىنى چىت كۆڭلىكىنىڭ يېشى بىلەن ئېرتىۋېتىپ، سورىدى، — تۇتۇلۇپ قالساق رەسۋا بولمامدۇق؟

— بۇ كەڭرى جاھان! — يارمە مەت-نىڭ ئاقسېرىق چىرايى جىددىي تۇس ئالغان، بىر-بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن قويۇق قوشۇما قاشلىرى ھىمىرىلگەن، تۈپتۈز ئېقىپ چۈشكەن قاڭشارلىق بۇرنىنىڭ تۆشۈكچىلىرى كېڭەيگەندى، يوغان قوي كۆزلىرىدىن بىر خىل قەتئىيلىك ۋە ئۆزىگە بولغان چەكسىز ئىشىنىش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى، نېپىز لەۋلىرى توختىماي لىپىلدايىتى، — نەگە بارساقمۇ پۈتمىزنى تەققۇدەك يەر چىقىدۇ، ھەرگىز تۇتۇلۇپ قالمايمىز. ناۋادا تۇتۇلۇپ قالساقمۇ رەسۋا بولىدىغان نېمىسى بار؟! قىز ئېلىپ قېچىشنى بىز ئىجاد قىلغان ئەمەس، ئۇ ئاتا-بوۋىمىزدىن قالغان ئۆرپ-ئادەتتۇ!

— ياقا يۇرتلاردا مۇساپىر بولۇپ، خەقنىڭ ئىشىكى ئالدىدا بويۇن قىسىپ يۈرىمىزمۇ؟

— بۇنىڭدىن غەم قىلما! — يارمە مەت بازغاندەك يوغان مۇشتۇمنى چىڭ تۇگۇپ، كەڭ كۆكرىكىنى كېرىپ قويدى، — مەندە كۈچ-قۇۋۋەت دېگەن ئېشىپ-تېشىپ تۇرۇپتۇ. شەھەردە ئوقەتچىگە ياللانساممۇ ياكى

شاخلىرىنى شالدىرلىتىپ، ئارقىسىغا قارايمۇ قويماي. يۈرۈپ كەتتى. بۇۋى زەينەپ لېۋىنى چىڭ چىشلىدى، ئارقىدىن غەيرەتكە كېلىپ توۋلىدى:

— يارمە مەتكا، توختاپ تۇرۇڭا!
— ھە، يەنە نېمە گېپىڭ بار؟ —
يارمە مەت ئارقىغا بۇرۇلۇپ قوپاللىق بىلەن سورىدى.

بۇۋى زەينەپ يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە ئۆزىنى يارمە مەتنىڭ قوينىغا ئاتتى، بوينىغا گىرە سېلىپ، ئۇنىڭ يۈز-كۆزلىرىگە ئاچكۆز-لۈك بىلەن سۆيۈپ كەتتى. يارمە مەت مەڭدەپ قالدى. قىزنىڭ ئىسسىق لەۋلىرىنىڭ كۆيدۈرۈشىدىن ئەس-ھوشىنى تېپىپ، قۇچقىدىكى قىزنىڭ نازۇك، ئەۋرىشم بېلىنى ئېگىپ چىڭ قۇچاقلدى. چوغدەك يالقۇنچاپ تۇرغان بىر جۈپ يۈرەكنىڭ ئوتلۇق ھارارىتى-نىڭ بىر-بىرىگە تەسىر كۆرسىتىشىگە ئەگىشىپ، بەدەنلەر سىمپىتەك ئېرىدى. يارمە مەت قولىنى ئۈزىتىپ قىزنىڭ ئىشتىنىنى پەسكە سىيرىماقچى بولۇۋىدى، بۇۋى زەينەپ يارمە مەتنىڭ قۇچقىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ، قوناق شاخلىرىنى شالدىرلىتىپ يۈگۈرۈپ كەتتى. يارمە مەت بېشىنى قاماللىغىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى...

* * *

توي بولغان كۈنى بۇۋى زەينەپ يارمە مەتنىڭ تۈيۈقسىز يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ قاتتىق ئازابلاندى. يىغلاۋېرىپ كۆزلىرى ئىشىپ كەتتى، تەڭتۈشلىرىنىڭ نەسەت، تەسەللىرى كار قىلمىدى.

ئۇلار سېنى ھايۋان ئورنىدا سېتىۋەتمە كىچى! پۇلغا تېگىشمە كىچى! سەن ھايۋان ئەمەس بەلكى ئادەم! قەدىر-قىممىتى بار ئادەم! خۇدا راۋا كۆرگەن بەخت-سائادەت، ھۈزۈر-ھالاۋەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ئىنسان! نېمىشقا بۇ يەرنى ئويلاپ باقمايسەن!؟

— مېنى تولا قىستاۋەرمەڭ، يارمە مەت-كا! — بۇۋى زەينەپ زوڭزىيىپ ئولتۇرغان جايدىن تۇرۇپ كەتتى، — بۇ ئىشلارنى تولا ئويلاپ ساراڭ بولۇپ قالايلا دېدىم! سىز ئۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن ئاتا-ئانىنىڭ مېھرىدىن ئۇنداق ئاسان كەچكىلى بولماي-دىكەن! ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز كەتسىڭىز ئاتا-ئانىڭىز قانداق قىلىدۇ؟ ئۇلار جەزمەن بۇۋى زەينەپ ئوغلىمىزنى ئازدۇردى دەپ، مېنى قارغايدۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىدىمۇ گۇناھكار بولۇپ، قارغىشقا قېلىشنى خالىمايمەن، يارمە مەتكا!

— ئۇنداق بولسا، ئاشۇ خوتۇنباز باقى كاسكىغا تېگىشكە رازىمۇ سەن؟ — يارمە مەتمۇ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، جىددىي تەلەپپۇزدا سورىدى.

— رازى ئەمەس، لېكىن قىز بالا دېگەن شۇنداق ئاجىز كېلىدىكەن، مەندە نېمە ئامال بار؟

— بوپتۇ، تېگىۋال! ئاشۇ خوتۇن بېدىكىگە تېگىۋال! — يارمە مەت ئەسە-بىيلەرچە ۋارقىرىۋەتتى، — سېنى بۇرنى-قولىڭغىچە تويغۇزغاندا پۇشايماننى ئالدىغان-غا قاچا تاپالماي قالسىەن تېخى!

غەزەپتىن چىرايى دات باسقان تۆمۈر-دەك تاتىرىپ كەتكەن يارمە مەت قوناق

توپنىڭ نەغمە - ناۋالىرى ئۇنىڭ قۇلىقىغا ماتەم مۇزىكىسىدەك، توپغا كەلگۈچىلەرنىڭ خۇشال كۈلكە - چاقچاقلىرى ھازا يىغىسىدەك ئاڭلاندى، توي تارقىغاندا يېنىدىكى يەڭگە - سىمۇ بىر ئىشنى باھانە قىلىپ چىرايلىق زىننەتلەنگەن ئۆيدىن ئاستا چىقىپ كەتتى. بۇۋى زەينەپ لاغىلداپ تىترەيتتى، شۇ تاپتا ياسىداق ئۆينىڭ ئىچىدىكى ھەممە نەرسە قورقۇنچلۇق نەرسىلەرگە ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ياش يۇقى كۆزىگە تامغا ئېسىلغان ئانار رەڭگىدىكى قىممەت باھالىق خوتەن گىلىمى قانغا بويالغان كىپەن، ئۈستىگە ئوتقاشتەك قىزىل يۇڭ ئەدىيال يېپىلغان قوش كىشىلىك تۆمۈر كارىۋات يوغان جىنازا بولۇپ كۆرۈنەتتى. قاچاندۇر ئۆيگە كىرىپ كىيىم - كېچەكلىرىنى يەشىلى تۇرغان ئۈزۈتتۈرا باقى بارغانسېرى زورىيىپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنىۋاتاتتى. ئۇنىڭغا ئەمدى ئاتا - ئانىسى، ئاچا - سىڭىللىرى ۋە يارمەمەت بىلەن يۈز كۆرۈشۈش زادىلا نېسىپ بولمايدىغاندەك تۇيۇلاتتى. باقى بېلىدىكى يىپەك بەلباغنى يېشىپ يوغان كات ئۈستىدىكى قات - قات تىزىلغان يوتقان - كۆرپە ئۈستىگە تاشلىدى. ئاندىن قارا پەشمىتنى سېلىپ تامغا قېقىلغان قوزۇققا ئاستى، پاكىز چۈشۈرۈلگەن ئۇچلۇق بېشىدە - كى بادام دوپپىسىنى يەنە بىر قوزۇققا ئىلدى، ئاندىن ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا بېرىپ كىرىپدەك تۈگۈلۈۋېلىپ، دىر - دىر تىترەۋاتقان بۇۋى زەينەپكە قاراپ ئېغىز ئاچتى:

— بۈگۈن بەك ھېرىپ كەتتىڭ، بالدۇرراق يېتىپ ئۇخلا. مەن تاشقىرىقى ئۆيدە ياتاي، قورقما! مەن كىشىلەر يامان

گېپىمنى قىلغاندەك ئۇنداق ئەسكى ئادەم ئەمەس، بۇنى بارا - بارا بىلىپ قالسىەن. بۇۋى زەينەپ ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي قالدى. يېنىدىكى بەزنى يېمەيدىغان مۈتتۈك نەدە بار؟ — دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ، — بۇ مۇمكىن ئەمەس. بۇۋى پاتىمەمۇ ئۆتكەن بۇ ئۆتكەلدىن ئۆتمەي قۇتۇلالمايمەن، ھەقىچان. مەيلى، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن، ئەي ئۇلۇغ خۇدا، ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايىسەن! ...

باقى ئىچكىرىكى ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاستا يېپىپ چىقىپ كەتكەندىلا بۇۋى زەينەپ ئاندىن ئۆزىنىڭ چۈش كۆرمە يۇرتقا ئىشەندى.

— ئەي ئۇلۇغ خۇدا، شاپائىتىڭگە يۈزىڭ قەتلە شۈكۈر! — دېدى ئۇ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىۋېتىپ، — بىر كۈننىمۇ بولسا تىنچ - ئامان ئۆتكۈزۈشۈمگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردىڭ. سېنىڭ قۇدرىتىڭ چەكسىز، ھەر نېمە قىلاي دېسەڭ قولۇڭدىن كېلىدۇ. باقىنىڭ كۆڭلىگە ئىنسان بەرگەيسەن، ئامىن!

تويدىن كېيىن ئۇنىڭ ھاياتى پۈتۈنلەي ئۆزگەردى، قەدىر ئەھۋال ئۆتۈپ كېلىۋاتقان تۇرمۇشى چۈشكە ئايلىنىپ، باياشادلىق ئىچىدە مەڭدەپ قالدى. مانا، چىرايلىق زىننەتلەنگەن ۋە سەرەمجانلاشتۇرۇلغان بەش ئېغىزلىق ئازادە ئۆي، يوغان ئىككى تۈپ ئۈجمە دەرىخى سايە تاشلاپ تۇرغان كەڭرى ھويلا، ھويلىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى

ئۆزىمۇ تازا ئېنىق دەپ بېرەلمەيتتى، تورۇسقا قاراپ يېتىپ يارمە مەتنى يادىغا كەلتۈرەتتى. ھەي، شۇ چاغدا ئۇنىڭ گېپىگە كىرىپ قېچىپ كەتسەمچۇ! — دەيتتى ھەسرەت بىلەن پىچىرلاپ، — ئۇنداقتا بۇنداق ئازابلىق كۈنلەرگە قالمىغان بولاتتىم. بىچارە يار مەمەت نەلەردە يۈرىدىغاندۇ؟ مېنى سېغىنامدىغاندۇ؟ ياق، سېغىنمايدۇ! مېنى قانداق سېغىنسۇن؟ مەن ئۇنىڭ يۈرىكىنى يارا قىلىپ باشقا ئەرگە تېگۈۋالغان تۇرسام! مېنى ئەلۋەتتە سېغىنمايدۇ، بۇ چاغقىچە مېنى ئۇنتۇپمۇ قالدى. چىرايلىق قىزلاردىن بىرەرگە ئۆيلىنىۋالدىمۇ تېخى! ... ئۇ ھەر كۈنى كېچىدە ئاشۇنداق خىيال سۈرۈپ ياتاتتى، ئاھ ئۇراتتى، پۇشايمان قىلاتتى، بولۇپمۇ باقىنىڭ ئورۇنسىز كۈنلەشلىرى ئۇنى بىزار قىلاتتى. بۇۋى زەينەپ بىرەر ئەرگە بىلەن سالاملىشىپ قويسىلا باقىنىڭ جۈدۈنى تۇتۇپ قالاتتى. بىرەرى بىلەن بىردەم پاراڭلىشىپ تۇرۇپ قالغىنىنى كۆرۈپ قالسىغۇ سوئال-سورىقى تۈگىمەي كېتەتتى. بۇۋى زەينەپ تالا-تۈزگە چىققۇدەك بولسا ئۇنىڭ كەينىدىن مارىلاپ يۈرەتتى. بۇۋى زەينەپ «بۇنداق يارىماس قىلىقلارنى قىلىپ يۈرسىڭىز خەلقى ئالەم ئالدىدا ئۆزىڭىزگە سەت ئەمەسمۇ!» دەپ، چىرايلىقچە چۈشەندۈرۈپ باقتى، يېلىندى، يالۋوردى، كار قىلمىغاندىن كېيىن كۈنلەپ-كۈنلەپ چىرايىنى ئاچماي خۇيلىنىۋېلىش ئارقىلىق ئۇنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈشكە ئۇرۇنۇپمۇ كۆردى، بۇ چارە دەماللىققا ئاز-تولا ئۈنۈم بەرگەندەك قىلغان بولسىمۇ، ئارىدىن بىر-ئىككى كۈن ئۆتە-ئۆتمەيلا ئۇ يەنە

ئىككى مو كەلگۈدەك مېۋىلىك باغ، ئەللىك-ئاتمىش مو كەلگۈدەك ھوسۇللۇق ئېتىز، يوغان قوتاندا مەرىشىپ تۇرغان يۈزدەك قوي، ئېغىلدا قازاندەك يېلىنىنى ساڭگىلىتىپ ۋاقتىدا سېغىۋېلىشنى ئۇتۇنۇپ پات-پات مۆرەپ قويدىغان ئۈندەك نەسىللىك ئىنەك ئۇنىڭغا تەئەللۇق. باقىنىڭ ئۇزۇن يىل بۇ يۇرتنى سوراپ يېگەن دادىسى بۇنىڭدىن تۆت-بەش يىل ئىلگىرى ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلىپ، يالغۇز ئۇغلىغا نۇرغۇن بايلىق-بىسات قالدۇرۇپ كەتكەن، ئانىسىمۇ ئالدىنقى يىلى قازا قىلغانىدى. شۇغىنىسى، كىيىم-كېچەك، يېمەك-ئىچمەك ئېشىپ-تېشىپ تۇرغان مۇشۇنداق باياشاد ئائىلىدە بۇۋى زەينەپكە ئىنتايىن مۇھىم بىر نەرسە كەمدەك، ئۇنىڭ ئورنىنى ھېچنېمە بىلەن تولدۇرۇپ كەتكىلى بولمايدىغاندەك تۇيۇلاتتى. توي بولغان كېچىسى بۇۋى زەينەپنىڭ يۈرىكىنى چۇلغۇۋالغان ھېلىقى قورقۇنچ ھازىر كەچ كۈز شامىلىدا ئۇچقان توزغاق توزۇن-دىلىرىدەك توزۇپلا كەتتى، ئۇنىڭ ئورنىنى بارا-بارا بىر خىل تەلەپ، ئېھتىياج، ئىنتىزارلىق ۋە تەقەززالىق ئىگىلىدى، باقى بۇرۇنقىدەكلا بەزى كۈنلىرى ئۆزى يالغۇز ئۇخلايتتى، بەزىدە بۇۋى زەينەپ بىلەن بىر ياستۇققا باش قوياتتى، ئۇنى مەھكەم قۇچاقلايتتى، سۆيەتتى ۋە بىردەمدىن كېيىن پۇشۇلداپ ئۇيقۇغا كېتەتتى. بۇۋى زەينەپ بولسا كىرىپك قاقماي تاڭ ئاتقۇزۇشقا مەجبۇر بولاتتى. ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ ئارامسىزلىناتتى، نېمىندۇر كۈتەتتى، نېمىڭىدۇر ئىنتىزار بولاتتى، ئازابلىنىپ تولغىناتتى، ئۇ زادى نېمىنى كۈتىدۇ؟ بۇنى

ئۆز خۇيىنى تېپىۋالاتتى، بۇۋى زەينەپ ئېرىنىڭ ئۆزىگە ئىشەنمەسلىكىنى، ئۆزىدىن بېھۋەدە گۇمانلىنىشىنى، ھېچنەمدىن ھېچنەمە يوق كۈنلىشىنى ئۆزىنىڭ ئەخلاقى-پەزىلەتلىكىگە قىلىنغان چوڭ ھاقارەت دەپ بىلىپ، قاتتىق خورلۇق ھېس قىلاتتى. ئۇ ئەنە شۇنداق چەكسىز ئازاب، ھەسرەت-نادامەت ۋە پۇشايمان ئىلكىدە ئەلەملىك ئىگراپ بىر يىلنى ئۆتكۈزدى. بۇ جەرياندا يارمەمەتتىن ھېچقانداق خەت-خەۋەر بولمىدى. ئۇنى بىر كۆرسەم، ئۇنىڭ ئالدىدا ئىچىمگە توشۇپ كەتكەن دەرد-ئەلىمىنى بىر تۆكۈۋالسام ئۆلۈپ كەتسەممۇ ئارمىنىم يوق ئىدى. — دەپ ئويلايتتى ئۇ چىرايلىق قوراق تەكسىنى كۆز ياشلىرى بىلەن نەمدەپ، — مەن سېنى بالاغا تەتتە، يارمەمەتكا! ساڭا يۈز كىلەلمەيمەن! ماڭا قىدايلا ئانا يۈرتۈڭدىن باش ئېلىپ چىقىپ كەتتىڭ. نەلەردە مۇساير بولۇپ يۈرىدىغانسەن، ئاخىر؟! ماڭا ھەققەتەن چىن كۆڭلۈڭدىن ئاشىق بولۇپ قاپتىكەنسەن، سەندىن ئايرىلىپ ياشىيالمايمەن دەپ توغرا ئېيتىپتىكەنسەن! مەنمۇ سەندىن ئايرىلىپ ياشىيالمايدىغانلىقىمنى ئەمدى چوڭقۇر ھېس قىلىۋاتىمەن، بۇنى شۇ چاغدا نېمىشقا چوڭقۇر ھېس قىلمىغاندىمەن؟

كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئۆتۈپ، يالپۇز تېرىدىغان پەسىل يەنە يېتىپ كەلدى. بۇۋى زەينەپ بۈگۈن باقى شەھەرگە كەتكەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، مەھەللە

چىتىدىكى ئۈستەڭ بويىغا يالپۇز تېرىشكە كەلدى. ئۇ يالپۇز تېرىۋېتىپ ئېغىر ئۈھ تارتتى. ئەلەملىك كۆز ياشلىرى مەيىن شامالدا يېنىك يەلپۈنۈپ تۇرغان يالپۇز ئۈستىگە تامچىلاشقا باشلىدى. ئۈستەڭ بويىدا يالپۇز، يالپۇزنىڭ شېخى يالغۇز. نەدە يۈرسەن يارىم، مۇساير بولۇپ يالغۇز. بۇۋى زەينەپ يۈرىكىدىكى دەرد-ئەلىمەنى ئۈتۈش ئۈچۈن دىمىغىدا غىگىشىپ ناخشا ئېيتىۋىدى، كۆڭلى تېخىمۇ بۈزۈلدى، ئىچ-ئىچىدىن قايناپ چىقىشقا باشلىغان ھەسرەتنى يېسىۋالماي قالدى-دە، ئۈستەڭ ئىچىدىكى قۇرۇشقا باشلىغان قۇم ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، بېشىنى ئىككى تىزى ئارىسىغا قويۇپ ئۈز سېلىپ يىغلىۋەتتى. قانچىلىك ۋاقىت يىغلىدىكىن-تاڭ، بىر چاغلاردا يوغان بىر قول ئۇنىڭ تىنىمىز سىلكىنىۋاتقان ئوڭ گەجگىسى ئۈستىگە ئاستاغنا قويۇلدى. ئۇ چۆچۈپ ئورنىدىن سېكەرەپ تۇرۇپ كەتتى ۋە ئەندىكەن ھالدا ۋارقىرىۋەتتى: يارمەمەتكا! چىنىم بۇۋى زەينەپ! مەن يارمەمەت قۇچىقىنى كەڭ ئېچىپ بۇۋى زەينەپنى مەھكەم قۇچاقلۋالدى ۋە ئۇنىڭ بېشىدىكى تەتلە دوپپىسىنىڭ چۆرىسىدىن چىقىپ تۇرغان يىپەكتەك يۇمشاق، قاپقارا چاچلىرىغا مەرۋا-يىت مارجان ئاسقان بويىغا قانماي سۆيۈشكە باشلىدى. بۇۋى زەينەپ بىر نېمەلەرنى دەپ پىچىرلايتتى، سىلكىنىپ-سىلكىنىپ

ئېسە دەيتتى. بۇ چۈشۈم بولۇپ قالمىغىدى، دەپ، خۇداغا ئىلتىجا قىلاتتى، خۇدادىن ئېمىنىدۇر تىلەيتتى. يارمە مەت قۇۋۋەتلىك قوللىرى بىلەن بۇۋى زەينەپنىڭ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆزىگە قاراتتى ۋە ئۇنىڭ ياش يۇقى مەڭزىگە، كۆزىگە، سېكىلەك چاچلىرى چۈشۈپ تۇرغان پېشانىسىگە، ئىلىپتەك تۈپتۈز كەلگەن بۇرنىغا، قىزىل ياقۇتتەك جۈلالىنىپ تۇرغان لېۋىگە تېخىمۇ ئاچكۆزلۈك بىلەن سۆيۈپ كەتتى.

— يالپۇز تېرىدىغان مەزگىل يېتىپ كەلگەندە چوقۇم مۇشۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىڭنى كۆڭلۈم تۇيغاندى، بۇۋى زەينەپ! — دېدى يارمە مەت بۇۋى زەينەپنىڭ كېيىكتەك تەلپۈرۈپ تۇرغان كۆزلىرىگە مېھرى بىلەن تىكىلىپ قاراپ، — مېنى ئۇنتالمايدىغانلىقىڭغا ئىشىنەتتىم. مەنمۇ سېنى ئۇنتۇمىدىم، ئۇنتۇپ كېتەي دېسەممۇ ئۇنتالمىدىم، ئاخىر بولالماي يېنىڭغا كەلدىم. مەن سېنى ئېلىپ قاچمەن، ئەمدى مەن بىلەن بىللە كېتىشىنى خالامسەن، بۇۋى زەينەپ؟

— خالايىمەن! لېكىن... — بۇۋى زەينەپ بىزدەم ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى ۋە يارمە مەتنىڭ ئىنتىزارلىق، تەقەز-زالىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ غەيرەتكە كېلىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — لېكىن مەن ھازىر قىز ئەمەس، چوكان بولۇپ قالدىم، باقىغا تەگكىنىمگە بىر يىل بولدى.

— بولدى، بۇ گەپلەرنى قىلما! — دېدى يارمە مەت ئۇنىڭ ئاغزىنى ئالقىنى بىلەن توسۇپ، — مەيلى نېمە بولساڭ

بول، ئېلىۋېرىمەن! كۆپ ئويلىدىم، سېنى بەك ياخشى كۆرىدىكەنمەن، سەندىن ئايرىلىپ ياشىيالمايدىكەنمەن، بۇۋى زەينەپ! قانداق قىلاي، كۆڭۈل دېگەن شۇنداق ساراڭ بىر نېمە ئوخشايدۇ!

— مېنى ھازىرلا ئېلىپ كېتەمسىز؟
— ھەئە، ھازىرلا.
— ماقۇل، كەتسەم كېتەي، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن.

— ياقا يۇرتتا سەرسان بولۇپ يۈرەرمىزمىكىن دەپ غەم قىلما! — يارمە مەت بۇۋى زەينەپنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشىدىن قورقۇۋاتقاندا ئالدىراپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى، — شەھەردە كاتتا بىر ئاشپۇ-زۇلغا ئورۇنلاشتىم، لەغمەن سوزمەن، خوجايىن لەغمەننى چاچتەك سوزالايدىغانلىقىم-نى كۆرۈپ بەكمۇ خۇشال بولدى. ھەر ئايدا ئۈچ يۈز كويىدىن ئىش ھەققى بېرىۋاتىدۇ، خېلى پۇل يىغىپ قويدۇم، قىيىنلىق قالمايمىز، سېنىڭ گېپىڭنى قىلىۋىدىم، ئېلىپ كەل، گۆش-پۆش، سەي-بەي توغراپ بەرسۇن، ھەر ئايدا ئىككى يۈز كويىدىن بېرىشكىمۇ ۋەدە قىلدى، ئۆي-ماكانسىز قالمايمىز، بۇۋى زەينەپ، ماڭا ئىشەن! — ئىشىنمەن، ئىشىنمەن! — بۇۋى زەينەپنىڭ ئۇزۇن كىرىپىكلىرى قايتىدىن نەملەندى، لەۋلىرى تىترەپ كەتتى، — بولدى، قەيەرگە ئېلىپ كەتسىڭىز شۇ يەرگە باراي، تىلەمچىلىك قىلىپ كۈن ئالساقمۇ مەيلى زادى! شۇمۇ ھازىرقى كۈنۈمدىن مىڭ ھەسسە ياخشى! — ماڭە، ئەمىسە!

— ماقۇل.

يارمە مەت ئۈستەڭنى بويلاپ چوڭ-چوڭ چامداپ مېڭىشقا باشلىۋىدى، بۇۋى زەينەپ تۈيۈقسىز ئۇنى چاقىرىپ توختىتىۋالدى:

— يارمە مەتكا، ماڭا قارىڭا!

— يەنە نېمە گەپ؟ ئۆزگىرىۋالماقچىمۇ سەن؟ — يارمە مەت كۆزلىرىنى چەكچەپ-

تىپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇرغان بۇۋى زەينەپكە ئالايدى، — تولىمۇ تۇتامى يوق قىز بولدۇڭمۇ، نېمە؟ ئادەم دېگەن ئۆز لەۋزىدىن يېنىۋالمايدىغان جۇمۇ!

— لەۋزىمدىن يېنىۋالغىنىم يوق، يارمە- مەتكا! — بۇۋى زەينەپ ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىد- غاندىك كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى، — مۇھىم بىر ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى، ئىشنى پۇختىراق قىلايلى دەۋاتىمەن!

— نېمە ئىش؟

— بۇنداق قېچىپ كەتسەك ياخشى كۈنىمىز ئۇزاققا بارمايدۇ، — دېدى بۇۋى زەينەپ قەلەم قاشلىرىنى ھەمىرىپ، — قانۇنسىز ئەر-خوتۇن بولۇپ قالسىمىز، باقى ئەر ز قىلسا ئاقىدۇ، سوراققا تارتىلىمىز.

— ئەمىسە، قانداق قىلاي دەيسەن؟

— مەن باقىدىن خېتىمنى ئالاي، ئاندىن سىزگە تېگەي. ئۇ چاغدا قانۇنلۇق ئەر-خوتۇن بولىمىز، ھېچكىمۇ غىڭ-پىڭ دېيەلمەيدۇ، نەگە بارساقمۇ مەيلى.

— باقى خېتىڭنى بەرگىلى ئۈنىمىسچۇ؟

— ئۇنايدۇ، ئۈنىتىمەن! — نېمىشقىدۇر بۇۋى زەينەپنىڭ چىشلىرى جاقىلداپ كەتتى، كۆزلىرى چەكچەيدى، ئاۋازى غەزەپلىك چىقتى، — ئۈنىڭدىن خېتىمنى ئالالايمەن، چوقۇم ئالالايمەن!

— قانداق قىلىپ؟

— بۇنى سىزگە كېيىن دەپ بېرەي،

بولامدۇ؟

— ھە، مەيلى. لېكىن، گېپىڭدىن يېنىۋالما جۇمۇ!

— ھەرگىز يېنىۋالمايمەن.

— ئەمىسە، مەن يەنە قا-بان

كېلىمەن؟

— ئىككى ئايدىن كېيىن.

— شۇنداق تېزمۇ؟

— چاتاق يوق.

— ئەمىسە، ساڭا پۈتۈنلەي ئىشەندىم.

بۇۋى زەينەپ! — يارمە مەت بۇۋى زەينەپنىڭ پېشانىسىگە بىرنى سۆيىدى-دە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇۋېتىپ سورىدى، — ئىككى ئايدىن كېيىن مۇشۇ يەردە، مۇشۇ كۈندە، مۇشۇ ۋاقىتتا ئۇچرىشايلىمۇ؟

— ماقۇل، شۇنداق قىلايلى.

— ئەمىسە، گېپىمىز گەپ جۇمۇ!

— خاتىرجەم بولۇڭ، يارمە مەتكا،

مەن سىزنى تۆت كۆز بىلەن كۈتىمەن!

* * *

ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتكەندە بۇۋى زەينەپ يالپۇزلار ئېگىز ئۆسۈپ كەتكەن ھېلىقى ئۈستەڭ بويىدا يارمە مەتنى كۈتۈۋالدى. بۇ قېتىم ئۈستەڭگە ئۇلۇغ سۇ كەلگەندى. تۆۋەنگە ئېگىلىپ تۇرغان يالپۇز يوپۇرماقلىرى قۇياش نۇرىدا جىمىرلاپ تۇرغان سۇ يېتىنى تىنماي سۆيەتتى. ئۇلار ئۈستەڭ بويىدا سۇغا قاراپ يانمۇ يان ئولتۇردى.

— قانداق، خېتىڭنى ئالالىدىڭمۇ؟

يارمە مەت ئۈندىمەي ئولتۇرغان بۇۋى زەينەپكە قاراپ، ئەنسىرىگەن ھالدا سورىدى.

— شۇنداق، مەن ھېلىغىچە قىز! بۇنى
ھېچكىمگە تىنماسلىققا ۋەدە بېرىپ خېتىنى ئالدىم.
— ئۆتكەندە چوكان بولۇپ قالدىم
دېگەنتىڭغۇ، ئەمسە!

— ئۇ چاغدا خەقىنىڭ ئىلكىدە تۇرسام
شۇنداق دېمەي نېمە دەيتتىم؟ راست
گەپنى قىلساممۇ بەزىبىر ئىشەنمەيتتىز،
ئۇنىڭ ئۈستىگە سىزنى يەنە بىر قېتىم
سىناپ باققۇممۇ كەلگەندى. سىز نېمە
بولساڭمۇ ئالىمەن دېدىڭىز، مېنى ھەقىقەتە
تەن چىن كۆڭلىڭىزدىن ياخشى كۆردۈڭۈز
دېغانلىقىڭىزغا ئىشەندىم، شۇڭا...

بۇۋى زەينەپ خىجىل بولغىنىدىن لېۋىنى
چىڭ چىشلەپ يانغا قارىۋالدى. ئاندىن
نېمە قىلىشنى بىلەلمەيۋاتقاندا تېنەپ،
تەمتىرەپ، ئادەمنى مەستخۇش قىلغۇدەك
خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان يالىۋۇزىڭ
ئۈچىنى ئۈزۈپ، تىتىپ-تىتىپ ئۈستەڭگە
تاشلاشقا باشلىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمە ھەممەت جۈمە

(بېشى 157 - بەتتە)

ۋەسۋەسىسىنىڭ بىگۇناھ قۇربانىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ.
يۈل ۋە ئالتۇننىڭ غايەت زور سېھرى كۈچى ئىنسانپەرۋەرلىك توغرىسىدا مۇنتىزىم
ۋە قاتتىق تەربىيە ئالغان دوختۇرنىڭمۇ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىۋېتىدۇ. دوختۇر ئۆز
ۋۇجۇدىدىكى ئىنسانپەرۋەرلىكتىن ئىبارەت ئېرىشىش تەبىئىي بولغان، شۇنداقلا باھا قويغىلى
بولمايدىغان گۈزەل ئەخلاقى تولىمۇ ئەرزان باھادا سېتىۋېتىدۇ. يۈل ۋە ئالتۇن ۋەسۋەسىسى
ئىتتى ئادەمگە، ئادەمنى ئىتقا ئايلاندۇرۇپ قويدۇ.
يۈل ۋە ئالتۇنغا ئامراق بولماسلىقىنى تەشەببۇس قىلىش تولىمۇ كۈلكىلىك، تولىمۇ
بىمەنلىكتۇر. ئەسلىدىلا باھا قويغىلى بولمايدىغان ئىنسانلارنىڭ مۇقەددەس بايلىقى —
گۈزەل ئەخلاقى تۆۋەن باھادا سېتىش تولىمۇ ئىپلاسلىق، تولىمۇ پەسكە شىكتۇر.
دۇنيادا ئىنسان بولۇشتىن، ھەقىقىي ئىنسانىي خىسلەتكە ئىگە ئىنسان بولۇشتىنمۇ
تەس ئىش بامرىدۇ؟!

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

مۇنەۋۋەر قۇربان

ئاي شولسى تۇنگىن يوللار

ئۆلمەس تىبا

بۇدرۇققىنا تاتلىق بىر بوۋاق
قاراپ باقتىن، ئانامغا ئوخشاش.

مىننەتسىز يېتىلگەن ئاشۇ قوش ئەمچەك
دۇنيانى باغاشلاپ ئېتىدۇ ئەللەي.
ئۇخلىسا باش قويۇپ تىپ-تىنچ دېگىز،
مۇھەببەت ئېرىشىپ ساقىي مەنسەپكە
ئانىنىڭ كۆزىدە تولدۇرىدۇ مەي.

كۆرمىسۇن كەيپىلىك چاغنى بالىلار،
مۇدۈرۈپ يۈرىدۇ ھاراقكەش تۇرمۇش.
كۆكسۈمنى مەن ساڭا تامام قالدۇراي،
بالام، دەپ يۈرمىسۇن ئۆگەي مەيپۇرۇش.

گۈگۈم بىلەن غەبلەت باسسا دۇنيانى،
گۈگۈم بىلەن ناخشا باشلار مىڭ ئانا.
ئالتۇن قورچاق ئويناپ چۈشەر قورساقتىن
تاتلىققىنا كۈلۈپ ئوماق شۇ بالا.
ئۇمۇ ئاتا بىلەن ئانا بولۇشنى
ئارزۇ قىلىپ كېلەر ئىكەن دۇنياغا.

قەدىمدىن تارتىپ
ناخشا ئېيتىپ كېلەر بىر چۆچەك،
بۇلۇت يۈدۈپ يۈرسە قۇياشنى،
چاقماقنىڭ شۇ سوغۇق ياشلىرى
قۇيۇلىدۇ ئورمانغا بۆلەك،
زېمىنغا بۆلەك.

گەر ئوينىسا قىسمەت ۋاسكىتىبول،
چىمپىيونلۇق تالشار دۇنيا.
خادا تاشقا سوقۇلار بەزەن
قولۋاق ھەيدەپ يۈرگەن جان ئانا.
بىر ياقلاردىن كېلىدۇ گۈگۈم،
مۈگدەپ ياتسا توپ-توپ چارۋىلار.
شۇ ئۆلمىگەن يېڭى تېمىدا
ئاي شولسى تۇنگەن يولدا
ناخشا توۋلاپ ماڭار ھارۋىلار.

دۇنيا باغرىغا باش قويۇپ ياتسا
گۈگۈمنى كۆزگە باغلىغان قۇياش.
بوسۇغىدا ئۇخلار ئېسە دەپ

باھار بىلەن توي قىلغاندا مۇھەببەت

چىقىرىپتۇ يېڭى قىلىق .
 جۈپ كۆزلەرنى ئېلىپ قاچسا ئوغرىلاپ ،
 تىقىپ قويار ئالىملارنى
 قوشاق توقۇپ ناخشا ئېيتسا ھالەكەت ئېرىق .
 ئىزدەپ يۈرمە ،
 قار ئۈستىدە توڭلاپ قالغان كۈلكىلىرىمنى
 بېرىۋەتتىم
 ناخشام بىلەن
 بۇلاقلارغا قوشۇپ ئارىيەت .
 تۇغۇپ بېرەر
 بەلكىم بىر كۈنلەر
 باھار بىلەن توي قىلغاندا مۇھەببەت .

بۇلاقلارغا تۆكۈۋەتتىم كۈلكەمنى ،
 ساقىي جامغا قۇيۇۋاپتۇ تولدۇرۇپ .
 يول ئېگىز-پەس ،
 باھار ماڭار تۈز دەسسەپ ،
 كەيپ مۇھەببەت
 جاھان كېزەر مۇدۇرۇپ .
 ھالەكەت گىرىم قىلغان ئوماق شوخ قۇشلار
 قاش ياسايدۇ قاراپ ئەينەك بۇلاققا .
 گۈللەر چېكىدۇ
 ئۈچۈپ يۈرۈپ كۆنۈپ قالغان ياپراقلار
 پەلكۈش تۇتقان قوللىرىدا زىناققا .
 ۋىلىق-ۋىلىق ،
 مۇھەببەتلىك شوخ بۇلاقلار

تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن

قارىچۇقۇمدا ئاقاردى سۈبھى

ئۈچۈش

1

بىر باچكىنى باقتى كەپتەرۋاز ،
 كەم قىلمىدى دېنىنى بىرئاز ،
 ئۆگەتمىدى قىلىشىنى پەرۋاز .

باچكىنىڭمۇ كەلدى ئۈچقۇسى ،
 ۋە بىپايان كۆكنى قۇچقۇسى ،
 ئۇۋىسىدىن كەلدى قۇچقۇسى .

ئۇچالمىدى بىلمەي ئۈچۈشنى ،
 بىلمەمدى يەرگە چۈشۈشنى ،
 كەڭ ئاسماندا ھۈرلۈك قۇچۇشنى .

2

باچكىلىرى بولدى ئۇنىڭ ھەم ،
 بىر-بىرىدىن چىرايلىق-كۆركەم ،
 ئەھۋال شۇدۇر ئۇلاردىمۇ ھەم .

ئۈچۈش نېمە ، قانداقكىن پەرۋاز ،
 قىقاس نېمە ، چىقارماق ئاۋاز ،
 بۇ ئىلىمنى ، بىلمىدى بىر ئاز .

1994-يىل ، ئاۋغۇست

ئانىلار

« شوخ دەمدىكىن خەق سېنى،
ھەممىسىدىن ئوماقسەن.

نېمە دېسە دېسۇن خەق،
نۇر ياغدۇرغان چىراغسەن.»

بىلسەڭ ئەگەر ئانىنىڭ
قەلبىدىكى ئارماننى.
بالا دەپلا تىرىلەر،
ئاگا بېرەر ئۇ جاننى.

بۇ دۇنياغا نېمىشقا
كەلگەن دېسەڭ ئانىلار؛
بولغاچ يۈرەك پارسى
ئاھ بالىلار، بالىلار.

1995-يىلى، دېكابىر

كېچىلەر

قارىچۇقۇمدا ياقاردى سۈبھى،
خىرەلەشتى قارا كېچىلەر.
مېڭەم ئالەم كۈتۈپخانسى،
كېزەر يۇلتۇز ئارا كېمىلەر.

قارىچۇقۇمدا يورۇيدۇ كۈنلەر،
كۈننى قوغلاپ يۈرەك كېچىلەر.
نۇر چاقىنتار مىڭلاپ سەتىرىلەر،
پۈتتى كىتاب، ئۆلەر كېچىلەر.

1995-يىلى، دېكابىر

تۇرنا ئوسمان

ئۇچراشقاندا كۆزىمىز بەزەن

* *

سىڭىپ كەتكەن ئوتلۇق ۋەدىلەر
بىز يايىرىغان باغلار قوينىغا.
ئىشقىمىزنىڭ چېچەكلىرىنى
ئاسقان ئىدۇق يوللار بوينىغا.

يىللار سېخىي ھەمدە ۋاپاسىز،
سېخىيلىقى بەردى ئارماننى.
جۇدا قىلدى ۋاپاسىزلىقى،
پىراق ئىچرە ئالدى دەرماننى.

ئۇچراشقاندا كۆزىمىز بەزەن،
ئوت ئالىدۇ يۈزۈڭ ۋىللىدە.
ئۈمچىشىشتىن بولساڭمۇ ئاگاھ،
ياشلىنىدۇ كۆزۈڭ غىللىدە.

تولغىنىمەن ئوتتىكى قىلدەك،
شۇ ھالەتتە كۆرۈنسەڭ ماڭا.
رەنجىشىم كۆپ تە تۈر پەلەكتىن،
ئەمما ئەيىب قويايمەن ساڭا.

يىللار ئۆتۈپ، چۆگىلەپ پەلەك،
 جەم قىلىپتۇ بىزنى بۇ جايدا.
 ئۆيلىرىمىز ئۇن يېتىم يەردە،
 سۆزلەشمىدۇق ھەپتىدە، ئايدا.

تاشلا ئەمدى خىجىللىقنى،
 ئەلەم بىلەن بولما سەدىپارە.
 ئۆتكەنلەرگە بولسۇن سالۋات،
 يۈرەكلەرنى قىلمايلى پارە.

كەل يېنىمغا، تەمىرىمەي كەل،
 قۇچقىمغا بەرگىن قىزىڭنى.

ئىبراھىم نىياز

مۇبارەكلەي سۆيۈپ مەگىزىڭگە،
 پىنھانلارغا ئالما ئۆزۈڭنى.

رەقىب ئەمەس جوراڭ مەن ئۈچۈن،
 چۈنكى مەندەك سۆيدى ئۇ سېنى.
 چۈشەنمىسەم بولامدۇ شۇنداق،
 ۋاپادارنىڭ گۈلدەك قەلبىنى.

كەل ئۆيۈمگە جوراڭنى ئېلىپ،
 سىردىشايلى، چۈشەنسۇن مېنى.
 كۆتۈرۈلسۇن دىلدىن تۇمانلار،
 گۈللىتەيلى دوستلۇق بېغىنى.

ئايال

يامغۇر بولۇپ ياغار سىمىلداپ،
 چاڭقىغان يەر بولساڭ ناۋادا.
 نۇر تۆكىدۇ ساڭا پىلىلداپ،
 زۈلمەت ئىچرە قالساڭ ناۋادا.

دەرەخ بولۇپ تاشلايدۇ سايە،
 بېشىڭغا كۈن چۈشسە ناۋادا.
 بېغىشلايدۇ ھايات ۋە غايە،
 روھىي بايلىق يېتسە ناۋادا.

كامىلجان ھەسەن

يەر قېقىپ كەلگەن قوشاقلار ئوت گويا

يول يۈرۈش

چىقتى ئاي ئاسمانغا شاللاق قىزسىمان،
 شولىسى سۇدا-قانالدا تىترىدى.

تىترىدى، ياپراق شامالدا تىترىدى،
 تىترىدى، قەشقەر زاۋالدا تىترىدى.

پەر قېقىپ كەلگەن قوشاقلار ئوت بولۇپ،
 بىر قونۇپ ساھىبجامالدا تىتىردى.
 قامچىلار تۇلپار تاپالماي تەگكىلى
 ئېھتىمال قىشتا شىمالدا تىتىردى.
 راست كۆيۈپ قالغۇملا باردەك بىرىگە،
 كىمدۈر ئۇ، جىسىم خىيالدا تىتىردى.

نامرات شائىرنىڭ ئۆزىگە ئېيتقانلىرى

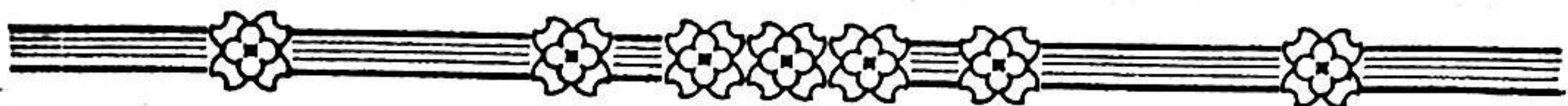
تېلېۋىزور ئۆچتى چىرايلىق، كەتتى توك،
 جىنچىراغ ياق، مايى قۇيلىق، كەتتى توك،
 سۆزلىشەيلى ئەتە-ئۆگۈن ئۈستىدە
 بەلكى دەم بەردى ئوگايلق، كەتتى توك،
 مەست بولۇپ قالمايلى ئەمما، بول ئاگاھ،
 ئوغرىغا زۈلمەت قولايلىق، كەتتى توك،
 يانمىساق بولمايدۇ ئەمدى نۇر بولۇپ،
 يولمىز ئوي-دۆڭ، توقايلىق، كەتتى توك.

تەلەت قادىرى

كۆزۈڭدىكى ۋەتەن

كۆز يېشى خاتىرىسى كۆزۈڭدىكى ۋەتەن

سۈرتىمە ئانا كۆزۈڭدىكى ياشلارنى،
 چۆمۈن سۈزۈك قەترىلەرگە بۇ دۇنيا،
 چۆمۈن ھەتتا بۇندا قۇياش، نۇر-زىيا،
 ئۇ ئېقىتسۇن باغرىمدىكى تاشلارنى،
 قان تۆكمەكتە دولقۇنلارغا جۇلالق
 چوققىلاردا سۈنۈپ قالغان شەپەقلەر،
 يوروماقتا بىر-ئىككىدىن قەۋەتلەر،
 ھەر روجەكتە بىردىن يۈرەك ئوراقلىق،
 باردى ئىزلار بىر-ئىككىدىن كۆپىيىپ،
 خاتىرىلەر بۇندا يەنە نۇرلاندى،
 ئاق تۆشەكتە تەبىئا قەلب ئويغاندى،
 كىرىپكىدىن تارام يۇلتۇز ئۈزۈلۈپ،
 ئاڭلاپ بۇندا كۆز ياش دېگەن بەك يامان،
 قورقۇپ سەندىن، قورقۇپ سۈزۈك يېشىڭدىن،
 ئايرىلماقچى بولغىنىمدا يېنىڭدىن،
 چۈچۈپ كەتتىم دېگىنىڭدە «بول ئامان»
 ئىشك چېكىپ يۈرەر پەقەت قەسىم،
 چېچىڭ ياتار چۈشلىرىڭگە ئىلىنىپ،
 تۈزار خىيال شاماللاردەك سېلىكىپ،
 ئۇخلىمايدۇ كۆزۈڭدىكى ۋەتەن.

ئەخمەت كېۋىز

دادا، بىزگە ئاراملىق بىرگىن

(نەسر)

ئاھ، جېنىم دادا، سەن بىزگە راستتىنلا كۆيۈنەمسەن؟
مۇبادا سەن ھەقىقىي كۆيۈنۈشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولساڭ ئالدى
بىلەن ئوغلۇڭنىڭ پەريادلىق ساداسىغا قۇلاق سالغىن...
... سەن ھەر كۈنى كەچتە ئىچەرمەن دوستلىرىڭ بىلەن قانغۇدەك ئىچىۋالسىەن-دە،
يېرىم كېچە بولغان چاغدا:

ئالمىدەك رەڭدار ئىدىم،

رەڭگىمنى سارغايىتى پىراق.

دەپ توۋلىغىنىڭچە ئېگىز-پەس دەسسەپ ئۆيگە ماڭسىەن. بوسۇغا ئالدىغا كەلگەندە،
ئالدى-كەينىڭگە دەلدۈگۈنۈپ تۇرۇپ، شاللىرى يېرىلىپ كەتكەن ئىشكىنى گۈمبۈرلىتىپ
ئۇرۇشقا باشلايسىەن، ئاپام بىچارە چۆچۈپ ئويغىنىپ، سېنى مىڭ تەسلىكتە باشلاپ
كىرىدۇ. قانغۇدەك ئىچكەن كۈنلىرىڭ ئۈزۈڭنى كارىۋاتقا تاشلاپلا خارقىراپ ئۇيقۇغا
كېتىسەن. لېكىن، ئازراق ئىچىپ قالغان كۈنلىرىڭدە بىزگە زادىلا ئاراملىق بەرمەيسىەن.
كېچىنىڭ قالغان يېرىمنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزۈمىز... بۇنداق كۈنلەردە ئۆيگە كىرسەن-دە،
ئاپامنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىشكىنى دەرھال ئېچىپ بەرمىگەنلىكى، تاماقنى سوۋۇتۇپ قويغانلىقى،
باشقىلارنىڭ ئاياللىرىدەك چەبدەس، چىرايلىق بولماي ئېزىلەڭگۈ، كۆرۈمىز بولۇپ
قالغانلىقى ھەققىدە بىر ھازا قاينايسىەن. «نېمە ئۈچۈن» نىڭ كۆپلۈكىدىن بېشىمىز
ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئۇنداق چاغلاردا يۈگۈرۈپ كېلىپ، بارغانچە بېزەپلىشىپ كېتىۋاتقان
ئاغزىڭنى ئېتىۋالغۇم ياكى سېنى پەپىلەپ ئۇخلىتىپ قويغۇم كېلىپ كېتىدۇ. ئەمما، سېنىڭ
بۇلۇتلۇق ئاسماندەك تۇتۇلغان، ھاراقنىڭ تەسىرىدىن قورقۇنچلۇق تۈسكە كىرگەن
چىرايىڭنى، غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىڭنى كۆرسەم يۈرىكىم جىغىلداپ
كېتىدۇ. يوتقاندىن بېشىمنى چىقىرىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايمەن. ئاچچىقىڭنى باسالمايغان

چېغىڭدا ئاپامنىڭ چېچىدىن قاماللاپ تۇتقىنىڭچە ، دۇمبالاشقا باشلايسەن . بىچارە ئاپام قوشنىلار تۇيۇپ قالارمىكىن دەپ ئىچىگە تىنىپ ، ئۇنىسىز يىغلايدۇ...
ئىككىنچى قېتىمدا نۆۋەت ماڭا كېلىدۇ . تاماكاڭنى قىغىر چىشلىگىنىڭچە ، پوپكامدىكى كىتابلارنى بىراقلا تۆكسەن-دە ، بىر-بىرلەپ كۆرۈشكە باشلايسەن . شۇ چاغدا مەستلىكتىن قىزارغان كۆزۈڭگە تاپشۇرۇق دەپتىرىمدىكى 60 نومۇر چېلىقىپ قالىدۇ-دە ، قۇلقىمنى ئامبۇردەك قىسىپ ، ئاغزىڭنى پىلىموتتەك قويۇۋېتىسەن . تىل-ھاقارەت ئوقلىرى يۈرىكىمگە قادىلىدۇ .

— ھۇ ، نانقىيى ، 60 نومۇرىنىمۇ ئېلىپ يۈردۈڭمۇ تېخى ؟ ئۈچ ۋاخلىق تاماقنى دۈمبەگگە يەۋاتامسەن ؟ ئەقلىڭنى قاغا چوقۇلاپ كەتتىمۇ ؟ ئوقۇشۇڭ قانداق دېسەم ، « ياخشى ، ياخشى ! » دەيسىنا تېخى ! (ئوقۇشۇڭ قانداق دېگەن سۆزنى ساق ۋاقتىڭدا سوراپ قويۇش ئەسلا يادىڭغا كەلمەيتتى) .

مەن قۇلقىمنىڭ ئاغرىقىغا چىدىماي ، ئېسەدەپ يىغلاشقا باشلايمەن ، سەن :
— زۇۋانىڭنى چىقارما ، ھېلى بىكار جۇمۇ ، — دەپ ھەيۋە قىلىپ مېنى جىمىقتۇرغاندىن كېيىن سىڭلىم ماھىرەنى تۇرتۇپ ئويغىتىسەن . ئاندىن ئۇنىڭ بېشىغا تارشىدەك قاتتىق بارمىقنى بىلەن تاك... تاك... قىلىپ چېكىسەن ياكى يالڭاچ دۈمبىسىگە شاپىلاقلايسەن . ئۇ ئاغرىققا چىدىماي يىغلاشقا باشلايدۇ . شۇنىڭ بىلەن سەن ئاغزىڭنى يوغان ئېچىپ ئەسنۋېتىپ ياڭراق خورىكىڭنى باشلىۋېتىسەن . ئەتسى ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىمنى يىرتىپ ئېچىپ ، بىچارە ئاپام تەييارلاپ قويغان ناشتىلىقنى يەپلا مەكتىپىمگە ماڭمەن . بەزىدە مەكتەپكە ماڭاي دەپ تۇرغىنىمدا ئورنۇڭدىن تۇرۇپ يەنە تۈگىمەس سوراقلرىڭنى باشلىۋېتىسەن :

— جۈرئەت ، كوزىغا سۇ ئەكىردىڭمۇ ؟

— جۈرئەت ، قويغا ھەلەپ ئېتىپ بەردىڭمۇ ؟

— جۈرئەت... .

مەن تىرىنقىمنى تاتلىغىنىمچە ئېيتىمەن :

— مەكتەپكە كېچىكىپ قالدىكى نەمەن . مۇئەللىم... .

— نېمە ، مۇئەللىمىڭمۇ ئاياغ-يۇشقاقلرىنى ئەتمىگەندۇ تېخى ، ھارامزادىلىكىنى

بۇنىڭ... .

مەن ، سېنىڭ تەستىكىڭنىڭ تەمىنى خېلى تېتىپ باققان بولغاچقا يۇم-يۇم يىغلىغىنىمچە دېگىنىڭنى تولۇق ئورۇنداشقا مەجبۇر بولىمەن... . مەكتەپكە كەلگىنىمدە ئاللىبۇرۇن 1-سائەتلىك دەرس باشلىنىپ كەتكەن بولىدۇ . سىنىپقا خىجالەتچىلىك ئىچىدە مىڭ تەسلىكتە كىرىمەن . مۇئەللىم ماڭا ھەم ئېچىنىش ، ھەم سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ :
— ھەي... . ھەي... . جۈرئەت ، بۈگۈن يەنە كېچىكىپسەن-دە ؟ — دېگىنىچە بېشىنى چايقاپ قويۇپ ، ئولتۇرۇشقا ئىجازەت بېرىدۇ .

ھېساب

ئابدۇرېشىت ھېساب

(ھېكايە)

ماشىنىسىدىن چاتاق چىقىپ يولدا كاشىلا بولۇپ قالغانىمىدۇ. يا؟ بۇغداينىڭ دان سۈيىگە يەنە ئون كۈندەكلا ۋاقت قالدى. شۇنىڭغىچە قولۇمدىكى ئوغۇتنى خوتەنگە يۆتكىۋالغان بولسام ئوبدان پۇل بولاتتى-- دە...

ئۇنىڭ خىيال يىپىلىرىنى يىراقتىن ئاڭلانغان ماشىنىنىڭ ئاۋازى بۇزۇپ تاشلىدى. ئەمەت خۇشاللىقىدا ئۆيگە يۈگۈردى-- دە، ئايالىنى ئويغىتىۋېتىپ ئۆزى ماشىنىنىڭ ئالدىغا چىقتى. ھەقىقەتەنمۇ ئۇنىڭ كۈتكەن ئادىمى ئاۋۇت كەلگەنىدى. مېھمان بىلەن ساھىبخان قىسقىچە تىنچ-ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرۇشتى. -- كېچىكىڭلىغۇ؟ -- ئەمەت تەقەززالىق بىلەن ئاۋۇتتىن سورىدى.

يېرىم كېچە، ئەتراپ شۇنچىلىك قاراڭغۇ ئىدىكى، بەش قەدەم ئېرىدىكى نەرسىنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. نەدىندۇر مەھەللىنىڭ يىراق بىر يەرلىرىدىن ئىتلارنىڭ ئاندا-ساندا قاۋۇغان ئاۋازلىرىنىڭ ئاڭلانغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا كېچە بەكمۇ جىمجىت ئىدى.

ئەمەت پات-پات تالاغا چىقاتتى-دە، ئەتراپقا دىققەت بىلەن قۇلاق سالاتتى، لېكىن ئۇ ئەتىگەندىن بېرى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتقان ماشىنىدىن تېخىچە دېرەك يوق ئىدى. ۋاقىتنىڭ شۇنداق تېزلىك بىلەن ئۆتۈپ كېتىۋېرىشى ئۇنىڭ يۈرىكىنى خۇددى چۈمۈلە غاجلاۋاتقان دەك بارغانسېرى بىئارام قىلماقتا. ۋەدە بويىچە ئاۋۇت بۈگۈن نەدىلا بولمىسۇن يېتىپ كېلىشى لازىم ئىدى. ئۇ

ئىنساب بىلەن بىر نېمە دېسەڭلىچۇ، سىلە بىلەن بىز تۈنۈگۈن-بۈگۈن تونۇشغان ئادەملەر بولمىساق يا؟

— گەپ يۈزدە ياخشى، ئۈسسۈل تۈزدە، — چورتلا كېسىپ ئېيتتى ئا-
 ۋۇت، — ھېنىڭ نامىنى شۇڭا ئاۋۇت قاتتىق دېيىشىدۇ، سودا مۇئامىلىدە لىللا بولغىنىمىز ياخشى، شەخسلەرنىڭ خىمىيىۋى ئوغۇت يۆتكىشىنى دۆلەت چەكلىگەن بولسىمۇ، لېكىن مەن يەنىلا ئاغىندارچىلىقىمىز-
 نىڭ يۈزىنى دەپ، تاشيولدىن بۇياققا ئۈچ كىلومېتر قېيىپ سىلىنىڭكىگە كەلدىم.
 يۈز-خاتىر دېگەن بۇنىڭدىن ئارتۇق بولماي-
 دۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە يولدا ئوغرىدەك ماڭمىساق تۈتۈلۈپ قالغىمىز. ئۇ چاغدا سىلەر ئوغۇتۇڭلاردىن ئايرىلسىلەر، مەن ئالتە پاي چاقتىن، گەپ شۇ،
 ئاۋۇتنىڭ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەرەد-
 دۇتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئەمەت ھودۇقۇپ قالدى:

— بولدى، بولدى، سىلىمۇ تولا سەپراڭلىقلارغا ئالماڭلار، بولىدۇ، بىردەم ئارام ئېلىپ تۇرۇڭلار، بىز ئوغۇتنى بېسى-
 ۋېرەيلى.

ئۇنىڭ تېزلا ماقۇل دېيىشىدىمۇ سەۋەب بار ئىدى، چۈنكى، بۇغداينىڭ باش سۈيىدە ئوغۇت دېھقان ئۈچۈن ئاش بىلەن نان دەك زۆرۈر ئىدى. ئەگەر ئۇنىڭدىن قېپقالسا ئۇنىڭ ئوغۇتنى كىم ئالىدۇ دەيسىز، ئالغان ھالەتتىمۇ يېرىم باھا تۆۋەن چۈشۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ-دە.

ئۇلار تاڭ سەھەر بىلەن يولغا چۈشۈشتى. مانا بۇ ئىككى سەپراداشنىڭ

— ھېلىمۇ ۋەدىگە ۋاپا قىلدىم، —
 قولىدىكى كانايچىلاپ ئورالغان تاماكىسىنى ئالدىرىماي شوراپ سۆزىنى داۋام قىلدى ئاۋۇت، — ماشىنا دېگەن سائەت بىلەن ماڭدىغان پويىز ئەمەس دەڭلا، ھېلىمۇ گېپىمىز گەپ بولسۇن دەپ ھېچنە دە توختىماي ماڭدىم. داخىيەندىن كورلىغا ئالتە سائەتتە كېلىش دېگەننىڭ ئۆزى ئاسان گەپمۇ، ھە، ئەمدى ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى، ئوغۇتۇڭلار جەمئىي قانچە خالتا؟

— يۈز ئەللىك خالتا.
 — ھىم، ھەر بىر خالتىسى قىرىق كىلودىن بولغاندا يۈز خالتىسى تۆت توننا، تۈز ئەللىك خالتىسى ئالتە توننا، شۇنداقمۇ؟
 — شۇنداق، كىراسىنى بىر نېمە دەڭلا؟

— كىراسى كېسىلگەن باھا بويىچە بولىدۇ-دە ئەمدى، ئالتە توننا يۈك دېگەن-
 نى خوتەنگە ئېلىپ ماڭساق ھەر توننىسىغا ئىككى يۈز ئەللىك كوي كىرا تۆلىسەڭلار، ئالتە توننا ئوغۇتقا بىر مىڭ بەش يۈز كوي تۆلەيسىلەر-دە ئۆزى.

بىر مىڭ بەش يۈز كوينىڭ ئېتىنى ئاڭلىغان ئەمەتنىڭ ئىچى پىژژىدە ئېچىشقان-
 دەك بولدى-دە، زورغا بىرنى يۆتلىۋېتىپ يېلىنىشقا باشلىدى:

— ئاداش، سىلىمۇ ئۇنداق ئاسماققا ئېسىپ تۇرۇۋالماڭلار، ھەر بىر خالتا ئوغۇتنى تۆت-بەش كويدىن تاپان ھەققى بېرىپ بىر نەچچە يەردىن ئارانلا ئالدىم. سىلىگە بىر مىڭ بەش يۈز كوينى بېرىۋەت-
 سەم ئۆزۈمگە نېمە قالىدۇ؟ سەل-پەل

ئۈزۈنغا سوزۇلغان بۇ يولدا بىرگە مېڭىۋاتقىنىدا -
 غا ئىككى كۈن بولغان بولسىمۇ لېكىن، ئۇلار
 ئوتتۇرىسىدا بىرەر ئېغىز چاقچاق ياكى
 كۆڭۈلنى ئاۋۇندۇرغۇدەك ئىككى ئېغىز
 گەپ-سۆز بولغىنى يوق. بىرى رولنى تۇتۇپ
 كۆزىنى بىر نۇقتىغا تىككىنچە خىيال سۈر-
 سە، يەنە بىرى كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ
 پات-پات خورەك تارتىپ قوياتتى ياكى
 بېشىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلاپ،
 بىر نېمىلەرنى پىچىرلايتتى.

ئەجەب ئوبدان كۈنلەر بولۇۋاتىدۇ، -
 دەپ ئويلايتتى ئەمەت، - بىر ۋاقىتلاردا
 تۈزۈك ئىش-ئوقەتنىڭ تايىنى يوق، بازاردا
 پۇلغا ئالمىغان مەدىكار دەك سۆرۈلۈپ يۈرگىنىم
 يۈرگەندى، بىر نەچچە يىل بولدى، ھال-كۈ-
 نۇم ئوبدان بولۇپ قالدى، ئۆيلىرىمىمۇ يېڭىلاپ
 سېلىۋالدىم. سودىگەرچىلىكنى بەزىلەر،
 يىلتىزسىز قامماقتەك بىر ئىش، زىيان تارتساڭ
 بىراقلا تۈگىشىەن، دەۋاتاتتى، ئۇ ئىشنىڭمۇ
 ئېپىنى بىلىۋالسا بولىدىغان گەپكەن ئەمەسمۇ.
 خەقلەر ئوقەت قىلدىم دەپ نەدىكى بېجى
 ئېغىر، پايدىسىنىڭ تايىنى يوق ئىشلارغا
 ئېسىلىۋالدىكەن. ھازىر ھۆكۈمەتمۇ ئۇستا
 بولۇپ كەتتى. بازارنى قويۇۋەتتۇق دېگەن
 بىلەن باجنى چىرقىرتىپ تۇرۇپ ئالىدۇ
 ئەمەسمۇ. چىدىساڭ مانا، چىدىمىساڭ
 جىمىدە يۈر دېگىنىدە ئۇلارنىڭ. مېنىڭ
 بۇنداق ئىشلارغىمۇ خېلى ئېسىم بار، كۆپ-
 راتىپتىن يېزا-كەنتلەرگە تەقسىم قىلىنغان
 ئوغۇتلارنى ئوقۇشۇپ تۇرۇپ، ئۇلارنى
 باشقۇرىدىغانلارنىڭ گېلىغا ئانچە-مۇنچە
 بىر نېمىلەرنى ئۇرىمەن-دە، ھاي-ھوي،
 توپاقنى ئوي دەپ بولغۇچە ئىككى-ئۈچ يۈز

خالتا ئوغۇتنى جايلاپ بولمەن. مەندىن
 كەتسە خالتا بېشىدا ناھايىتى ئىككى-ئۈچ
 كويلىغۇ. ئەگەر ماۋۇ قاتتىق جاھىللىق قىلىپ
 تۇرۇۋالمىغان بولسا بىر ماشىنا ئوغۇت
 دېگەندىن كەم دېگەندىمۇ مىڭ كوي
 قالاتتى-دە. بوپتۇ، سودىنىڭ يۈرۈشۈپ
 تۇرغىنى ياخشى. بىر مىڭ بەش يۈز كويىنى
 دەپ ئۆيدە يېتىۋەرسەم، ئوغۇتنىڭ ۋاقتى
 ئۆتۈپ كەتسە تەڭگە-تەڭ زىيان دېگەن
 گەپ. بۇ قېتىم خوتەندىن سالامەت يانسام،
 يەنە ئوغۇتنىڭ غېمىنى قىلمەن. شۇنداق
 قىلىپ قولىمدىكى ئون مىڭ كوي يىگىرمە
 مىڭ كويغا، يىگىرمە مىڭ كوي ئوتتۇز-قىرىق
 مىڭ كويغا ئايلىنىپ يانپىشىم يوغىنايدۇ.
 قولىمنى قەيەرگە سۇنسام شۇ يەرگە
 يېتىۋېرىدۇ. ئەمما، مېنىڭ مۇشۇ ئىشلىرىمنى
 باجگرلار بىلەن بازار باشقۇرغۇچىلار ئوقۇپ
 قالمىسۇن-دە. ئۇلار كاندەك چاپلىشىۋالدىمۇ،
 بولدى، ھەممە دەسمايدىن ئايرىلغاننىڭ
 ئۈستىگە يەنە تېخى...

ئۇ قارا باسقاندەك دىڭ چۆچۈپ
 بېشىنى كۆتۈردى-دە، يېنىدىكى ھەمراھىغا
 قارىدى.

ئاۋۇت كۆزلىرىنى يېرىم يۇمۇۋېلىپ
 ماشىنىنىڭ رولىغا ئېسىلغىنىچە، ئۆز خىيالى
 بىلەن بەنت ئىدى. بىر ھېسابتا قاتتىقلىقمۇ
 ئادەمگە زىيان قىلمايدىكەن، مۇشۇنداق
 ئېلىپ-ساتارلارغا قاتتىق بولمىساڭ سىنى
 ھامان ئوڭدا قويۇشنىلا كۆڭلىگە پۈكۈپ
 يۈرىدە. مېنىڭ داداممۇ-ئېلىم-سېتىمدا.
 قاتتىق قول ئادەم ئىدى. رەھمەتلىك
 ھەمىشە «ھەر ئىشنى ھېساب بىلەن
 قىلىش كېرەك» دەيدىغان. راست، ھەممىدە

ھېساب بولمىسا بولمايدۇ. ئۆيدىمۇ، تالادىمۇ،
ئىدارىدىمۇ ھېساب بولۇشى لازىم. ئىدارىدىن،
ماشىنا باشقۇرۇش تارماقلىرىدىن
يوشۇرۇپ يۈرۈپ يۈك توشۇغان، ئادەم
كرا قىلغان پۇللىرىدىن يىگىرمە مىڭ كوي
پۇلۇم بار ئىدى. ماۋۇ كېيىنكى خوتۇن
بېشىمنى ئاغرىتىپ يۈرۈپ ھېسابتا ئون مىڭ
كويىنىڭ بېشىغا سۇ قويۇۋەتتى. بۇ خوتۇن
بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدىغان چىقىپ قالدى.
خەقلەر: تۇغماس خوتۇن يامان بولىدۇ،
دەۋاتاتتى. ئويلىسام راستكەن، بىردەم
ئېغىزىمدىن كىرىپ بۇرنۇمدىن چىقىدۇ،
بىردەم ۋارقىراپ-جارقىراپ ئالەمنى مالەم
قىلىدۇ. خوتۇن ئېلىپ خوتۇن قويۇۋېتىۋېرەي
دېسە، ھەي، خەقنىڭ گەپ-سۆزلىرىغۇ
مەيلى. ئەمدى ئىدارىدىنمۇ رۇخسەت
بەرمەيدۇ. مۇشۇ خوتۇننى ئالىدىغان چاغدا
ئىدارىگە نەچچە قېتىم ۋەدىنامە يېزىپ
بېرىپ يۈرۈپ ئاران يۇناقنى ئوناققا كەلتۈر-
گەندىم. ئەمدى مۇشۇنىڭ بىلەن ئۆتمە-
سەم، باشقا ئىلاجىم قالمايدى. ھەي، بۇ
خوتۇننىزە... بۇرۇنقى ئېرىدىنمۇ شۇ چوڭچە-
لىقى بىلەن ئاجرىشىپ كېتىپتىكەن. ئۆتكەندە
يەكەندىن قەشقەرگىچە ئىككى ئادەمنى
سېلىۋېلىپ يىگىرمە كوي ئالسام، مېنىڭدىن
بۇرۇن ئىدارىگە خەۋەر بېرىپ بوپتۇ.
توۋىنامە يېزىپ بېرىپ، ئاران قۇتۇلدۇم.
بۇرۇنغۇ كادىر دېگەن نېمىلەرنى ماشىنىغا
سېلىۋېلىشتىن قورقاتتۇق، چۈنكى ئۇلار خەت
تونۇيدۇ ئەمەسمۇ، بارىدىغان يېرىگە
يېرىۋېلىپ، ماشىنىنىڭ نومۇرىنى يېزىۋېلىپ،
ئىدارىغا خەت يېزىپ تاناۋىمىزنى مىڭ گەز
تاتقۇزىدۇ. ھازىر كادىر قايسى، ئەپەندىم

قايسى، دېھقنى قايسى، ئوقۇپ بولغىلى
بولمايدۇ. قارىساڭ ھەممىسىنىڭ بېشىدا
چاچ، ئۈستىدە يېڭى كاستۇم-شىم. ئىش
بارغانسېرى تەسلىشىپ كەتتى. لېكىن،
بىزمۇ بوش كەلمەي ئولتۇرساق-قوپساق
مۇشۇنداقلاردىن بىر پۇڭچە نىمۇ ئارتۇقراق
شۇلۇۋالساق دەپ ئويلايمىز.
تۆتىنچى خوتتا كېتىۋاتقان ماشىنا
تويۇقسىز قاتتىق بىر سىلكىندى-دە، يەنە
ئۆز يۆنىلىشى بىلەن مېڭىشنى داۋاملاشتۇر-
دى. ئاۋۇتنىڭ ئۈزۈلۈپ قالغان خىيالى
يەنە داۋاملىشىشقا باشلىدى: ھازىر ۋەزىپىمۇ
ئېغىرلىشىپ كەتتى. ئۇنى ئورۇندىيالمىساق
ئىش ھەققىنىڭ يېرىمى يوق دېگەن گەپ،
ماۋۇنىڭكىدەك تەييار پۇل داۋاملىق ئۇچرا-
ۋەرمەيدۇ. بۇدا ماۋۇنىڭدىن بىر مىڭ بەش
يۈز كويىنى ئالسام، ئۆيدىكى ئون مىڭ
كوي، ئەخمەتتىن ئالىدىغان بىر مىڭ ئۈچ
يۈز كوي، ھەممىسى بولۇپ جەمئىي...
ئاۋۇت ئۈچ قېتىم ھېسابلىدى، لېكىن
ھەر قېتىمقى نەتىجە ئوخشىماي قالدى.
ئاخىر ئۇ تېرىككەن ھالدا ئۇڭ قولىنى
رولىدىن ئاجرىتىپ بارماقلىرىنى بىرمۇ بىر
ئېچىپ ھېسابلاشقا كىرىشتى، شۇ ئارىدا
قېرىشقاندىك ئوڭغۇل-دوڭغۇل يولغا توغرا
كېلىپ، ماشىنا بىردەم قاڭقىپ، بىردەم
چايقىلىپ تەڭپۇڭلۇقنى يوقاتقاچقا ئۇنىڭ
بارماق سانىغان ھېسابى يەنىلا بۇزۇلۇپ
كەتتى. مانا ئەمدى يولىنىڭ ناچار يېرى
تۈگەپ، ماشىنا تۈز يولغا چىقتى، ھېسابمۇ
يېڭىدىن باشلاندى. بىراق، ئاۋۇتنىڭ
(ئاخىرى 132-بەتتە)

ئىككى ھېكايە

سۈپۈرگىچى

دېگۈدەك بىر ئادەم كىرىپ كەلدى. بۇ چاغدا N ئەپەندى ئۇنۋان ئىلتىماس قىلىش جەدۋىلىنىڭ «قىسقىچە تارىخى» دېگەن كاتەكچىسىگە «ئەسلىم A ۋىلايىتىدىن، بەش يىل ئىلگىرى B ۋىلايىتىگە خىزمەت ئالماشتۇرۇپ كەلگەنمەن. ئائىلە كېلىپ چىقىشىم قول ھۈنەرۋەن...» دېگەندەك يېزىقلارنى قوندۇرۇۋاتاتتى. ئاڭغىچە مېھمان گەپ كەينىدىن گەپ تاشلاپ، ئۇنىڭ يۈگۈرۈك قەلىمىنى يېرىم يولدا توختاتتى. — بىر ھېكايە يېزىپ باققاندىم، ئۆزۈم A ۋىلايىتىدىن كەلگەن، — مېھمان قولىدىكى تۈرتەكلەنگەن يازمىنى ئېھتىرام بىلەن N ئەپەندىگە ئۇزاتقاچ ئۆزىنى تونۇشتۇردى، — ئانچە-مۇنچە قەغەز بويىچە قويمەن، زاكامدىن تەڭگەن كېسەل ئىدى.

N ئەپەندى خۇش خۇيلۇقنى تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە جارى قىلىپ، مېھماننىڭ قولىدىكى ئورنىگىنالىنى ئالدى-دە، كۆزەينىكىنى تاقىدى. ئۇ ئەسەرنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتقاندا، نېمىشقىدۇر مېھمان ئۇنىڭ چىرا-

مەلۇم گېزىتنىڭ ئەدەبىي مۇھەررىرى N ئەپەندى چىرايىدىن كۈلكە كەتمەيدىغان ئادەم بولۇپ، تۇنجى ئەسرىنى ئەيمىنىشتە ئېلىپ كەلگەن ھەۋەسكارلارنىڭ ھەر قاندىقى ئۇنىڭ ئالدىدىن روھلىنىپ قايتاتتى. N ئەپەندى ھەر قانداق ھەۋەسكار ئېلىپ كەلگەن ھەر قانداق ھەجىمدىكى ئەسەر-نى چىلگە بېشىنى بىر يانغا قىيسايتىپ، جىددىي كۈلۈمسىرەشتە كۆزدىن كەچۈرەتتى-- دە، مۇلايىملىق بىلەن:

— بولدىغاندەك، مېنىڭچە يەنە بىر ئاز بوغۇڭ، ھە! — دەيتتى.

يېزىقچىلىقنىڭ خۇمارغا ئەپيۈنكەشتەك بېرىلىپ كەتكەن كۆپىنچە ھەۋەسكارلار N ئەپەندىنىڭ مۇبارەك ئىشخانىسىغا ئەسەر-لىرىنى قايتا-قايتا «بوغۇپ» ئېلىپ كېلىشەتتى. بىراق، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ئاڭلايدىغىنى «ھەببەللى، خېلى كېلەي دەپ قايتۇ، يەنە كىچىككىنە بوغۇڭ!» دېگەن جاۋاب بولاتتى.

بىر قېتىم N ئەپەندىنىڭ ئىشخانىسىغا سالاپەتلىك، يېشىمۇ ئۇنىڭ بىلەن قوراملىق

يغا تېگىر قاشتا سەپسىلىپ ئولتۇردى.
 — ھىم، بولىدىغاندەك تۇرىدۇ، مېنىڭچە
 بىر ئاز بوغسىڭىز، كېلەڭسىزەرەك! — N
 ئەپەندى ئاخىر ئەدەب بىلەن ئىپادە
 بىلدۈردى، مېھمانمۇ تەۋەززۇ بىلەن ئۇنىڭ
 پىكىرىگە قۇلاق سالدى. شۇ تەرىقىدە
 مېھمان ئەسىرىنى ئۈچ-تۆت قېتىم «بو-
 غۇپ» ئەپكەلدى. بىراق N ئەپەندى
 ھەر قېتىمدا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:
 — يەنە... ئازراق بوغامسىز، ھە! —
 دەيتتى.

ئاخىرقى قېتىم «بوغۇش» قا بۇيرۇلغاندا
 سالاپەتلىك مېھماننىڭ ئاۋازى گۈرۈلدەپ چىقتى:
 — ھەي، سېنىڭ ئىسمىڭ نەسىرىدىنما؟
 — ھە... قانداق؟ — N ئەپەندى

گاڭگىراپ قالدى.
 — قەمىرىدىن سۈپۈرگىچىنىڭ ئوغلىمۇ
 سەن؟
 — شۇ... سىز...؟
 — نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئەجەب
 بىرىگە ئوخشايدۇ بۇ دەپ قارايمەنا،
 قارايمەن. تېخى بەش يىل ئىلگىرىلا.
 مەھەللىدە داداڭ بىلەن سۈپۈرگە بوغۇپ
 يۈرەتتىڭمۇ؟ كېلىۋالغان يېرىڭنىڭ كاتتىلىقىنى
 قارا. «ئازراق بوغۇڭ، ئازراق بوغۇڭ»،
 سېنىڭ سۈپۈرگەگىمىدى بۇ بوغۇپرىدىغان.
 ئەكەل ھېكايەمنى!
 تەھرىر بۆلۈمىنىڭ ئىشكى جالاقىدە
 يېپىلىۋىدى، دېرىزىلەر جاڭىلداپ كەتتى.
 تالادا بوران چىقۇۋاتامدىكىنە!

ئۆزىنى تونۇشتۇرۇش

ئادەملەرنىڭ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇشى
 ئۈچۈن كۆپ سۆز لازىم ئەمەس. لېكىن،
 بەزىلەر مۇشۇنچىلىك ھەققە تىنمۇ چۈشەن-
 مەيدۇ.

دوقمۇشتا، ئەمدىلا تە-تەگە ماڭغان
 قىزىمنى ئويناقتاچ ئۆتكەن-كەچكەنگە قاراپ
 تۇرغانىدىم، ئۇدۈلىمىزدىكى بىناغا كۆچۈپ
 كەلگەن يېڭى قوشنا، ئۈزۈنتۇرا كەلگەن
 چارباش ئادەم سەل دۈمچىيىپ مېڭىپ
 يولدىن ئۆتۈپ قالدى. قوشنىدارچىلىق ۋە
 چوڭلۇق ھۈرمىتى تۈپەيلى ئۇنىڭغا ئالدىراپ
 سالام قىلدىم.

— ۋەئەلەيكۇم، ھە، خوتۇن خەقنىڭ
 ئىشىنى قىلىپ تۇرۇپ كەتتىڭىز؟ — ئۈزۈنتۇرا
 قوشنام بېشىنى يانغا تاشلاپ، مەن بىلەن
 شۇ تەرىقىدە سالاملاشتى-دە، ئۆتۈپ

كەتتى. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ گېپىگە كۈلگۈم
 كەلدى. ھەتتا زەردىلىك كۈلكەمنى
 سىرتقا چىقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدىم. ھېلىمۇ
 ياخشى، كوچىدا ئىكەنلىكىم دەررۇ يادىمغا
 كەپقالغانىدى. ئاڭغىچە يەتتە-سەككىز
 قەدەم نېرىدىكى ياغاچتىن ياسالغان بوتكا
 دۇكان ئالدىدا ھازىرلا مەن بىلەن
 پاراڭلاشقان ئادەمنىڭ ئاۋازى يەنە
 ئاڭلاندى:

— ۋەئەلەيكۇم، ھە، سول پۈتتىڭىزنى
 لىكىلدىتىپ ئولتۇرۇپ كەتتىڭىز؟
 شارىتىدە بۇرۇلۇپ قارىغۇدەك بولسام،
 ئاغرىق سەۋەبىدىن ياشلا پېنسىيىگە
 چىقىۋېلىپ ئاشۇ دۇكاننى ئېچىۋالغان مۇندە-
 رىدىنىكام دۇكان ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا
 پۈتلىرىنى ئالماپ ئولتۇرغانىكەن.

ئەتسىمۇ، ئۆگۈنىمۇ ئىشقىلىپ، چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدا ئايالىم قاپاقلىرى چۈشكەن ھالدا ئۆيگە كىرىپلا قايناپ كەتتى:

— ئاۋۇ، ئۇدۇل بىناغا يېڭى كۆچۈپ كەلگەن ئادەم ساراڭمۇ نېمە؟

— قايسى ئادەم ئۇ؟ — ئاللىقاچان كۆڭلۈم تۇيغان بولسىمۇ، ئەتەي سورىدىم. — ئوۋۋاش، ئاۋۇچۇ، ئۇزۇنتۇرا، سەل دۈمچىيىپ ماڭىدىغان سىرىق ئادەم.

— ھە، نېمە بوپتۇ ئۇنىڭغا؟ — نېمە بولاتتى، ئىشتىن قايتىپ

دوقمۇشقا كەلسەم قورۇسىدىن چىقۇپتېتىدەكەن، چوڭ ئادەم دەپ سالام قىلسام غەلتە بىر ھىجىيىپ « ھە، كالتەككەنە يوپكىنى كىيىپ قايتىڭىز؟ » دېمەمدە...

كۈلۈپ تېلىقپ كەتتىم، مەن كۈلگەنسىمىرى ئايالىم چېكەتكىدەك سەكرەپ تېرىكمەكتە ئىدى.

دەل شۇ كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى ئۇدۇل قوشنام ئىككىمىز بوتكا دۇكان ئالدىدا دوقۇرۇشۇپ قالدۇق، مەن ئاچچىقسۇغا، ئۇ تاماكنىغا چىققانىكەنمىز.

— ھە، يەنە خوتۇن خەقنىڭ ئىشىنى قىلىپ يۈردىڭىز؟ — قوشنام قولۇمدىكى بوتۇلكىغا قاراپ ھىجايىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ گەپ قىلىشىنىلا كۈتۈپ تۇراتتىم.

— ئۆزىڭىزچۇ، — دېدىم مەن كۈلۈپ تۈرۈپ، — ئۇچرىغانلا ئادەمگە لاۋزا پاراڭ قىلىپ يۈرۈۋەردىڭىز؟

ئۇدۇل قوشنام بىنەملىكتە كېلە كۆرگەن ئادەمدەك چەكچىيىپ تۈرۈپلا قالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

بولسا، ئىشنىڭ تۈگەشكىسى شۇ بەش مىڭ كويلۇق ئوغۇت — ئۇلارنىڭ مۇسادىرىسىگە ئايلانغاندىن سىرت، يەنە تېخى ھەسسىلەپ جەرىمانە تۆلەيدىغان، ھەتتا قانۇن ئالدىدا تۈنۈگۈنكىنى دەيمۇ، بۈگۈنكىنى دەيمۇ دەپ تۈگىتىپ بولالمايدىغان گەپ.

ئۇ شۇلارنى ئويلىغاچ ئوغۇت خالتىلىرىنىڭ ئاستىغا بېسىلىپ قالغان پۈتىنى چىقىرىش ئۈچۈن كۈچەپ ھەرىكەت قىلاتتى. ئاۋۇت بولسا كېيىنكىدىن قاڭقىپ چىققىنىچە توختام سۇغا بېشىچە چۈشكەن ۋە پۈتۈن بەدىنى پاتقاققا مىلەنگەنلىكتىن ئادەم سىياقى قالمىغانىدى. ئۇ ئۆرۈلۈپ كوزۇپنىڭ ئىككىلا تەرىپى چىقىلىپ كەتكەن ماشىنىسىغا قاراپ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى-دە، نېمە قىلارنى بىلمەي قولغا قارىدى. ئۇنىڭ ئون بارمىقى بىر نەرسىنى ھېسابلاۋاتقانداك بىر ئېچىلىپ، بىر يېپىلىپ توختىماي ھەرىكەت قىلىپ تۇرماقتا ئىدى...

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

(بېشى 129-بەتتە)

ساناق ساناۋاتقان قوللىرى تالدىمۇ قانداق، ئېچىلماي ھېساب يەنە بۇزۇلدى. ئاۋۇت ئىختىيارسىز ھالدا ئوڭ قولى بىلەن ئېچىلىپ-يېپىلىپ كېتىۋاتقان سول قولىنىڭ ئىككى بارمىقىنى بېسىپ تۈرۈپ ھېسابلاشقا كىرىشتى، بىر مىڭ بەش يۈز سەكسەن بەش كويغا بىر مىڭ ئۈچ يۈز كويىنى قوشساق جەمئىي، ئىم، ۋايىجان...

ئاۋۇت ئەندىككەن ھالدا رولغا يېپىشتى. ماشىنا يولدىن چىقىپ ئىككى مېتر پەس بىر جاىغا — يەنە كېلىپ يامغۇر سۈيى توختاپ قالغان بىر ئويمانلىققا قاراپ ئاغدۇ-رۇلماقتا ئىدى. ئەمەتنىڭ پۈتىنى ئېغىر بىر نەرسە باسقاندەك بولدى. ئۇ شۇ تاپتا بۇ ئاغرىقنىمۇ سەزمەس ئىدى. ئۇنىڭ خىيالىغا پەقەت نېمە بولمىسۇن باجخانا، بازار باشقۇرۇش دېگەنلەر كەلمەسە ئىدى، دېگەن ئوي كەلدى. ناۋادا ئۇلار كېلىدىغان

ئايدىڭ كېچە

غالىپ قۇربان

(ھېكايە)

موماي ئايدىن كۆزنى ئېلىپ، نەۋردى-
سىنىڭ سەبىي، غەمسىز چىرايىغا تىكتى.
ئاندىن تارشىدەك ئورۇق، كۆپكۈك تومۇرلىرى
كۆپۈپ چىقىپ تۇرغان قوللىرى بىلەن
نەۋرىسىنىڭ پىشانىسىنى سىلدى ۋە پاكىز
چىت يوتقانىنى ھىملاپ قويۇپ، تىزىنى
قۇچاقلغىنىچە قاپقارا ئىس كۆتۈرۈلۈۋاتقان
جىنچىراغقا تىكىلدى.

— خېنىم بالام ئاسىگۈل، ياتقان يېرىڭ
جەننەتتە بولسۇن، ئەمدىلا يىگىرمە
ياشنىڭ قارىسىنى ئالغاندىڭ، مېنى تۈگە-
مەس قايغۇغا، بالاڭنى ئانىسىزلىق، يېتىملىك
دوزىخغا تاشلاپ قويۇپ كەتتىڭمۇ، ئاخىر...

تولۇن ئاينىڭ كۈمۈش رەڭ نۇرى
ئۆيىنىڭ پەنجىرىسىدىن ئېقىپ كىرىپ، كاڭ
ئۈستىدە سوزۇلۇپ ياتقان كىچىككىنە بالا
بىلەن ئۇنىڭ بېشىدا بىر پۈتى بىلەن
يۈكۈنۈپ، يەنە بىر پۈتنىڭ تىزىغا ئىگىكىنى
قويۇۋالغان ۋىجىك موماينى يورۇتۇپ تۇراتتى.
موماي گۈللۈك كۆك كاجىدىن تىكىلگەن
كۆڭلەك كىيگەن بولۇپ، بېشىغا ئارتىۋالغان
ئاق داكا ياغلىقنىڭ تېگىدىن ئاپئاق چېچى
چىقىپ تۇراتتى. موماي تولۇن ئايغا قاراپ
ئۇزاققىچە خىيال سۈردى.

— ئەجەب بەلەن كېچە بولدى

بۈگۈن...

كەتكەن. ئىككىسى بىر-بىرىگە كۆڭۈل بېرىشكە نىكەن، قوشۇلۇشىمىز كېرەك. بۇنى بىرىنچىدىن ئاللا راۋا كۆرىدۇ، ئىككىنچىدىن ھۆكۈمەت قولايدۇ...

— ئۇغۇ شۇنداق ئىمام ئاخۇنۇم، لېكىن بالىنى پۈتۈشۈپ قويغان يەر بار ئىدى.
— ئوقۇپ قالساق بولامدېكىن، — دەپ سورىدى ئىمام ئاخۇنۇم ئۈمىدىسىز ئاۋاز بىلەن، — قىزلىرىنىڭ لايىقى كىمكىن؟
— قىزىمنىڭ لايىقى، — دەپ جاۋاب بەردى زورىخان بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، — ئىنىم قادىراخۇننىڭ ئوغلى ئابلىمىت.

ئەلچىلەر كەتتى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئاسىگۈل ئەتىگىنى كۆزلىرى يىغىدىن قىزارغان ھالدا ئورنىدىن تۇرىدىغان بولدى. زەرىخان ئۆزى چېپىپ يۈرۈپ ئىنىسى بىلەن بىرلىكتە ھەممە نەرسىنى تەل قىلدى ۋە تويىنى قۇتلۇق قۇربان ھېيتىنىڭ ئۈچىنچى كۈنىگە توغرىلىدى. قۇربان ھېيتقا بىرەر ئايچە قالغاندا ئاسىگۈل بىر نەچچە كېچە تويۇقسىز يوقاپ كەتتى. ئەمما، زورىخان بۇ ئىشلارنى داۋراڭ قىلىپ يۈرمىدى.

— شۇ چاغدىلا تۇرغۇنجاننى ئاپىرىدە قىلىپ بولۇپتىكەن سەن-دە، خېنىم بالام، — دېدى ئۇ ئۇخلاپ ياتقان ئۈچ ياشلاردىكى نەۋرىسىگە زوقلىنىپ قاراپ.

— تويىنىمۇ قىلدۇق. ئىنىم بىلەن ھەم قېرىنداش، ھەم قۇدا بولدۇق. ئەمما، ئاخىر نېمە بولدى. بىر ھەپتىدىن كېيىن ئىنىم قىزىمنى ھارۋىغا ئولتۇرغۇزۇپ، بوغجۇ-مىنىنى قولىقىغا قىستۇرۇپ ئەكىلىپ قويۇپ كەتتى، — زورىخان ئىچىگە ئۇھ تارتتى،

ئۇنىڭ ئاۋازى بارا-بارا پەسلەپ كەتتى. كېيىن چىراغنىڭ سېرىق يالقۇنىغا تىكىلىپ، نەچچە يىلدىن بېرى ئۆكسۈتمەي داۋاملاشتۇرۇۋاتقان ئاچچىق ئەمما ئۇنتۇلماي خىيالىنى تېپىۋالدى.

— ئەجەب بەرنا ئىدىڭ شۇ چاغلاردا خېنىم بالام... تۇرسۇنجانمۇ يېتىم بالا بولغان بىلەن ئوبدانلا چوڭ بولغان بالا ئىدى. ئۆزۈڭ ئاشۇنى تاللىغاندىكىن ئۇنىڭغا بەرگەن بولسام، ئۆيىمىزگە بالىچىلاپ كىرىپ پۈتتىمىزغا پۈت، قولىمىزغا قول بولاتتى ئەمەسمۇ؟ نېمىشقا بۇ ئەقىل شۇ چاغلاردا كاللامغا كەلمىگەن بولغىدى-ھە؟ خېنىم بالام...

موماينىڭ كۆز ئالدىغا سېكىلەكلىرى قوشۇما قاشلىرىغىچە چۈشۈرۈلگەن، زىلۋا بەدەن قىزى ئاسىگۈل كەلدى. ئۇ كۆز ئالدىدىكى خىيالى قىزىنى ئېنىق كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ قارىدى. ئەمما، بۇ چاغدا قىزنىڭ ئوبرازى يوقىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا مەھەللىدىكى قارا يېتىم-تۇرسۇننىڭ ئەلچىلىرى كەلگەن كۈن كەلدى.

— شۇ چاغدا ھاشىم ئىماممۇ ياخشى گەپ قىلغانىدى-ھە؟...

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بومبا ساقال ئىمامنىڭ بۈركۈتتەك كۆزلىرى نۇرلىنىشقا باشلىدى.

— ياق دېمىسە زورىخان، تۇرسۇنجان ئوبدان بالا بولدى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مۇھەببەت بار، مۇھەببەتنى ئۇلۇغلاش كېرەك. بۇ توغرىدا مەشھۇر دانالىرىمىزمۇ ناھايىتى ئۇلۇغ ھېكمەتلەرنى قالدۇرۇپ

زورىخان خېلى ئويلىنىشتىن كېيىن، ئەمدى مەن قىزىم ئاسىگۈل بىلەن مەسلەھەتلىشىپ بېقىپ، ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالغاندىن كېيىن جاۋاب بەرسەم.

ئاسىگۈل ئاپىسىنىڭ مەسلەھىتىگە ئۈن-تىنىسىز قوشۇلدى. ئۇنىڭدىمۇ نېمە ئامال، تۇرسۇن مەھەللىدە بولمىسا، قاچانغە-چە بالا قۇچاقلاپ تۇل ئولتۇرىدۇ. قاچانغەچە كىشىلەرنىڭ ئاھاننىتىگە چىداپ يۈرىدۇ. ئاخىر ئۇلار شاۋقۇن-سۈرەنسىز ھالدا توي قىلدى. تۈرلۈك رەسمىيەتلەردىن كېيىن ئاسىگۈل دادۇيىجاڭنىڭ قورۇسىنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدىكى ھۇجرىغا خوجايىن بولدى. كېيىنكى كۈنلەر تۆت ئايدا تۆت قېتىم يامانلاپ كېلىش ۋە ياغلىما گەپلەرگە ئالدىنىش بىلەن ئۆتتى. ئۇلار ئۆي تۈتۈپ بەش ئايدىن كېيىن — جىددىي قوناق يىغىمى باشلانغان چاغدا — ئاسىگۈل بەشىنچى قېتىم ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئۆزى ئەمەس، جەستى قايىپ كەلگەندى. زورىخان ئۇنى يىغلاپ-- قاقشاپ، ياقا يىرتىپ قارشى ئالدى.

يەرلىكىگە قويۇشتىن ئىلگىرى، جەستە يۇيىدىغان بۇۋىلەر جەستە قويۇلغان ئۆيدىن رەڭگىروپى تاتارغان ھالدا يۈگۈرۈپ چىقىپ چۇقان كۆتۈردى. چۈنكى، ئاسىگۈلنىڭ يۈتۈن بەدىنى كۆكلەر، يارىلار بىلەن توشۇپ كەتكەن، ئىككى كۆكسى تىلىنغان-دى. ئالقانچىلىك مەھەللىگە بۇ چۇقاننىڭ ئەكس ساداسى بىردەمدىلا تارقىلىپ كەتتى. ئەمما، دادۇيىجاڭنىڭ خۇشامەتچى قۇيرۇقچىلىرىنىڭ پالاقلىشى بىلەن بۇ چۇقان ئاسىگۈلگە قوشۇلۇپ قارا يەرگە دەپنە

ئاندىن ئىنسىنىڭ مۇنۇ گېپىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

— ئاچا، قىزىڭ ئوبدان بالا ئىدى. ئەمما، ئۇنى قايسى شەيتان ئازدۇردىكىن، ئىپىتىنى يوقىتىپتۇ. بۇنى ئۆزىمۇ ئىقرار قىلدى. ئوغلۇم زادى ئەمرىگە ئېلىشقا ئۈنىمىدى. نېمىلا قىلغان بىلەن ئۇمۇ بىر ئەركەكتە ئاخىر...

— ئىست، توپىدىن ئىككى كۈن ئىلگىرى تۇرسۇنجان يوقاپ كەتمىگەن بولسا، ئەكىلىپ قويغان كۈنى ئۇنىڭغا قوشۇپ قوياتتىم. نېمىشقىمۇ چىقىپ كەتكەن بولغىدىكى بۇرتتىن غوجام بالام... — ئۇ كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بىلەن كۆزلىرىدىن سىرغىپ چىقۇاتقان ئاچچىق ياشلىرىنى سۈرتتى ۋە ئۆزىگە پەس ئاۋاز بىلەن شۆبىرىلدى، — نېمىشقىمۇ بەرگەن بولغىدىم ئۇ بۇقا مېجەزگە، دادۇيىجاڭنىڭ ئۆيىدە تۇرسا ئوبدانراق كۈن كۆرەمدىكىن دەپتىمەن بالامنى، ئىست، ئىست، نېمىشقىمۇ نادانلىق قىلدىم-ھە!...

ئۇنىڭ خىيالىغا، دادۇيىجاڭنىڭ ئوغلى ئۈچۈن كەلگەن ئەلچىلەر كەلگەندى. بۇ ئاسىگۈل يەڭگىپ بىر يىلدىن كېيىنكى ئەتىياز كۈنلىرى ئىدى.

— ئۆزلىرى بىللا، دادۇيىجاڭنىڭ ئوغلى ناھايىتى ياخشى بالا بولدى، لېكىن ئۇنىڭ خوتۇندىن تەلىپى چىقىمىدى. ئەمدى ئۇ بالا ئاسىگۈلنى ماڭا بەرسە، تۇرغۇنجانغا ياخشى دادا بولسام دەيدۇ. قېنى ئۆزلىرى ئويلىنىپ بىر نېمە دېگەن بولسلا، — دەپ گەپ باشلىدى دادۇيى بوغالتىرىنىڭ خام سېمىز ئايالى خىرقىراق ئاۋاز بىلەن. — بۇغۇ ياخشى ئىش بوپتۇ، — دېدى

قىلىۋېتىلدى. قىرغىنى نەزىرىدىن كېيىن زورخان مەھەللىدىكى مۇئەللىم يېزىپ بەرگەن ئەرزىنى كۆتۈرۈپ، قېرى ھاڭگا ئېشىكىگە مىنىپ، قىزىنىڭ تەۋەرىۋىكى بولغان نەۋرەسى تۇرغۇنجاننى باغرىغا بېسىپ ناھىيىگە قاراپ يولغا چىقتى. ئۇ ناھىيىگە بېرىپ كەلگەن كۈننىڭ ئۆگۈنى ھەيۋەتلىك قاسقان شەپكە، كۆك كىيىم كىيگەن كىشىلەر چىقىپ قەبرىنى ئېچىپ تەكشۈرمىز دەپ داۋراڭ سالدى. ئەمما، يەنە شۇ دادۇيجاڭ ئۇلارنى ئىككىنچى چىقماق قىلىپ ناھىيىگە يولغا سېلىپ قويدى. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي دادۇيجاڭنىڭ تەكەببۇر ئوغلى يۇقىرىقى مەھەللىدىن يەنە بىر قىزنى ئەپكەلدى...

ئۇ كۆزلىرىدىن سىرغىپ چىقۇۋاتقان ياشلىرىنى سۈرتۈپ، قىزىنىڭ بوغجۇمىسى ئارىسىدىن تۇرسۇن بىلەن ئاسىگۈل ياندى-شىپ چۈشكەن سۈرەتنى چىقاردى ۋە چىراغقا تۇتۇپ ئۇزاق قارىدى. كېيىن ئېغىز تىنىپ نەۋرىسىگە سەپسالدى.

— ئەجەب ئوخشايدۇ-ھە بۇ بالا دادىيىسىغا. خۇددى قۇيۇپ قويغاندەكلا. ھەي، تۇرسۇنجان، نەلەردە يۈرىدىغانسەن غوجام بالام؟ بالاڭنى كۆرگۈڭ كەلسەنمىدۇ.

بىر كەلگەن بولساڭ سېنى كۆرۈپ ئاسىگۈل-نى كۆرگەندەك بولاتتىم ئىلاھىم، نېمىشقىمۇ نادانلىق قىلغاندىمەن شۇ چاغدا. ئاسىگۈل ئۆزى تاللىغان لايىقىغا تەگكەن بولسا، بۇ چاقىچە ھايات بولغان بولاتتىكەن. مەيلى، بۇمۇ خۇدانىڭ ئىرادىسى بىلەن بولغان ئىش. يەيدىغان رىزقى شۇنچىلىككەن، نېمىلا قىلغان بىلەن تۇرغۇنجاننى تەۋەرىۋىكى قىلىپ قويۇپ كەتتى. شۇ گۇناھسىز بالىنى بېقىپ قاتارغا قوشسام، قىزىم ئالدىدىكى گۇناھىم يۈيۈلۈپ قالار بەلكىم...

ئۇ ئۈنسىز يىغلاشقا باشلىدى. جىنچىراغۇ ئۆچۈپ قالدى. ئۇ قولىدىكى رەسىمنى نەۋرىسىنىڭ تەكىيىسى ئۈستىگە قويۇپ، تېلىپ كەتكەن پۈتلىرىنى ئۇزۇن سۈنۈپ مۇجۇدى، ئاندىن نەۋرىسىنىڭ يېنىغا يانپاش-لاپ ئايەت ئوقۇغاندەك تەكرار-تەكرار پىچىرلىدى:

— نېمىشقىمۇ نادانلىق قىلغاندىمەن، ئاسىگۈلنى ساڭا بەرسەم بوپتىكەن غوجام بالام...

ئۆي ئىچى گۆرستان جىملىقىغا چۆمدى. تولۇن ئاينىڭ تالا-تالا كۈمۈش نۇرلىرى ئۆيىنىڭ كىچىككىنە پەنجىرىسىدىن ئېقىپ كىرىپ كاڭدا سوزۇلۇپ ياتقان بىر ئۇزۇن، بىر قىسقا گەۋدىنى ئاپئاق نۇرغا پۈركىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمە ھەممەت جۈمە

ئىككى مەسىل

ئۆگزىگە چىشۋالغان ئىت

ئىت دېگەن ئاۋۇ پەستە، ئەسكى تام تۈۋىلىرىدە ياشايدۇ. قايسى ئىت مەندەك مۇنداق ئېگىز، ھەيۋەتلىك ئۆگزىدە ياشا-ۋېتىپتۇ؟ بولدى، بۈگۈندىن باشلاپ ئىت دېگەن ئىسمىنى ئۆچۈرۈۋېتىمەن. قېنى، ئەمدى مېنى بىرى ئىت دەپ باقسۇد-چۇ! ...

ئۇ مۇشۇلارنى ئويلىغانسېرى خۇشاللىنىش تېرىسىگە سىغماي قاپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، بىر كۈنى بىناغا قارايدىغان بىر بوۋاي بىر ئىش بىلەن نەۋرىسىنى ئېلىپ ئۆگزىگە چىقىپ قاپتۇ-دە، ئىتنى كۆرۈپ:

— ۋاھ، بۇ يەردە ئىت بار ئىكەن

ئەمەسمۇ! يۈرە ئوغلۇم كۆرۈپ باقايلى، —

دەپ ئىتقا يېقىنلاپ كەپتۇ. بۇ گەپنى

ئاڭلاپ ئىتنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپتۇ:

— مەن نەدىكى ئىت ئىكەنمەن؟

قاراپ تۇرۇپ مېنى ئىت دەۋاتقىنىنى!

— سەن ئىت بولماي نېمىدىڭ؟ —

دەپتۇ بوۋاي ھەيران بولۇپ.

— ئىت دېگەن يەردە بولمامدۇ،

بىر ئادەمنىڭ خېلىدىن بۇيان بېقىپ كېلىۋاتقان بىر ئىتى بار ئىكەن. كۈنلەر ئۆتۈپ بۇ ئادەم ئولتۇرۇۋاتقان مەھەللىدىكى كونا ئۆيلەر چىقىلىپ، ئورنىغا زامانىۋى ئېگىز بىنالار سېلىنىپتۇ-دە، بۇ ئادەمگە يىگىرمىنچى-قەۋەتتىن ئۆي تېگىپتۇ. بۇ ئادەم پەسكىمۇ چۈشمەس بولۇپ بۇرۇنقىدەك ئىتنى ئەگەشتۈرۈپ كۆچىلارنى ئايلىنىپ يۈرۈشتىنمۇ قاپتۇ. ئىتمۇ سىرتقا چىقماس بوپتۇ. بۇ ئادەمنىڭ ئىتقا ئىچى ئاغرىدىمۇ ياكى ھاۋالىق، كەڭتاشا دەپ ئويلىدىمۇ ئۆگزىگە كىچىككەن بىر ئۇۋا ياساپ ئىتنى ئۆگزىگە ئەپچىقپ قويۇپتۇ. بۇ ئىت ئۆگزىدە پۈتۈن شەھەرنى تاماشا قىلىپ خالىغانچە ئۇياقتىن بۇياققا چېپىپ يۈرىدىكەن. ھېرىپ قالسا ئۇۋىسىغا كىرىپ ياتىدىكەن. ئىت بەكمۇ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ: ئىست، ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمرۈمگە! بۇرۇنراق مۇشۇنداق ئېسىل يەردە ياشىغان بولسامچۇ، بىر ئوبدانلا راھەتكە چىقىپ قالدىم. ئەمدى مەن ئۆزۈمنى ئىت دېمىسەممۇ بولغۇدەك. چۈنكى،

مېنىڭ ئۆگزىدە — يىگىرمە قەۋەت ئۆينىڭ
 ئۈستىدە تۇرغىنىمنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟ —
 دەپتۇ ئىت تېخىمۇ چالۋاقاپ،
 بوۋاي مەسخىرە بىلەن كۈلۈپ قويۇپ
 دەپتۇ:

— ھەي كالۋا، ئۆزۈڭچە ئۆگزىگە
 چىقۇۋالدىم دەپ كۆرەڭلەپ كېتىۋاتامسەن؟
 بىلىپ قوي، ھېلىغۇ ئۆگزىگە چىقۇۋاپسەن،
 ئاسمانغا چىقۇۋالساڭمۇ سەن باشقا نەرسە
 ئەمەس، يەنىلا ئىت!

گالدىن ئىلىۋېلىش

بىر ئادەمنىڭ قوشنىسى كەپتەرۋاز
 ئىكەن. ئۇ قوشنىسىنىڭ ھەر كۈنى كەپتەر
 ئۇچۇرۇشلىرىنى، كەپتەرلەرنىڭ چىرايلىق
 موللاق ئېتىشلىرىنى كۆرۈپ ئۈنىگۈمۇ كەپتەر
 باققۇسى كېلىپ قاپتۇ. ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي
 ئۆگزىسىگە چىرايلىق كەپتەرخانا ياساپتۇ.
 خېلى قىممەت باھالىق كەپتەرلەردىن
 ئون-يىگىرمىنى سېتىۋېلىپ بېقىپتۇ. بىرەر
 ئاي ئوبدان باققاندىن كېيىن ئۇچۇرۇپ
 باقاي دەپ ئۇچۇرغانىكەن، بەزىلىرى
 ئۇچماي يېتىۋاپتۇ، بەزىلىرى ئۇچقان پېتى
 يېنىپ كەلمەپتۇ. ئاخىر بۇ ئادەم تېرىكىپ
 كەپتەرۋاز قوشنىسىدىن سورايتۇ:

ئوخشايسەن، ئاغىنە، — دەپتۇ قوشنىسى.
 — ياق، ناھايىتى ئوبدان باقتىم،
 قىممەت، ئوبدان دانلارنى تويغۇچە بەردىم.
 كەپتەرلىرىمنىڭ سەمرىپ كەتكىنىنى
 كۆرمىدىڭمۇ؟

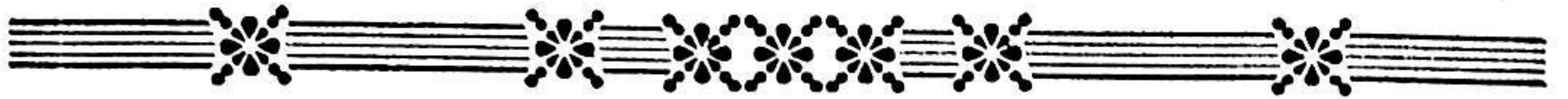
— مەنمۇ شۇنى دەۋاتىمەن، كەپتەر
 دېگەننى قورسىقىنى ئوبدان باقسىلا باققان
 بولمايدۇ. گالدىن ئىلىۋېلىشنى بىلىش كېرەك!
 — گالدىن ئىلىۋېلىش دېگەن نېمە
 گەپ؟

— كەپتەرلىرىڭنى بەك تويغۇزۇپمۇ
 ئەتمەي، ئاچتىن ئۆلۈپمۇ قالمايدىغان قىلىپ
 باقساڭ ساڭا تەلۈرۈپ تۇرىدىغان، پىرقىراپ
 ئەتراپىڭدىن كېتەلمەيدىغان بولىدۇ. گالدىن
 ئىلىۋېلىش دېگەن شۇ.

— ھە... مۇنداقمۇ ئىش بار دېگىنە،
 مەن بۇ تەرەپلىرىنى ئويلىماپتىمەن.
 — بۇرادەر، شۇ نەرسە ئېسىڭدىن
 چىقمىسۇنكى، يالغۇز كەپتەرنىلا ئەمەس،
 بەلكى ھەر قانداق جانىۋارنى گېلىدىن
 ئىلىۋالساڭ بوي بەرمەيدۇ.

— بۇرادەر، سېنىڭ كەپتەرلىرىڭ
 بەكمۇ گەپ ئاڭلايدىكەن. ئۇچۇرساڭ
 ئۇچىدىكەن، قېچىپ كەتمەيدىكەن، قاپاقنى
 شالدىراتساڭ ھەممىسى دەرھال ئۆگزەڭگە
 چۈشىدىكەن. مېنىڭ ئۇنداق بولمىدى.
 ئالغان كەپتەرلىرىمنىڭ تەڭدىن تولسى
 قېچىپ بولدى. زادىلا گېپىمنى ئاڭلىمايدىغۇ؟
 — كەپتەر بېقىشنى بىلمەيدىغان

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

ئابلىكىم خېۋىر

نەم پەدە

(بالادا)

امە شەھۇر چالغۇچى، كومپوزىتور ھۈسەنجان جامىگە ھۆرمەت بىلەن بېغىشلايمەن:

1. ئىلتىجا

تىرىلدى شۇنچە قىسقا كەلگەن ۋىسال،
جۇدالىق، ئاھ يوقىتىش پايانى يوق.
ئۇ كەتتى ماڭا قويۇپ يۈتمەس خىيال،
قىسمەت بار، تىلىم قىسمەت، بايانى يوق.

ناخۇنى قىلاندۇرۇپ چېكىشىڭدىن
ئاڭلىدىم شۇ زىبانىڭ تىنىقىنى.
تارلارنى چەكسەڭ ئۇستاز ئوينىغاندەك
بولدۇم مەن جانانەمنىڭ زىنىقىنى.

ناخۇنىڭ تار ئۈستىدە تىل يۆتكىشى
زىبانىڭ يۇلقۇنۇشى، تولغىنىشى.
نەمپەدە شۇنىڭ ئۈچۈن يارالغانمۇ؟
يا ئۇنىڭ ناخۇنىڭدىن تۆكۈلۈشى؟!

سابادەك قىلىقلىنىپ، خۇش كۈلۈشلەر
يالقۇنلۇق نەپەسلەرنىڭ كۆيدۈرۈشى.
ناخشىدەك شوخ دولقۇنلۇق كۆكرەكلەرنىڭ
گاھىدا كۆتۈرۈلۈپ، گاھ چۈشۈشى.

ئەجەمگە، كوردقا چەككىن ناخۇنىڭنى،
يۆتكىمە، يۆتكەپ سالما نەمپەدىگە.
تەمبۇردا يېڭى دۇنيا ئاچقان ئۇستاز،
كۈلمىگىن مەستانەڭنىڭ تەلىپىگە.

نەمپەدە، نەمپەدە، قانداق پەدە،
ياشامدۇ يۈرەك سۇ بوپ ئاققان يەردە؟
ياشامدۇ سۆڭەكلەرنى ئۇن ئەتكۈچى
ياغچاق غەزنىكىدە، تۈگمە نلەردە؟

مەن بىلەن قېرىشقاندەك ناخۇنىڭنى
يۆتكىدىڭ ئاخىر ئۇستاز نەمپەدىگە.
يۈرىكىم سۇ بولىدۇ دېمىدىمۇ،
قويمىدىڭ ئۆلىتىڭنى ئۆز ھەددىگە.

ئەۋجىگە كۆتەردىڭ-دە نەمپەدىنى،
تىرىلدى كۆز ئالدىمدا بىرقارا كۆز.
تىرىلدى ئوتتا كۆيگەن ئارمانلىرىم،
تىرىلدى ساقىغان بىر زىبا يۇلتۇز.

ئەسلىمە ، سېغىنىشلار تارام-تارام
سۇلاردەك ياسىغاندا ئەزىم دەريا .
دەريادەك مەۋج ئۇرغان ناخشىلىرىم
غوللاردا ئىسيان ياساپ ئاقار گويا .

ئەي ئۇستاز ، بارماقلىرىڭ تالدى بولغاي ،
كاسەگە شاراب قۇيدۇم ، كۆتەر قېنى .
ساز دېگەن شەيتاننى كىم ياراتقاندۇ ؟
كىم ئىجاد ئەتكەندۇر شۇ نىمپەدىنى ؟

بىلسەمدىم ، قەبرىسىنى چۈۋۈپ ئۇنىڭ
قۇرۇغان سۆڭىكىنى قارغاپ باقسام ؛
ۋە ئاندىن سۆڭىكىگە سەجدە قىلىپ ،
ياش تۆكسەم ياقا تۈتۈپ ، ساۋاب تاپسام ؛

لاي ئېتىپ توپسىدىن يېشىم بىلەن
« نىمپەدە » دېگەن خەتنى تىزىپ چىقسام ؛
زىبانىڭ قەبرىسىگە ئاشۇ خەتنى
مەڭگۈلۈك ، تا مەڭگۈلۈك ئېسىپ قويسام .

ئەي ئۇستاز ، نىمپەدىنىڭ سېھرىي كۈچى
سەن بىلەن ياشاپ كەپتۇ بۈگۈنگىچە .
قۇرۇغان سۆڭەك ئۈچۈن ئىچەيلى بىز ،
ئىچەيلى سۆھبەت قۇرۇپ پۈتۈن كېچە .

2. مېنىڭ مەھەللەم

ئىككى تاغ ئارىسىدا تېرەن دەريا ،
دەريانىڭ قىرغىقىدا مېنىڭ مەھەلەم .
تالزارلىق ، جىگدىزارلىق ، بۈك-بوستانلىق
چىمەنلىك بىر تەبىئىي يېشىل گىلەم .

يىراقتا ھەرە چىشى تاغلار قات-قات ،
سۇلىرى مەلىمىزنى يۇيۇپ ئۆتەر .
چوققىلار تاغ بېشىدا بادام دوپپا ،
بۇلۇتلار گۈللىرىنى سۆيۈپ ئۆتەر .

تەبىئەت ئىشقا سېلىپ بار ھۈنەرنى
مەلەمگە جىق گۈزەللىك ئاتا قىلغان .
ئەلۋەك سۇ ، كۆپ بۇلاقلار ، مۇنبەت تۇپراق
بۇ يەرنىڭ ئاممىنى قاتار قىلغان .

بىلمەيمەن ، نېمىچۈنكى بۇ ئامەتنىڭ
ئىگىسى يالغۇز بىرلا نۇر بېگىمكەن .
شۇ بەگنىڭ قەھرىلىك بىر سۆزى بىلەن
سۇ توڭلاپ ، باغقا ئۇششۇك تېگەر ئىكەن .

بىر ئۆمۈر كۈلۈپ ئۆتسەك دەيدىكەنمىز ،
ئالەمگە كۈلۈش ئۈچۈن تۇغۇلغاندەك .
بۆلگۈچى بىزگە ئۇنى بۆلمەيدىكەن ،
دەرىخا ، ھېساب شۇنداق بوغۇلغاندەك .

يادىمدىن زادى كەتمەس ئاشۇ يىللار ،
سۆزلىسەم ئەمدى گاراڭ ئاڭلانسىمۇ .
قەلبىمنىڭ تاملرىدا جىق تۆشۈكلەر ،
يارىسى پۈتەي ، پۈتەي دەپ قالسىمۇ .

كەل ئۇستاز ، ئۆتمۈش ئۈچۈن كۆتۈرەيلى ،
ئۇ ئۆتمۈش مېنىڭ بىلەن ساڭا تاللىق .
ئەۋلادلار كۆرمىسۇن-ھە ، ھېچ كۆرمىسۇن ،
ئۇنتۇلسۇن بۇردا نانغا ئاچ ۋە زارلىق .

قاچانكى تارلار بويلاپ تۆكۈلگەن مۈك
شەبنەمدەك دىل قېتىمغا تامغىنىدا ؛

شەبنەملەر يىپچە-يىپچە كاناللاردىن
جېنىمغا جانلار قوشۇپ ئاققىنىدا؛

ئويۇنكەش بالىلىقىم پەشنى قېقىپ،
بەگباشلىق كوچىسىدىن كېتىپ قالغان.
جېدەلخور، سۈرەنچىلەر چىللىسىمۇ
بەرىگە خەير-خوشنى ئېيتىپ قالغان.

ئېخ، ھايات باشقىچە بىر جەزبەگىنى
يۈرىكىم شۇ مۇڭلاردىن بىلىپ قالدى.
مۇڭ ئىچرە مۆكۈنگەن بىر ئالىي ئىستەك
كۆڭلۈمگە تاتلىق ئارمان سېلىپ قالدى.

يادىمدا، بالىلىقتا تارتقان خارلىق،
تېنىمگە ئىسسىق بەرگەن سامانلىقلار.
ئاج-زىرىن يۈرگىنىمدە كۆپ ئىنتىلگەن،
چۆرىسى ئەنجان تېمى، چىت ئېتىلگەن،
سۈڭۈچى مەن پاتقۇدەك ئالمىلىقلار.

سورساڭ سۇلار كىمنىڭ، باغلار كىمنىڭ،
يەر كىمنىڭ، يايلاق كىمنىڭ، تاغلار كىمنىڭ.
بەرىگە بىرلا جاۋاب ئاڭلىغايسەن،
ھەممىسى بىر ئادەمنىڭ — نۇر بېگىمنىڭ.

ھاۋادا ئۇچقان قۇشۇمۇ بېگىمنىڭمۇ؟
ئىگەڭ كىم، دەپ سوراردىم ئاي ۋە كۈندىن.
جىق سوئال قويار ئىدىم ئەنە شۇنداق
بالىلىق پىكىر قايتماس «نېمچۈن» دىن.

مەن كىمگە ھېساب دېگەن قىيىن سوراق،
مېنى سوغ تەرگە نەچچە چىلاپ ئۆتكەن.
بۇ يەردە تۇغۇلدۇڭمۇ، نۇر بېگىمنىڭ
مۈلكىسەن، تەقدىر ساڭا شۇنى پۈتكەن.

تەقدىرنىڭ كۆزى قانچە، بىلگىنىم يوق،
يىگىت بوپ بىرەر قېتىم كۈلگىنىم يوق.
ئالمىلىق باغدىن كۈلكە ئۈزۈلمەيدۇ،
بىز ئۈچۈن پەلەك بىر كۈن تۈزەلمەيدۇ،
شادىقنا بىر كۈن يايىراپ يۈرگىنىم يوق.

ۋە لېكىن بىر نەرسە بار — ئۇ بىزگە خاس،
ئۇ بىزنىڭ ھەممە بىسات مال-مۈلكىمىز.
ئۇ بىزنىڭ ئارمانلارنىڭ جەۋھىرىدۇر،
دەردىمىز، كۆز يېشىمىز ھەم كۈلكىمىز.

مال-مۈلۈك بىساتىمىز ناخشا پەقەت،
ناخشىدۇر ئارمانلارنىڭ ئويۇتمىسى.
نۇر بېگىم ئۇنى يۈلۈپ ئالامدى
كەلسىمۇ يىلتىزىدىن قۇرۇتقۇسى.

دوزاختىن مېنى تارتقان شۇ ناخشىلار،
جەڭگىۋار سەپكە قاتقان شۇ ناخشىلار.
قەلبىمگە نۇر دەرياسى باشلاپ كىرگەن،
قېلىمگە چىراغ ياققان شۇ ناخشىلار.

3. خىزىر بىلەن ئۆلپەت بولدۇم

بۇ جاڭگال قەدىم جاڭگال، سۈرلۈك جاڭگال،
ئايغى كەڭ يېپىلغان قويۇق چاتقال.
باغلىدى تەقدىر مېنى شۇ جاڭگالغا،
ھايۋانلار دۇنياسىدا ئۆزۈم بىر تال.

سۆزلەشسەم ئىككى بولۇپ سۆزلىشىمەن،
تاڭ ئاتماس كېچىلەردىن زېرىككەندە.
ناخشىغا غىڭشىپ-غىڭشىپ بېسىلمەن،
ھايۋانى تەقدىرىمدىن تېرىككەندە.

بەك ئاچچىق قىسمەتلەرنى سۆزلەر ناخشا،
قەلبىنى ئېزىپ ياتقان كەبى بىر تاش:

يىغلاپ قۇرۇدى كۆز ياش،
كەتتى نۇرىمۇ كۆزنىڭ،
قولغا مىلىق چىققاندا
كۈلكە نۆۋىتى بىزنىڭ.

تۇنجى رەت ئاڭلىدىم بىر ئوتلۇق ئاھاڭ،
ئۇ بولدى تا مەڭگۈلۈك ئۇلۇغ دەملەر،
ناۋايى، ھۈۋەيدانى ئېيتقاندىنمۇ
جىق ھۇزۇر بەردى ماڭا ئاشۇ گەپلەر.

— ئاڭلاپ قال، ئەي ئاقكۆڭۈل قويچى يىگىت،
ئاخىرقى بىر پەدىنى چېكىپ بېرەي،
كۆرسەتكەن ھىممىتىڭگە رەھمەت ئېيتىپ،
تاڭ بىلەن ئۆز يولۇمنى داۋام ئېتەي.

تولغىدى ھېسلىرىمنى ئەگىتىملەر،
ئۆپكىدەپ كەتتىم نەچچە قېلىدىم ھەم،
تەمبۇرچى مۇڭنى تۆكۈپ تۈگەتكەندە،
— كەتمەڭ، — دەپ قوللىرىغا ئېسىلدىم ھەم.

بۇ پەدە نېمە پەدە، دەپ سورىدىم،
ئۇ ماڭا خوش ئېيتقاندا قىيالماستىن،
ئۇ دېدى: تەمبۇر ساڭا قالسۇن يىگىت،
ھۆڭرىدىم ئايرىلىشقا چىدالماستىن.

ئۇ دېدى: ئەتە كەچتە قوتىنىڭغا
كېلىدۇ زەپ كېلىشكەن سەنچە يىگىت،
سەن سورا شۇ يىگىتتىن بۇ پەدىنى،
مۇبادا تەمبۇرنى ئۇ قالسا چېكىپ.

ئويغاتتى مېنى تاتلىق چۈش قوينىدىن
قوتاننى بېقىپ ياتقان ئىتلار قاۋاپ،
يۈگۈرۈپ سىرتقا چىقسام توۋلار بىر كىم:
— ئىتلارنى كەت دېسەڭچۇ، تۇرماي قاراپ!

كەپنى يورۇتقاندا قارا چىراغ
كۆردۈمكى بىر مۇساپىر ئۆتكۈنچىنى،
ئېگىز بوي، كەڭ يەلكىلىك، چار ساقاللىق،
ئەللىك ياش پەملەپ قويدۇم كەلگۈچىنى.

قولدا تەمبۇرى بار،
قىلىپ نەغمە،

مىسكىنىڭ كۆڭلىنى بىر ئالماچىمۇ؟
خۇش بولدۇم، بېشىم كۆككە يېتەي دېدى،
بىر ياخشى ئىنسان كېلىپ قالغاچقىمۇ.

كەلگۈچى يامان نىيەت پۈككەن بولسا،
تەمبۇرنى ئېلىپ كەلمەس ئىدى بۇيان،
مۇلايىم كۆرۈنەتتى، ئىككى كۆزى
ھېچكىمدە يوق بىر نۇردا چاقنار ھامان.

قوي سويۇپ، كاۋاپ قىلدىم، گۈلخان يېقىپ،
تەمبۇرچى كەلگىنىگە مەرھابا، دەپ،
مەزىلىك تائام تېزلا بولدى تەييار،
تەمبۇرچى بىر ئوبدانلا قويغانتى يەپ.

بۇ كېچە قوي قوتىنى — شاھ ئوردىسى،
ئوردىنىڭ مەئشەتى قالغاي ئۇسساپ،
تەمبۇرنىڭ ئۇششاق تىلى چىقىپ كەتتى،
تەمبۇرچى توختىمىدى توۋلاپ-توۋلاپ.

تەمبۇردىن تۆكۈلگەن مۇڭ ئاز دېگەندەك،
تەمبۇرچى كۆزىدىنمۇ تۆكۈلەر ياش.

ئېھتىيات، يۈز ئېھتىيات، مىڭ ئېھتىيات،
گۇناھقۇ خىزىرلارنى خاپا قىلماق.

كەچ يانسام كەپەم باشقا ھۆسن تاپقان،
پاكىزە ئادالانغان ھەممە قەۋەت.

ئشەندىم: كەلگەن مېھمان يىگىت ئەمەس،
قولى گۈل، چىۋەر قىزغۇ پەرى سۈپەت.

ئۆتتى كۈن، ئۆتتى ھەپتە، ئۆتتى ئايلار،
مېھمانغا كۆرسەتتىم مەن شۇنچە ھۆرمەت.

ئۆز بويۇق بىر قىز بىلەن مۇشۇنداقلا
ئۆتكۈزسەك كۈننى، تۈننى بولار بىدئەت.

قوزۇقتا ئېسىلغانچە تۇردى تەمبۇر،
مېھمانمۇ، مەنمۇ ئۇنى تۇتماي قويدۇق.

مېھمان بىر سوئال قويدى: سىز چالامسىز؟
— ياق، — دېدىم، — ئۇنى پەقەت چالار قوزۇق.

ئېچىلىپ كۈلدى مېھمان، مەنمۇ كۈلدۈم،
ئارىدىن يوقاپ بارار ياتىسراشلار.

ئورتاق تىل ئاستا-ئاستا كۆپەيگەنچە،
تارىپىپ بارىدىكەن دەز-ئاراشلار.

سۆھبەتكە ئاستا-ئاستا جان كىرگەندە،
ئۇ ئالدى قوزۇقتىكى سازنى شۇ چاغ.

بارماققا ئىلدى ناخۇن خىزىر ئوخشاش،
تەمبۇرنى تەگشەپ چىقتى بۇراپ قۇلاق.

خىزىرنىڭ ئېيتقانلىرى بىرمۇ بىر چىن،
يۈرىكىم قارت قىلغاندەك چىقتى قايتىن.

مېھماننىڭ چەككىنىمۇ، ئاخىرقى رەت
خىزىرىم چالغان پەدە بولدى راستىن.

خىزىردەك گەپ قىلىدۇ، خىزىر سۈپەت،
بولدۇممۇ بۇ كەچ خىزىر بىلەن ئۆلپەت؟!

ئۇ دېدى: كەلگەن يىگىت شۇ پەدىنىڭ
نامىنى ئېيتىپ بەرسە، ئېيتقىن رەھمەت.

ئۇ كەتتى، تەمبۇر قالدى بوپ ئامانەت،
ئاۋايلاپ ئاستىم ئۇنى بىر بۇلۇڭغا.

ئوڭۇممۇ، يا چۈشۈممۇ كۆرگەنلىرىم؟
ئۆتكۈزدۈم بىر كۈنۈمنى شۇنداق ئويدا.

كەچ كىردى، كۈن باش قويدى تاغ كەينىگە،
تەنھالىق تۈگەر ماڭا، بۈگۈن ئاخشام.

خىزىرنىڭ ئېيتقانلىرى روي بەرسە دەپ،
بەند ئىدى ئوي-خىيالىم، پىكىرىم تامام.

نە يىگىت، يىگىت زىلۋا كەلمەس مۇنچە،
كېيىك كۆز، كىرىپكىلىرى ئۇزۇن شۇنچە.

ئەدەبلىك سالام بىلەن كىرگۈچىنى
پەم ئەتتىم قىزغۇ، بۇ دەپ بىر كۆرگەنچە.

بېشىغا چۈمكەپ كىيگەن مالخىسىمۇ
ياپالماي قايتۇ ئۇزۇن چاچلىرىنى.

ئاۋازى تەمبۇردىن زىل، شۇنچە سۈزۈك،
قىز، دېدىم كۆرۈپ ئەگىم قاشلىرىنى.

يىگىت دەپ كۆرسەتكىنى تەمبۇرچىنىڭ
قىز بولسا، تەمبۇرچىنىڭ ئۆزى خىزىر.

نەچچە قات كىيىۋالغان كىيىمدىنمۇ
قىز كۆكسى مانا مەن دەپ تۇرار ھازىر.

مېڭەمنى قوچۇپ ئۆتتى جىق تېپىشماق،
تاڭ بىلەن قوينى ھەيدەپ كەتتىم يىراق.

بۇ پەدە بەردى ماڭا ئالتۇن قانات،
بۇلۇتلار قاتلىمدا قىلدىم پەرۋاز.
خىزىرنىڭ ئۈستى بۇ مېھمانمۇ-يا،
كۆڭلۈمدە پەيدا بولدى شۇنداق قىياس.

سورىدىم: چەككىنىڭز نېمە پەدە،
نېمە دە، توغرىراقى نېمە پەدە!
ھېچكىممۇ بېرەلمىگەچ توغرا جاۋاب،
ئاتىلىپ كەلگەن ئىكەن بۇ نېمە دە.

رەببەنا، شۇنداق ئۇلۇغ بىر پەدىگە
ئىجادكار قويايلىمۇ ئەجەب بىر نام؟!
بولدىلا، بىلمەي قوياي باشقىسىنى،
پاھ، ئەمدى ئاۋاتلاشقاي كونا قوتان.

4. ئاسماندىن چۈشتى ئامەت - بەختىم

ئەي ئۇستاز، نېمەدىگە چالمىغىن، دەپ،
ئۆتۈندۈم دىۋەتلىكىنى ئاۋۋال باشلاپ.
نېمە دە ئۈچۈن ئەمدى كۆتۈرەيلى،
يېنىكلەي ئىچ-قارنىمنى تۆكۈپ تاشلاپ.

ئاخىرى قىزلىقنى قىلدى ئۇ پاش،
ۋە بەلكى دەل خىزىرنىڭ قىزى ئىكەن.
نە خىزىر، زىندان تەشكەن مەھبۇس ئاتا
باش ئېلىپ غۇلجا تامان قاچماقچىكەن.

غۇلجىدا يالاڭتۆشلەر چىڭ ئويۇشۇپ،
يامۇلنى، زالىملارنى يوق ئېتىشكەن.
چۈشەندىم خىزىر ئېيتقان ئوتلۇق ئاھاڭ
غۇلجىنىڭ ئارزۇسىغا ئۇن قېتىشكەن.

قىز تۆكتى ئاتىسىنىڭ كەچمىشىنى،
تۆكتى ھەم ئېغىر ئاپەت-پالاكەتنى.
ئانىسى كېزىك بىلەن كەتكەن ئىكەن،
سۆزلىدى بار تارتقۇلۇق، مالا مەتنى.

ئاتىنىڭ ئاماننى تەمبۇر ئەمەس،
قويچىغا قويۇپ كەتكەن ئامانەت — قىز.
ئامانەت-ئامانەت-تە، مۇقەددەس ئۇ،
خىيانەت داۋا ئەمەس ئاڭا ھەرگىز.

شام بىلەن قوينى قايرىپ يېنىپ كەلدىم،
قوتانغا كىرىپ بارار ئىدى قويلار.
ئالدىغا چىقىپ كەلدى بىر پەرىزات
شەپەقتىن تۇغۇلغاندەك گۈزەل رۇخسار.

شىرقىدى تېنىم ئاشۇ زىبالىقتىن
ئادەمدىن شۇنداق گۈزەل تۇغۇلامدۇ؟
بىر قويچى بىلەن ئۆتسە بىر قوتاندا
بۇ ھايات ئاڭا قۇتلۇق تۇيۇلامدۇ؟

ئۇل كۆڭلۈم، ئۇ مۇقەددەس، پاك مەلىكە،
قويچىنىڭ قولى يەتمەس يۈكسەكتە ئۇ.
ئۇ لالە، ئۇ بىر چۇغلۇق، ئۇ بىر لەھەل،
مۇناسىب كەلگەي قانداق كېسەككە ئۇ.

مۆجىزە تۇغدى ئاخىر قوي قوتىنى،
بۇ ئاخشام كەپە ئاپتۇ ھۇجرىدەك تۇس.
داستىخان شۇنچىلىك مول، قىز ياسانغان،
پەرىزات، نە پەرىزات، رەڭدار تاۋۇس.

ئۇ دېدى: بۈگۈن نىكاھ كۈنىمىز بۇ،
بىسىللاھ، مېنى قوبۇل ئەتتىڭىزمۇ؟

— يا رەببىم، قوبۇل ئەتتىم، قوبۇل ئەتتىم، قوتاننى سىزمۇ ماقۇل ئەتتىڭىزمۇ؟

بۇ جەريان شۇنچە ئاددىي ئۆتكەن جەريان، تىنقى تىنقىغا تەگدى شۇ ئان. نىمپەدە ئورۇنلاندى قىز قولىدا، بىز ئۈچۈن ئالتۇن قەسىر بولدى قوتان.

* * *

كەل ئۇستاز، شۇ بەختلىك مەنۇتلارنىڭ شەنگە ئىچىشىپ بەر نەچچە كاسە، سەن چېكىپ قالمىساڭدىكى نىمپەدىنى، سۆزلىمەس ئىدىم بۇنچە ئۇزۇن قىسسە.

ئاسماندىن چۈشتى بەختىم-سانادىتىم، قوتاننىڭ كەپسىدە كۆپ ئامىتىم. كەچكىچە قويلار بىلەن ھەپلەشسەم، ئۇ ماڭا تاماق سۇنار نەچچە قېتىم.

قويچىنىڭ ياقىسىدىن يىتتى قاسماق، چورۇقۇم كونا، بىراق يېڭى پايپاق. ھاياتقا ئېشىپ بارار چىن ئىشتىياق، مۇھەببەت يېگۈزەتتى بىزگە قايماق.

چاتقاللار گۈل كۆرۈنەر ئەمدى ماڭا، ئاسمانمۇ شۇنچە سۈزۈك ۋە سۆيۈملۈك. جۆرەم بار، پەرىۋەش بار، ماڭا سىرداش، قويچىغا بەخشەندە ئۇ، بەك كۆيۈملۈك.

ھەيرانمەن، تەڭرىم ماڭا ئەۋەتكەن قىز، كامالى ھۆسن بىلەن ھېچ ئېۋەنسىز.

تەڭرىمىز پاناھىڭدا ساقلا قىزنى، ئۇنىڭغا يولاتمىغىن بىر يامان كۆز.

قوتاندا ئەمدى ئۇزۇن تۇرمايلى، دەپ، نەچچە رەت ئەندىشەمنى ئېيتتىم قىزغا. بۇ سۈپەت ھۆسن-جامال دۈشمەن تاپار، ماڭايلى، — دېدىم، — ئاتاڭ باسقان ئىزغا.

يۈك قىرقىش مەۋسۈمىمۇ كېلىپ قالدى، نۇر بېگىم ئادەم بېرەر قوي بېقىشقا. يۈرىكىم تۇيۇر كەلمىش پالاكەتنى، تەقمۇ تەق بولدۇق ئەمدى بىز قېچىشقا.

ئات كېرەك، ئۇچقۇر بىر ئات، دەپ قالدى قىز، يىلقلار بىزدىن يىراق، يىراق تاغدا. ھەي، بېشىم، تاپتىم ئامال: بەگنىڭ ئېتى ياخشى ئات، بولار چوقۇم ھويلىسىدا.

تاڭ ئالدى زۈلمەت كېچە، ئاتقا كەلدىم، ئۇيقۇغا پاتقان ھويلا، جىمجىت شۇنچە. مەن يەشتىم ئاق قاشقىنى ئوقۇرىدىن، ئەي، يۈرەك، گۈپۈلدەيسەن نېمە مۇنچە؟!

ھويلىدىن چىققىنىدا ئامان-ئېسەن، كەينىمدىن قاۋاپ قالدى بەگنىڭ ئىتى. ئىش چاتاق، قويۇپ بەردىم ئاق قاشقىنى، ھويلىغا ئاللىقاچان تۇيۇق چۈشتى.

چۈش بىلەن ئايغاقچىلار كەلدى يېتىپ، سورىدى: ئاق قاشقىغا سەن چۈشتۈڭمۇ؟

مەن دېدىم: بەگ ھويلىسى شۇنچە پۇختا، تېگىشكە ئاق قاشقىغا بېشىم ئونمۇ؟

سورىدى: ئىز نېمىشقا كەلدى بۇيان؟
مەن دېدىم: قوي بېقىشلا ماڭا راۋا.
سورىدى: كەپىدىكى قىز زادى كىم؟
دېدىم: بىر نەۋرە سىڭىل بولار ماڭا.

دېيىشتى: ئات ئوغرىسى دەل ئاشۇ قىز!
دېدىم: ئىز ئەرنىڭكىمۇ يا ئايالنىڭ؟
قايتىشتى ئايغاقچىلار مەلە ياققا،
مات بولۇپ زەربىسىدىن بۇ سوئالنىڭ.

ئونلاپ ئىت، يۈزلەپ ئادەم قورشاشىدىن
چىقالماي چاتقاللىقتا تۇتۇلدۇق بىز.
تۈۋرۈككە مېنى مەھكەم باغلاپ قويدى،
ئولجىغا ئېپ كېتىلدى ئاقىۋەت قىز.

ئىش تېخى تۈگىمىدى بۇنىڭ بىلەن،
ئەتسى بەردى ماڭا دەھشەت جازا.
ساقامنى تارتىۋەتتى چاترىقىمىدىن،
نۇر بېگىم كۈلۈپ ئالدى قېنىپ تازا.

— پەرىزات نېمە كەپتۈ سەن قويچىغا؟
ئۇ مەندەك بەگ ئۈچۈنلا تۇغۇلغان قىز.
قوينىلا بېقىۋەرگىن، بۇ جاڭگالدا
يولما مەلە ياققا، كەلمە ھەرگىز.

ئېيت ئۇستاز، بۇندىن ئارتۇق خورلۇق بارمۇ؟
ئۆزىنى ئەركەك ساناپ يۈرگەن ئەرگە،
قىلدىغۇ مېنى ئاختا، بىر ياچىۋەك
بۇ قىسسە چىلمىسۇن كىمنى تەرگە؟

ئۆچ ئېلىش يوللىرىنى ئىزدىدىم كۆپ،
قانداقلا قىلسام بايدىن ئالىمەن ئەنت.
قىزنى ھەم قۇتۇلدۇرۇپ چىقىمىمۇ، دەي،
مېنىڭدىن كۆرەر ئەمدى ئۇ نېمە بەخت؟

يوقالسام، مەنلا ئۆلسەم، قالسا دۇنيا،
دەپ قولغا نەچچە قېتىم ئالدىم ئارقان.
دەريانىڭ بويلىرىغا باردىم نەچچە
بەئەينى ئەجدىھادەك لۆمشۈپ ئاققان.

ياق، بۇنداق قىلماي، يەنە ياشاپ كۆرەي،
نۇر بەگمۇ ياشاپ باقسۇن ھويلىسىدا.
بىلىمەن زورلۇق ئالار قىز تېنىنى،
كۆڭلىچۈ، تېخى كۆڭلۈم سايىسىدا.

5. مەن نېمە؟

ئېيت ئۇستاز، قىزغا مېنىڭ نە كېرىكىم؟
ھە دېسەم پارتلاپ كېتەر بۇ يۈرىكىم.
يوقالسا، تەڭ يوقالسا بۇ دۇنيادىن
قىز ۋە مەن، نىمەدە ۋە ۋەھشىي بېگىم؟!

قويلارنى چاتقاللىقتا ھەيدەپ قويۇپ،
ھەر كۈنى يانتاق چاپتىم نەچچە ئون باغ.
بىر جايغا توشۇپ يىغىپ قويسا دۆۋىلەپ،
ئاي بويى چاپقان يانتاق بولمامدۇ تاغ.

بۇ ئىشىم نۇر بېگىمگە يەتكەن چېغى،
خۇشلۇقتا ئىنئام قىپتۇ ئىگىل-ئايغ.
نەچچە ئون ھارۋا بىلەن ھويلا تامان
توشۇلدى نەچچە كۈن مەن چاپقان يانتاق.

ئەلۋىدا، خىزىر بەرگەن ئاماننىم،
ئەلۋىدا خۇدا بەرگەن ئالتۇن تەختىم.
ئەلۋىدا، مېنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرىم؟
ئەلۋىدا، قىسقا كەلگەن ۋىسال بەختىم.

تەمبۇرنى قولتۇقلىدىم،

قېيىن ئاتام
يول ئالغان غۇلجا تامان جۆنەپ كەتتىم.
مەن نېمە، گۇناھكارمۇ، قىساسكارمۇ؟
خىزىردىن جاۋابىنى ئىزدەپ كەتتىم.

* * *

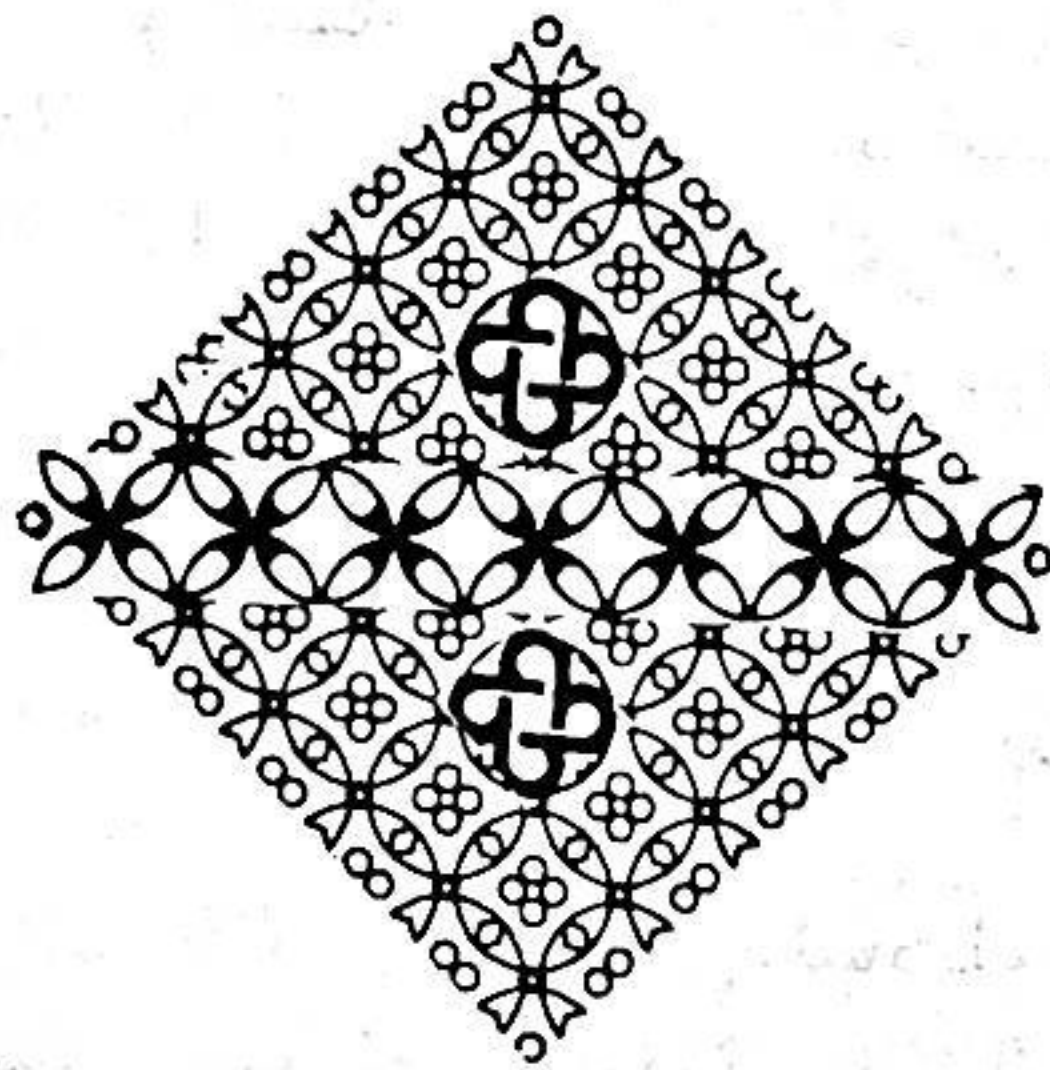
ئەي ئۇستاز، ئاخىرقى بىر كاسە كەلدى،
ئىچەيلى بۇ قىسسەنى ئۇنتۇش ئۈچۈن.
تىلەيلى زىبا ئۈچۈن جەننەتنى بىز،
ئىچەيلى ساراڭلىق ۋە ئۆتمۈش ئۈچۈن.

كېچىلەپ بارسام ھويلا چۆرىسىدە
يانتاقتىن نەچچە چوققا بولغان پەيدا.
بورانلىق بىر كېچىسى پۈتتۈڭ ئىش،
قىزغىلا تارتىشاتتىم، تۈتۈپ سەۋدا.

ياق، ئۆلۈم ئىزدەپ يۈرەر، دېدىم قىزى،
ئۆلۈممۇ شور تەقدىرگە بىر تەسەللى.
يانتاقتىن تۆت جايىدىن تەڭ ئوت ياقتىم،
ئېيت يارىم، مەن ساراڭمۇ، يا دۆت ئەسلى؟!

گۈرۈلدەپ سوقار بوران، ئوت دېڭىزى
يۇتماقتا نۇر بېگىمنىڭ ھويلىسىنى.
قاقلاپ كۈلدۈم، جانان، يۈرەك يىغلار،
ئاڭلىدىڭ بولغاي يارىڭ كۈلكىسىنى.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئوسمانجان ساۋۇت، مامۇت زايت

مۇھاكىمە ۋە تەقىرىز

قاۋسلىقان قامبجان

تېيىجان ئېلىيۇنىڭ ئىجادىيەت پەزىلىتى

ۋە ئىجادىيەت ئىستىلى

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ زامانىمىزدىكى مەشھۇر شائىرى تېيىجان ئېلىيۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن ئىزچىل شۇغۇللىنىپ، بىزگە نۇرغۇن قىممەتلىك مەنەۋى بايلىقلارنى قالدۇرۇپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئېسىل ئىجادىيەت پەزىلىتى، ياخشى ئىجادىيەت ئىستىلىنىمۇ قالدۇرۇپ كەتتى. يېڭىچە كىشىلىك مۇناسىۋەتكە، ئالىجاناب كەسپى ئەخلاققا، ئەدەبىي ئىجادىيەت ماھارىتىگە، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ قانۇنىيەتلىرىگە، ئىتتىپاقلىققا دائىر نۇرغۇن ئەھمىيەتلىك سۆزلەرنى، ئۇلۇغۋار ئۆمىدلىرىنى قالدۇرۇپ كەتتى. مەرھۇم شائىرنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە «ھەقىقەتەنمۇ ياخشى يازغۇچى، شائىر دېگەن ناھايىتى شۆھرەتلىك ئۇلۇغ نام، ئۇنى ھەرقانداق دەرىجە بىلەن ئۆلچىملى بولمايدۇ. ئۇ ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرى بولۇپلا قالماي، بەلكى ئەخلاقنىڭ سىمۋولى، ئەجدادلارنىڭ ئىنسانىيەت ئەقىل-پاراسىتى، ئىلىم-پەن دۇردانىلىرى ئاشۇ يازغۇچى، شائىرلارنىڭ قەلىمى ئارقىلىق كىشىلەرگە يېتىپ كېلىدۇ. لېكىن، بىز ئۇلۇغ نامنىڭ ھۆددىسىدىن قانچىلىك چىققۇق؟ مەن تېخى بىرنەمە دېيەلمەيمەن. ئۆزىنى يازغۇچى، شائىر دەپ ئاتىغان ھەر بىر ئادەم ئەلۋەتتە بۇ نامغا ئۆزىنىڭ مۇناسىپ كېلىشى-كەلمەسلىكىنى سېلىشتۇرۇپ تۇرۇشى كېرەك» دېگەن سۆزى ھېلىمۇ ئېسىمىزدە. شائىرنىڭ بۇ ئەھمىيەتلىك سۆزى ئۇنىڭ ئۆز ھايات كەچۈرمىشلىرىدىن يەكۈنلەنگەن ھەقىقەت.

شائىر تېيىجان ئېلىيۇ تېما تاللاش، بەدىئىي ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى قوللىنىش، ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب يارىتىش، سەنئەت قارشى، دۇنيا قاراش، بىلىم قۇرۇلمىسى، ئىجادىيەت ماھارىتى جەھەتتىن كەڭلىككە، چوڭقۇرلۇققا ئىگە بولۇپ، خىلمۇ خىل تۇرمۇش كۆرۈنۈشى جانلىق سۈرەتلەنگەن ياخشى ئەسەرلەرنى يېزىپ، خەلقنىڭ مەنەۋى ئېھتىياجىنى، ئېستېتىك تەلپىنى قاندۇرۇپ، «ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرى» بولۇشنىڭ

ئۈلگىسىنى يارىتىپ بېرىش بىلەن بىللە پەزىلەت، ئىستىل جەھەتتەمۇ ئۈلگە يارىتىپ بەردى، « شائىرنىڭ كۆڭلى دەريادەك بولۇشى كېرەك، ھەممە نەرسە سەمىمىي بولمايدۇ، پەقەت بىر نەرسە — ساختىلىق، يالغانچىلىق سىغماسلىقى كېرەك! » مانا بۇ شائىر تېپىپجان ئېلىيېۋنىڭ دائىم تەكىتلەيدىغان تەشەببۇسى، ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىدىن كۆتكەن سەمىي ئۈمىدى ئىدى، تېپىپجان ئېلىيېۋ ھەقىقەتەن ساختىپەزلىك، يالغانچىلىقتىن، تەخسىكە شلىكتىن، قۇۋلۇق-شۈملۈقتىن، چۈپەيلىكتىن خالىي ئىجادكار ئىدى، ئۇنىڭ كىشىلەر بىلەن، بولۇپمۇ ئەدەبىيات-سەنئەت قوشۇنىدىكى چوڭ-كىچىك كەسىپداشلىرى بىلەن بولغان مۇئامىلىسىدىن ھېچقانداق يۇقىرى-تۆۋەنلىك، ئېگىز-پەسلىك ئالامەتلەر سېزىلمەيتتى، چىرايىدىن بىر خىل ئىززەت-ھۆرمەت، كۆيۈمچانلىق، ۋاپادارلىق، سەمىيەت ئىپادىلىرى پارلاپ تۇراتتى.

ھەرقانداق شەيئىنىڭ قارىمۇ قارشىلىقتىن، زىددىيەت-توقۇنۇش، توسالغۇ ۋە ئەگرى-توقايلىقلاردىن خالىي ئوڭۇشلۇق ئۆسۈپ يېتىلىشى مۇمكىن ئەمەس، تېپىپجان ئېلىيېۋ ئۆز ئىجادىيىتى داۋامىدا سولچىللىقنىڭ كاساپىتىدىن ئۇزاق داۋاملاشقان ھەر خىل جاپا-مۇشەققەت، ئەگرى-توقايلىقلارنى باشتىن كەچۈردى، لېكىن ئۇ ئەدەبىي ئىجادىيەت يولىدا قىلچە بوشاشماي ئۆزىنىڭ قەيسەرلىكى، ئۈمىدۋارلىقى، تىرىشچانلىقىنى ئىپادىلەپ كەلدى، ئۇ ئۆز ئىجادىيىتى ئۈچۈن تۇرمۇشتىن ئۈزلۈكسىز بىنەم ئاچتى، دەۋردىن نەپەس، خەلقنى نەپ ئالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن تېپىپجان ئېلىيېۋنىڭ ھەرقانداق شارائىت، ھەرقانداق ۋاقىتتا پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن جاسارەت يالقۇنى يېلىنچاپ، ئۈمىد ئۇچقۇنى چاقناپ تۇراتتى، ئەنگلىيىنىڭ 18-ئەسىردە ئۆتكەن مەشھۇر يازغۇچىسى د. دېفۇ: « ئىنسان دانىشمەنلىكىنىڭ ئەڭ ئالىي دەرىجىسى ۋەزىيەتكە مۇۋاپىقلىشىشنى بىلىش، شۇنىڭ بىلەن تاشقى تەھدىتلەرگە قارىماي ئۆزىنى خاتىرجەم تۇتۇۋېلىشتۇر » دەپ كۆرسەتكەنىدى.

شائىر تېپىپجان ئېلىيېۋ خەلقىمىزگە ياخشى كۈنلەرنى، بەختلىك تۇرمۇشنى ئاتا قىلغان، ئېلىمىز تارىخىدا مىسلى كۆرۈلمىگەن يېڭى مۆجىزىلەرنى بارلىققا كەلتۈرگەن، ئىسلاھات، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش، سوتسىيالىستىك تۆتتە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى دولقۇنى بارلىققا كەلتۈرگەن يېڭى ۋەزىيەتكە، دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمىغا ماسلىشىشنى ئۆزىنىڭ بىردىنبىر مۇقەددەس بۇرچى قىلدى، دەۋرنى، تۇرمۇشنى، غايىۋى رېئاللىقنى، بەدىئىي ماھارىتىنى، جاسارىتى ۋە ئىرادىسىنى ئۆزىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىنىڭ قەدەممۇ قەدەم ئۆرلىشىدىكى ئەڭگۈشتەرگە ئايلاندۇردى، ئۇ چىقىشقا، كەڭ قورساق، قىزىقچى، تولىمۇ كەمتەر تالانت ئىگىسى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئۆز مىللىتى ئاممىسىلا ئامراق بولۇپ قالماستىن، باشقا مىللەتلەر ئاممىسىمۇ ئۇنى چوڭ كۆرۈپ، چىن دىلىدىن ھۆرمەت قىلاتتى، ماختىشاتتى، ئۇنىڭغا ئىخلاى قىلاتتى، تېپىپجان ئېلىيېۋ ئالقش سادالىرى، ماختاشلار، ئىززەت-ھۆرمەتلەرنىڭ قانچىلىك كۆپ بولۇشى، قايسى دەرىجىگە يېتىپ بېرىشىدىن

قەتئىيەنە زەر ھەرگىز مەغرۇرلىنىپ كەتمىدى. ھاكاۋۇرلۇق قىلمىدى، كىشىلەرگە چوڭ-كىچىك، يۇقىرى-تۆۋەن، يېقىن-يىراق دېمەي ئوخشاش بىرخىل مۇئامىلە قىلدى. ئىجادىيەت مۇساپىسىدە، ئىجادىيەت مەيدانىدا ئۆزىگە تەمەننا قويۇپ بىر ئىزدا توختاپ قالمىدى ياكى چېكىنىپ، دەۋرنىڭ، خەلقنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالمىدى. ئۆز ۋىجدانى بىلەن ياشاپ، ئۆز ۋىجدانى بىلەن ئۆتتى.

قەيسەر، ئىرادىلىك بولۇش، بوران-چاپقۇنلارغا بەرداشلىق بېرىش، مەسىلىگە نىسبەتەن توغرا، ئىلمىي پوزىتسىيىدە بولۇش كىشىلەردىكى ئەقىل، ئىقتىدار، بىلىم، ئۈمىد، ئىشەنچ ۋە پەزىلەتنىڭ مەركەزلىك ئىپادىسىدۇر. ھەممە ئىشنىڭ كىشىلەرنىڭ سۈبىيىكىتىپ ئارزۇسىدىكىدەك ئۇنداق مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇپ كېتىشى ناتايىن. ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشلىرىمۇ ئۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس. شائىر تىيىپجان ئېلىپتۇ ئۆزىنىڭ ئۇزۇن يىللىق ئىجادىيەت ھاياتىدا ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ ياكى ئۇنداق، ياكى مۇنداق باھانە-سەۋەبلەر بىلەن كۆپ قېتىم ھەر خىل روھىي زەربىگە ئۇچرىدى. ئاشۇنداق ئىشلارغا دۇچ كەلگەندە شائىر قىلچىمۇ ئۆزىنى يوقىتىپ قويمىدى. يوق يەردىن يۇتاق چىقىرىپ، تۇخۇمدىن تۈك ئۇندۇرۇپ بېرىلگەن تەنقىدلەرگە نىسبەتەنمۇ باشقىچە قاراشتا بولمىدى. كۆڭلىدە ئاداۋەت ساقلىمىدى. ئۇ ئۆزى بىلەن دائىم يېقىن ئۆلپەت، سىرداش بولۇپ ئۆتكەن ۋە ئۆزىنى قوللاپ ھىمايە قىلىدىغان كىشىلەر بىلەن قانداق مۇناسىۋەتلەشسە، قانداق ھەمكارلاشسا، ئۆزىگە قارشى بولۇپ كەلگەنلەر بىلەنمۇ ئىتتىپاقلىشىشقا ماھىر بولدى. يولداش ۋاڭ مېڭ: « تىيىپجان ئۆزىنى تەكشۈرۈشنى ئۆگىنىپ قالغانىدى. شۇڭا، ئۇ ھەرقانداق ھەرىكەتنىڭ ھەممىسىدىن ئامان-ئېسەن ئۆتتى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى كۆڭلىگە ياققاچقا، ئامما قانچە ھەرىكەتلەندۈرۈلۈپ تەنقىدلەنسىمۇ تىيىپجان يەنىلا مەشھۇر شائىر، 13-دەرىجىلىك كادىر بولۇپ قېلىۋەردى. ھەرقانداق ھەرىكەت، تەكشۈرۈش ۋە كەمسۈندۈرۈشلەر بولسۇن، ئۇنىڭ روھى چۈشۈپ كەتمىدى. كۈلۈمسىرىگىنچە مەغرۇر تۇرۇپ، قىزىق-قىزىق پاراڭلارنى قىلاتتى » دەيدۇ. بۇ سۆز تىيىپجان ئېلىپتۇنىڭ خاراكتېرىنى، پەزىلىتىنى ناھايىتى جايىدا گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ.

تىيىپجان ئېلىپتۇ قانچىلىك تەرىپلىسەك ئەرزىگۈدەك مەدەنىيەتلىك شائىر، پەزىلەتلىك شائىر ئىدى. ئۇنىڭ جۇشقۇن، گۈزەل روھىي دۇنياسىدا، كەڭ كۆكىسى-قارىنىدا، سەزگۈر كىشىلىك ئېڭىدا قەدىرلىك تۆھپىكار ئىنسان بولۇشنىڭ شەرتلىرى ھازىرلانغان. شۇڭا، 20-ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا مەيدانغا كەلگەن تىيىپجان ئېلىپتۇنى ئىبارەت بۇ نۇرلۇق چولپانغا يولداش بەي خۇا « شېئىرىيەت ئاسمىنىڭ چولپىنى » دەپ يۇقىرى باھا بەرگەندى.

مەن شائىر تىيىپجان ئېلىپتۇ بىلەن ھايات ۋاقتىدا كۆپ قېتىم كۆرۈشكەن، خېلى چوڭقۇر پاراڭلاشقاندىم. ئۈرۈمچىدە، قەشقەردە ئېچىلغان ئىجادىيەت مۇھاكىمە يىغىنلىرىدا بىللە بولغان. بەزى چاغلاردا خەت ئارقىلىق پىكىر ئالماشتۇرۇپمۇ تۇرغاندىم. شائىرنىڭ

ئەسەرلىرىنى تەتقىق قىلىش ۋە ئۆزى بىلەن ئۇچرىشىش، سۆھبەتلىشىش ۋە مۇناسىۋەتلىشىش ئارقىلىق بۇ ئاتاقلىق شېئىرىيەت چەۋەندازىنى ئەتراپلىق چۈشىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم. ھەر قېتىم كۆرۈشكىنىمىزدە ماڭا كۆپىنچە گەپ-سۆزلىرىگە قازاقچىنى ئارىلاشتۇرۇپ گەپ قىلاتتى. ئۇ كۆزۈمگە خۇددى ئۇلۇغ قازاق شائىرلىرىدەك ئىسسىق ھەم يېقىملىق كۆرۈنەتتى. سۆيۈملۈك شائىرنىڭ لىرىكىلىك تىلى، قىزغىن مۇئامىلىسى، يۈمۈرلۈك چاقچاقلىرى، پەلسەپىۋى پىكىرلىرى، ئوبرازلىق ئوخشىتىشلىرى ھېلىھەم ئېسىمدە. شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋ قاتناشقان يىغىنلار، تۈرلۈك ئەھمىيەتلىك مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سورۇن، پائالىيەتلەر، ئۇنىڭ شەخسەن ئۆزى بىلەن ئېلىپ بېرىلغان سۆھبەتلەر، پاراڭلار ناھايىتى كۆڭۈللۈك ھەم مەنلىك ئۆتەتتى. شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت بەيگىسىدە سەپنىڭ ئالدىنى بەرمەستىن ئۈزلۈكسىز بۆسۈپ ئىلگىرىلىشى ۋە ئۇنىڭ بۇ ئىجادىي ئىزدىنىش يولىدا قازانغان ئۇلۇغ نەتىجىلىرى ئۇنىڭ تۇرمۇشنىڭ ئېغىر سىناقلىرىدىن بۆسۈپ ئۆتكەنلىكى، بېشىغا كەلگەن ئىسسىق-سوغۇققا قەتئىي بەرداشلىق بەرگەنلىكى، بەدىئىي ماھارىتىنى كامالەتكە يەتكۈزۈش يولىدا مەنۇت-سېكۇنت ۋاقتىنى زايە قىلماي تىنىم تاپماستىن تىرىشىپ ئىزدەنگەنلىكى، تەجرىبە-ساۋاقلارنى داۋاملىق يەكۈنلەپ ماڭغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىكتۇر. شۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەككى، تېيىپجان ئېلىيېۋ يېڭى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا بولۇپمۇ يېڭى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتى تەرەققىياتىدا مەيدانغا كەلگەن چوققىسى بۈيۈك، ھوسۇلى مول، سۈپىتى يۇقىرى، ئىجادىيەت ئاساسى مۇستەھكەم شائىر. شۇنداقلا باشقىلارغىمۇ، ئۆزىگىمۇ توغرا مۇئامىلە قىلىشنى بىلىدىغان، باشقىلارنىڭ ئىجادىيەتتىكى يېتەرسىزلىكىنى كۆرگەندە سەمىمىي ئەقىل كۆرسىتىپ تۈزىتىشنى تەشەببۇس قىلىدىغان، ئۆزىدىكى سەۋەنلىك، خاتالىققا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىدىغان، باشقىلارنىڭ پىكىر-تەنقىدىنى قىزغىن قوبۇل قىلىدىغان، كۆڭلى ئەزىم دەريادەك كەڭ، كىچىك پېئىل، تەلەپجان شائىر ئىدى. «ئويلسام نۇرغۇن نەرسىلەرنى يېزىپتەن. ئۇنىڭ ئىچىدە ياخشىلىرىمۇ، يامانلىرىمۇ بار ئىكەن. بىر مەزگىل مۇقامدا يوق سىياسەتلەر تۈپەيلىدىن مۇقامدا يوق شېئىرلارنىمۇ يېزىپ قويدۇم. بۇنىڭغا قاتتىق ئەپسۇسلىنىمەن. شېئىرىي تىل بىلەن ئېيتقاندا، يۈرىكىمدە يىغلايمەن.» مانا بۇ شائىرنىڭ يۈرىكىدىن چىققان گەپ. ئۇ ئۆزىگە ئۆزى توغرا دىئاگنوز قويۇپ، كىتابخانلارغا يۈرەك باغرىنى ئېچىپ كۆرسىتىدۇ. ھەممىمىزگە مەلۇمكى، تېيىپجان ئېلىيېۋ شېئىرىدىكى نۇقسانلار كۆپرەك ئۇنىڭ مەلۇم سىياسەتنى تەشۋىق قىلىش زۆرۈرىيىتى تۈپەيلى ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا ئىختىيارسىز زورلىنىپ يازغان بىر قىسىم شېئىرلىرىدىكى ئوبراز، ھېسسىيات، پىكىر-تەشەببۇر دېگەندەك بەدىئىي ئامىللارنىڭ ئورنىنى قۇرۇق سىياسىي شوئار تۈسىدىكى سۆز-ئىبارىلەر ئىگىلىۋېلىپ، شېئىرنىڭ شېئىر بولماي باشقا نەرسىلەرگە ئايلىنىپ كەتكەنلىكىدە كۆرۈلىدۇ. شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ ئارىلىقتا بەزى شوئار خاراكتېرلىك شېئىرلارنى يېزىشىدىمۇ بەلگىلىك سەۋەبلەر بار. سولچىللىق ھۆكۈم سۈر-

گەن ئاشۇ شۇم يىللاردا، ئاشۇ مالىمانچىلىق ئەۋج ئالغان مەزگىللەردە مەتبۇئات ئورۇنلىرىنىڭ زاكاز بۇيرۇپ، تېما، رامكا بەلگىلەپ بېرىشى بويىچە زورمۇ زور ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا خەلقنىڭ كۆڭلىگە ياقمايدىغان شېئىرلارنى يېزىشقا مەجبۇر بولغانلىقى بىزگە چۈشىنىشلىك ئەھۋال. شائىر تېيىپجان ئېلىپېۋنىڭ بۇنداق شېئىرلارنى يېزىشىغا ئەينى ۋاقىتتىكى كونكرېت شارائىت، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئىچكى قانۇنىيىتىنى بۇزغان، ئىنكار قىلغان ۋەزىيەت سەۋەبىدۇر. ھەممىزگە مەلۇم، شائىر تېيىپجان ئېلىپېۋ سول پىكىر ئېقىمى ھۆكۈم سۈرگەن يىللاردا بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر لىرو ئىپىك شېئىرلىرىنىڭ گۈل تاجى ھېسابلانغان «تۈگمەس ناخشا»، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ساتىرىك ئەسەرلەرنىڭ نەمۇنىسى دەپ قارىلىپ كەلگەن «ۋالاقىتە گكۈرۈۋىنىڭ ئۆلۈمى»، «(ئاساسەن) نىڭ شىكايىتى»، «ساڭ مۇدىرىنىڭ (زىيانداشقا قارشى) ئاجايىپ تەدبىرى» قاتارلىق شېئىرلارنى يازغانلىقى ئۈچۈن قاتمۇ قات كۈرەشكە تارتىلدى. ھەر قېتىم ئېلىپ بېرىلغان ھەرىكەتلەرنىڭ قارشى تۇرۇش، زەربە بېرىش ئوبيېكتى قىلىندى. خەلقنىڭ بەختىگە يارىشا زامان ئوڭشىلىپ، ئاق-قارا، ھەق-ناھەق ئايرىلغاندا، شائىرمۇ ئاقلاندى، قارىلانغان شېئىرلىرىمۇ ئاقلاندى. ئىجتىمائىي ئاتموسفېرا سۈزۈلدى. يول راۋانلاشتى. بىراق، بۇ چاغقا كەلگەندە يەنە، شوئار شېئىرلارنى يازغان «ئوردا شائىرى» دېگەنگە ئوخشاش ئۇنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىدىغان گەپلەر پەيدا بولدى. شائىر بۇنداق گەپ-سۆزلەرگىمۇ كەڭ قورساقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلدى. ئۆزىنى دائىم باشقىلارغا ئوبدان تەسىر كۆرسىتىدىغان ياخشى ئەقىل، ياخشى پەزىلەت، ياخشى ئىستىل بىلەن كونترول قىلدى. مۇقىملىقى، ئىتتىپاقلىقى ئەلا بىلدى. دەرۋەقە، تېيىپجان ئېلىپېۋ ئۆزى ئېيتقاندا، پۈتۈن ئىجادىي ھاياتىدا ئىككى مىڭدىن ئارتۇق شېئىر يازغان. بۇنىڭ ئىچىدە ئېلان قىلىنغانلىرىمۇ بار، ئېلان قىلىنمىغانلىرىمۇ بار. ياخشىلىرىمۇ بار، ناچارلىرىمۇ بار. بۇ ئەھۋال بىزگە ناھايىتى ئېنىق. ئۇنىڭ ئۈستىگە شائىر ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن «مېنىڭ قىرىق يىللىق ئەدەبىي پائالىيەت يولۇمدا خەلق ياقىتۇرىدىغان ئىزلىرىمۇ بار، بۇنىڭ ئۈچۈن مەنمۇ خۇشالمەن. شۇنىڭدەك خەلق ياقىتۇرمايدىغان ئىزلىرىمۇ بار، بۇنىڭ ئۈچۈن خىجىلمەن» دەپ، ئۆزىگە توغرا باھا بەرگەن.

تېيىپجان ئېلىپېۋ ماختالغاندا مەغرۇرلىنىپ ئاسمانغا ئۇچۇپ كېتىدىغان، تەنقىدلەنگەندە روھسىزلىنىپ بېشى چۈشۈپ كېتىدىغان شائىر ئەمەس ئىدى. ئۇ ماختاشنىمۇ ئانچە خالىمايتتى. ئۇ خەلققە ئىشەنەتتى. ئۆزىگە ئىشەنەتتى. ئەگەر ئۆزىگە بېرىلگەن تەنقىد يوللۇق بولسا سەمىمىي قوبۇل قىلاتتى، تۈزىتەتتى. تەنقىد ئورۇنسىز بولسا ساۋاق ئېلىشقا، ساقلىنىشقا تىرىشاتتى. شائىر ئۆزىدە مۇشۇنداق تارىخ ئالدىدا جاۋابكار بولۇشتەك بۇرچىنى ئادا قىلىشقا ئىنتىلىش روھىنى، ياخشى ئىجادىيەت ئىستىلىنى يېتىلدۈرگەچكە، خەلقنىڭ تەلپىگە، دەۋرنىڭ مۇئالىرىغا ئەمەلىي نەتىجىلىرى بىلەن تولۇق جاۋاب بېرەلدى. شائىر تېيىپجان ئېلىپېۋ ئىجادىيىتىنىڭ كېيىنكى باسقۇچلىرىدا: «تۈنۈگۈنكى يېڭىلىقلار

بۈگۈنكى يېڭىلىقلار ئالدىدا چېنىپ قېلىۋاتىدۇ. كۈنساناپ بارلىققا كېلىۋاتقان يېڭىلىقلارغا ماسلىشىش ئاسان ئەمەس، خەلقنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ھاياتىدىكى يېڭىلىقلارنى كونا، قاتمال رامكىلار بويىچە چۈشىنىش ۋە ئىپادىلەش ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. بۇنىڭ ئۈچۈن شائىرمۇ ھاياتنى تەرەققىياتنىڭ يېڭى سەۋىيىسىگە لايىق نەزەر بىلەن كۆزىتىشى، شۇنىڭغا لايىق تىل ۋە كۆي تېپىشى لازىم» دەپ ئۆزىگە تېخىمۇ يۇقىرى تەلەپ قويدى. شائىرنىڭ بۇ ئالاھىدىلىكى ئەدەبىي ئىجادىيەتتە سۈپەتلىك مەھسۇلاتلارنى يارىتىش يولىدا ئۈزلۈكسىز ئىزدىنىپ، شېئىر ئىجادىيىتىدە بارغانسېرى يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلۈشىگە كۈچلۈك تۈرتكە بولدى. خەلقنىڭ ئارىسىدىكى ئىززەت-ھۆرمىتى ئاشتى. شائىر ھەر قېتىم قەشقەرگە كەلگەندە ئۇنىڭ بىلەن يۈز كۆرۈشۈش ئارزۇسىدا ئۇنى ئىزدەپ كېلىدىغانلارنىڭ ئايغى ئۈزۈلمەيتتى. يەنە كېلىپ بۇلارنىڭ تولىسى ياش ھەۋەسكارلار ئىدى. ئۇلار بۇ مۇئامىلىسى سىلىق، گەپ-سۆزلىرى يېقىملىق كەمتەر شائىردىن قىلچىلىك تارتىنماي بىمالال پاراڭلىشاتتى. يازغان ئەسەرلىرىنى كۆرسىتەتتى. پىكىر ئالاتتى.

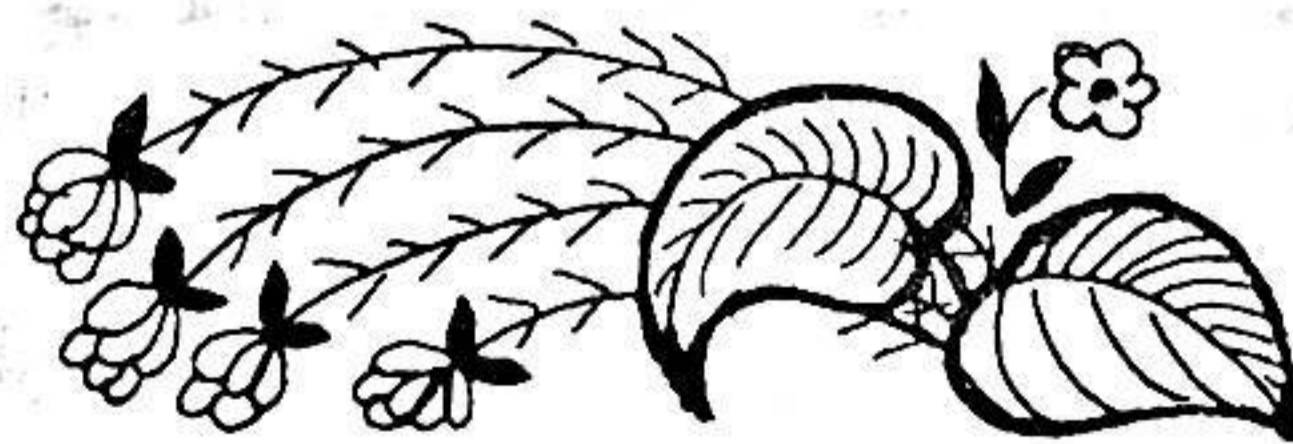
1981-يىلىنىڭ ئاخىرىدا قەشقەر شەھىرىدە ئاپتونوم رايون بويىچە ئەدەبىي ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. بىر كۈنى تاماقتىن كېيىنكى چۈشلۈك دەم ئېلىش ئارىلىقىدا ئۈيەر-بۈيەردىن كەلگەن بىر نەچچىمىز بىللە تېيىپجان ئېلىيېۋ، ئابدۇكېرىم خوجىلار ياتقان ياتاققا كىردۇق. قىزىق-قىزىق كۈلكە-چاقچاقلار باشلىنىپ كەتتى. قىزىق گەپلەرنىڭ ئاخىرى كېلىپ شائىرنىڭ «باتا»، «ئەنچى قىزغا»، «ئاق»، «غۇنان بەيگىسى»، «قىز قۇۋاردى»، «ئارالدىكى ئۆلەڭ بەزمىسى» ئۈستىگە مەركەزلەشتى. بىرى: — تېيىپجانكا، شېئىرلىرىڭىزدا ئىشلىتىلگەن «ئەنچى»، «ئاق»، «باتا»، «قۇۋار»، «چال»، «كەمپىر»، «قۋانسۇن»، «ئاقىن»، «ئۆلەڭ» دېگەن سۆز-ئاتالغۇلار ئۇيغۇر تىلىدا يوق گەپلەرغۇ، — دېۋىدى، تېيىپجان شۇ زامان تېز ئىنكاس قايتۇرۇپ:

— قاۋۇسلىقان قەشقەرگە كېلىپ ئىشلەپ ئۇيغۇر تىلىدا ماقالە يېزىپ، ئۇيغۇر بولۇپ كەتكەنگە ئوخشاش، مەنمۇ ئالتايغا بېرىپ قازاق بولۇپ كەتكەن چېغىمدا ئاشۇ شېئىرلارنى يازغان. يۇقىرىدىكى سۆز-ئاتالغۇلار ئۇيغۇر تىلىدا بولمىغىنى بىلەن ھەممىسى قازاق تىلىدا بار، ناھايىتى مەنىلىك، يېقىملىق گەپلەر، — دېدى. باشقىلار شۇ ھامان كۈلۈشۈپ كەتتى. تەبىئىي يىغىلىشقان بۇ سورۇندا چاقچاق پاراڭلار ئىزىغا چۈشكەندىن كېيىن، تېيىپجان ئېلىيېۋ شېئىرلىرىدا ئىشلىتىلگەن ھېلىقى قازاقچە سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى بىر-بىرلەپ باشقىلارغا چۈشەندۈردى. ئاندىن «باتا» ناملىق شېئىرنى قانداق يازغانلىقى ھەققىدە توختالدى:

— يۇقىرىدا دېگىنىمدەك، «باتا» ئۇيغۇر تىلىدا «پەتە» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. «باتا» قازاق تىلىدىكى ناھايىتى گۈزەل، مەنىلىك، ئوبرازلىق سۆزلەر

يغىندىسىنىڭ مۇھىم بىر تۈرى. ئۇنىڭ نەسرى شەكىلدىكىسىمۇ، شېئىرىي شەكىلدىكىسىمۇ بولىدۇ. مەن بۇ ئەسىرىمنى شېئىرىي شەكىلدە يازدىم. ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا قازاق يايلاقلىرىنىڭ تازا پەيزى مەزگىلىدە ئارال يايلىقىدا ئالتاي ۋىلايىتى بويىچە 4-نۆۋەتلىك ئاقىنلار ئېيتىشىش يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. مەن قازاق قېرىنداشلارنىڭ ئالاھىدە تەكلىپى بىلەن بۇ مەرىكىگە قاتنىشىشقا مۇيەسسەر بولدۇم. قازاق خەلقى ناھايىتى مېھماندوست خەلق. ئاقىنلار ئېيتىشىشى مۇراسىمدا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مىللىي ئەنئەنىسى بويىچە كۆك قاشقا تايىنى يېتىلەپ كېلىپ مەندىن «باتا» سوردى. قازاق خەلقىنىڭ مېنى چىن قەلبىدىن شۇنچىلىك چوڭ بىلىپ ھۈرمەتلىگەنلىكىدىن چوڭقۇر ھاياجانلاندىم. بۇنىڭغا جاۋابەن نەزمە بىلەن باتا بەردىم.

تېپىچان ئېلىيېۋ باشقىلارنىڭ ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە ناھايىتى قىزغىن مۇئامىلە قىلاتتى ۋە ئۇنىڭدىن سۆيۈنەتتى. ئۇ يازغۇچى ئەخەت تۇردىغا يازغان بىر خېتىدە: «
(ئۇنتۇلغان كىشىلەر) ناملىق رومانىڭنى ئوقۇپ چىقتىم. بۇ ئەسەر مەندە خېلىلا ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرات قالدۇردى. ئالدى بىلەن شۇنى دېگۈم كېلىدۇكى، ئەسەرنىڭ تىلى بىر قەدەر پىششىق ئىشلەنگەن، دىئالوگلارنىڭ كۆپىنچىسى پېرسوناژلارنىڭ ئىندىۋىدۇئال خاراكتېرىگە، تەرەققىيات مەنتىقىسىگە ئۇيغۇن، ئىچكى ھېسسىياتلار تەسۋىرىدە خېلى شېئىرىي كۈي بار. ئىپادىلەش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولغان بىر قىسىم يەرلىك شېۋىلەرنىڭ ئورۇنلۇق جارى قىلىنىشى ئەسەرنىڭ يەرلىك ئالاھىدىلىكىنى كۈچەيتكەن. ئەدەبىي تىلىمىز مۇشۇنداق ئىزدىنىشلەر ھېسابغا بېيىپ بارىدۇ» دەپ ئاپتورنىڭ روماندىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە توغرا باھا بېرىپ، ئاپتورنى قىزغىن ئىلھاملاندۇرغان. بۇنىڭدىن باشقا شائىر ھاجى مىرزىھىد كېرىمنىڭ «ۋەتەن قەسىدىسى» ناملىق شېئىرى ھەققىدەمۇ: «مەن بۇ شېئىرنى قايتا-قايتا ئوقۇپ، شائىر ئاشۇ تېماتىك مەزمۇنىنىڭ تەلپىنى خېلى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇندىغان دېگەن ھېسسىياتقا كەلدىم. گەرچە بۇ شېئىر يەنىلا بەزىبەر نۇقسانلاردىن ئەمەسلەن، بەزىبەر پىكىر، تەسۋىرلەرنىڭ ئوخشىشىپ كېتىش ياكى تەكرار بولۇپ قېلىش، بەزى مىسرالاردا سۆزلەرنىڭ ئانچە راۋان بولماسلىقىدەك كەمچىلىكلەردىن) خالىي بولالمىسىمۇ، شائىرنىڭ ئىزدىنىش، يېڭىلىق يارىتىش روھىنىڭ بارغانسېرى ئۆسۈۋاتقانلىقى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى جەلپ قىلماقتا. مەنمۇ ئۇنىڭ روھىنى قىزغىن ئالقىشلايمەن ۋە مۇشۇ روھ بىلەن تېخىمۇ ياخشى مېۋە بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن» دەپ ياخشى پىكىرنى ئىزھار قىلدى.

خەلچەم رېشت

« ئالتۇن جىشلىق ئىت » تىن تۇغۇلغان ئوي-يىگرلەر

قايسدۇر بىر دانا ئېيتقان « ھاراق ئىچش گۇناھ ئەمەس، مەست بولۇش گۇناھ » دېگەن سۆزنىڭ تەسىرىدىنمۇ ياكى مەستلىك-پەسلىك بولغانلىقىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر، « مەن » نىڭ ھاراق ئىچپ ئۆيىنى تېپىپ كېلەلمىگۈدەك دەرىجىدە مەست بولۇپ يۈرۈشى كىشىنى قاتتىق ئېچىندۈرۈپلا قالماي، بەلكى قاتتىق يىرگەندۈرىدۇ. چۈنكى « ئېشىكى ماگمىسا، ئوقۇمنى ئۇر » دىغان بۇنداق پىسخىكا مىللەتنىڭ ۋۇجۇدىنى جىسمانىي جەھەتتىنلا ئەمەس، بەلكى مەنئىي جەھەتتىنمۇ خورىتىپ زەئىپلەشتۈرىدۇ. بىز دائىم بەزى كىشىلەرنىڭ، بىرنەچچە بوتۇلكا ھاراق ئالغۇدەك پايدا تاپتىم. بۈگۈن بىر جىڭ ھاراق پۇلى زىيان تارتتىم. مائاشىغا مۇنچە بوتۇلكا ھاراق كەلگۈدەك پۇل قوشۇلدىكەن، دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قالمىز. شۇ چاغدا بىزنىڭ ئاشۇ كىشىلەر، بۈگۈن ئېرىشكەن پايدامغا بالامغا كىتاب ئېلىپ بېرىدىغان بولدۇم، بالامنىڭ رەسىم كۆرۈشكە قاتنىشىدىغان پۇلىمۇ ھەل بولدى. مائاشىغا قوشۇلغان پۇل بىلەن بالامغا ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى تەكلىپ قىلالايدىغان بولدۇم، دېگەن ھېسابلارنى قىلغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى-ھە! دېگەن ئارزۇلىرىمىز توپىغا مىلىنىپ كېتىدۇ. نېمە ئامال؟! مۇبادا كەلگۈسىدە دۇنيا بويىچە ھاراق ئىچش مۇسابىقىلىرى ئۆتكۈزۈلۈپ قالسا، بىزنىڭ ھاراق ئىچكۈچى ماھىرلىرىمىز چىمپىيون بولسا ئەجەپ ئەمەس.

ھەرقانداق بىر مىللەت مەيلى ئۇ مەدەنىيەتلىك مىللەت بولسۇن، مەيلى قالاق مىللەت بولسۇن، مەدەنىيەتنى قوبۇل قىلىشقا موھتاج. مىللىتىمىز گەرچە تارىختىن بۇيان ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى ئۈچۈن ئۆز ھەسسىسىنى قوشۇپ كەلگەن بولسىمۇ، تېخى ئىلغار مىللەتلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالالغىنى يوق. خېلىلا نوپۇزى بار بىر زۇرنالدا ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنغان بىر زىيالىينىڭ چاقماقنىڭ ئىچىگە چاقماق، چاقماقنىڭ ئۈستىگە چاقماق كىيىۋېلىشى گەرچە كىيىنىش مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلىش جەھەتتىكى بىر ئىزدىنىش بولسىمۇ، ئۇنىڭ خىلمۇ خىل چاقماقلارغا پۈركەنگەن غەلتە قىياپىتى كۆڭۈلنى غەش قىلماي قالمايدۇ. پەقەت چاقماق كىيىم كىيىشلا مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىسى دېيەلمىگىنىمىزگە

ئوخشاش، چاقماق كىيىم كىيىمە سىلىكلا مەدەنىيەتنىڭ بەلگىسى دېيىشكە تېخىمۇ ئاساس تاپالمايمىز. كىيىنىش جەھەتتە چاقماقلىشىشقا قاراپ يۈزلەنگەن بىر زىيالىينىڭ شىبلىتىنى قوڭالتاقلا كىيىۋېلىشى ئادەمنى تېخىمۇ ئەپسۇسلاندۇرىدۇ. گەرچە شىبلىتنى قوڭالتاق كىيىش گۇناھ ھېسابلانمىسىمۇ، ئۇنى مەدەنىيەتنىڭ بەلگىسى دېيىشكە ئاجىزلىق قىلىمىز. ئەينى چاغدا مىللەتنىڭ مىللىي ئەنئەنىلىرىنى خالىغانچە دەپسەندە قىلغان بىر ھاجىمنىڭ ماتادىن كۆڭلەك كىيىپ، سەگەزدىن گالىستۇك تاقاپ، مىللىي ئەنئەنگە ۋارىسلىق قىلماقچى بولۇشى ئادەمنى چوڭقۇر ئويلاندۇرىدۇ. ئەگەر تەرەققىياتنى كېرەك قىلماسلىق مىللىي ئەنئەنە دەپىلىدىغان بولسا، ئۇ ھالدا بۇ خىل مىللىي ئەنئەننىڭ ۋارىسى بولغان ئابدۇسەمەت ھاجىم پىكاپتا ئەمەس، بەلكىم كالا ھارۋىسىدا ئولتۇرۇشى ياكى پىيادە مېڭىشى كېرەك ئىدى. ئۆزگىچە مىللىي ئەنئەنە قارىشىغا ئىگە تەقۋادار ئابدۇسەمەت ھاجىم ئۆزىنىڭ بەيتۇللا ھەرەمگە پىيادە بارمىغانلىقىنى ئەسلىيەلەمدىكىن؟! نورمال ئەقىل-پاراسەتكە ئىگە كىشىلەرنىڭ ھەممىسى پۇلغا ئامراق. (ئەقىلدىن ئاداشقان بەزى كىشىلەرمۇ بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس) دۇنيادا پۇلنى ياخشى كۆرمەيدىغان بىرمۇ ئىنسان يوق. چۈنكى، ئىنسانلار پۇل ئارقىلىق ئۆزلىرى ئېھتىياجلىق بولغان نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئېرىشەلەيدۇ. مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، پۇلغا بەخت-سائادەتنى سېتىۋالغىلى بولمايدۇ. بىراق يەنە مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، پۇل بىلەن بەخت-سائادەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ. جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ كىشىلەرنىڭ پۇلغا بولغان ئېھتىياجىمۇ ئۈزلۈكسىز ئېشىپ بارماقتا. پۇل بولسا ئادەتتىكىچە ياخشى، ھەتتا ئالىي دەرىجىلىك تۇرالغۇ جايلارغا ئىگە بولغىلى، بالىلارنى ئەڭ ياخشى ۋە ئالىي تەربىيىگە ئىگە قىلغىلى، دۇنيانىڭ خالىغان جايلارىدا سەيلە-ساياھەت قىلىپ ھايات پەيزىنى سۈرگىلى بولىدۇ. پۇل بولسا نامراتلارغا شەپقەت يەتكۈزگىلى، ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمەيۋاتقان بالىلارغا مەرىپەت مەشئىلىنى تۇتقۇزغىلى بولىدۇ. كىشىلەر گەرچە پۇل ئارقىلىق نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئېرىشەلەيدىغان بولسىمۇ، پۇلنىڭ قۇدرىتى بىلەن ھاياتلىقنى سېتىۋالالمايدۇ. پۇلغا ۋىجدان ۋە گۈزەل ئەخلاقنى سېتىۋالغىلى تېخىمۇ بولمايدۇ. ئىقتىسادىي جەھەتتىكى نامراتلىق زىيالىيلارنىڭ دىققىتىنى بۆلۈۋەتتى. زىيالىيلار ئادەتتىكىچە بىر تۇرالغۇغا ئىگە بولۇش، بالىلىرىنى ئوقۇتۇش ئۈچۈن پۇلغا موھتاج بولغاچقا، ئۇلاردىن بەزىلىرى ئۆزى ئىشلەۋاتقان ساھەدىن ئايرىلىپ سودا بىلەن شۇغۇللىنىشقا مەجبۇر بولدى ۋە مەجبۇر بولماقتا. شۇ سەۋەبتىن سودا قاينىمىغا چۆكۈپ كەتكەن «ساراڭ» نىڭ ئاپتورى بىلەن تىرىكچىلىك قىلىش تۈپەيلى پەيدا بولغان ئىقتىسادىي ۋە سەۋەبىلەر تۈپەيلىدىن كوچىدا باشقىلارغا ئۈسۈپ يۈرگەن مۇھەررىرنىڭ قەلبىنى چۈشىنىش، ئەلۋەتتە تەس ئەمەس. مەنئىي بايلىق ياراتقۇچىلار گەرچە ئىقتىسادىي جەھەتتىكى نامراتلىقنىڭ دەردىنى تارتسىمۇ، ئۇلار خۇددى پىلە قۇرتى پىلە غوزىكى ئۈچۈن ئۆز ھاياتىنى بەدەل بەرگىنىگە ئوخشاش كىشىلەر قەلبىنى گۈزەللىككە تولدۇرۇش

ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ بارلىقىنى ئاتا قىلىدۇ.

ئەجدادلىرىمىز تۇغقان يوقلاشنى ساۋابلىق ئىش دەپ قارايدۇ. بۈگۈنكى كۈندە نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ چەت ئەلگە چىقىپ ئايرىلغىلى ئۇزۇن بولغان ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بىلەن يۈز كۆرۈشۈش ئارزۇسى رېئاللىققا ئايلاندى ۋە رېئاللىققا ئايلانغۇسى. «چاقىرىق قەغىزى» نىڭ ئۈستى-ئۈستىلەپ كېلىشى، شۇنداقلا چەت ئەلگە چىقىپ كەلگەنلەرنىڭ «مەن» نىڭ تۇغقانلىرىنىڭ بايلىقى ھەققىدە بەرگەن ئاخباراتلىرى ئۇنىڭ چەت ئەلگە چىقىپ تۇغقان يوقلاش ئىنتىزارلىقىنى پەلەككە يەتكۈزۈۋېتىدۇ. «مەن» ۋە ئۇنىڭ ئايالى ئاخىر چەت ئەلگە چىقىپ، ئۆزلىرىنىڭ تۇغقانلىق ۋە يار-بۇرادەرلىك بۇرچىنى ئادا قىلىدۇ. قوغۇنلۇقتىكى ئاتا-ئانىسى، ئۇرۇق-تۇغقىنى ياكى يارۇبۇرادەرلىرىنى كۆرگىلى بارغان كىشىدە بېرىشتىن بۇرۇن بالىلىرىغا بىرەر يېرىم تاغار قوغۇن ئالغاج كېلىش ئارزۇسىنىڭ بولۇشىنى ئەيىبلىگىلى بولمىغىنىدەك، چەت ئەلگە چىققان كىشىلەرنىڭ قايتىشىدا تۇغقانلار بېرىدىغان سوۋغاتلاردىن باشقا ئاز-پاز مال-پال ئالغاج كەلسەم دېگەن ئارزۇنىڭ بولۇشىنى ھەرگىزمۇ گۇناھ ھېسابلىغىلى بولمايدۇ. گەرچە سوۋغاتقا سوۋغات بەرگۈچىنىڭ سېغىنىشى، ھۈرمىتى ۋە مېھرى-مۇھەببىتى سىڭدۈرۈلگەن بولسىمۇ، سوۋغاتنىڭ تەڭ قىممەتتە ئالماشتۇرۇلۇش خاراكتېرىنىڭمۇ بارلىقىنى ئىنكار قىلالمايمىز. ئازغىنا مائاشقا تايىنىپ سېرىقتال تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان كىشىلەردە چەت ئەلگە چىقىپ تۇغقان يوقلاش باھانىسىدە ئۆزلىرىنى ئاز-تولا ئوڭشاپلىش ئارزۇسىنىڭ بولۇشى ئەلۋەتتە نورمال ئەھۋال. ئۇنى ئەيىبلەشكە ھەققىمىز يوق. بىراق، ئىنسان ئۈچۈن ئۆز ئالاھىدىلىكى ۋە ئىقتىدارىغا تايىنىپ ئورنىدىن دەس تۇرۇش، ئۆزىنى ئوڭشاپلىش ھەممىدىن قىممەتلىك. ئىنساننىڭ ئۇلۇغلۇقى ئۇنىڭ ئىقتىدارىنىڭ يۇقىرى ئىكەنلىكىدە بولماستىن، بەلكى ئۆزىدىكى تۆۋەن ئىقتىدارغا تايىنىپ ئۆزىنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ ھۈرمەتكە لايىق ئىنسان ئىكەنلىكىنى نامايان قىلالىشىدا. ئەمەلىيەتتە چەت ئەلگە چىقىپ ئۆمۈرۋايەت يېتىپ بېسىمۇ تۈگىتەلمىگۈدەك بايلىققا ئېرىشىشتەك بۇنداق ئامەتنىڭ ھەممىلا ئادەمگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدىغانلىقىنى چۈشىنىش تەس ئەمەس.

ئاق تاپان ئۆز ئىگىسى ۋە ئۇنىڭ ئۆيىنى قوغداش بۇرچىنى بىجانىدىل ئورۇندايدىغان، ئۆز ئىگىسىگە ۋاپادار، سەزگۈر ئىت. بىراق، ئاق تاپان چەت ئەلگە چىقىپ ئالاھىدە كۈتۈلۈشكە ئىگە بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدا ئاستا-ئاستا ئادەملىك بەلگىلىرى كۆرۈلۈشكە باشلايدۇ. بولۇپمۇ ئۇنىڭغا ئالتۇن چىش سالغۇزۇلغاندىن كېيىن، ئاق تاپاننىڭ ئادەملىك بەلگىلىرى بارغانسېرى روشەنلىشىشكە باشلايدۇ. ئالتۇن چىش ئاق تاپاننى خۇددى بەزى ئادەملەرگە ئوخشاش سۆلەتۈز، بىكار تەلەپ قىلىۋېتىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ خوجايىنى ۋە ئۇنىڭ ئۆيىنى قوغداشتىن ئىبارەت بۇرچىنى تامامەن ئۈنتۈيدۇ. ئىست! شۇ قەدەر ۋاپادار، شۇ قەدەر مەسئۇلىيەتچان، شۇ قەدەر سەزگۈر بىر ئىت ئىنسانلاردىكى ئالتۇن

(ئاخىرى 118-بەتتە)

ھېلىم موللايېۋ

« روھىي ھالەت تەسۋىرى توغرىسىدا » نى

ئوقۇپ ھېس قىلغانلىرىم

ھەرقانداق ئەسەر ئېلان قىلىنىشى بىلەنلا كىتابخانلارنىڭ ئوقۇش، بەھىر ئېلىش ئوبيېكتىغا ھەمدە باھا بېرىش، تەتقىق قىلىش ئوبيېكتىغا ئايلىنىدۇ. ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئوخشىمىغان ئىنكاس، تەھلىل، مۇھاكىمە ۋە باھالار ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بىز مۇشۇ ھادىسىنى يىغىنچاقلاپ، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك، دەپ ئاتايمىز. ئۇ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن قوشۇلۇپ، بارلىق ئەدەبىيات ئىشلىرىمىزنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان ئىككى قاننى ھېسابلىنىدۇ. ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىياتى ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيەتلىرىگە ئۇيغۇن ھالدا ئېلىپ بېرىلغان ئەدەبىي تەنقىدچىلىكتىن قىلچىمۇ ئايرىلالمايدۇ. يولداش مۇھەممەت ئىمىننىڭ « تارىم » ژۇرنىلىنىڭ 1994-يىللىق 9-سانىنىڭ « مۇھاكىمە ۋە تەقىز » سەھىپىسىگە بېسىلغان « روھىي ھالەت تەسۋىرى توغرىسىدا » دېگەن مۇھاكىمە ماقالىسى، مېنىڭچە، ئەدەبىي تەنقىدچىلىكىمىز بۇرۇنقىغا قارىغاندا خېلى تەرەققىي قىلغان، ئەمما ئىجادىيەت بىلەن، جۈملىدىن تەنقىدچىلىكنىڭ ئۆز ئالدىغا قويغان ۋەزىپىلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا يەنىلا ئاجىزراق بولۇپ تۇرغان بۈگۈنكى كۈندە، خېلىلا مۇھىم ماقالە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بولۇپمۇ « روھىي ھالەت تەسۋىرى » دېگەن مۇشۇنداق بىر مەخسۇس تېما نۇقتىسىدىن قارىغاندا، نۆۋەتتە، تېخىمۇ مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

بىز ھازىر ئىسلاھات، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش دەۋرىدە، يەنى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى مەركەز قىلغان، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىۋاتقان ۋە ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋاتقان، ماددىي ۋە مەنەۋى جەھەتتە ئېلىمىزدە جۈڭگۈچە سوتسىيالىزم قۇرۇۋاتقان بىر ئۇلۇغۋار دەۋردە تۇرۇۋاتىمىز. شۇڭا لېنىننىڭ: « ئەدەبىيات پارتىيىنىڭ ئەدەبىياتى بولۇشى كېرەك » ①، « ئەدەبىي تەنقىدىمۇ پارتىيىنىڭ خىزمىتى بىلەن

① لېنىن: « ئەدەبىيات-سەنئەت توغرىسىدا » خەنزۇچە نەشرى 1-توم، 65-بەت.

ۋە پۈتۈن پارتىيىنىڭ خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلىش بىلەن تېخىمۇ زىچ جىپىلاشتۇرۇش كېرەك» (2) دېگىنىدەك، بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىزنىمۇ مۇشۇ دەۋرنىڭ، ۋەزىيەتنىڭ تەلپىگە ماسلاشتۇرۇشىمىزغا، خىزمەت قىلدۇرۇشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە ئەدەبىياتىمىزنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىدە قاناتلىق، ئۆتكۈرلىشىدە بىلە يىلىك، ئاپتورلار بىلەن كىتابخانلار ئوتتۇرىسىدا كۆۋرۈكلۈك رول ئوينايدىغان ئەدەبىي تەنقىدچىلىكىمىزنىمۇ مۇشۇ دەۋر، مۇشۇ ۋەزىيەتنىڭ تەلپىگە ماسلاشتۇرۇشىمىزغا، خىزمەت قىلدۇرۇشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئەدەبىي تەنقىدچىلىكىمىزنى بىرەر ئەسەرنى بىر قۇر كۆرۈپ چىقىپلا قالغان تەسراتنى ياكى ئەسەرنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى قىسقىچە خۇلاسە قىلىپلا يازغان ئاددىي ئوبزورلار دەرىجىسىدىن يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئەسەرلەر ئۈستىدە تەنقىدىي نۇقتىدىن، ئەدەبىياتنىڭ قانۇنىيەتلىرىگە ئۇيغۇن ھالدا ئەتراپلىق، چوڭقۇر تەھلىل يۈرگۈزىدىغان، كىتابخانلارغا يېتەكچى، يازغۇچىلارغا ياردەمچى بولالايدىغان ئىلمىي باھا — تەقىرىز دەرىجىسىگە كۆتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ. ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، نەزەر دائىرىمىزنى يەنىمۇ كېڭەيتىپ ۋە چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ئەتراپىمىزدىكى كىچىك زېمىندىن، يەنى ئاددىي تەسراتچىلىق، ئومۇمىي خۇلاسچىلىك ۋە يۈزەكى باھاچىلىق زېمىندىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ئەدەبىي ئەسەرلەرنى پەلسەپە، ئېستېتىكا، سوتسئولوگىيە، تارىخ ۋە پسخولوگىيە نۇقتىسىنى زەرەلەردىن تۇرۇپ كۆزىتىپ باھا بېرىشكە توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن، پسخولوگىيە نۇقتىسىدىن ئالدىنقى بولساق، ئىجتىمائىي تۇرمۇشىمىزنى كەڭ، چوڭقۇر ۋە پىششىق كۆزىتىپ، ھازىرقى دەۋر، ھازىرقى ۋەزىيەتنىڭ كىشىلەرنىڭ روھىي ھالىتىگە (پسخىكىسىغا) كۆرسەتكەن چوڭقۇر تەسىرىنى ئوبدان ئەكس ئەتتۈرۈشكە؛ پېرسوناژلارنىڭ روھىي ھالىتىنى، روھىي پائالىيەتلىرىنى تەسۋىرلەش ئۇسۇلىنى بەدىئىي ۋاسىتىلەرنىڭ (بەدىئىي ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنىڭ) مۇھىم بىر تۈرى سۈپىتىدە ئەسەرنىڭ ئىدىيىسى ۋە پېرسوناژلار خاراكتېرىنىڭ تەلپى بويىچە قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ. مۇشۇنداق بىر مۇھىم مەسىلە يولداش مۇھەممەت ئىمىننىڭ ماقالىسىدە خېلى ئوبدان يورۇتۇپ بېرىلگەن. ماقالىدە تۇيغۇ، تەپەككۈر، ئىدراك، ھېسسىيات قاتارلىقلارنىڭ پېرسوناژلارغا ئەگىشىپلا يۈرىدىغان ھادىسىلەرنىڭ يىغىندىسى ئىكەنلىكى، كىشىلەرنىڭ روھىي ھالىتى، ئىچكى دۇنياسى، پسخىك پائالىيەتلىرىنى تەشكىل قىلىدىغانلىقى ۋە ئىچكى پسخىك پائالىيەتلەرنىڭ تاشقى جەھەتتىكى ئىپادىلىرى قاتارلىق ئىنتايىن مۇھىم مەسىلىلەر ئۈستىدە ئالاھىدە توختالغان. بۇنىڭدىن بۇرۇن بۇ مەسىلە پېرسوناژلارنىڭ ئوبرازىنى، خاراكتېرىنى يارىتىشتىكى مۇھىم بىر بەدىئىي ۋاسىتە سۈپىتىدە ئانچە تىلغا ئېلىنماي ياكى يېتەرلىك تىلغا ئېلىنماي كەلگەنىدى. يولداش مۇھەممەت ئىمىن ماقالىسىدە گەرچە بىرەر ئەسەر ئۈستىدە ئالاھىدە توختىلىپ باھا بەرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن روھىي ھالەت تەسۋىرىنىڭ باشقا بەدىئىي ۋاسىتىلەرگە ئوخشاشلا مۇھىم بىر ۋاسىتە ئىكەنلىكى ئۈستىدە ئەتراپلىق

(2) لېنىن: «ئەسەرلەر» خەنزۇچە نەشرى 38-توم، 387-بەت.

ۋە چوڭقۇر توختىلىپ، ئەسەر يازغۇچىلارنىڭمۇ، ئەسەرگە باھا بەرگۈچىلەرنىڭمۇ دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغىدى.

دەرۋەقە، ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىدىن قارىغاندا، ئەڭ مۇھىم مەسىلە ئەسەرنىڭ ئىدىيىسىدىن قالسىلا ئاشۇ ئىدىيىگە ئۇيغۇن كەلگەن ۋە ياكى شۇ ئىدىيىنى ئۆز پائالىيەتلىرىدە نامايان قىلغان پېرسوناژلار ئوبرازىنى، بولۇپمۇ تىپىك پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىشتىن ئىبارەت. ئەنە شۇنداق تىپىك خاراكتېرگە ئىگە بولغان پېرسوناژلارنى يارىتىش ئۈچۈن، مۇھىم بىر بەدىئىي ۋاسىتە (ئىپادىلەش ئۇسۇلى) بولغان پېرسوناژلار تەسۋىرىدىن، جۈملىدىن ئۇنىڭ ئىچىدىكى روھىي ھالەت تەسۋىرىدىن كەڭ پايدىلىنىشقا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن، پېرسوناژلارنىڭ ئۆز ئەتراپىدىكى بىلىش جەريانى بولغان سېزىش، بىلىش، ئەسلىش، تەپەككۈر قىلىش، تەسەۋۋۇر قىلىش؛ پېرسوناژلارنىڭ روھىي كەيپىياتىغا تەئەللۇق بولغان ھېسسىيات، كەيپىيات، ئىرادە؛ خاسلىقىنىڭ روھىي ھالىتى بەلگىلىرىدىن بولغان مەجەز، خاراكتېر، قابىلىيەت ۋە ھاكازالار. بىزدە بەدىئىي ۋاسىتىلەرنىڭ مۇشۇ تۈرلىرىدىن ئوبدان پايدىلىنىپ يارىتىلغان ۋە يارىتىلۋاتقان تىپىك ئوبرازلار خېلى كۆپ. زۇنۇن قادىرنىڭ «چىنقىش» ھېكايىسىدىكى مەتتىيازنىڭ ئوبرازى — دەل مۇشۇ بەدىئىي ۋاسىتىدىن كەڭ تۈردە پايدىلىنىپ يارىتىلغان تىپىك ئوبراز.

يولداش مۇھەممەت ئىمىننىڭ بۇ ماقالىسىدە يەنە بىر مۇنچە نۇقتىئىنەزەر ۋە تەبىر تەرىپلەر ناھايىتى ياخشى قويۇلغان. بۇ ھەقتە مەن پەقەت ئىككىلا مىسال كەلتۈرۈپ ئۆتەي:

1. «رېئاللىق روھىي ھالەت تەسۋىرىمۇ بىر خىل ئەدەبىي ئىپادىلەش ئۇسۇلى سۈپىتىدە، دەۋرنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ تەرەققىي قىلىدۇ.»

2. «مەيلى نەرسە يېزىلسۇن، ئادەم يېزىلسۇن، ۋەقە بايان قىلىنسۇن، روھىي ھالەت سۈرەتلەنسۇن، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوبرازلىق ھالدا ئىجتىمائىي تۈرمۈشنىڭ ماھىيىتىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئىجتىمائىي تۈرمۈشنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى — ئادەمنى ئىپادىلەش ئۈچۈن بولىدۇ.» ۋە ھاكازالار.

ئارتۇقچىلىق بار يەردە كەمچىلىكىمۇ بار دېگەندەك، ئاپتورنىڭ مۇشۇ ماقالىسىدە تۆۋەندىكى بەزى يېتەرسىزلىكلەرمۇ بار.

ئاپتور ئۆز كۆز قاراشلىرىنى ئىپادىلەشقا مىسال قىلىپ كۆرسەتكەن ئەسەرلەر، ئىمكانقەدەر ئۆزىمىزدە يېزىلغان ئەسەرلەردىن بولسا ۋە شۇ ئەسەرلەر مىسالغا ئېلىنىش جەريانىدا ئوبدان تەھلىل قىلىنغان بولسا، تولىمۇ ئوبدان بولغان بولاردى. ئومۇمەن ئېيتقاندا بۇ ماقالە روھىي ھالەت تەسۋىرى دېگەن مەخسۇس مەسىلە ئۈستىدە ئەتراپلىق ۋە چوڭقۇر تەھلىل يۈرگۈزۈلگەن ياخشى ماقالىدۇر.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ژۇرنىلىمىزغا ئېلان بېرىشىڭلارنى قىزغىن قارشى ئالىمىز

ھۆرمەتلىك كىتابخان :

ژۇرنىلىمىز مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەرگە ئاشكارا تارقىتىلدىغان تراژى كۆپ، تارقىلىش دائىرىسى كەڭ، تەسىرى چوڭ ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال. ژۇرنىلىمىز يېڭى يىلدىن باشلاپ ئېلان كەسىپىنىمۇ يولغا قويۇپ، سىزنى ئەۋزەل ئېلان مۇنبىرى بىلەن تەمىنلەيدۇ. ژۇرنىلىمىز دۆلەت، كوللېكتىپ، يەككە ئىگىلىكتىكى سودا-سانائەت كارخانىلىرى، يېزا-بازار كارخانىلىرى ۋە بىرلەشمە مەبلەغلىق كارخانىلارنىڭ مەھسۇلاتلىرىنىڭ مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەل بازارلىرىدا كەڭ بازار تېپىشى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى تەشۋىقات ھەم ئۈچۈر ئالماشتۇرۇش سورۇنى بولۇپ، سىز ئۈچۈن قىزغىن مۇلازىمەت قىلىدۇ. ژۇرنىلىمىزغا ھەر خىل مەزمۇندىكى رەسىملىك ۋە يېزىق ئېلانلىرىنى بېرىشكە بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە شەخسلەرنىڭ ھەر خىل مەزمۇندىكى رەسىملىك ھەم يېزىق ئېلانلىرىمۇ ۋە كالىتەن بېجىرىلىدۇ. كارخانا ئورۇنلىرى، كارخانىچىلار ۋە شەخسلەرنىڭ ژۇرنىلىمىزغا ئېلان بېرىشىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

« تارىم » ژۇرنىلى ئېلان بۆلۈمى

ئالاقلاشقۇچى: قىيۇم تۇرسۇن، تېلېفون: 4516214

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22-نومۇر.

ئېلان كەسىپى رۇخسەت نامىسى: 新工商广字 01005419 号

ھېساب ئاچقان بانكا: ئۈرۈمچى شەھەرلىك قۇرۇلۇش بانكىسى نۇرلۇق يول باشقارمىسى

ھېسابات نومۇرى: 511261098

本刊欢迎刊登广告

尊敬的读者朋友:

您知道本刊是国内外公开发行的。发行量大，发行范围广，影响较大的大型文学月刊。本刊从新年开始开展刊登广告业务，为您刊登广告开辟广阔天地。本刊愿成为全民，集体，个体工商企业。乡镇企业和合资企业产品在国内外拓宽市场。进行宣传和交流信息的园地并热情为您服务。本刊将刊登各种内容，图文并茂的广告。代办个人各种内容图文并茂的广告。欢迎各企业。企业家和个人在本刊刊登广告。

« 塔里木 » 杂志广告部

联系人: 克尤木·吐尔逊

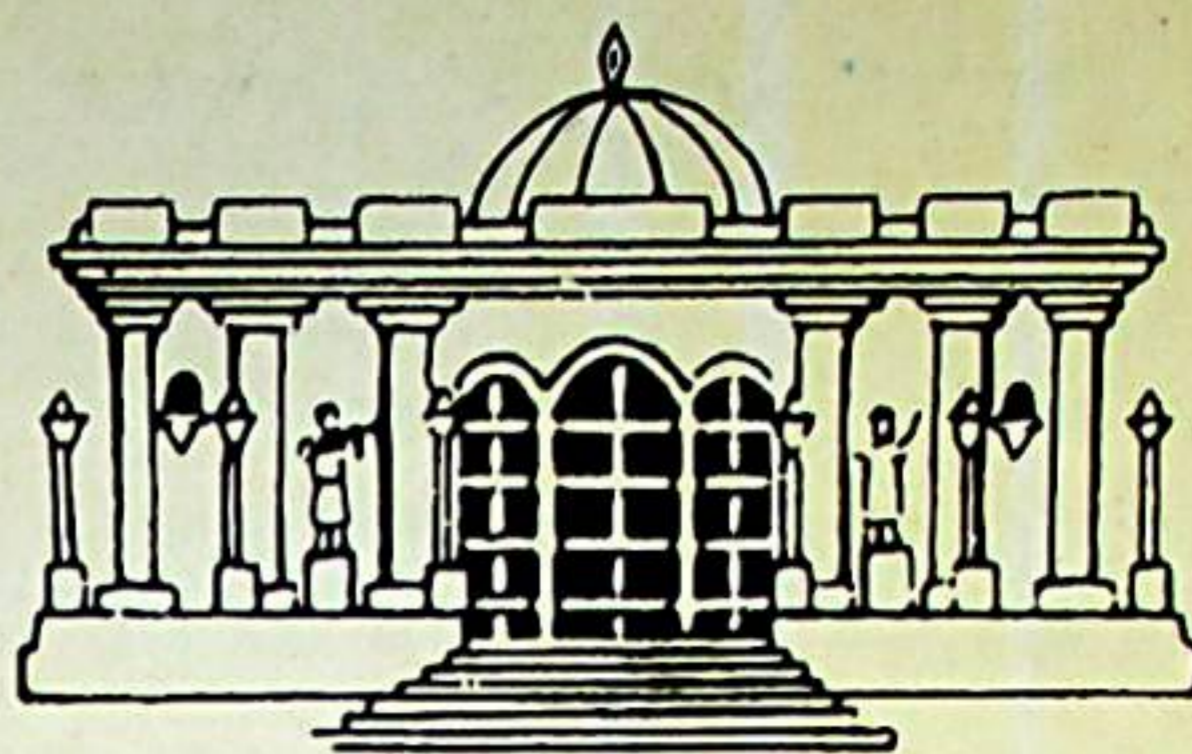
电话: 4516214

地址: 乌鲁木齐市友好南路 22 号

广告业务许可证: 新工商广字 01005419 号

开户银行: 乌鲁木齐市建设银行光明路分理处

帐号: 511261098

《塔里木》文学月刊(维吾尔文) TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

1996-يىلى 3-سان (421-سان) . 45-يىلى نەشرى .
تۈزگۈچى : « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۈرۈمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22-قورۇ ، تېلېفون نومۇرى : 4516214
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى . « بۇغدا » ئېلېكترونلۇق
مەتبەئە مەركىزىدە تىزىلدى . ئۈرۈمچى شەھەرلىك باسما زاۋۇتىدا
بېسىلدى . مۇقاۋىسى « شىنجاڭ گېزىتى » باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ .
جۇڭگو كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ .
مەملىكەت بويىچە ھەممە جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىنىدۇ .

خەلقئارالىق ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى :
مەملىكەت بويىچە بىر تۇتاش ژۇرنال نومۇرى :
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋە كالىت نومۇرى : M 4461
پوچتا ۋە كالىت نومۇرى : 58-66 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى 4.00 يۈەن

国际标准刊号: ISSN 1002-9044
国内统一刊号: CN 65-1010/I
国外代号: M 4461
邮发代号: 58-66 定价 4.00 元

پوچتا نومۇرى : 830000 邮政编码

广告许可证: 新工商广字 01005419 号